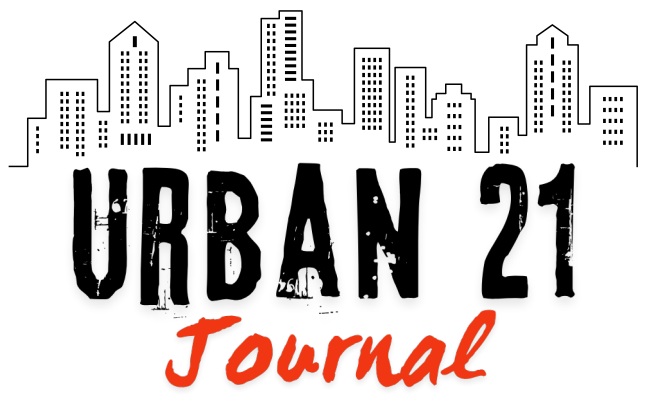

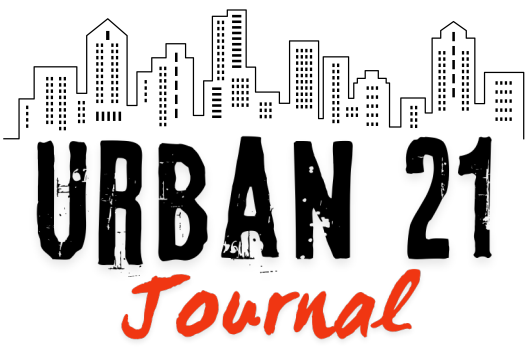
Volume / Cilt: 2
Issue / Sayı: 2
October / Ekim 2024
ISSN: 3023-4689

URBAN 21
Journal

Scientific Refereed and Open Access Electronic Journal
Bilimsel Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Sivas
Divriği Ulu Camii
ve Darüşşifası
UNESCO Dünya Mirası Listesi

Urban 21 Journal

Sahibi / Owner

**Yeni Rotalar Doğa Yürüyüşleri Derneği Adına
Prof. Dr. Niyazi KURNAZ - Dernek Başkanı**

Scientific Refereed and Open Access Electronic Journal

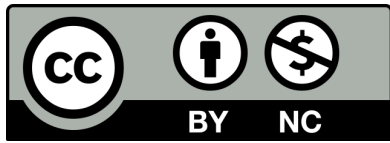
Bilimsel Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt: 2

Issue / Sayı: 2

October / Ekim 2024

Yazıların tüm yasal hakları dergimize aittir. Yazarlarımızın izni olmadan ve hiçbir yerde kaynak gösterilmeden kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz. Dergide yayınlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına ait olup Dergimizin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Creative Commons Publication Licence

**Publication Type: Scientific,
International Double Blind Peer
Reviewed Indexed Journal**

Publication Period: Urban 21 Published Semi-annually (March, October)

urban21journal

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/urbanjournal>

urban21@gmail.com

Cover Page Design

Kapak Tasarımı

Dr. Erkan ÇAKIR

YAYIN KURULU - EDITORIAL BOARD

MURAT YAMAN - BAŞ EDİTÖR

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Ankara University Retired Faculty Member, Türkiye

murat.yaman@dpu.edu.tr

ERKAN ÇAKIR - KURUCU EDİTÖR

Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

erkan.cakir@dpu.edu.tr

ŐEYDA YILDIZ - SEKRETERYA

Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

Science Expert, Independent Researcher, Turkey

AYŐE SELCEN ZORLU- TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ

Öğretmen, Millî Eğitim Müdürlüğü, Türkiye

Teacher, Directorate of National Education, Türkiye

EREN AKDAĞ KURNAZ - İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ

Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ÖZGÜR ÖNDER

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ALPER ÖZMEN

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

NİYAZİ KURNAZ

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ESRA BANU SİPAHİ

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Türkiye

HAYRİYE ŞENGÜN

Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Bayburt University, Türkiye

MURAT YAMAN

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ADİL AKINCI

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebalı University, Türkiye

NAZLI ÖZCAN SARIHAN

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Gümüşhane University, Türkiye

ERKAN ÇAKIR

Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

BİLİM KURULU - SCIENCE BOARD

RUŐEN KELEŐ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, Türkiye

Prof. Dr., Ankara University Retired Faculty Member, Türkiye

AYŐEGÜL MENĐİ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Ankara University, Türkiye

HASAN YAYLI

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Kırıkkale University, Türkiye

FATİH KIRIŐIK

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Karabük University, Türkiye

ERCAN OKTAY

Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University, Türkiye

DOĞAN NADİ LEBLEBİCİ

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Hacettepe University, Türkiye

ÖZGÜR ÖNDER

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ALPER ÖZMEN

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

RASİM AKPINAR

Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, Türkiye

DENİZ İŐİŐİŐLU

Prof. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Türkiye

NAZIM KARTAL

Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Sinop University, Türkiye

YILMAZ DEMİRHAN

Prof. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Türkiye

HAYRİYE ŞENGÜN

Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Bayburt University, Türkiye

ESRA BANU SİPAHİ

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Türkiye

MİTHAT ARMAN KARASU

Prof. Dr., Harran Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Harran University, Türkiye

TEKİN AVANER

Doç. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., The Gendarmerie and Coast Guard Academy, Türkiye

CENAY BABAŐLU

Doç. Dr., Niđe Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Niđe Ömer Halisdemir University, Türkiye

LEVENT MEMİŞ

Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Giresun Halisdemir University, Türkiye

OĞUZHAN ERDOĞAN

Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye

ABDULLAH TAŐTEKİN

Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Harran University, Türkiye

İSMAIL CEM KARADUT

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

AYŐEN SATIR REYHAN

Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Hitit University, Türkiye

YUNUS DÜGER

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebalı University, Türkiye

SEZĐİN SEZĐİN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Kırklareli University, Türkiye

Volume / Cilt: 2

Issue / Sayı: 2

October / Ekim 2024

ABOUT THE JOURNAL DERGİ HAKKINDA

Urban 21 Journal accepts articles from all fields of social sciences and humanities such as local governments, environment, sustainability, disaster management, technology, architecture, urban planning, history, sociology, anthropology, economics, archaeology, cultural studies, geography, etc. that will contribute to the urban and urbanization literature and are related to the urban discipline.

Urban 21 is an international and refereed journal that publishes 2 issues a year in March and October. The publication language is Turkish and English. Original articles submitted for publication in Urban 21 Journal are reviewed by the editor, language editors and scientists in the editorial board according to their fields, and then evaluated by two referees who are experts in the field and published if both of the referees give a positive report. If one of the referees gives a negative report, it is sent to the third referee. The editorial board decides on the general editorial policies of the journal. The editorial board listens to the requests of the editor and editorial board and takes the decisions they deem appropriate and allows them to be implemented through the editorial board, which includes editors and field editors.

Urban 21 Dergisi, kent ve kentleşme literatürüne katkı sağlayacak ve kent disiplini ile ilişkisi bulunan yerel yönetimler, çevre, sürdürülebilirlik, afet yönetimi, teknoloji, mimarlık, şehir planlama, tarih, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, arkeoloji, kültürel çalışmalar, coğrafya gibi tüm sosyal ve beşerî bilimler alanlarından makaleleri kabul etmektedir.

Urban 21 Dergisi, Mart ve Ekim aylarında olmak üzere yılda 2 sayı yayınlayan ulusal ve hakemli bir dergidir. Yayın dili, Türkçe ve İngilizcedir. Urban 21 Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen özgün makaleler, editör, dil editörleri ve alanlarına göre editör kurulunda yer alan bilim insanları tarafından incelendikten sonra konunun uzmanı iki hakem tarafından değerlendirilir ve hakemlerin ikisinden olumlu rapor gelmesi halinde yayınlanır. Hakemlerden birinin olumsuz rapor vermesi halinde üçüncü hakeme gönderilir. Derginin genel yayın politikaları ile ilgili kararları yayın kurulu verir. Yayın kurulu editör ve editör kurulunun taleplerini dinleyerek uygun gördükleri kararları alarak editörler ve alan editörlerinin de bulunduğu editör kurulu aracılığı ile tatbik edilmesine imkân verir.

[Dergi Sayfası](#)

[Dergi Sayfası](#)

[Dergi Sayfası](#)

[Dergi Sayfası](#)

SAYI HAKEMLERİ - ISSUE REFEREES

HAYRİYE ŞENGÜN

Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Bayburt University, Türkiye

DENİZ İŞÇİOĞLU

Prof. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Prof. Dr., Eastern Mediterranean University, TRNC

RUKİYE TINAS

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

LEVENT MEMİŞ

Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Giresun University, Türkiye

OĞUZHAN ERDOĞAN

Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye

YUNUS DÜGER

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Türkiye

ŞERİFE PEKKÜÇÜKŞEN

Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University, Türkiye

GİZEM ERDOĞAN

Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., İzmir Demokrasi University, Türkiye

AYSUN YEMEN ÖCAL

Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Aksaray University, Türkiye

ÇİĞDEM YASEMİN ÖZKAN

Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Çukurova University, Türkiye

ABDULKADİR AKSOY

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., B University, Türkiye

CUMHUR OLCAR

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Amasya University, Türkiye

GİZEM GÜVENBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Rauf Denktaş Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Asst. Prof. Dr., Rauf Denktaş University, TRNC

HASAN AKAY

Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Adıyaman University, Türkiye

MERVE DUYDU

Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Cumhuriyet University, Türkiye

OSMAN KARACAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Kastamonu University, Türkiye

SEMİH ÇINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Adıyaman University, Türkiye

SEVİM SEZİ KARAYAZI

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

ÜLKÜ NUR ZENGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Police Academy, Türkiye

RUKİYE GİZEM ÖZTAŞ KARLI

Dr., Bartın Üniversitesi, Türkiye

Dr., B University, Türkiye

GÖZDE KESTELLİOĞLU

Dr., Kayseri Erciyes Üniversitesi, Türkiye

Dr., Kayseri Erciyes University, Türkiye

OZAN YETKİN

Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ZEKERİYA SARIHAN

Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye

Dr., Gümüşhane University, Türkiye

SİBEL UTAR

Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Dr., Dumlupınar University, Türkiye

SİNAN SUNAR

Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

Dr., Independent Researcher, Türkiye

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Murat YAMAN Erkan ÇAKIR	Sunuş Presentation	1-4
Yunus Emre ÖZER	Multidimensional Analysis of the Concept of "The Right To The City" and its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates Kent Hakkı Kavramının Çok Boyutlu Analizi ve Küresel Tartışmalar Çerçevesinde Türkiye Boyutu	5-26
M. Sufiyan SIDDEEK Esra Banu SİPAHİ	Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimine İlişkin Sorunların Sri Lanka Örneğinde İncelenmesi An Examination of Disaster Management Challenges in Developing Countries: The Case of Sri Lanka	27-45
Mücahit NAVRUZ	Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation On Ankara's Kızılay Square Kentsel Terör Saldırılarına Karşı Dayanıklılık Önlemleri: Ankara Kızılay Meydanı Üzerine Bir Değerlendirme	46-78
Elif ÖZTÜRK Alper ÖZMEN	Meslek Kuruluşlarının Yerel Siyasete Etkisi Hakkında Belediye Başkanı ve Yardımcılarının Görüşleri: Eskişehir Örneği The Views of Metropolitan Municipality Assembly Members on the Impact of Public Professional Organizations on Local Politics: A Sample for Eskişehir	79-95
Seval CÖMERTLER	Kırsal Alanlara Yönelik Gelişmekte Olan Akıllı Paradigmalar Emerging Smart Paradigms for Rural Areas	96-112
Erdem GÜÇ	Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm Bağlamında Yerel Yönetimler: Vatandaşa Yakın Merkeze Uzak Mı? Local Governments in the Context of Digital Transformation in Public Administration: Close to the Citizen or far from the Center?	113-129
Osman ZEYBEK	Kent Peyzajında Ekolojik Sanat Ecological Art in Urban Landscape	130-152
İrem GAFEROĞLU Sude KAYA Y. Baran KALEMLER Emel GÜVEN Tamer EREN	Tsunami Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on Tsunami	153-164
Şule Nur ALTIN Hatice ELMAS Can GÜNGÖR	Tarihi Ulus Çevresinde Erişilebilirlik Problemleri ve Çözüm Önerileri Accessibility Problems and Solution Proposals in the Historic Ulus Environment	165-192

Değerli Okuyucularımız,

Yirmi birinci yüzyılın hızla kentleşen dünyasında, kent yönetimleri ve akademik çevreler, çözüm bekleyen birçok önemli sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların başında afetlere dirençsiz ve sağlıksız kentleşme, kentsel eşitsizlikler, ulaşım ve çevre sorunları, teknolojik ve sosyokültürel altyapı eksiklikleri, kentsel dönüşüm sorunları, güvenlik problemleri, konut açığı, mali yetersizlikler, çarpık kentleşme, salgın hastalıklar gibi çeşitli alanlar gelmektedir.

Bu çerçevede, kentlere dair yürütülen çözüm arayışları ve araştırmalar her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Urban 21 Journal, kent sorunlarını disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele alarak kente dair kamu ve yerel yönetimler, afet yönetimi, çevre, sürdürülebilirlik, iklim değişikliği ve teknoloji alanlarında özgün çalışmalara yer vermeyi amaçlamaktadır.

2023 yılında yayın hayatına başlayan dergimizin üçüncü sayısını sunmaktan mutluluk duyuyoruz. Bu sayımızda, değerli araştırmacı ve akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanmış dokuz çalışma yer almaktadır. Her biri titiz bir editoryal süreç ve bilimsel hakemlik değerlendirmelerinden geçerek yayınlanmaya hak kazanmıştır.

Dergimiz Ekim 2024 sayısında;

Yunus Emre Özer, "*Multidimensional Analysis of the Concept of 'The Right to the City' and Its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates*" başlıklı İngilizce makalesinde, "kent hakkı" ve "kentsel haklar" kavramlarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alarak, küresel örnekler ışığında Türkiye açısından bu kavramı analiz etmektedir.

Mohamed Sufiyan Siddeek ve Esra Banu Sipahi, "*Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimine İlişkin Sorunların Sri Lanka Örneğinde İncelenmesi*" başlıklı çalışmalarında, Sri Lanka örneğinden yola çıkarak afet yönetiminde karşılaşılan sorunları incelemiştir.

Mücahit Navruz, "*Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation on Ankara's Kızılay Square*" başlıklı çalışmasında, Türkiye'deki kentsel terör saldırılarına karşı dayanıklılık uygulamalarını değerlendirmektedir.

Elif Öztürk ve Alper Özmen, "*Meslek Kuruluşlarının Yerel Siyasete Etkisi Hakkında Belediye Başkanı ve Yardımcılarının Görüşleri: Eskişehir Örneği*" başlıklı çalışmalarında, meslek kuruluşları ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi belediye başkan ve yardımcılarının görüşleri doğrultusunda irdelemişlerdir.

Seval Cömertler, "*Kırsal Alanlara Yönelik Gelişmekte Olan Akıllı Paradigmalar*" başlıklı makalesinde, giderek daha kentsel bir dünyada yaşamakla birlikte kırsal alanların sürdürülebilirliğine vurgu yaparak, akıllı kırsal kalkınma ve akıllı köy yaklaşımlarını tartışmaktadır.

Erdem Güç, "*Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm Bağlamında Yerel Yönetimler: Vatandaşa Yakın, Merkeze Uzak mı?*" başlıklı makalesinde, vatandaşa en yakın yönetim birimi olarak yerel yönetimlerin dijital dönüşüm politikalarını incelemektedir.

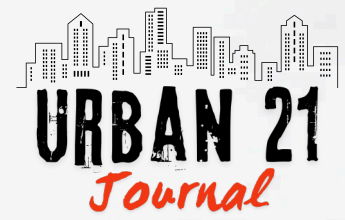
Osman Zeybek, "*Kent Peyzajında Ekolojik Sanat*" başlıklı makalesinde, sanatçıların çevre sorunlarını marjinal anlatım teknikleriyle ele alarak ekolojik sanat çerçevesinde kamuoyunu bilinçlendirme çabalarını kent peyzajı üzerinden irdelemiştir.

İrem Gaferoğlu, Sude Kaya, Yavuz Baran Kalemler, Emel Güven ve Tamer Eren, "*Tsunami Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi*" başlıklı çalışmalarında, Türkiye'de tsunami konulu lisansüstü tezleri bibliyometrik bir yaklaşımla incelemişlerdir.

Sayının son çalışması ise **Şule Nur Altın, Hatice Elmas ve Can Güngör** tarafından kaleme alınan, "*Tarihi Ulus Çevresinde Erişilebilirlik Problemleri ve Çözüm Önerileri*" başlıklı makaledir. Bu çalışmada, engelli bireylerin Tarihi Ulus çevresindeki yapılara erişim sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır.

Urban 21 Journal'ın bu sayısını ilginize sunarken keyifli okumalar dileriz...

PRESENTATION

Dear Readers,

In the rapidly urbanising world of the twenty-first century, urban administrations and academic circles are faced with many important problems awaiting solutions. These problems include disaster-resistant and unhealthy urbanisation, urban inequalities, transportation and environmental problems, technological and sociocultural infrastructure deficiencies, urban transformation problems, security problems, housing deficit, financial inadequacies, unplanned urbanisation, and epidemics.

In this framework, the search for solutions and research on cities is more important than ever. Urban 21 Journal aims to address urban problems from an interdisciplinary perspective and aims to include original studies in the fields of public and local governments, disaster management, environment, sustainability, climate change and technology.

Launched in 2023, we are pleased to present the third issue of our journal. In this issue, there are nine studies prepared with the contributions of valuable researchers and academicians. Each of them has been entitled to be published through a rigorous editorial process and scientific refereeing evaluations.

In the October 2024 issue of our journal;

Yunus Emre Özer, in his English article titled 'Multidimensional Analysis of the Concept of "The Right to the City" and Its Dimension in Turkey within the Framework of Global Debates', deals with the concepts of 'right to the city' and 'urban rights' with a comparative approach and analyses the global debates on the right to the city.

Mohamed Sufiyan Siddeek and Esra Banu Sipahi, in their study titled 'Investigation of the Problems Related to Disaster Management in Developing Countries in the Case of Sri Lanka', examined the problems encountered in disaster management based on the example of Sri Lanka.

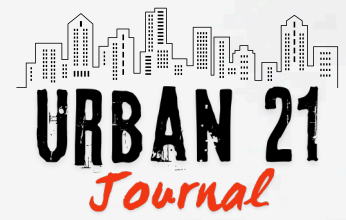
Mücahit Navruz, 'Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation on Ankara's Kızılay Square', evaluates the resilience practices against urban terrorist attacks in Turkey.

Prof. Dr. Murat YAMAN
Editör

Dr. Erkan ÇAKIR
Editör

PRESENTATION

Elif Öztürk and Alper Özmen examined the relationship between professional organisations and local governments in line with the views of mayors and deputy mayors in their study titled 'Views of Mayors and Deputy Mayors on the Impact of Professional Organisations on Local Politics: The Case of Eskişehir', they examined the relationship between professional organisations and local governments in line with the views of mayors and deputy mayors.

Seval Cömertler, in her article titled 'Emerging Smart Paradigms for Rural Areas', discusses smart rural development and smart village approaches, emphasising the sustainability of rural areas while living in an increasingly urban world.

Erdem Güç, 'Local Governments in the Context of Digital Transformation in Public Administration: Close to the Citizen, Far from the Centre?' examines the digital transformation policies of local governments as the closest government unit to the citizen.

Osman Zeybek, in his article titled 'Ecological Art in Urban Landscape', examines the efforts of artists to raise public awareness within the framework of ecological art by addressing environmental problems with marginal expression techniques through urban landscape.

İrem Gaferoğlu, Sude Kaya, Yavuz Baran Kalemler, Emel Güven and Tamer Eren, in their study titled 'Bibliometric Analysis of Graduate Theses on Tsunami', examined the graduate theses on tsunami in Turkey with a bibliometric approach.

The last study of the issue is the article titled 'Accessibility Problems and Solution Suggestions Around the Historic Nation' written by Şule Nur Altın, Hatice Elmas and Can Güngör. In this study, the accessibility problems of disabled people to the buildings around the Historic Ulus and solution proposals for these problems are discussed.

While presenting this issue of Urban 21 Journal to your attention, we wish you pleasant reading...

Multidimensional Analysis of the Concept of “The Right To The City” and its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates

Kent Hakkı Kavramının Çok Boyutlu Analizi ve Küresel Tartışmalar Çerçevesinde Türkiye Boyutu

Yunus Emre ÖZER¹

HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">This study compares the concepts of “urban rights” and the “right to the city”(RC).The right to the city requires a proactive individual profile, and the RC allows urban dwellers to have a say in all city decisions.The concept of RC has been the subject of analysis concerning Türkiye and global examples.
ÖNE ÇIKANLAR	<ul style="list-style-type: none">“Kent hakkı” ve “kentsel haklar” kavramları, karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir.Kent hakkı için özel sektörün de dâhil olduğu kente ilişkin tüm kararlarda söz sahibi olabilecek proaktif bir bireye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır.Küresel örneklerle birlikte Türkiye açısından kent hakkı kavramı analiz edilmiştir.
ABSTRACT	<p>A growing proportion of the world’s population now lives in cities. This proportion is expected to increase in the coming years. Urban congestion brings with it increasing problems. It is well known that global efforts are underway to recognize the problems faced by urban dwellers and find solutions to them. These rights, defined as urban rights, are based on human rights, and their implementation is usually the state. The concept of “the right to the city (RC)”, first used by Lefebvre, examines the issue from a much broader perspective. Thus, the RC is a requirement for the transformation of cities in which city dwellers are at the center. Having inspired numerous political struggles, this study analyzed the RC in depth, both theoretically and with some practical examples.</p> <p>This study aims to define the concept of RC in relation to urban rights, evaluate its variables, and interpret examples of RC in the world and in Türkiye. As a result, RC requires a proactive urban dweller profile and can be used against decisions taken not only by the State but also by the private sector. Türkiye is still at the beginning of RC discussions.</p>
Öz	<p>Günümüzde dünya nüfusunun giderek artan bir oranı kentlerde yaşamaktadır. Bu oran, ilerleyen yıllarda daha da artacak gibi görünmektedir. Kentlerin kalabalıklaşması giderek artan sorunları da beraberinde getirmektedir. Aslında kentlerde yaşayanların karşılaştığı bu sorunların farkında olan ve bunlar için çözüm arayan küresel çabaların olduğu bilinmektedir. Kentli hakları ya da kentsel haklar olarak tarif edilen bu haklar insan haklarına dayanmaktadır ve uygulayıcısı genellikle devlettir. İlk olarak Lefebvre tarafından kullanılan kent hakkı kavramı ise konuya çok daha geniş bir perspektiften bakmaktadır. Buna göre kent hakkı, kentlerin değiştirilmesine yönelik bir taleptir. Kentliler ise bu değişimin tam da merkezinde yer almaktadır. Birçok siyasi mücadeleye de ilham veren kent hakkı kavramı bu çalışmada hem teorik olarak hem de uygulamadan bazı örneklerle kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.</p> <p>Bu çalışmanın amacı, kentli hakları ile ilişkili olarak kent hakkı kavramını tanımlamak, değişkenlerini değerlendirmek ve dünyada ve Türkiye'deki kent hakkı örneklerini yorumlamaktır. Sonuç olarak kent hakkının proaktif bir kentli profiline ihtiyaç duyduğu, kent hakkının sadece devletin değil özel sektörün de kente ilişkin aldığı kararlara karşı kullanılabileceği, Türkiye'nin ise kent hakkıyla ilgili tartışmalarda henüz başlangıç seviyesinde olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.</p>
Urban rights, Right to the City, Türkiye	
Kentli hakları, Kent hakkı, Türkiye	
Atf (Citation): Özer, Y. E. (2024). Multidimensional analysis of the concept of “the right to the city” and its dimension in Türkiye within the framework of global debates. <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 5–26.	

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, yunusemre.ozer@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6503-4573

Giriş

This study aims to define the concept of RC compared with urban rights, evaluate the variables of RC, and interpret examples of RC in the world and the situation in Türkiye. The research question is whether the theoretical framework of RC is compatible with Türkiye through the basic qualitative method used in this study. The document analysis technique was used. In this context, documents were collected, interviewed, and analyzed (Sak et al., 2021, p. 228). In this context, the concept of RC is explained in detail, its differences with the idea of urban rights are presented, examples from the world related to RC are discussed, and an assessment of Türkiye is made.

Henri Lefebvre, who evaluates the city in the pre-industrial period as an *œuvre*, focuses on its use value (Öner and Osmanogulları, 2017, p. 79). The city, which emerged before the industrial revolution, was later replaced by a city that changed with industrialization. In this context, the city is a work of art (*œuvre*), and what emerges later is a product (*produit*) (Yetkin et al., 2021, pp. 1067–1070). Lefebvre emphasizes the negative aspects of the capitalist economy, contending that the commercialization of cities serves to increase capital (Torkington and Riberio, 2022, p. 1062) *œuvre* refers to the ability to participate in the rethinking and recreation of the city, whose main purpose is to meet the needs of urban dwellers. This is in direct opposition to the city, which has a commercial value that brings with it many problems such as inequality, exclusion, and polarization. The RC, as stated by Harvey, is to participate in what exists and then to change it according to one’s wishes (Udvarhelyi, 2011, p. 386; Qian and He, 2012, p. 2802). This change is a cooperative right (Amerian, 2021, p. 233). Lefebvre and Harvey were the initiators and main contributors to RC.

The RC is about transforming the city. The issue of changing the city should be addressed inclusively. It is about transforming the city into an egalitarian living environment without increasing rents or commoditizing urban space. This process is expected to be collective. The collectivity of a city influences many social events. From this perspective, this article aims to analyze the RC not only in the form described by theory but also through examples from practice, both in the world in general and in Türkiye in particular.

Like the concept of the RC, the concept of urban rights is often used interchangeably and sometimes confused. Therefore, it would be appropriate to first clarify these concepts. Following the theoretical explanations, an assessment of notable occurrences around the globe concerning RC will be presented, and the subject will be presented in terms of the current situation in Türkiye. This paper also provides an interpretation of the future. In addition to supporting other studies, this study aims to be of high quality that can be used in future RC discussions.

1. Conceptual Framework: "Urban Rights" and "The Right to City"

It is important to explain how the concepts are used in the framework of the study. This section describes the concepts of urban rights and RC in detail. At the end of this section, the differences between urban rights and RC will be analyzed.

1.1. Urban rights

Urban rights are the right of people to live in cities in a healthy and quality manner. These rights cover the relationship between urban dwellers, their environment, and other urban dwellers. In other words, these are the rights of urban dwellers to be treated with dignity in their homes. Demands such as health, infrastructure, participation, and nondiscrimination fall within the scope of urban rights (Akdemir, 2020, pp. 150–154). It includes equal access to infrastructure, water, and housing (Alacadağlı, 2021, p. 23). To put it another way, the basic goal of urban rights is to give urban dwellers a life worth human dignity. For example, issues such as healthy and clean cities, adequate public services, crime-free cities, and participation are considered to be within the scope of urban rights (Koçak and Bektaş, 2019, pp. 105–109). Urban rights are also important for the efficiency of local services and local democracy. The level of implementation of urban rights is seen as an indicator of success for local governments (Karasu, 2008, pp. 39–41).

Urban rights apply to everyone living in the city, are non-discriminatory, fall within the scope of solidarity rights, and urban residents are responsible for the implementation of these rights (Karasu, 2008, p. 38). From this perspective, urban rights, in addition to increasing participation at the local level, providing socioeconomic opportunities, and democratic control, also have content that imposes responsibilities on urban dwellers. It is also said that the sum of these rights and responsibilities constitutes the citizenship law (Parlak, 2018, p. 26–32). In this way, urban rights have a quality that grants rights and imposes responsibilities on urban dwellers. Thus, in practice, urban rights are expected to provide a situation in which they protect the city and are not indifferent to urban problems. Therefore, urban rights aim to provide urban dwellers with an urban consciousness and culture (Özbey and Özel, 2015, pp. 39–40).

Urban rights are viewed as a subset of human rights, as well as the rights of urban dwellers to environmental values as a whole. (Pektaş and Akın, 2010, p. 23). International organizations and texts define and explain these rights as a whole. The international organizations that have made efforts on urban rights are the Council of Europe and the United Nations, while the European Urban Charter I and II, the European Charter of Local Self-Government, and HABITAT summits, etc. are shown as the main texts (Korkut and Öner, 2021). In terms of urban rights, the European Urban Charter is a starting point (Akdemir, 2020, pp. 150–154). The Council of Europe considers the European Urban Charter to be within the scope of human rights (Sezik, 2019, p. 705). The European Urban Charter, the best-known urban rights text, emphasizes the rights that urban dwellers should have due to their presence in the city but does not express

a radical discourse or demand for change toward the capitalist system (Kuran, 2019, p. 100). This is the crux of the distinction between urban rights and the RC.

1.2. The right to the city

According to Henri Lefebvre, the RC is the most important of all rights (Ertan, 2008, p. 137). He adds right to *œuvre*, right to participate, and to right to appropriation, which are completely different from the right to property (Lefebvre, 2015, p. 151; Huchzermeyer, 2014, p. 44). According to Lefebvre, the right to the city is not only a superior right but also a right that can be enjoyed by all living in the city (Jabareen, 2014, pp. 135–136).

Lefebvre uses RC in singular form. He does not use the term “cities” in its plural form. Lefebvre is looking for a city that has not yet been created. Therefore, it is assumed that he uses the RC in singular expressions. It has been argued that many texts include rights that can be exercised in cities, but these are plural rights and partial in nature, whereas Lefebvre advocates a more holistic approach (Marcuse, 2010, p. 88). In a way, it is a stance against the discourse of globalization or global cities that is brought about by capitalism. He also states that the RC is not a legal regulation but is seen as a place where the situation in the city is transformed, where capitalism is not directed, and where urban dwellers participate in the city (Althorpe and Horak, 2023, p. 19). Perhaps Lefebvre sees the reconstruction of old cities as an empty exercise. He stated that the city should be transformed and regenerated to build a transformed and renewed urban existence. (Kuymulu, 2013, p. 926). In other words, according to Lefebvre (2004, p. 158), the RC is not about a return to traditional cities but a right to a transformed and renewed urban life.

Lefebvre’s approach to RC requires a re-evaluation of existing urban problems. The city has become a commodity, and even the content of the RC is accepted as an opposition to the powerful, that is, an opposition to those who benefit from urban rent, or more precisely, an opposition to capitalism. Lefebvre notes that urban spaces can be reorganized according to the desires of urban dwellers. In other words, according to Lefebvre, the RC has the right to recreate the city. (Kuran, 2019, pp. 98–100). To expand on this, a very brief and clear definition of the RC is “to participate in what exists, but then to modify it according to our desires” (van der Graaf, 2020, p. 3). Similarly, Harvey sees the RC as a means of building, participating, and living in a new city (Shillington, 2013, p. 105). While Don Mitchell’s version of the RC emphasizes citizen engagement, Harvey defines it as the freedom to create and recreate cities and ourselves (Rosati, 2019, p. 256). According to Harvey, the RC is both a phrase and a political ideal (Becker et al., 2020, p. 1095). According to Lefebvre, the slogan can widen the scope of demands for social change (Marcuse, 2010, p. 87). As Harvey puts it, “RC” means having the power to radically change urbanization. Also, according to Harvey (2008), there is a relationship between capitalism and urbanization, as urbanization is based on surplus products (Harvey, 2008, p. 2).

It is argued here that the RC refers to changes in the organization of the urban system rather than to the rights of urban dwellers. RC is seen not only as a planning or legal problem but also as a political and economic problem. Lefebvre and Harvey assess the role of urbanization in ensuring the continuation of capitalism and argue that capitalism can be reproduced through urbanization (Dinçer, 2016, pp. 75–78). Lefebvre states that urban space can be organized according to capital, and for this reason, the RC is the ability of people living in a city to change the city. Furthermore, the RC is based on the organization of urban life according to use value rather than economic value. Therefore, the relationship between urbanization and capital should be well understood for the RC (Dinçer, 2016, pp. 79-83).

A decent public space, according to the RC, is one that brings together different groups and helps to promote harmony and belonging to the space (American, 2021, p. 233). For Lefebvre, the RC includes rights such as the right to live and work in urban spaces, in addition to having adequate urban spaces. It is an approach in which the main role in urban politics belongs to urban dwellers. Harvey, on the other hand, questions the use of urban goods and sees the city as a necessary place for capitalism. (Misgav and Fenster, 2018, p. 20). Moreover, as Lefebvre noted, the RC calls for a radical reconstruction of social, political, and economic connections within and beyond the city. It highlights the decentralization of decision-making processes and focuses on the production of urban space (Purcell, 2002, p. 101). In other words, the RC seeks to restructure power dynamics in urban space construction and shift control away from the state toward urban dwellers (Arefin and Rashid, 2021, p. 147). Lefebvre's definition of the RC aims at achieving a new urban life that eliminates social inequalities. This is the transformation on which the RC is based. In summary, according to Lefebvre, the RC is a reformed and revitalized right to urban life. The transformation and change described above form the basis of the RC.

Harvey considers the RC a collective right. It includes not only the ability to use and access what exists in the city but also, as mentioned above, the ability to change it. Harvey sees the RC as a solution to the impact of neoliberalism on cities (Korkut and Öner, 2021, pp. 917-918). As previously stated, the major goal of the RC is to transfer power over urban space and city decisions from the state and capital groups to the city's citizens, as well as the right to modify the city. It is also contended that the RC will spark an urban revolution. Perhaps it is for this reason that both Lefebvre and Harvey regard the RC as a universal and collective right (Kartal and Gençtürk, 2022, pp. 65-73 and Güler, 2011, p. 52). Moreover, according to another perspective, although the RC is accepted as a collective right, it should be open to everyone, including those living in rural areas and not only those living in cities (Fabula and Timar, 2018, pp. 52-53). Harvey argued that the RC should also include managing the dominance of cities over rural areas (Harvey, 2008, p. 6). Decisions about rural areas are now made in urban areas.

In addition to the conceptual explanations of the proposed RC, it is also necessary to mention some obstacles that stand in its way. One of these obstacles is the situation of disadvantaged people. Spatial justice, social exclusion, and diversity are three major impediments to the realization of the RC (Domaradzka, 2022, p. 182). In this context, Harvey argued that efforts

should be made to ensure that all groups who feel excluded from urban life can exercise their right to the city (Wang et al., 2022, p. 2). This demonstrates that disadvantaged populations have an RC. However, in practice, in places where a large part of society is in low-income groups, individuals may be excluded from civil organizations, which is problematic for participation in urban decision-making (Güler, 2011, p. 69). In this regard, the proposed RC is based on inclusiveness.

RC is seen as a need for a better quality of life (Batal, 2016, p. 28). The right to a city is now being compared to human rights. Human rights refer to scenarios that the state must fulfill. The concept of the RC refers to a systemic transformation in which urban dwellers have the authority to decide (Yetkin et al., 2021, p. 1071). In other words, unlike urban rights, the RC is not a concept that can be restricted to the provision of decent services and opportunities for involvement. The RC is a design position that is subject to change.

Let us now consider the link between urban rights and the right to the city. Urban rights are based on international texts, and the state is the enforcer. It imposes mutual responsibility on both the state and the individual. Concerning the city, the state has no obligation, but the RC is seen as a demand. It has even been suggested that urban rights attempt to rationalize the RC (Öner and Osmanoğulları, 2017, pp. 83–86). This criticism should be considered. Because the RC incorporates radical speech, it is possible to argue that it is intended to bring the situation to a place where it can be more applicable or rational. However, we should not ignore the possibility that these two concepts may become disconnected.

Furthermore, urban rights are generally understood as the rights of those who live in the city, and in this respect, they are different from the RC (Kartal and Gençtürk, 2022, p. 78). It has been emphasized that urban rights need to be accessed because of their legal dimension and because they are part of human rights. RC is not only an issue of access in the legal sense but also that the expression of the right should not be explained only in the legal sense because of the political dimension of the RC (Kaymaz, 2021, pp. 779–780). In general, urban rights are related to access to existing services, constitute a set of rights and are based on a legal text. Similar to the above interpretation, scholars have even claimed that urban rights conceal the contradictions of capitalism. There is a contradiction between the RC and urban rights, and this conflict is based on the labor–capital conflict (Öner and Osmanoğulları, 2017, p. 75). Essentially, the RC does not require a legal text. Urban rights, on the other hand, generally suggest that there is a legal text and that urban dwellers are waiting for its implementation. Legal texts usually regulate access to services. As a result, urban rights are a set of rights, but the RC calls for transforming a city based on urban dwellers.

Property rights are another problem that divides RC from urban rights. As is well known, property rights hold an important place in human rights and therefore in urban rights. The RC, on the other hand, is the restructuring of power relations based on property by and for urban dwellers in accordance with the right to property while also protecting the poor (Kaymaz,

2021, p. 781). It is known that one of the basic human rights is the right to property. However, from a critical standpoint, the RC rejects property rights in favor of the right to use space, granting all urban dwellers the ability to modify urban space.

It can be seen that the concepts of urban rights and the RC are confusing and can even be used in the same sense; however, they have different meanings. It is claimed that the RC is linked to political conflicts. It is not a ready-made right like human rights, but rather is requested through “cries” (Kaymaz, 2021, pp. 761–776).

2. The Rights of Appropriation and Participation

It is well known that Lefebvre recognizes the city as a work in progress, co-created by the city's inhabitants, and defines the right to the city as including the right to participation and appropriation (Kuymulu, 2013, pp. 925–937 and Shillington, 2013, p. 105).

Appropriation is clearly distinguished from property rights (Mitchell, 2003, p. 18). Appropriation, in the most general terms, is the ability of urban dwellers to use the city fully and completely in their daily life experiences by rejecting individual ownership (Purcell, 2003, pp. 577–578). Lefebvre stated that private property is not given much importance and that the right to appropriation means the full participation of urban dwellers in urban spaces in their daily lives. In this context, urban dwellers have sub-parameters such as living, working, and occupying the city (Jabareen, 2014, p. 137). Appropriation is the sharing, use, ownership, and valuation of space based on its use value (Rahbari and Sharepour, 2015, pp. 227–29). Thus, appropriation can be defined as urban residents' access to and use of urban space (He, 2015, p. 674). According to these definitions, private property is rejected within the framework of the right to appropriation, and the emphasis is placed on the value of space and the total use of urban space.

This full and complete use needs to be explained in more detail. Full and complete participation in the use of urban space in everyday life (appropriation) is defined as an interactive process of transforming meaningless space into meaningful space. This right implies participation in both built and unbuilt spaces and full participation in urban spaces in everyday life (Amerian, 2021, p. 238, Turok and Scheba, 2019, p. 496, Purcell, 2002, p. 103). On the basis of these explanations and Lefebvre's interpretation of the RC as a future city, it is clear that the right to appropriation entails the construction of a future city.

By interpreting the right to appropriation as residence in the same place rather than in patterns such as fellow citizenship, the right to appropriation is open to use by various people, including urbanites and foreigners. Therefore, appropriation is a situation in which urban space is used, lived, worked, and occupy urban space (Vacchelli and Peyrefitte, 2018, pp. 12–13). This shows the inclusive line that Lefebvre described when defining the RC.

In summary, the right to appropriation within the RC corresponds to the full and complete use of the city without exclusion. In this regard, it is vital to discuss the right to participation, which is considered complementary to the right to appropriation. The question of inclusiveness,

which is often mentioned in relation to the right to participation, will also be discussed in this context.

Regarding the right to participation, it is the capacity and potential of urbanites to redefine and modify urban space within the context of the RC (He, 2015, p. 674). Within this context, Lefebvre’s right to participation refers to the right of urban dwellers to make decisions about urban space (Manouchehri and Burns, 2021, p. 366). In other words, urban dwellers are involved in all decisions concerning the creation of urban space (Jabareen, 2014, p. 137). Examples of relevant topics for participation in urban space formation include issues such as zoning, urban design, and water. Therefore, participation should work with the cooperation of all citizens, and equal participation rights should be ensured (Shillington, 2013, p. 105). In brief, participation involves citizens participating in decision-making processes related to urban spaces. This decision may be under the control of the state, such as a policy decision, or under the patronage of capital, such as an investment decision (Purcell, 2003, pp. 577–578). However, participation is rarely properly implemented and is usually only advisory (Purcell, 2013, p. 150). Therefore, this perspective on participation should be broadly interpreted. In fact, from this perspective, decision-making should not only be understood as participation in decisions taken at different levels of local government or public administration. Therefore, actions against the investment decisions of capital circles concerning the city should also be considered within the framework of the RC. Therefore, decisions such as the zoning of public land or urban forests, private sector investment decisions, and privatization can also be considered within the scope of the RC.

The right to participation is defined as involvement that reproduces the city rather than repeating the city’s current dynamics (Kuymulu, 2013, p. 926). Decision-making, building, and living in the space are all examples of participation (Rahbari and Sharepour, 2015, pp. 227-29). In other words, participation implies that everyone is involved in the decision-making processes that define urban spaces and social situations. This type of participation can result in appropriation, which can then shift control over urban life to citizens (Arefin and Rashid, 2021, pp. 147–148).

For participation, which is one of the most important elements of the concept of the RC, it is underlined that all elements of society, including the excluded segments in the process of shaping society, should take a common stance and struggle; the environment should not be a commodity; environmental values should be respected; and people should own the city they live in and own the problems (Kuran, 2019, p. 100–104). Criticism at this point is that two extremely important issues for the RC (participation/appropriation) cannot be realized, especially for groups such as women and minorities, and discrimination is seen in some communities. It has even been said that Lefebvre himself did not pay enough attention to gender and that it is an issue that he rarely pays attention to in everyday life (Rahbari and

Sharepour, 2015, pp. 227-29). This issue can be the subject of future studies on gender equality.

It would be useful to conclude the explanations of right to appropriation and participation using examples. Concerning the right to participation, which means that citizens are at the center of all decisions concerning the production of urban space, the example given by Purcell is the investment to be made in the city of Seattle because of the possibility of affecting urban space. It is stated by Lefebvre that it is not meant that decisions are made entirely by urban dwellers, but that their role at this point is essential. The second is the right to appropriation. This principle involves the right of urban dwellers to enter, occupy, and use public spaces. Appropriation grant city residents the right to fully utilize urban space in their daily lives. The objection against this approach is that urban space is subject to private ownership and use. (Purcell, 2002, p. 102–103). As an example of this, in many parts of the world and even in Türkiye, criticisms and protests regarding the use of space in areas such as shopping malls or beaches that serve private use can be voiced.

We stated that the process aims at change through radical discourse, expressing a transition from a situation in which the state is at the center to one in which urban dwellers are at the center when explaining the right to appropriation and participation, which are among the most fundamental elements of the RC. This is a very unusual discourse, and naturally, it has inspired many social and political movements. The next section analyzes the effects of RC.

3. Political Struggle and Social Justice

Cities have been portrayed as a political battleground between unsustainable economic growth and sustainable human development (de Sá et al., 2019, p. 61). According to Lefebvre, urban people have a right to social, economic, and cultural opportunities in the city, and social, political, and economic connections must be substantially reformed (Chau et al., 2018, p. 5). As pointed out by French philosophers, the RC ensures that no one is excluded from the benefits of city life. As a result, various social movements have been inspired by the concept of the RC (Setiawan, 2020, pp. 1-21). In other words, the RC lies at the heart of many social movements founded on equality and rights. Concerns such as increasing inequality, income distribution, and a lack of equitable opportunities in cities have enhanced the rhetoric of the RC because of the discourse on global cities.

The RC describes the situation in which people living in a city can change and organize the city by having common access to what the city produces. Lefebvre's objection to a one-size-fits-all model of urbanization is considered to have led to the emergence of many social movements (Başarmak, 2020, pp. 219–225). Lefebvre defined the RC as a cry and desire for cities that have deteriorated and lost their naturalness. The struggle of urban dwellers who do not accept this degradation and rupture will bring about the RC. Harvey also sees RC as a tool for capitalism to reclaim cities. According to Harvey, this can be achieved through social movements (Tataroğlu, 2012, pp. 5–6). As can be seen, it is natural that the RC provides an inspiration for social movements. Especially today, the reactions of groups that cannot participate in the

decisions made about cities, the reactions shown when investment decisions made by capital affect the environment, and the reactions to discrimination because of the heterogeneous structure in cities can be considered in this context. Specifically, actions such as the commercialization of public spaces, the impact of city cameras on private life, unemployment, demands for justice for groups such as immigrants, opposition to globalization, and institutional democratization can be considered within the framework of the RC. It is also argued that the RC, defined as a cry and a demand, will reveal the responses of all sections of society. These reactions can come from marginalized groups, such as the homeless and the poor, as well as from artists, intellectuals, etc., from middle- and upper-income groups who do not fully reflect their potential despite being integrated into the city (Domaradzka, 2018, pp. 611-612).

These social efforts can also lead to political awareness or the formation of organizations. According to Lefebvre, the RC is crucial for creating political consciousness and is connected to city protection and city-inhabitant concerns. According to Alver, the RC is viewed as a shared right that requires collaboration (Alver, 2014, p. 217). Social and political actions that fall under the purview of the RC should be viewed as affecting one another. As a result, the RC, as a common right, can unveil cooperative social and political forces. Individuals who reside in a city are, in some ways, obligated to respond by their rights to the city. Of course, there are certain thorny issues in the interaction between the RC and social movements. Issues such as the mobilization of moral values and emotions, homophobia, the emergence of nationalism, fundamentalism, or sports fanaticism, for example, may impede the realization of the RC (Domaradzka, 2018, p. 613). Indeed, the RC is an equitable and cooperative concept that seeks to include or attain inclusion in the city. As a result, the aforementioned issues that may negatively affect the city should not be considered as social movements within the RC.

As indicated above, the RC is frequently addressed in the implementation of social justice at the urban level (Udvarhelyi, 2011, p. 385). In other words, the RC is concerned with maintaining social fairness while leaving the city’s future to its citizens. The RC applies to both the right to change and access the existing (Metlioğlu, 2021). From this perspective, it attempts to ensure justice in the city while also changing the city. Ensuring social fairness in the city can indeed be achieved through battle. Many of the aforementioned urban issues are consistent with the liberal order within the context of the RC. Therefore, it is compatible with the RC to say that the situation to be referred to as ensuring justice will be realized through a struggle against the problems caused by the liberal order.

Finally, the RC seeks to transform both the liberal democratic concept of citizenship and capitalist social relations (Purcell, 2002, p. 103). Citizenship is linked to membership in a political community; thus, Lefebvre uses the term *citadin* (urban dweller) to refer to those who live in the city. In this way, the concept of *citadin* has become a concept that includes concepts such as “dweller” (Purcell, 2002, p. 102). According to Lefebvre, belonging to a

political community is not explained by concepts such as citizenship. It is also argued that citizenship should be redefined by bringing together the concepts of urban dweller and citizens, as the RC does (Purcell, 2003, pp. 576-577). For this reason, the RC also challenges the concept of citizenship, which is widely discussed in the social sciences, and takes it to another level.

4. Global Examples of RC

Debates on the transformation of cities against the will of city inhabitants have been recurrent in recent times. The problems of rebuilding the city, of complete participation in the urban space instead of individual ownership, and of inclusiveness arising from urban rent, which are at the core of the RC, are common problems in today's cities. At this point, the expectation that the state should not be the sole decision-maker and that decision-making processes should be transferred from the state to the people within the framework of RC is also often discussed. The RC calls for a much more radical solution to these problems, which are attempted to be addressed through approaches such as governance.

At this point, it is useful to briefly highlight the concept of governance. According to the UNDP definition, governance is "the system of values, policies and institutions by which a society manages its economic, political and social affairs through interactions within and among the state, civil society and private sector. It is the way a society organizes itself to make and implement decisions—achieving mutual understanding, agreement and action" (United Nations Development Programme). The concept of governance is much debated and criticized concept. Despite the benefits it brings, it is not possible to see it as a completely successful model. RC, on the other hand, takes a different perspective on governance discussions, accepting that urban dwellers are a natural part of all processes, whether organized or not. It is more accurate to see these two concepts as adding value to each other rather than as competitors. Likewise, the same applies to the debate on sustainable development.

Starting with the United Nations (UN), it would be useful to mention some of the efforts under the UN umbrella on RC. For example, the 2010 report "The Right to the City: Bridging The Urban Divide" contains important findings and messages on RC. For example, it discusses issues such as more efforts are needed to implement RC; governance institutions need to be reviewed; the past has caused too much social exclusion and deprivation; urban inequalities should not only be addressed economically; space should be rationally planned; cities should play a role in reducing urban poverty; cities should bring people together around their thoughts and ideas; and migrants should not be neglected (UN HABITAT, The Right To The City, 2010).

The New Urban Agenda of Habitat III (2016), as a confirmation and supplement to the previous documents, accepts the emergence of inclusive, nondiscriminatory, equitable, safe, resilient, and sustainable cities as a common vision. It goes further to emphasize the implementation of these principles, defined as the right to a city by national and local governments. Although the RC is not explicitly stated in legal laws, organizations such as the UN have incorporated it

into their constitutions. Indeed, problems such as inclusion and nondiscrimination regarding the RC already lie within the ambit of fundamental human rights and are consistent with the core ideals of the UN. However, it does not adequately express the essential issues of the RC, such as urban space transformation, denial of ownership, occupation, and full participation in urban space.

For a more detailed discussion of this issue, it is necessary to refer to the report “Policy Paper 1: The Right to the City and Cities for All”. In this text, RC is seen as an active issue and a new perspective for Sustainable Development Goals. First, it states that the RC will contribute to the implementation of the concept of human rights. It has even been mentioned that there is a legal basis in Brazil and Ecuador. However, recalling the previous discussions, the RC does not require the concept of human rights or the support of a legal text. However, the report states that all actors should work together with the RC. The report also states that RC should apply to any place defined as a city. Again, according to the report, the RC has three pillars. These include spatially equitable resource distribution, political agency, and social, economic, and cultural diversity. In this framework, RC consists of issues such as the equitable distribution of a city's resources, providing good living conditions for its inhabitants, ensuring that all elements in the city can exercise their RC, and respecting all differences (Habitat III Policy Papers, 2016).

International organizations strive to ensure that issues such as discrimination are not barriers to RC. The Global Platform for the Right to the City (GPR2C) is one such platform. This organization aims to represent the voices of groups suffering from discrimination and marginalization (Global Platform for the Right to the City). RC offers an inclusive perspective. In today's economic and social system, efforts to include such groups in the system are extremely valuable.

It is necessary to evaluate the protests in Rio de Janeiro, a city that included the RC in its legal regulations in 2001. In 2016, Rio hosted the Olympic Games and the FIFA World Cup. The high cost of these events, human rights violations during the process, and discourses of exclusion have led to many protests. In fact, this is an example of a reaction against state and capital investments. Similar protests have been organized not only in Rio but also in many other Olympic host countries.

The Abahlali-based Mjondolo movement began in South Africa. It often used the discourse of the RC. They demanded the expropriation of private land and the construction of houses for public use. This discourse is compatible with the RC approach, which rejects private property. occupations and roadblocks may be viewed as part of the RC. However, it is interesting to note that the issue that triggered this movement was the decision to remove some slum areas before the 2010 FIFA World Cup in South Africa (Cities Territories Governance). The fact that the Abahlali-based Mjondolo movement is protesting against the decisions of an international sports organization's management must be seen in the context of the Rio 2020 Olympics.

Indeed, the unifying denominator of both events may be the masses' rebellion against global capital and national states' decisions within the context of the RC.

The RC Alliance, founded in 2007, focuses not only on having the RC but also on the right of urban dwellers to transform and shape the city and implement a human rights agenda. This community aims to create democratic, equitable, and sustainable cities by preventing gentrification and displacement. In particular, they want to prevent housing from becoming a commodity by emphasizing a just housing system (Right to the City). The RC Alliance is compatible with the theoretical approach of the RC because it opposes the inclusive role of the RC concept and the commodification of urban spaces. Their approach to city design also aims to prevent possible rent increases through urban planning and to leave the process to the initiative of urban dwellers in an inclusive way.

As can be seen from some examples from around the world, investment decisions forced not only by the state but also by global capital, the costs of international sports organizations, and housing demands are considered within the framework of demands for RC. Following these examples, RC will be analyzed from a general to a specific perspective by evaluating the RC issue in Türkiye in particular.

5. The RC in Türkiye

Although the 2014 HABITAT III National Report for Turkey does not explicitly address the RC, it does address issues such as urban regeneration, inclusiveness, and city councils (Turkey Habitat-III National Report). Similarly, the Republic of Turkey's National Report on the Implementation of the New Urban Agenda also emphasizes inclusiveness (Republic of Turkey, 2021). In addition to these reports, it is necessary to analyze the debates on RC in Türkiye.

In Türkiye, the most important regulation in which urban dwellers are seen as stakeholders is citizenship regulation in Law No. 5393 (Belediye Kanunu). "Citizenship law" is seen as a means to participate in local government (Pektaş and Akın, 2010, p. 38). Living in a place is considered sufficient to obtain fellow citizen status. This is because fellow citizenship is based on residence (Çamur, 2017, p. 119). However, although the law of fellow citizenship is an important and widely studied subject in legislation, its significance has not yet been fully understood. When asked about the level of knowledge of fellow citizens regarding the law of fellow citizenship, a high percentage of respondents answered that they were not informed (Usta and Bilgi, 2017, p. 234-237). The term "everyone" in the law of fellow citizenship is inclusive in terms of participation, which is also in line with the RC approach. In this sense, the expectation of inclusiveness brought about by the RC is fulfilled. However, an analysis of the content of the regulation shows that Citizens' Law regulates the relationship between rights and obligations. Moreover, issues such as unilateral information by municipalities and the granting of subsidies are far from the approach of the RC. In Türkiye, the expansion and restriction of participation mentioned in Citizens' Law are at the initiative of mayors.

Continuing with local governments, it would be beneficial to evaluate the relationship between city councils and the RC. The city council (kent konseyi) is another way to become involved in local government. However, this does not contribute to modifying the urban environment that the RC experiences. Participation in the city council mainly involves communicating with urban dwellers demands and delivering ideas to the municipal council. This is hardly the kind of participation that places urban dwellers at the core of transformation, as the RC envisions. There are many studies in the literature on city councils, among which the rate of people who stated that they have no information about city councils in general or the city council of the place where they live in particular is more than half (Usta and Bilgi, 2017, pp. 234-237). However, city councils should aim to develop civic awareness (Terzi and Koçak, 2014, p. 141). This issue is also included in the legislation. Citizenship awareness is an important variable for city governance participation. It is considered to ensure the participation of urban citizens in city administration (Parlak, 2018, p. 22). Urban consciousness is based on the notion that people living in a city respect each other and feel a sense of belonging and responsibility toward the city in which they live. This requires individuals' participation in solving the problems of the city (Şahnagil and Güler, 2019, pp. 94–103). The RC means acting with this awareness. Unfortunately, the lack of awareness on this issue in Türkiye is obvious. Therefore, it is unfair to expect city councils to eliminate this shortcoming on their own. Therefore, in the current situation, it is not possible to establish a relationship between municipalities and RCs in the country. Finally, although there are some successful examples in Türkiye, such as the Ankara Metropolitan Municipality City Council, city councils in general are far from the RC concept, as they mostly organize social and cultural activities.

Another issue that both local and central governments in Türkiye are concerned about and are responsible for is urban transformation. Urban transformation is a tool to transform urban spaces. For this reason, this issue should be evaluated in discussions on the RC. In Türkiye, it is mostly used to reduce disaster risks. However, it is vital to remember that the administration, rather than the inhabitants, has the authority to change the city. It can be seen that urban dwellers who are affected by urban transformation do not have much say in the matter. However, the RC also opposes the commodification of cities. In contrast, it is often mentioned in the literature (for example Okat and İnce, 2021 and Özer, 2021) that urban transformation projects lead to an increase in rents in practice. Therefore, RC cannot be realized in urban transformation processes.

In Türkiye, due to the urban transformation of old slum areas by municipalities and TOKİ, the inhabitants of these areas are seen as “undesirable” and displaced. There is an opinion that urban transformation projects in many places in Türkiye, especially Istanbul, do not contribute to the reproduction of space, as Lefebvre stated, but rather to the production of new problems (Erdi, 2019). For example, such organizations have been observed in Sulukule (Lelandis, 2014). It is noted that most of the urban regeneration projects mentioned were carried out without public consultation, that the public found out about them only after they had been carried

out, and that the public found out about them through the media (Lelandis, 2013, pp. 822-823).

It is emphasized that urban transformation practices in examples such as Dikmen Valley, are damaging the common identity of society and that people are resisting its protection. This is also related to the rights of individuals to participate in decision-making in cities within the framework of RC, as expressed by Lefebvre. In the Dikmen Valley, it is assumed that ordinary people are organized and may correspond to the differentiated groups in Lefebvre's narrative. In Dikmen Valley and similar examples, although initially supported by some NGOs or political structures, it is said that the people realized their organization and developed a unique understanding of RC emerged (Erdi, 2019).

Lefebvre's understanding of RC includes the idea that no one can be removed from urban reality. Indeed, it is argued that while some urban dwellers in Istanbul have protested against the neoliberal transformation of the city, others have tried to protect their social values more covertly (Lelandis, 2014).

The RC requires citizens to be involved in all decisions affecting the city. These decisions are not limited to those of public administration. Decisions made by the capital may also be challenged by the RC. In the cities of Türkiye, especially in metropolies with high population density, serious investments in capital and public administration are taking place. It is necessary to draw attention to large-scale investments that involve changing urban spaces, such as housing and hotels in coastal areas, changes in zoning plans, and Environmental Impact Assessment (EIA) processes, which are important stages of capital investments. In all these cases, urban residents are not as part of the process as they should have been. While discussing the RC, Harvey emphasized the dominance of urban areas over rural areas and suggested that this issue should be included in the RC's content (Harvey, 2008, p. 6). In Türkiye, rural spaces have been transformed by investments in tourism, construction, and mining sectors. The most important development in rural transformation occurs in Trabzon Uzungöl. Following the recent forest fires in Türkiye in recent years, concerns about the zoning of burned areas. The 2024 landslide in the Erzincan mining area is a case in point. There have been protests against these issues. It is debatable whether these protests are examples of RC in the full sense. However, it should not be forgotten that these investments are being made against the will of those who are organizing the protests and are therefore affected by the process. In addition, as in the case of urban transformation, protests may initially be owned by some groups; however, as in the case of the villagers of Bergama, protests may also develop as a process that is identified with the people. In these processes, individuals' demands and expectations often remain unfulfilled. In summary, in Türkiye, demands and actions for changing urban spaces usually come from the administration or the capital, and urban dwellers do not have much influence in this process. The reactions of urban dwellers are often inconclusive. Considering all these issues together, we find ourselves far from the basic RC approach.

One solution to the problem areas in the context of the above issues is a strong and organized social structure. Therefore, it would be useful to examine the status of NGOs in relation to RC. Of the active associations in Türkiye, 1.54% are planning, urbanization, and development associations, and 1.51% are rights and advocacy associations. Professional and solidarity associations account for 37.99% (T.C. İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü). To gain support from civil society organizations, especially at the local level, existing obstacles should be minimized and their capacities should be increased (Öner and Şen, 2020, p. 586). Although the data are not detailed, most solidarity associations are fellowship associations. Fellowship associations are an important mechanism for overcoming the problems that people who have experienced migration may face during the urbanization process and for ensuring adaptation. In contrast, fellowship associations are explained to make urbanization more difficult (Özkiraz and Acungil, 2012, pp. 254-255). As far as our topic is concerned, it cannot be said that associations of fellow citizens that operate based on solidarity contribute to the rights of the city. However, there is no detailed information on the activities of the abovementioned rights-seeking associations. Therefore, using these data, it is difficult to conclude that a city has an organized social structure. As explained above, in Lefebvre’s RC approach, the absence of exclusion and discrimination is desired. However, it is often argued that community associations form a community within themselves and delay integration with the city. This can lead to the passivization of the urban dwellers who, in the RC approach, have a role to play in urban problems and the design of urban spaces and to a decrease in their level of awareness in Türkiye.

In Türkiye, it is necessary to evaluate social movements within the context of the RC as a major area of political science. As mentioned above, it is not common for Türkiye to assume the responsibility of being an organized society or an individual urban dweller. In contrast, my observation is that social movements in Türkiye tend to take the form of reactive actions, that is, actions that develop reactively after events have occurred. However, the RC emphasizes that the main element is the urban dwellers, that the main element in decision-making should be urban dwellers, and the power of urban dwellers to change the city. In short, the RC demands continuous collective consciousness, not reactive consciousness. Therefore, it seems difficult to evaluate most social movements in Türkiye within the context of the RC.

In conclusion, there is a lack of awareness of the RC in the Türkiye, both by public administration and citizens. The idea of having the right to make decisions and change the city in matters concerning the city, rather than being affected by the decisions made, is not something that can be easily realized in today’s urban policy at the local level. To address urban problems from the perspective of the RC, there is a need for an urban profile that is more questioning, that acts with a sense of responsibility, that analyses the impact of both public administration and capital investment decisions on the city, that takes an active role in issues that change and affect the city, and that is aware of the inequalities that will result from gentrification through rent increases in urban space.

Conclusion

The result is that the RC theory and the situation in Türkiye are not compatible. For this reason, it is hoped that the recommendations to be made for Türkiye will provide guidance. In Türkiye, local governments are defined as administrative units closest to the people. In addition, the planning of urban areas is the primary responsibility of local governments. However, these planning processes should be carried out using a participatory approach. The preparation of zoning and strategic plans by local governments without the participation of urban dwellers is fundamentally at odds with RC. In addition, it is observed that city councils, which are one of the most important powers in the hands of local governments, are neither similar to participation in the neoliberal narrative nor to participation in the RC approach, but rather a structure that conducts social and cultural activities.

It is clear that urban regeneration practices in Türkiye have not been carried out with the knowledge of those affected. In this way, it is the opposite of the RC approach, which recognizes that urban residents play a fundamental role in shaping urban space. It is therefore inevitable that urban renewal practices will lead to increased rents. Therefore, it should not be forgotten that urban dwellers constitute the primary element in both the formation of urban plans and urban regeneration practices. We should see this as a necessity not only to achieve the RC target but also to ensure transparent administration.

Finally, the issue of awareness is extremely important. It is very difficult for a person to become interested without knowledge. For this reason, to achieve the RC target and ensure a transparent approach to administration, it is necessary to inform urban dwellers about every administrative issue, using all the possibilities offered by technology. Of course, the issues on which urban dwellers should be informed are not only related to public administration but also to investments by the private sector. This is the only way to create a situation that RC expects and wishes to see.

References

- Akdemir, D. Ş. (2020). Kentli hakları ve kent konseyleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 149-167.
- Alacadağlı, E. (2021). Üniversite öğrencilerinin kent bilinci ve kentli hakları farkındalığının kentleşme ve kent kültürüne katkıları; Bayburt örneği. *Turkish Studies-Social Sciences*, 16(1), 19-44.
- Althorpe, C., and Horak, M. (2023). The end of the right to the city: A radical-cooperative view. *Urban Affairs Review*, 59(1), 14-42.
- Alver, K. (2014). Türkiye'de kent hakkı. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 4(7), 217-218.
- Amerian, M. (2021). Toward a conceptual model for public space assessment with focus on the right to the city discourse using the Fuzzy-Delphi and dematel methods. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 13(2), 233-256.

Multidimensional Analysis of the Concept of “The Right To The City” and its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates

- Arefin, S. and Rashid, T. (2021). The urban poor in Dhaka: Perspectives on the right to the city. *Journal of Urban & Regional Analysis*, 13(1), 145-161.
- Başarmak, H. I. B. (2020). Bağımlı kentleşme, kent hakkı ve kentsel dönüşüm. *Memleket Siyaset Yönetim (MSY)*, 15(34), 217-242.
- Batal, S. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerin görev tanımında yeni bir misyon: Kent kültürü kazandırma ve kentlileştirme. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 24-40.
- Becker, S., Angel, J., and Naumann, M. (2020). Energy democracy as the right to the city: Urban energy struggles in Berlin and London. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 52(6), 1093-1111.
- Chau, H. S., Pelzelmayer, K., and Schwiter, K. (2018). Short-term circular migration and gendered negotiation of the right to the city: The case of migrant live-in care workers in Basel, Switzerland. *Cities*, 76, 4-11.
- Cities Territories Governance (2023, October 5). Retrieved from https://www.citego.org/bdf_fiche-document-1469_en.html
- Çamur, A. (2017). Suriyeli mülteciler ve belediyelerin sorumluluğu İzmir örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 113-129.
- De Sá, T. H., Edwards, P., Pereira, R. H. M. and Monteiro, C. A. (2019). Right to the city and human mobility transition: The case of São Paulo. *Cities*, 87, 60-67.
- Dinçer, Ö. (2016). Sürdürülebilir kentleşme tartışmaları ve kent hakkı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 73-84.
- Domaradzka, A. (2018). Urban social movements and the right to the city: An introduction to the special issue on urban mobilization. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 29(4), 607-620.
- Domaradzka, A. (2022). The un-equal playground: Developers and urban activists struggling for the right to the city. *Geoforum*, 134, 178-186.
- Erdi Lelandais, G. (2013). Citizenship, minorities and the struggle for a right to the city in Istanbul. *Citizenship Studies*, 17(6-7), 817-836. <https://doi.org/10.1080/13621025.2013.834134>
- Erdi Lelandais, G. (2014). Right to the city as an urban utopia? Practices of everyday resistance in a Roman neighbourhood in İstanbul. In H. Lefebvre (Ed.), *Understanding the City: Henri Lefebvre and Urban Studies*, 978-1-4438-5355-2, <https://shs.hal.science/halshs-01076838v1>
- Erdi, G. (2019). Right to the city and urban resistance in Turkey: A comparative perspective. In M. E. Leary-Owhin and J. P. McCarthy (Eds.), *The City and Urban Society* (pp. 492-501). Routledge.
- Ertan, K. A. (2008). Kent hakkı üzerine düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(4), 125-141.
- Fabula, S. and Timár, J. (2018). Violations of the right to the city for women with disabilities in peripheral rural communities in Hungary. *Cities*, 76, 52-57.
- Global Platform for the Right to the City. (2024). Retrieved July 16, 2024, from <https://www.right2city.org/vision-mision/>

- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 49-71.
- Habitat III Policy Papers. (2016). Retrieved July 16, 2024, from <https://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat%20III%20Policy%20Paper%201.pdf>
- Harvey, D. (2008). The right to the city. Retrieved July 20, 2024, from <https://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- He, S. (2015). Right to the city: A liberal-democratic perspective. In J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd ed., Vol. 20, pp. 673–679). Elsevier.
- Huchzermeyer, M. (2014). Invoking Lefebvre's 'right to the city' in South Africa today: A response to Walsh. *City*, 18(1), 41–49.
- Jabareen, Y. (2014). 'The right to the city' revisited: Assessing urban rights—the case of Arab cities in Israel. *Habitat International*, 41, 135–141.
- Karasu, M. A. (2008). Kentli haklarının gelişimi ve hukuki boyutları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78, 37–52.
- Kartal, M., and Gençtürk, D. C. (2022). Henri Lefebvre kazısı: Neoliberal kentsel politikalar ve kent hakkı. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 17(1), 63–91.
- Kaymaz, C. (2021). Henri Lefebvre'in müdahaleleri: Kentsel haklara karşı kent hakkı. *Alternatif Politika*, 13(3), 758–789.
- Koçak, B., and Bektaş, M. (2019). Ulusal ve uluslararası hukuk sisteminde kentli hakları ve katılım. *Kent Akademisi*, 12(1), 104–117.
- Korkut, H., and Öner, Ş. (2021). Küreselleşme sürecinde kentli haklarının uluslararası metinlere yansımaları. *Öneri Dergisi*, 16(56), 910–942.
- Kuran, S. A. (2019). Kent hakkı çerçevesinde 6360 sayılı yasanın incelenmesi. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Social Science Institute*, 11(27), 97–110.
- Kuymulu, M. B. (2013). The vortex of rights: 'Right to the city' at a crossroads. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 923–940. <https://doi.org/xxxxxx>
- Lefebvre, H. (2004). *Writings on cities*. Blackwell Publishing.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı*. Sel Yayıncılık.
- Manouchehri, B. and Burns, E. A. (2021). Participation as a right to the city: Iranian children's perspectives about their inclusion in urban decision-making. *Children & Society*, 35(3), 363–379.
- Marcuse, P. (2010). Rights in cities and the right to the city? In G. Sugranyes and C. Mathivet (Eds.), *Cities for all: Proposals and experiences towards the right to the city* (pp. 87–98). Habitat International Coalition.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021). Kentte insan hakları ve kent hakkı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2731–2743.
- Misgav, C., and Fenster, T. (2018). Day by day-protest by protest: Temporal activism and the feminist Mizrahi right to the city. *Cities*, 76, 29–35.

Multidimensional Analysis of the Concept of “The Right To The City” and its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates

- Mitchell, D. (2003). *The right to the city*. The Guilford Press.
- Öner, R. V. and Osmanoğulları, F. (2017). Kentli haklarına karşı şehir hakkı: Farklılıklar, benzerlikler ve eğilimler. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8(11), 75–98.
- Öner, Ş., and Şen, M. Ö. (2020). Belediye sivil toplum ilişkileri: Yasal-kurumsal mevcut durum ve plan vizyonu. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3), 579–593.
- Özbey, M., and Özel, M. (2015). Kentsel haklar ve kolluğun işlevleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 35–49.
- Özer, Y. E. (2021). Kentsel dönüşüm uygulamaları ve yerel yönetimler. In Ö. Önder, E. B. Sipahi and M. Yaman (Eds.), *Yerel yönetimler-yönetim, siyaset, kent ve güncel tartışmalar* (pp. 631–653). Gazi Kitabevi.
- Özkiraz, A. and Acungil, Y. (2012). Hemşehri derneklerinin kentleşme sürecindeki rolü (Tokat örneği). *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 247–272.
- Parlak, B. (2018). Sürdürülebilir kalkınma ve kentli hakları perspektifinden kent kültürü ve kent kimliğinin dönüşümü: Bir proje örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, 11–48.
- Pektaş, E. K., and Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak “katılım hakkı” ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23–49.
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58, 99–108.
- Purcell, M. (2003). Citizenship and the right to the global city: Reimagining the capitalist world order. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(3), 564–590.
- Purcell, M. (2013). Possible worlds: Henri Lefebvre and the right to the city. *Journal of Urban Affairs*, 36(1), 141–154.
- Qian, J. and He, S. (2012). Rethinking social power and the right to the city amidst China's emerging urbanism. *Environment and Planning A*, 44(12), 2801–2816.
- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., and Eşref, N. A. S. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227–256.
- Rahbari, L. and Sharepour, M. (2015). Gender and the realisation of women’s right to the city in Tehran. *Asian Journal of Social Science*, 43(3), 227–248.
- Republic of Turkey. (2021). *Republic of Turkey national report on the implementation of the new urban agenda*. <https://cevresehiriklimkutuphanesi.csb.gov.tr/ShowPDF/d276d6a6-7dd3-41dd-be90-c9f66fc94fd6>
- Right to the City. (2024). Retrieved October 05, 2024, from <https://www.righttothecity.org/>
- Rosati, C. (2019). Infrastructures of feeling and the right to the city. *Asia Pacific Media Educator*, 29(2), 251–258.

- Setiawan, B. (2020). Rights to the city, tolerance, and the Javanese concepts of “Rukun” and “Tepo Sliro”: A portray from five kampungs in Yogyakarta. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 402, No. 1, p. 012005). IOP Publishing.
- Sezik, M. (2019). Türkiye'de yerel yönetimlerin yaşanabilir kent oluşturma politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 703–716.
- Shillington, L. J. (2013). Right to food, right to the city: Household urban agriculture, and socionatural metabolism in Managua, Nicaragua. *Geoforum*, 44, 103–111.
- Şahnagil, S. and Güler, T. (2019). Kentlilik bilincinin oluşumu ve kente entegrasyon sürecinde hemşehri derneklerinin etkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 17(4), 91–105.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2023). Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı. T.C. İçişleri Bakanlığı. Retrieved November 21, 2023, from <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>
- Tataroğlu, N. (2012). Bir kentsel hak olarak güvenlik ve MOBESE uygulaması (Master's thesis, Institute of Social Sciences).
- Terzi, E. and Koçak, Y. (2014). Hemşehri dernekleri, hemşehrilik bilinci ve kentleşme ilişkisi üzerine bir araştırma: İstanbul/Sultangazi'deki Karslı hemşehri dernekleri örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 137–150.
- Torkington, K. and Ribeiro, F. P. (2022). Whose right to the city? An analysis of the mediatized politics of place surrounding alojamento local issues in Lisbon and Porto. In *Platform-Mediated Tourism* (pp. 110–129). Routledge.
- Turkey Habitat-III National Report. (2024). Retrieved July 19, 2024, from [https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/TURKEY_HABITATIII_NATIONAL_REPORT\(english\).pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/TURKEY_HABITATIII_NATIONAL_REPORT(english).pdf)
- Turok, I. and Scheba, A. (2019). ‘Right to the city’ and the New Urban Agenda: Learning from the right to housing. *Territory, Politics, Governance*, 7(4), 494–510.
- Udvarhelyi, É. T. (2011). Reflections on a politics of research for the right to the city. *International Review of Qualitative Research*, 3(4), 383–401.
- UN HABITAT. (2010). *The right to the city*. Retrieved July 19, 2024, from <https://unhabitat.org/sites/default/files/documents/2019-05/wuf-5.pdf>
- United Nations Development Programme. (2024). Retrieved July 19, 2024, from <https://www.undp.org/eurasia/our-focus/governance-and-peacebuilding/responsible-and-accountable-institutions>
- Usta, S. and Bilgi, E. (2017). Hemşehrilik bilinci ve kent konseyleri: Karaman ilinde bir araştırma. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 26(1), 223–252.
- Vacchelli, E. and Peyrefitte, M. (2018). From a/topia to topia: Towards a gendered right to the city for migrant volunteers in London. *Cities*, 76, 12–17.
- Van der Graaf, S. (2020). The right to the city in the platform age: Child-friendly city and smart city premises in contention. *Information*, 11(6), 285.

Multidimensional Analysis of the Concept of “The Right To The City” and its Dimension in Türkiye within the Framework of Global Debates

Wang, S., Esther, H. K. Y., Yu, Y. and Tsou, J. Y. (2022). Right to the city and community facility planning for the elderly: The case of an urban renewal district in Hong Kong. *Land Use Policy*, 114, 105978.

Yetkin, E., Boyacıoğlu, E. and Kacar, A. D. (2021). Kent hakkı bağlamında endüstri mirasını yeniden okumak: TÜRASAŞ Eskişehir örneği. *İDEALKENT*, 12(33), 1065–1099.

Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimine İlişkin Sorunların Sri Lanka Örneğinde İncelenmesi

An Examination of Disaster Management Challenges in Developing Countries: The Case of Sri Lanka

Mohamed Sufiyan SIDDEEK¹ Esra Banu SİPAHİ²

ÖNE ÇIKANLAR	<ul style="list-style-type: none">Bu makale, Sri Lanka'da afet yönetiminin zorluklarını inceliyor.Sri Lanka'da afet yönetimi açısından altyapı eksikliği ve sınırlı kaynaklar temel sorunlar arasında.Afet yönetişimi, bu sorunları aşmak için etkili bir çözüm sunuyor.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">This article analyses the challenges of disaster management in Sri Lanka.Lack of infrastructure and limited resources are the main challenges for disaster management in Sri Lanka.Disaster governance offers an effective solution to overcome these problems.
ÖZ	Gelişmekte olan ülkelerde afet yönetimi, kapasite sınırlılıkları, altyapı eksiklikleri, farklı sosyoekonomik ve politik sorunlar vb. birçok güçlük karşılıklıdır. Bu çalışma sözü edilen güçlükleri, bir afetler ülkesi olan Sri Lanka örneği üzerinden analiz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada etkili afet yönetiminin önünde engel oluşturan; yetersiz altyapı, finansal zorluklar, etkisiz politikalar gibi sistematik sorunlar ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada gelişmekte olan ülkelerin afet yönetimi sorunları ile mücadelede bir çözüm arayışı olarak yönetişimin çözüm olarak değeri irdelenmekte, toplumun hazırlik durumunun ve uluslararası yardımın afet müdahale ve iyileştirme süreçlerini nasıl şekillendirdiği de tartışılmaktadır. Sri Lanka deneyiminden yola çıkılarak kaleme alınan bu çalışmada, risk azaltma, acil durum müdahalesi ve sürdürülebilir kalkınmayı kapsayan entegre afet yönetim stratejilerinin önemi üzerinde de durulmaktadır. Yapılan değerlendirmeler, gelişmekte olan ülkelerde afet direncini artırmanın, kapasite geliştirme, paydaş katılımı, teknolojik ilerlemeler ve geliştirilmiş uluslararası iş birliğini de içeren çok yönlü bir afet yönetişimi yaklaşımının gerekliliğini göstermektedir. Çalışma, literatür taraması ve örnek olay analizi yöntemlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışmanın, afet yönetimi alanında politika yapıcılar ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunmanın yanında, özellikle az gelişmiş ülkelerde afete karşı direnci artırılması ve kırılganlığın azaltılması konularındaki literatüre de katkı sağlaması hedeflenmektedir.
ABSTRACT	Disaster management in developing countries faces numerous challenges such as capacity limitations, infrastructure deficiencies, and various socio-economic and political issues. This study analyzes these challenges through the example of Sri Lanka, a country frequently affected by natural disasters. It examines systematic issues that hinder effective disaster management, such as inadequate infrastructure, financial constraints, and ineffective policies. Additionally, the value of governance as a solution to disaster management challenges in developing countries is explored, along with discussions on how community preparedness and international aid shape disaster response and recovery processes. Drawing from Sri Lanka's experience, the study emphasizes the importance of integrated disaster management strategies that encompass risk reduction, emergency response, and sustainable development. The findings highlight the need for a multi-faceted disaster governance approach, including capacity building, stakeholder participation, technological advancements, and enhanced international cooperation to strengthen disaster resilience in developing countries. This study is based on literature review and case study analysis, aiming not only to provide recommendations for policymakers and practitioners in the field of disaster management but also to contribute to the literature on enhancing resilience and reducing vulnerability, particularly in underdeveloped countries.
Atf (Citation): Siddeek, M. ve Sipahi, E. B. (2024). Gelişmekte olan ülkelerde afet yönetimine ilişkin sorunların Sri Lanka örneğinde incelenmesi. <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 27-45.	

¹ (Sorumlu Yazar) Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, sufiyansm@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3533-0216

²Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, esbipahi@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6277-8027

Giriş

Gelişmekte olan ülkeler, doğal afetlere karşı kırılganlıkları fazla olan yerlerdir. Bu ülkeler, genellikle sosyoekonomik zorluklar, yetersiz altyapı ve sınırlı kaynaklar nedeniyle afetlere karşı savunmasız durumdadırlar. Afet yönetimi konusunda da çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan bu ülkeler, etkin ve sürdürülebilir afet yönetim sistemleri geliştirme ihtiyacı duymaktadırlar. Bu makale, Sri Lanka örneği üzerinden gelişmekte olan ülkelerde afet yönetimine ilişkin sorunları ve bu sorunların üstesinden gelinmesinde afet yönetişiminin rolünü incelemektedir.

Sri Lanka, Hint Okyanusu'nda yer alan, tropikal iklimi ve coğrafi konumu nedeniyle çeşitli doğal afetlere sıklıkla maruz kalan bir ülke olduğu için afete karşı dirençliliğin ele alınması açısından önemli bir örnektir. Özellikle sel, heyelan, deprem, kasırga, kuraklık ve tsunami gibi afetler, Sri Lanka'nın afet yönetimi kapasitesinin sorgulanmasını gündeme getirmektedir. Ülke, yaşanan doğal afetlerin sıklığı ve şiddeti nedeniyle ciddi yönetim sorunları yaşamaktadır. Bu makale, Sri Lanka'nın afet yönetimi sorunlarını ve bunların gelişmekte olan ülkelerdeki benzer zorluklarla bağlantısını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Sri Lanka'nın afet yönetim sistemi, tarihsel gelişimi, mevcut politikaları ve yönetim yapısı, afetlere karşı geliştirilen stratejilerin etkinliğini değerlendirmek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ülkenin afet yönetiminde yaşadığı temel sorunlar; afet yönetimi kapasitesinin sınırlılığı, erken uyarı ve hazırlık sistemlerinin yetersizliği, altyapı ve kentsel planlama ile ilgili eksiklikler, sınırlı finansal kaynaklar, kurumsal ve politik sorunlar, toplumsal kırılganlık ve sosyoekonomik güçlükler olarak sıralanabilir. Bu sorunlar, afetlerin etkilerini artırmakta ve afet sonrası iyileştirme süreçlerini geciktirmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde afet yönetimine ilişkin sorunlar bağlamında Sri Lanka'nın durumu, bu tür ülkelerde karşılaşılan benzer zorlukların anlaşılması açısından önemlidir. Bu ülkelerde afet yönetimi ve yönetişimi, sadece acil durum müdahalesi bakımından değil, aynı zamanda risk azaltma ve sürdürülebilir kalkınma süreçlerini de kapsayan geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Afet yönetişimi; paydaş katılımı, etkili koordinasyon, etkin risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi, toplumsal dayanıklılığın artırılması ve uluslararası iş birliği ve yardımların akılcı kullanımı açısından önemli bir mekanizmadır.

Bu bağlamda çalışmada Sri Lanka'nın afet yönetimindeki deneyimlerinden yola çıkılarak, gelişmekte olan ülkelerde etkili ve sürdürülebilir afet yönetim stratejilerinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulması amaçlanmaktadır. Gerçekleştirilen literatür taraması ve örneklerin incelenmesi yoluyla, afet yönetimi alanında politika yapıcılar ve uygulayıcılar için öneriler sunulmakta, Sri Lanka deneyimi üzerinden benzer özellikler gösteren ülkeler için afet direncinin artırılması ve kırılganlığın azaltılması konusundaki tartışmalara katkı sağlanması beklenmektedir.

1. Sri Lanka'da Afet ve Afet Yönetimi

Sri Lanka, coğrafi konumu ve fiziksel yapısı itibarıyla doğal afetlere açık bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Ülkenin sosyo-ekonomik koşulları ve altyapı eksiklikleri de bu afetlerin yarattığı tahribatı artırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının somut olarak anlaşılması noktasında Sri Lanka'nın durumu ve afetselliğinin incelenmesi önemlidir.

1.1. Sri Lanka'nın Genel Özellikleri ve Afet

Sri Lanka, Güney Asya'da 1.340 km uzunluğundaki kıyı şeridinde sahip olan bir ada ülkesidir. Ülke, Hindistan'ın 31 kilometre güneyinde Hint Okyanusu'nda konumlanmıştır. 1972 yılına kadar 'Seylan' olarak bilinen ülkenin yüzölçümü 65.610 km²'dir. Stratejik bir konuma sahip olan Sri Lanka, doğal limanları, coğrafi yapısı, iklimi, fiziksel ve sosyo-ekonomik özellikleri nedeniyle sıklıkla sel, heyelan, deprem, kasırga, kuraklık ve tsunami gibi doğal afetlere maruz kalmaktadır (CFE-DM, 2021, s. 21).

Tropikal iklime sahip ülkede meydana gelen afetlerin çoğu iklim kaynaklı olup, bu durum ülkenin iklim değişikliğiyle ilgili risklere karşı kırılganlığını da göstermektedir (UNICEF, 2024). Diğer taraftan ülkede doğrudan iklim değişikliği ile ilişkili olmayan fakat Sri Lanka'ya özgü nedenlerle ortaya çıkan afetler de yaşanmaktadır (Namasivayam, 2019, s. 5-6). Söz konusu nedenler, ülkenin afetlere karşı kırılganlığının uzantısı durumundadır.

Sri Lanka'nın nüfus dağılımı ve demografik özellikleri afet karşısında toplumsal kırılganlığının önemli belirleyicilerindendir. Ülke genelinde nüfusun coğrafi dağılımı, yapısı ve sosyo-ekonomik özellikleri, afetlere karşı kırılganlık seviyelerini belirlemede kritik faktörlerdir. Nüfusu 2022 yılı itibarıyla 21.6 milyon (Worldometer, 2024) olan ülkede kentleşme düzeyi çok düşüktür. Nüfus ve İstatistik idaresi verilerine göre nüfusun yaklaşık %80'i kırsal bölgelerde ve %20'si de kentlerde yaşamaktadır.

Sri Lanka'da nüfus, kıyı bölgelerinde ve tarıma elverişli alanlarda yoğunlaşmıştır. Başkent Colombo ve çevresindeki Batı Eyaleti, ülkenin en yoğun nüfuslu bölgesidir. Kıyı bölgelerinde yaşayan yüksek nüfus yoğunluğu, özellikle sel, fırtına ve tsunami gibi afetlere karşı yüksek kırılganlık göstermektedir. İç kesimlerdeki kırsal ve dağlık bölgeler ise farklı afet türlerine karşı farklı riskler taşımaktadır. Bu bölgelerde yaşayan topluluklar, genellikle sel ve toprak kayması gibi afetlerle karşı karşıyadır. Kıyı ve dağlık bölgeler arasındaki topluluklar ise kuraklık ve fırtınalara karşı savunmasızdır. Kırsal bölgelerde yaşayan topluluklar genellikle daha düşük gelirlidirler ve afetlere karşı daha az hazırlıklıdır. Kentlerde ise kenar mahalleler, sorunlu yapılaşma ve yetersiz altyapı nedeniyle afetlere karşı yüksek risk altındadır (Dissanayake, Hettiarachchi ve Siriwardana, 2018, s. 1327).

Sri Lanka'nın kişi başına düşen GSYH açısından dünya sıralamasında 94. sırada yer alması (Statista, 2024) ve son zamanlarda yaşanan ekonomik kriz de ülkenin afetler karşısındaki kırılganlığını artırmaktadır. Ülkenin tarımsal üretimi iklim değişikliği, su sorunu, toprak erozyonu ve teknolojik yetersizlikler nedeniyle azalmaktadır (Ankara Sanayi Odası, 2016, s. 3-

4). Bu bağlamda, Sri Lanka'nın yaşadığı afetler ve bu afetlerin etkileri üzerine daha detaylı bir inceleme yapılması yerinde olacaktır.

1.2. Sri Lanka'nın afetleri

Coğrafi özellikleri nedeniyle çeşitli doğal afetlerle sıklıkla karşılaşan bir ülke olan Sri Lanka'da meydana gelen afetlerin %96'sı iklim kaynaklıdır. Ülkede yaşanan en yaygın ve yıkıcı doğal afetler; sel, heyelan, kasırga, kuraklık, deprem ve tsunami olarak sıralanabilir. Bu afetlerin her biri, Sri Lanka'nın farklı bölgelerinde ve dönemlerinde ciddi hasarlara yol açmıştır (DMC, 2012, s. 12). Son on yılın afet kayıtlarına göre, Sri Lanka'da en sık görülen doğal afet %37 ile sel olup, bunu kuvvetli rüzgâr, toprak kayması ve kasırga izlemektedir. En fazla ölüme ve kayıplara neden olan afet ise toprak kayması olup, ardından sel, yıldırım ve kuvvetli rüzgâr gelmektedir. Etkilenen nüfus yüzdesi açısından ise, en yüksek etki oranı sele ait olup, bunu kuraklık takip etmektedir (JICA, 2017, s.6).

i. Sel: Nüfus başına yıllık ortalama sel maruziyeti açısından dünya genelinde Sri Lanka, on birinci sıradadır. Ölüm oranı düşük olmasına rağmen, sel her yıl yüz binlerce insanı yerinden etmekte ve ülke genelinde geniş çapta etkiler yaratmaktadır (Farley vd., 2017, s. 2). 2005-2015 döneminde sel, Sri Lanka nüfusunun %64'ünü etkilemiştir. 2011'den bu yana, yılda ortalama 1 milyondan fazla insanı etkileyen yüksek riskli sel olayları sıkça görülmektedir. Aşağıdaki tablo, Sri Lanka'da 2016 yılı sonrası yaşanan sel felaketlerinin etkilerini özetlemektedir (MoDM, 2017a).

Tablo 1

2016 Yıl Sonrası Sel Felaketinin Etkileri

Yıl	Etkilenen Kişi Sayısı	Hayatını Kaybedenler	En Kötü Etkilenen Bölgeler	Hasar (Evler ve Altyapılar)
2016	500,000 +	93+ 117 Kayıp	Kolombo, Ratnapura, Kalutara, Matara ve Galle	4,870+
2017	685,000+	224	Kolombo, Ratnapura, Kalutara ve Batı Eyaleti	16,000+
2024	235,000+	37	Batı, Güney ve Sabaragamuwa Eyaletleri	6,430+

Tablo 1'de görüldüğü üzere, Sri Lanka'da son yıllarda yaşanan büyük sel felaketleri önemli sayıda insanı etkilemiş, can kayıplarına ve ciddi altyapı hasarlarına yol açmıştır. 2016 ve 2024 yılları arasında yaşanan sel olaylarında on binlerce ev hasar görmüş ve binlerce kişi evsiz kalmıştır. Bu felaketler, özellikle Ratnapura, Kalutara, Matara, Galle, Gampaha ve Kolombo gibi yoğun nüfuslu bölgelerde büyük etkiler yaratmış, ülkenin afet yönetimi ve müdahale kapasiteleri ciddi bir sınavdan geçmiştir (ACAPS, 2024, s. 1).

ii. Heyelan: Heyelan, Sri Lanka'nın önemli doğal tehlikelerinden biridir ve ülkenin büyük bir bölümünü etkilemektedir. Merkezi yaylalar, toplam yüzölçümünün %20'sini kapsamakta olup, sık sık toprak kaymaları tehdidi altındadır. Aşırı yağış, arazi şekilleri, jeoloji, ormansızlaşma ve

plansız arazi kullanımı, bu tehlikeyi artıran başlıca faktörlerdir. Badulla, Nuwara Eliya, Ratnapura, Kegalle, Kalutara, Kandy ve Matale bölgeleri, heyelanlara en yatkın alanlar arasındadır (Alahakoon, 2019, s. 15). Özellikle 2016 yılında Kegalle'deki Aranayake'de meydana gelen heyelan, üç köyü tamamen yok etmiş, yaklaşık yarım milyon kişiyi etkilemiş ve 200'den fazla insanın ölümüne neden olmuştur (CFE-DM, 2017, s. 23).

Toprak kaymalarının neden olduğu can kayıpları, bu bölgelere özel önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. 2016 yılında doğal afetlerden ölen 93 kişiden 50'si, 2017'de ise 219 ölümün 176'sı (%81) toprak kaymalarından kaynaklanmıştır. Hem sel hem de toprak kaymaları, arazi kullanım uygulamaları ve insan faaliyetlerinin hassas alanlar üzerindeki baskısıyla yakından ilişkilidir. Nehir kıyıları ve dik yamaçların stabilitesi, konutlar, altyapılar, yollar ve tarım için yapılan ormansızlaşma gibi gelişigüzel kalkınma uygulamaları nedeniyle olumsuz etkilenmekte, bu da heyelan olasılığını artırmaktadır (MoDM, 2017a, s. 25).

iii. Siklon: Sri Lanka, coğrafi konumu ve topografyası nedeniyle tropikal siklonlara karşı savunmasız bir ülkedir. Hindistan'ın güney ucunda yer alan bu ada ülkesi, Bengal Körfezi'nin güneyi ile Umman Denizi'nin güneydoğusunda oluşan kasırgaların etkisi altındadır. Bengal Körfezi'nde meydana gelen siklonların sıklığı, Umman Denizi'ndekilere göre yaklaşık 5-6 kat daha fazladır ve her yıl ortalama 4-5 siklonik fırtına oluşmaktadır. Bu durum, Sri Lanka'nın tropikal siklonlar karşısındaki kırılganlığını artırmaktadır. Son dönemde Sri Lanka'da şiddetli rüzgarlar nedeniyle yaşanan can kayıplarında bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 2011 ve 2013 yıllarında bu tür vakaların sayısında belirgin bir artış yaşanmış ve bu durum özellikle balıkçılar üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır (CHA, 2016, s. 33-35).

iv. Kuraklık: Kuraklık, ekvatora yakın bir ada olması nedeniyle Sri Lanka'da sık yaşanan bir durumdur. Özellikle 1992'deki büyük kuraklık, ülke genelinde ciddi etkiler yaratmıştır (DMC ve UNDP, 2009, s. 110). Son yıllarda, kuraklık olaylarının sıklığı da artmış, buna bağlı olarak da ülkede içme ve kullanma suyunda kıtlık sorunu başlamıştır. Kuraklık, yağış eksikliği, artan sıcaklıklar, iklim değişikliği ve su kaynaklarının yetersiz yönetimi gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır ve su yönetimi açısından ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Özellikle 2016 yılında, kuraklık nedeniyle ortaya çıkan su sorunundan yaklaşık 208.000 kişi etkilenmiştir (Alahakoon, 2019, s. 14).

v. Deprem: Deprem, Sri Lanka'nın Hint-Avustralya levhasının kuzeybatı kısmında yer alması nedeniyle zaman zaman tehdit oluşturmaktadır. Levha arası sismik aktiviteler, levhanın Euroasya levhasına doğru itilmesi ve Sunda çukuruna dalmasıyla bağlantılıdır. Sri Lanka'da sismik tehdit, özellikle Mannar yarılma bölgesindeki aktivitelerden kaynaklanmaktadır. 1900 sonrası olayları kapsayan deprem kataloğuna göre, bu bölgede 6.9 büyüklüğünde bir deprem olasılığı (475 yıllık tekrarlanma süresiyle) bulunmaktadır (Seneviratne vd., 2020, s. 47-52).

1615 yılında Colombo Fort'ta 6.5 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş ve 200'den fazla ev yıkılarak yaklaşık 2000 kişinin ölümüne neden olmuştur. 1800'de Colombo'da depremler yaşanmış olsa da, Sri Lanka genel olarak düşük deprem riski taşıyan bir ülkedir ve bu tarihlerden sonra büyük bir deprem kaydı bulunmamaktadır. Son yıllarda, özellikle 2005'ten

sonra, bazı bölgelerde küçük sarsıntılar yaşanmış ve hafif hasarlara yol açmıştır (CHA, 2016, s. 44).

vi. Tsunami: Sri Lanka, tektonik plaka sınırlarından uzak olmasına rağmen, Sumatra'ya yakın konumuyla aktif sismik bölgelerin etkisi altında olduğundan ülkenin güneydoğusundaki bölgelerde nadir de olsa tsunami tehlikesi bulunmaktadır.³

Sri Lanka'da meydana gelen en yıkıcı tsunami, 26 Aralık 2004'te Endonezya'nın Sumatra Adası yakınlarında gerçekleşen 9.0 büyüklüğündeki deprem sonucunda oluşmuştur. Hint Okyanusu'ndaki bu sismik olay, yaklaşık 8 ila 10 dakika süren en uzun süreli depremlerden biri olarak bilinir. Deprem ve tsunamisi, büyük can kayıplarına ve ekonomik zarara yol açmıştır. Tarihte en fazla ölüme neden olan doğal afetlerden biri olarak kaydedilen bu olay, en çok Endonezya, Hindistan, Sri Lanka ve Tayland'ı etkilemiştir. Bu felakette toplam 283.100 kişi hayatını kaybetmiş, (Kesgin, 2022, s. 257). Sri Lanka'da ise 35.322 kişi ölmüştür. Afet sonrası toplumsal yıkım nedeniyle 853.025 kişi yerinden olmuş ve 119 binden fazla bina, binlerce araç ve çok sayıda mülk tahrip olmuştur (IFRC, 2006, s. 4).

Sri Lanka'da yukarıda belirtilen afetlerin dışında ormansızlaşma, erozyon, kaçak avcılık ve kentleşmenin etkisiyle tehlike altında olan yabani hayvanlar; madencilik ve artan çevre kirliliği nedeniyle sahillerin bozulması, endüstriyel atıklar ve kanalizasyon dereleriyle kirlenen tatlı su kaynakları, atık yönetimi sorunları ve (özellikle) başkent Kolombo'da görülen hava kirliliği, ülkenin çevre sorunlarını oluşturan ve doğal afetlerin şiddetini artıran faktörler arasında yer almaktadır (DMC, 2012, s. 12).

1.3. Sri Lanka'da afet yönetimi

Afet; 'insana fiziksel, sosyal ve ekonomik zarar veren, toplumu etkileyen, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini bozan her türlü doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olaylar' olarak tanımlanmaktadır (UNISDR, 2009, s. 9). Afet yönetimi ise 'afetleri önlemek, zararlarını azaltmak, afetlere zamanında, verimli ve etkili müdahale etmek, nüfus için daha güvenli ve müreffeh bir yaşam ortamı yaratmak için toplumda yürütülmesi gereken karmaşık bir mücadele süreci' biçiminde tarif edilmektedir (AFAD, 2014, s.33). Her ülkenin farklı doğal afetlere karşı özgün önlemler geliştirmesi, afet yönetimi sürecinin önemli bir parçasıdır.

Sri Lanka'da afet yönetimi, geçmişte yaşanan afet deneyimlerinin birikimiyle şekillenmiştir. Ülkede doğal afetlerin sıklığı ve şiddeti dikkate alındığında, afet yönetimi ülke için önemli bir politika alanı haline gelmiştir. Değişen çağın ihtiyaçları ve afetlerin artan etkileri, Sri Lanka'yı afet yönetimi konusunda önemli adımlar atmaya zorlamaktadır. Afet yönetiminin tarihsel gelişimi, mevcut politikalar ve yönetim sistemi, ülkenin doğal afetlere karşı direncini artırmak amacıyla sürekli bir evrim sürecinden geçmektedir.

³ Ülkede 1883 ve 2004 yıllarında tsunamiler yaşanmıştır.

1.3.1. Sri Lanka'da afet yönetiminin tarihsel gelişimi

Sri Lanka'da afet yönetiminin tarihsel gelişimi, dört ana döneme ayrılarak incelenebilir: 1977 öncesi dönem, 1977-1996 dönemi, 1996-2005 dönemi ve 2005 sonrası dönem.

1977 öncesi dönem, ülkede geleneksel afet yönetim yaklaşımlarının hâkim olduğu bir dönemi temsil eder. Bu dönemde, afet riskini azaltma (DRR) stratejileri büyük ölçüde tarihsel ve yerel bilgi birikimine dayalıdır. Özellikle tarıma dayalı toplumları destekleyen köy tankı (rezervuar) sistemi, bu dönemin en önemli uygulamalarından biridir. Bu sistem, su yönetimi ve taşkın kontrolünde hayati bir rol oynamış ve ekosistem yönetimi yaklaşımının bir parçası olarak yüzyıllar boyunca etkili olmuştur (MoDM, 2014, s. 1-3). Bu dönemde, devletin afet yönetimindeki rolü, mağdurlara yardım sağlamaktan sınırlı kalmıştır. Afet yönetimi için tek kurum olarak Sosyal Hizmetler Dairesi aracılığı ile hükümet mağdurlara yardım sağlamıştır (Hettiarachchi, 2005, s. 4).

1977 ile 1996 yılları arasında, afet yönetiminin farklı yönleri, özellikle insan yerleşimlerinin ve arazi kullanımının planlanması ile doğal kaynakların ve çevrenin korunması gibi konular, çeşitli kurumların düzenlemeleri çerçevesinde dağınık bir şekilde ele alınmıştır. Sri Lanka anayasasında yapılan değişikliklerle birlikte, afetlere yönelik karar alma süreçlerinde afet sonrası yardım, yeniden inşa ve iyileştirme sorumlulukları merkezi hükümet ile il meclisleri arasında paylaştırılmıştır. 1992 yılında, Sri Lanka'daki afet yönetimi uygulamalarını iyileştirmek ve güçlendirmek amacıyla Kabine bünyesinde özel bir alt komisyon kurulmuştur. Bu alt komisyonun önerileri doğrultusunda, 1996 yılında Kabine tarafından afet yönetimi faaliyetlerinin merkezi kurumu olarak Sosyal Refah Bakanlığı bünyesinde Ulusal Afet Yönetim Merkezi (NDMC) kurulmuştur (IPS ve OXFAM, 2007, s. 24).

1996-2005 döneminde NDMC, afet yönetimi faaliyetlerinin merkezi kurumu olarak, ilgili tüm kurumları afete hazırlık, önleme, müdahale ve uzun vadeli iyileştirme konularında koordine etmiştir. NDMC, ulusal bir afet yönetimi kanunu ile afet planı oluşturmuş; ayrıca ilçeler ve yerel bölgeler düzeyinde hazırlık ve müdahale planları geliştirmiştir. Bu şekilde, afet yönetimini ulusal ve yerel düzeylerde uygulamaya koymak için gerekli yasal ve kurumsal çerçeveyi oluşturmuştur. Bu süreçte, belirli alanlardan sorumlu alt komiteler kurulmuş, bu komiteler bölge komiteleri ile ulusal düzeydeki kurumlar arasında iletişim hatlarını inşa etmiş ve yerel düzeyde benzer planlar kabul edilerek, bölgesel ve köy düzeylerinde komiteler belirlenmiştir. Ancak, 2000 yılında revize edilmiş olmasına rağmen, Afet Yönetimi Yasa Taslağı 2005 yılına kadar resmi olarak onaylanmamıştır (IPS ve OXFAM, 2006, s. 3).

Sri Lanka'da afet yönetimi, 2004 yılının sonuna kadar büyük ölçüde reaktif bir yaklaşımla yürütülmüştür; doğal afetler sonrasında yapılan acil müdahaleler, afet yönetiminin ana unsurunu oluşturmuştur. Ancak 2004 yılında gerçekleşen büyük Hint Okyanusu tsunamisi, ülkenin afet yönetim sisteminde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu felaket, afet yönetimi politikalarının ve yapılarının yeniden şekillendirilmesi için bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir.

2005 yılında, Sri Lanka hükümeti, afet risklerinin azaltılması ve müdahale kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla 2005/13 sayılı 'Afet Yönetimi Yasası'nı kabul etmiştir (MoDM, 2014, s. 1-2). Bu yasa uyarınca, Ulusal Afet Yönetimi Konseyi (NCDM) ve Afet Yönetimi Merkezi (DMC) kurulmuş ve Ulusal Afet Yönetim Merkezi (NDMC)'nin adı, Afet Yönetimi Bakanlığı bünyesinde Ulusal Afet Yardım Hizmetleri Merkezi (NDRSC) olarak değiştirilmiştir (DMC, 2005, s. 13).

2005 sonrası dönemde, belli farklı risk profiline geliştirilmesi ve uzun süreli bir afet veri tabanının oluşturulması gibi çalışmalarla risk azaltma önlemleri planlanmış ve uygulanmıştır. 2006 yılında 'Daha Güvenli Bir Sri Lanka İçin: Afet Yönetimi Yol Haritası' hazırlanmış, 2007'de Ulusal Afet Yönetimi Koordinasyon Komitesi kurulmuş ve 2010'da Ulusal Afet Yönetim Politikası kabul edilmiştir. Bu politika, yerel düzeyde katılım, çok paydaşlı yaklaşımlar ve afet yönetimi standartlarının belirlenmesini içermektedir. 2013 yılında Sri Lanka Ulusal Afet Yönetim Planı (2013-2017) hazırlanmış ve 2014-2018 için Sri Lanka Kapsamlı Afet Yönetimi Programı (SLCDMP) onaylanmıştır. Bu programın devamı olarak 2018-2030 dönemi için Ulusal Afet ve Risk Yönetimi Programı (NDRMP) kabul edilmiştir (UNDRR, 2019a, s. 15-17).

Afet konusunda atılan bu adımlar, ülkede afet riskinin azaltılması, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarını kapsayan bütüncül bir yaklaşıma dayandırılmış ve dünya genelinde gelişen afet yönetimi anlayışına paralel olarak biçimlendirilmiştir.

1.3.2. Sri Lanka'da afet yönetimine ilişkin politika ve uygulamalar

Sri Lanka, afet riskinin azaltılması amacıyla çeşitli politikalar geliştirmiştir. Ulusal Afet Yönetimi Politikası kapsamında, bu stratejiler arasında; yapıların afetlere dayanıklı hale getirilmesi, kıyı bölgelerinde sel baskınlarını önlemek için altyapının iyileştirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması yer almaktadır. Özellikle kentsel alanlarda ve kritik altyapılarda güvenliği sağlamak, kırsal bölgelerde ise dayanıklı topluluklar oluşturmak için hem yapısal hem de yapısal olmayan önlemlerle afet riskinin azaltılmasına yönelik yatırımlar teşvik edilmektedir. Ayrıca, Sendai Çerçevesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve iklim değişikliği ile mücadele ve çevresel sürdürülebilirlik politikaları da afet risklerinin azaltılması için belirlenen stratejilerde önemli belirleyicilerdir (JICA, 2017, s. IV).

Politikaların önemli bir aşamasını oluşturan *afetlere hazırlık* süreci, toplulukların dirençliliğini artırmak için çeşitli çalışmaları içermektedir. Bu çerçevede, Sri Lanka'da erken uyarı sistemleri geliştirilmiş, afet tatbikatları düzenlenmiş ve halk eğitimi programları uygulanmıştır. Özellikle kıyı bölgelerinde yaşayan topluluklar için tsunami erken uyarı sistemleri kurulmuştur. Sri Lanka'nın afetlere hazırlık politikaları, afet sırasında ve sonrasında iş, hizmet ve geçim kaynaklarının sürekliliğini sağlamak için bir afet yönetim planının yürürlükte olmasını, etkin koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasını, ilgili kurumların sorumluluklarının belirlenmesini ve genel halkın ulusal ve yerel düzeylerde acil durum hizmetlerine erişimini öngörmektedir (NCDM, 2010, s. 4-6).

Afetlere hazırlık planlaması kapsamında, Sri Lanka'da afet yönetiminin temel planı 'Daha Güvenli Bir Sri Lanka'ya Doğru: Afet Risk Yönetimi Yol Haritası (2006-2016)' olup, bu plan 2014 yılında 'Sri Lanka Kapsamlı Afet Yönetim Programı (SLCDMP: 2014-2018)' olarak güncellenmiştir. Planlar en son 2022 yılında yapılan düzenlemelerle 'Ulusal Afet Yönetimi Planı (NDMP 2023-2030)'⁴ olarak devreye alınmıştır (DMC, 2023, s. 1).

Afet durumunda acil müdahale politikası ise Sri Lanka'da Afet Yönetimi Merkezi (DMC) tarafından koordine edilmektedir. Bu merkez, afet anında hızlı ve etkili bir müdahale sağlamak amacıyla 'Ulusal Acil Durum Operasyon Planı (NEOP)'ni hazırlamış ve 'Ulusal Acil Durum Operasyon Merkezi (EOC)'ni oluşturmuştur. NEOP, herhangi bir afet veya acil durumda, insan hayatı ve mal kaybını önlemek, çevresel hasarı en aza indirmek, hayatta kalanların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumak ve temel hizmetlerin işlevselliğini hızlıca geri kazandırmak için sürdürülebilir bir sistem, kaynaklar, kabiliyetler ve rehber ilkeler sunmaktadır (Jayarathne, 2016, s. 13-14). EOC ise, afet durumunda tüm müdahale kurumlarını koordine ederek, olumsuz etkileri en aza indirmeye yönelik acil durum operasyonlarını yürütmektedir. EOC'nin temel görevleri arasında ulusal, bölgesel, il, ilçe ve topluluk düzeylerinde Standart Operasyon Prosedürleri (SOP'ler) geliştirilmesi ve NEOP'nin hazırlanması yer almaktadır (CFE-DM, 2021, s. 28).

Afet sonrası iyileştirme politikaları hanelere yapılan yardımlar, konutların yeniden inşası, geçim kaynaklarının eski haline getirilmesi ve iyileştirme çalışmalarının ulusal stratejilere dayandırılması gibi unsurları içermektedir. Ayrıca, ekosistemlerin korunması, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uyum sağlanması, toplum, STK ve özel sektörün katılımının teşvik edilmesi ve risk transfer mekanizmalarının desteklenmesi de bu politikaların temel unsurları arasındadır. Bu politikaların etkin uygulanabilmesi için, Ulusal Politikalar ve Ekonomik İşler Bakanlığı'na bağlı Ulusal Planlama Dairesi (NPD), Dünya Bankası ve UNDP'den Afet Sonrası İyileştirme Planı (PDRP) ve iyileştirme çerçevesinin geliştirilmesi konusunda destek talep etmiştir (MoDM, 2017b, s. 35-39).

Ülke içinde afet yönetim sistemini, afet çalışmalarını koordine etmek, politikaları etkin bir şekilde yürütmek amacıyla merkezi ve yerel düzeyde farklı idari yapılar oluşturulmuştur. *Merkezi düzey*, Sri Lanka'nın merkezi hükümeti ve genel ulusal yönetim organlarını kapsamaktadır. Ülkenin afet yönetimi merkezi düzeyi, NCDM tarafından yönetilen ve Savunma Bakanlığı bünyesindeki Afet Yönetimi Devlet Bakanlığı'na bağlı Afet Yönetimi Merkezi (DMC) tarafından yürütülmektedir. NCDM, Afet Yönetimi Devlet Bakanlığı, DMC, Teknik Danışma Komitesi (TAC) ve Acil Durum Müdahale Komitesi (ERC) gibi kuruluşlar bu kapsamda anılabilir (DMC, 2023, s. 62-64). DMC, afet çalışmalarını uygularken Ulusal Bina Araştırma Kurumu (NBRO), Meteoroloji Dairesi (DoM) ve Ulusal Afet Yardım Hizmetleri Merkezi (NDRSC) gibi

⁴ NDMP, Sendai Çerçevesine dayanan dört ana tematik alan üzerine kurulmuştur. Bunlar, afet riskini anlamak, afet risk yönetimini güçlendirmek, dayanıklılık için afet risk azaltımına yatırım yapmak ve etkili müdahale için afet hazırlığını artırmak ve iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden yapılanma süreçlerinde "Daha İyi Olarak Yeniden İnşa Etmek"tir.

kurumlarla merkezi düzeyde doğrudan irtibat ve koordinasyon içinde çalışmaktadır (DMC, 2014, s. 2).

Sri Lanka'nın yerel düzeydeki afet yönetim sistemi ise il ve ilçe/belediye düzeylerinden oluşmaktadır. Ülkenin 25 ili, afet yönetiminde kritik önemdedir ve her ilde İl Afet Yönetimi Koordinasyon Birimi (District Disaster Management Coordination Units - DDMCU) bulunmaktadır. Bu birimler, il düzeyindeki afet yönetimi faaliyetlerini koordine etmektedirler (CFE-DM, 2021, s. 27-28). Yerel yönetimler (Kent ve Belediye Konseyleri ve Büyükşehir Belediyeleri) afet yönetimi süreçlerine aktif olarak katılmaktadır. Sağlık hizmetleri, yerel sağlık otoriteleri vasıtasıyla afet durumlarında tıbbi ve halk sağlığıyla ilgili müdahaleleri gerçekleştirirken, Arama ve Kurtarma Birimleri ise arama, kurtarma ve yardım operasyonları için eğitilmiş uzman ekipler olarak görev yapmaktadır (MoDM, 2017b, s. 47).

2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimi Sorunları Bağlamında Sri Lanka'nın Değerlendirilmesi

Afetler, gelişmekte olan ülkeler için en büyük zorluklardan biridir. Bu durum, yalnızca yüksek can kaybı ve acılara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda kalkınma sürecindeki ekonomilere de zarar. Söz konusu ülkelerdeki afet yönetimi; kaynak yetersizlikleri, kurumsal kapasitenin sınırlılığı ve çeşitli sosyo-ekonomik zorluklar nedeniyle pek çok sorunla karşı karşıyadır. Sri Lanka, bu sorunların somut bir örneği olarak değerlendirilebilir. Ülkenin doğal afetlerle başa çıkma konusundaki deneyimleri, gelişmekte olan ülkelerdeki afet yönetimi sorunlarının anlaşılması için belirleyici olabilir.

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biri, finansal kaynakların yetersizliğidir. Sri Lanka gibi ülkelerde, afet yönetimi için gerekli finansal kaynaklar genellikle sınırlıdır. Bu durum, hem afet öncesi risk azaltma çalışmalarını hem de afet sonrası iyileştirme süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkede afet yönetimi için ayrılan bütçeler yetersiz kalmakta, bu da müdahale kapasitelerinin sınırlı olmasına yol açmaktadır. Ayrıca, uluslararası yardım ve desteklerin her zaman yeterli olmaması, afet yönetiminde önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum ülkenin uzun vadeli dayanıklılığını engellemektedir (UNDRR, 2019a, s. 19).

Gelişmekte olan afet yönetimi kapasitesinin sınırlılığı da diğer bir sorundur. Sri Lanka'nın afet yönetimi kapasitesi de özellikle büyük ölçekli doğal afetler karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durum, hem ulusal düzeydeki kurumsal kapasitenin hem de yerel düzeydeki önleme, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkede afet yönetimi için ayrılan kaynaklar genellikle sınırlıdır, bu da afetlere hızlı ve etkili bir yanıt verilmesini zorlaştırmaktadır. Afet yönetimi kurumlarının yetersizliği, afet konusunda eğitim almış personelin sınırlı sayıda olması, kırsal ve merkeze uzak bölgelerde personel ve ekipman olmayışı afet yönetimi sürecini etkisiz hale getirmektedir (Siriwardhana vd., 2012, s. 173-174).

Gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak görülen farklı bir sorun da erken uyarı ve hazırlık sistemlerinin yokluğu ya da yetersizliğidir. Sri Lanka, 2004 tsunamisinden sonra bazı erken

uyarı sistemleri geliştirmiş olsa da, bu sistemlerin bakımı, kapsama alanı, güncelliği ve etkinliği sınırlı kalmaktadır. Özellikle kırsal ve dezavantajlı bölgelerde yaşayan topluluklar, bu sistemlere erişimde sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca, halkın afetlere karşı hazırlık durumu ve bilinç seviyesi de yüksek olmadığı için toplumun afetler karşısında kırılma düzeyi de artırmaktadır (Jayasekara vd., 2023, s. 3-6).

Gelişmekte olan ülkelerin afet riskini azaltmada karşılaştığı önemli sorunlardan bir başkası da altyapı ve kentsel planlama ile ilgili eksikliklerdir. Sri Lanka'da altyapı, özellikle afetlere dayanıklılık açısından ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Kıyı bölgelerindeki yapılaşma, seller ve tsunamiler gibi afetlere karşı savunmasızdır (Nishanthi ve Dissanayaka, 2021, s. 53-54). Diğer bölgelerdeki altyapı ise sel, toprak kaymaları ve kasırgalar gibi doğal afetlere karşı kırılgandır. Düşük kalitede inşa edilmiş binalar ve yetersiz drenaj sistemleri, bu kırılganlığı daha da artırmaktadır. Yetersiz altyapı, afet anında ve sonrasında müdahale süreçlerini zorlaştırmakta ve iyileştirme sürecini geciktirmektedir. Ayrıca, kentsel planlama süreçlerinin afet durumları ile uyumlu olmaması ve afet risklerini dikkate almayan plansız yapılaşma, özellikle yoğun nüfuslu kentsel alanlarda ve sel bölgeleri ile kıyı bölgelerinde artan savunmasızlığa yol açarak ülkenin genel afet direncini zayıflatmaktadır (UN-HABITAT, 2015, s. 51-55).

Gelişmekte olan ülkelerin kurumsal ve politik sorunları da afet yönetimine belirgin biçimde yansımaktadır. Sri Lanka örneğinde görüldüğü üzere, afet yönetimi politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında çeşitli kurumsal engeller ve koordinasyon eksiklikleri mevcuttur. Farklı kurumlar arasındaki yetersiz işbirliği ve bilgi paylaşımı ve koordine olamama sorunu afet yönetiminin etkinliğini zayıflatmaktadır. Ayrıca, siyasi istikrarsızlıklar ve bürokratik engeller, afet yönetimi süreçlerini yavaşlatarak kaynakların verimli ve zamanında kullanılmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda, politika ve stratejilerde süreklilik ve istikrar, kurumlararası işbirliği ve koordinasyon etkili afet risk azaltımı için hayati önem taşımaktadır (Verité Research, 2019, s. 2-5).

Gelişmekte olan ülkelerde afet yönetiminin sorunlardan biri diğeri de toplumsal kırılma ve sosyo-ekonomik zorluklardır. Sri Lanka'da görüldüğü gibi yoksulluk, eğitim yetersizlikleri ve sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar, afetlere karşı toplumsal kırılma düzeyini artırmaktadır. Özellikle kırsal ve marjinalize edilmiş topluluklar, afetlere karşı en savunmasız gruplar arasında yer almakta ve bu durum, afetlerin bu topluluklar üzerindeki etkilerini daha da yıkıcı hale getirmektedir (Pathiraja, 2018, s. 17). Ayrıca, kamuoyu farkındalığı ve eğitim düzeyi genellikle yetersiz olduğundan, toplumun büyük bir kısmı, afetlere hazırlığın önemini tam olarak kavrayamamakta ve acil durum tahliyelerine uyum sağlamakta zorluk çekmektedir. Bu durum, afet risklerinin anlaşılmasında eksikliklere yol açmakta ve toplumun dayanıklılığını sınırlamaktadır (Senavirathna ve Silva, 2020, s. 164).

Sri Lanka'nın afet yönetimi deneyimleri, gelişmekte olan ülkelerin genelinde yaşanan sorunların bir yansımasıdır. Bu nedenle, Sri Lanka'nın örneğinden çıkarılacak dersler, diğer gelişmekte olan ülkelere afet yönetimi süreçlerinin iyileştirilmesine önemli katkılar sağlayabilir. Bu çerçevede, afet yönetiminde daha etkili ve sürdürülebilir yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir. Anılar bu yaklaşımlardan biri de afet yönetimidir.

3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimi Sorunlarının Aşılmasında Afet Yönetişiminin Çözüm Olarak Değeri

Gelişmekte olan ülkelerde afet yönetiminin karşı karşıya olduğu güçlüklerin aşılmasında, afet yönetimi; politika, planlama ve uygulama süreçlerini hükümetlerin ve diğer toplumsal aktörlerin çabalarını bir araya getiren dayanışmacı bir yaklaşım olarak öne çıkarılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde afet yönetişiminin gelişmekte olan ülkelerin afet yönetimi sorunlarının aşılması noktasındaki potansiyeli değerlendirilmektedir.

İlk kez 1989'da Dünya Bankası tarafından yayımlanan bir raporda 'iyi yönetim' (good governance) olarak kullanılan yönetim; "bir toplumsal ve politik sistemde tüm aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı veya düzen" olarak tanımlanmıştır. Diğer bir anlatıma yönetim, ekonomik, politik ve sosyal konularla ilgili olarak özel sektör, devlet ve sivil toplum arasında kurulan dayanışma ve etkileşim yoluyla oluşturulan değerler, politikalar ve kurumlar sistemini ifade eder (Sipahi, 2010, s. 335).

Afet yönetimi bağlamında yönetim kavramı ise Hyogo Çerçevesi'nin (2005-2015) devamı niteliğinde olan Sendai Çerçevesi (2015-2030) kararları içinde 'afet risk yönetimi' olarak ele almıştır (Doğan ve Biberici, 2017, s. 165). Afet risk yönetimi; paydaşların işbirliği yapmasını ve katılımcı bir yaklaşımı teşvik eden bir model olarak, toplumların afetlere karşı direncini artırmak için sosyal, ekonomik ve politik aktörleri de içermektedir. Afet risk yönetimi, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve diğer toplum paydaşlarını bir araya getirerek, afetlere daha etkili bir yanıt verilmesini ve risk yönetimi planlarının kapsamlı bir şekilde uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Aydiner ve Özgür, 2014, s. 395). Başka bir deyişle afet yönetimi, genellikle iş birliğine dayalı bir yaklaşım olarak, kuruluşların yetki alanını aşan sorunları çözmek için birden fazla aktörü bir araya getiren bir faaliyet türü olarak kurgulanmaktadır (Tierney, 2012, s. 341–363).

Bu bağlamda, afet yönetiminde yönetim, mevcut riskleri azaltmak ve yeni risklerin oluşumunu önlemek için şeffaf, kapsayıcı, kolektif ve etkili çözümler üretmenin bir yoludur. Bu süreç, afet risk azaltma ve ilgili politikaları yönlendirmek, koordine etmek ve denetlemek için kurumlar, mekanizmalar, politika ve hukuki çerçeveler içeren bir yapıyı gerektirir. Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi (UNDRR), Sendai Çerçevesi'ni uygulama amacı doğrultusunda dört stratejik hedef belirlemiştir. Bunlardan biri, küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeylerde afet riski azaltma yönetişimini güçlendirmektir. UNDRR, bölgesel ofisleri ve diğer paydaşlarla birlikte, afet risk yönetimini güçlendirmeyi, net vizyon, planlar, kapasite geliştirme, rehberlik ve sektörel koordinasyon aracılığıyla ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde riskleri azaltmayı ve iklim krizini ele almayı amaçlayan bütünleşik, katılımcı eylemleri teşvik etmektedir (UNDRR, 2022, s. 10).

Gelişmekte olan ülkelerin afet yönetimi sorunlarının aşılmasında yararlanılması olası bir mekanizma olarak yönetim, paydaş katılımı, entegrasyon ve koordinasyon, kapasite

geliştirme, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkeleri ile öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, mevcut riskleri yönetmenin yanı sıra, gelecekteki afet risklerini en aza indirmeye yönelik sürdürülebilir bir çerçeve de sunar.

Paydaş katılımına yönelik mekanizmaların inşası ya da etkin hale getirilmesi ile çeşitli paydaşların afet yönetimi sürecine dahil olmaları kolaylaşır. Böylelikle afet yönetimi stratejilerinin yerel bağlama özgü ve kültürel açıdan daha duyarlı hale gelmesi de sağlanmış olur.

Öte yandan, afet yönetimi bilgi, uzmanlık, kaynaklar ve teknolojinin paylaşılmasını gerektirdiğinden, toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir yaklaşımla paydaş katılımı ve etkili ortaklıkların kurulması büyük önem taşır. Afet riskleri, ortak bir sorumluluktur; bu nedenle vatandaşlar, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşları dahil olmak üzere herkesin katılımı gereklidir. Afet risk azaltma (DRR) insan odaklı bir yaklaşım gerektirdiği için tüm paydaşların bu süreçte yer alması önemlidir. Özellikle uluslararası ve bölgesel iş birlikleri, araştırma, bilgi ve teknoloji paylaşımı, kaynak seferberliği ve tecrübe alışverişinde önemli çözümler sunabilir (Danaa ve Thorlund, 2022, s. 3).

Önemli bir örnek olarak Bangladeş, özellikle siklon ve sel gibi doğal afetlerle mücadelede önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ülke, Sendai Çerçevesi 2015-2030 ve diğer uluslararası taahhütlerine uygun olarak afet yönetimi politikaları, planları, yasaları, kuralları ve stratejilerini sürekli olarak güncellemekte ve geliştirmektedir. Devletin afet yönetişimini ulusal kalkınma planlarına entegre etmesi, yerel toplulukları sürece dahil etmesi ve etkin erken uyarı sistemleri kurulması, bu konuda atılan önemli adımlardan birkaçıdır (Alam ve Ray-Bennett, 2021, s. 2-3).

Öte yandan, Haiti'de 2010 yılında meydana gelen yıkıcı deprem, yetersiz afet yönetişimi ve kurumsal kapasitenin bir felaketin etkilerini nasıl ağırlaştırabileceğini gözler önüne sermiştir. Haiti deneyimi, afet yönetiminde koordinasyon eksikliği, şeffaflık sorunları ve yetersiz paydaş katılımı gibi faktörlerin afet sonrası toparlanmayı nasıl zorlaştırdığını ortaya koymaktadır (Piotrowski, 2010, s. 107-112).

Anılan örneklerden yola çıkıldığında, afet yönetişimi mantığı ile afet risk yönetiminin ulusal kalkınma planları ve politikalarına dahil edilmesinin, hükümetin farklı kademeleri ve toplumun farklı aktörleri arasında koordinasyonun sağlanmasının afet yönetimine olan katkısı belirginleşmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde afet risk azaltma önlemlerinin uyum süreçlerine dahil edilmesi ile hızlı kentleşme, çevresel bozulma ve iklim değişikliğine bağlı tehditlere karşı direnç artırılabilir. Bugün birçok ülke, karşılaştıkları çoklu iklim tehlikelerine karşı afet risk azaltma yaklaşımını benimsemiş olup, ulusal uyum planlarına, politika ve yasalarına DRR'yi ve Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi'nde yer alan ilkeleri yerleştirmişlerdir (UNCCS, 2020, s. 9).

Afet yönetişimi, afet risk yönetiminde hesap verebilirlik ve şeffaflığı teşvik ederek, gelişmekte olan ülkelerde sıkça görülen yolsuzluk riskini de azaltır. Afet risk yönetiminde hesap verebilirliğin sağlanmasında uluslararası, bölgesel, alt bölgesel, sınır ötesi ve ikili iş birlikleri

önemlidir. Ayrıca, politik ve yasal taahhütler, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, bilimsel bilgi, kalkınma planlaması, politikaların ve yasaların sorumlu ve dirayetli bir şekilde uygulanması, ulusal risk değerlendirmesi, afet kayıp verileri, insan odaklı erken uyarı sistemleri gibi şeffaflık ve hesap verebilirliği destekleyecek etkili afet hazırlık ve müdahale mekanizmalarının tesis edilmesi de son derece önemlidir (Amaratunga, 2019, s. 4).

Afet yönetişiminde kapasite geliştirmeye yönelik olarak; eğitim, öğretim ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi gibi uygulamalar da öne çıkmaktadır. Hükümetlerin, uzmanların ve toplum üyelerinin güncel beceri ve yetkinliklerle donatılması, özellikle bu Eylem On Yılı'nda, risk odaklı yönetişimi güçlendirmek ve daha iyi bir gelecek inşa etmek için kritik bir öneme sahiptir. Afet risk azaltma (DRR) kapasitelerinin geliştirilmesi, risk azaltma önlemleri kadar önemlidir. Toplumların ve paydaşların kapasitelerini geliştirmek ve zihin yapılarını değiştirmek, afet riski durumlarını doğru bir şekilde öngörmek, başa çıkmak, direnç göstermek ve toparlanmak açısından hayati önem taşımaktadır (UNDRR, 2019b, s. 40-41).

Sonuç olarak afet yönetişiminin kritik önemi, tüm seviyelerde uygun ekonomik, politik ve idari ortamları yaratmasından kaynaklanmaktadır. Afet risk azaltma için afet yönetişiminin sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir (UNISDR AFRICA, 2004, s. 53):

- Tüm seviyelerde afet risk azaltma programlarının koordinasyonunun artırılması;
- Tüm bireylerin, hükümetin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının geniş katılımına dayalı çok sektörlü afet risk yönetimi politikalarının ve stratejilerinin oluşturulması;
- Yerel ve ulusal düzeylerde afet risk azaltma faaliyetleri için uygun kaynakların tahsis edilmesi;
- Risk altındaki toplulukların afet risk yönetimi programlarının tasarım ve uygulama süreçlerine daha fazla katılım göstermesi;
- Yoksullara karşı daha fazla duyarlılık ve yoksulluğu azaltmaya yönelik politika ve stratejilere vurgu yapılması;
- Ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde daha etkili ortaklıkların geliştirilmesi;
- Bölgesel, alt bölgesel ve uluslararası kurumlar tarafından afet risk azaltma konusunda daha etkili savunuculuk yapılması;
- Uluslararası toplumdan afet risk yönetimi faaliyetleri için daha fazla kaynak sağlanması ve bu kaynakların daha etkin kullanımı;
- Küreselleşmenin düşük insani gelişme düzeyine sahip ülkeler için daha fazla fayda sağlaması, adil ve eşit ticaret rejimleri, artan kalkınma yardımları ve çevresel olarak sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesidir.

Bu bağlamda, afet yönetişimi, yalnızca afetlerin olumsuz etkilerini azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda toplulukların ve ulusların uzun vadeli direncini artırmak için de kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, tüm paydaşların katılımı ve kaynakların etkin kullanımı, başarılı bir afet

yönetimi için temel unsurlardır. Afet yönetişimi süreçlerinin güçlendirilmesi, daha adil, sürdürülebilir ve dirençli toplumların inşasında önemli bir rol oynayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerdeki afet yönetimi sorunları, Sri Lanka örneği üzerinden incelenmiş ve afet yönetişiminin bu sorunların aşılmasındaki kritik rolü ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, afetlerin yıkıcı etkilerine karşı özellikle savunmasızdır; bu savunmasızlık, yetersiz altyapı, sınırlı finansal kaynaklar, düşük kurumsal kapasite, siyasi istikrarsızlık ve toplumsal kırılganlık gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Sri Lanka'nın yaşadığı doğal afetler ve bu afetlerle başa çıkma deneyimleri, bu sorunların ne kadar karmaşık ve çok boyutlu olduğunu göstermektedir.

Sri Lanka'da afet yönetiminin karşı karşıya olduğu başlıca zorluklar arasında, altyapı eksiklikleri, erken uyarı sistemlerinin yetersizliği, sınırlı kaynaklar, koordinasyon sorunları ve toplumsal bilinç düzeyinin düşüklüğü yer almaktadır. Bu zorluklar, afet yönetimi süreçlerini olumsuz etkilemekte ve afetlerin ardından gelen iyileştirme süreçlerini yavaşlatmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerdeki birçok diğer ülke gibi Sri Lanka da afet yönetimi politikalarını geliştirmede ve çoğunlukla uygulamada kurumsal ve siyasi engellerle karşılaşmaktadır.

Afet yönetişimi, bu zorlukların aşılmasında önemli bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Afet yönetişimi yaklaşımı, devlet kurumları, sivil toplum, özel sektör, akademi ve yerel topluluklar arasında işbirliği ve koordinasyonu teşvik eder. Bu yaklaşım, afet yönetimi süreçlerinin daha kapsayıcı, şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlar. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelere afet yönetim sorunlarının aşılmasında afet yönetişimi kritik bir rol oynamaktadır. Bangladeş ve Haiti gibi ülkelerdeki deneyimler, afet yönetişiminin doğru bir şekilde uygulanmasının ve zayıf yönetim yapılarına sahip ülkelere karşılaşılan zorlukların nasıl aşılabileceğinin somut örneklerini sunmaktadır.

Bangladeş ve Haiti örnekleri, afet yönetiminde etkili yönetişimin ve kurumsal kapasitenin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bangladeş'in Sendai Çerçevesi'ne uygun olarak afet yönetişimini güçlendirmesi, yerel toplulukları sürece dâhil etmesi ve erken uyarı sistemlerini etkin şekilde kullanması, afet risklerini azaltmada başarılı bir model sunmaktadır. Buna karşılık Haiti, yetersiz yönetim ve zayıf kurumsal kapasitenin, bir felaketin etkilerini nasıl ağırlaştırabileceğini göstermektedir. Bu karşılaştırma, gelişmekte olan ülkelere afet yönetimi kapasitesinin artırılmasının ve koordine bir yaklaşım benimsenmesinin hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Bu örnekler, gelişmekte olan ülkelere afet yönetimi sorunlarının aşılmasında afet yönetişiminin ne denli kritik bir rol oynadığını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için kapsamlı ve entegre bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Elde edilen bulgular, afet direncini artırmak için kapasite geliştirme, paydaş katılımı, teknolojik ilerlemeler ve uluslararası işbirliğini güçlendiren bir afet yönetişimi yaklaşımının gerekli olduğunu göstermektedir. Yönetişim yapılarının güçlendirilmesi, toplumsal katılımın artırılması ve kurumsal işbirliklerinin geliştirilmesi, afet yönetimi süreçlerinin etkinliğini

Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimine İlişkin Sorunların Sri Lanka Örneğinde İncelenmesi

artırabilir ve bu sayede, gelişmekte olan ülkelerdeki toplulukların afetlere karşı daha dirençli hale gelmesi sağlanabilir.

Kuşku yok ki bu çalışma Sri Lanka örneği ile sınırlı olup, genel olarak tüm gelişmekte olan ülkelerdeki durumu tam olarak yansıtmaktadır. Bu nedenle, afet yönetimi stratejilerinin her ülkenin kendi özel koşulları ve yetersizlikleri doğrultusunda uyarlanması ve uygulanması gerektiği dikkate alınmalıdır. Gelişmekte olan ülkeler, kendi afet yönetimlerini güçlendirip başarılı örneklerden ders çıkararak, gelecekteki afetlerin etkilerini en aza indirebilir ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyebilirler.

Kaynakça

- ACAPS (2024). *Sri Lanka: Flooding in south and west*, Anticipatory briefing note of Assessment Capacities Project (ACAPS). https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20200506_acaps_start_anticipatory_note_flooding_sri_lanka.pdf
- AFAD (2014). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. T.C. Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Alahakoon, A. (2019). *Country report of Democratic Socialist Republic of Sri Lanka*. Asian Disaster Reduction Center (ADRC). https://www.adrc.asia/countryreport/LKA/2010/SRI_LANKA_CR2010B.pdf
- Alam, E., and Ray-Bennett, N. S. (2021). Disaster risk governance for district-level landslide risk management in Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 59, 2-3.
- Amaratunga, D., Haigh, R. ve Hettige, S. (2019). *Accountability in the context of disaster risk governance*. UNDRR. <https://huddersfield.box.com/s/nv3abf741uohn439pr7717ifqisa3a9d>
- Ankara Sanayi Odası (2016). *Sri Lanka Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti ülke notu*. Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü.
- Aydiner, T. ve Özgür, H. (2014). Yönetişim ve doğal afetler: Türkiye’de doğal afet yönetimi ne kadar ve hangi biçimde mümkün? İçinde F. N. Genç (Ed.), *Kamu yönetiminde değişim, Kayfor-XII bildiriler kitabı*. Adnan Menderes Üniversitesi.
- CFE-DM (2017). *Sri Lanka. Disaster management reference handbook*. Center for Excellence in Disaster Management ve Humanitarian Assistance.
- CFE-DM (2021). *Sri Lanka. Disaster management reference handbook*. Center for Excellence in Disaster Management ve Humanitarian Assistance.
- CHA (2016). *Impacts of disasters in Sri Lanka*. Consortium of Humanitarian Agencies, Disaster Management Centre - Ministry of Disaster Management, Asia Pacific Alliance for Disaster Management Sri Lanka (A-PAD SL).
- Danaa, S. ve Thorlund, A. (2022). *Strengthening disaster risk reduction and resilience for climate action through risk-informed governance*. United Nations Department of Economic and Social Affairs, UN Project Office on Governance, Division for Public Institutions and Digital Government.
- Dissanayake, P., Hettiarachchi, S. ve Siriwardana, C. (2018). Increase in disaster risk due to inefficient environmental management, land use policies and relocation policies: Case studies from Sri Lanka. *Procedia Engineering*, 212, 1326–1333.

- DMC ve UNDP. (2009). *Sri Lanka national report on disaster risk, poverty and human development relationship*. Disaster Management Centre, UNDP Sri Lanka, UNDP Regional Center - Bangkok.
- DMC (2005). *Towards a safer Sri Lanka: A road map for disaster risk management*. Disaster Management Center, Ministry of Disaster Management.
- DMC (2012). *Hazard profiles of Sri Lanka*. Disaster Management Centre, Ministry of Disaster Management.
- DMC (2014). *Sri Lanka: National disaster management plan 2013-2017*. Disaster Management Centre, Ministry of Disaster Management.
- DMC (2023). *National disaster management plan 2023-2030*. Disaster Management Center, Ministry of Defence.
- Doğan, M. ve Biberçi, M. A. (2017). Afet risk yönetiminden afet risk yönetişimine geçiş: Sendai Çerçevesi (2015-2030). İçinde Z. T. Karaman, O. Sancakdar, & S. İ. Kaya (Eds.), *Disiplinlerarası afet yönetimi çalışmaları makale kitabı* (ss. 165-180). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Hettiarachchi, N. (2005). *Disaster management in Sri Lanka & initiatives for risk reduction*. National Disaster Management Centre, Ministry of Disaster Relief Services.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies [IFRC] (2006). *Legal issues from the international response to the tsunami in Sri Lanka*. An International Disaster Response Laws, Rules and Principles (IDRL) Programme Case Study, Asia-Pacific International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Southeast Asia Regional Delegation.
- IFRC (2023). *Guidelines on disaster risk governance*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- Institute of Policy Studies [IPS] ve Oxfam. (2006). *Disaster management policy and practice in Sri Lanka: Sharing lessons among government, civil society and private sector*. Institute of Policy Studies & Oxfam America.
- IPS ve Oxfam. (2007). *Disaster management policy and practice in Sri Lanka: Sharing lessons among government, civil society and private sector*. Institute of Policy Studies & Oxfam America.
- Jayarathne, J. M. A. R. (2016). *Country report of Democratic Socialist Republic of Sri Lanka*. Asian Disaster Reduction Center.
- Jayasekara, R. U., Jayathilaka, G. S., Siriwardana, C., Amaratunga, D., Haigh, R., Bandara, C. ve Dissanayake, R. (2023). Identifying gaps in early warning mechanisms and evacuation procedures for tsunamis in Sri Lanka, with a special focus on the use of social media. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 14(1), 3-6.
- Japan International Cooperation Agency [JICA]. (2017). *Data collection survey on disaster risk reduction sector in Sri Lanka*. Final Report, Chapter-6: Recommendation on Support by JICA.
- Kesgin, S. (2022). Sri Lanka'da afet yönetimi ve insani yardım çalışmaları. İçinde A. M. Dünder ve E. Saltık (Eds.), *Türkiye'de Sri Lanka Çalışmalar*. Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara Üniversitesi.
- Ministry of Disaster Management [MoDM] (2014). *Sri Lanka Comprehensive Disaster Management Programme (SLCDMP) 2014-2018*. Ministry of Disaster Management.
- MoDM (2017a). *Sri Lanka rapid post disaster needs assessment: Floods and landslides may 2017*. Ministry of Disaster Management & Ministry of National Policy and Economic Affairs in collaboration with the United Nations, World Bank and European Union.
- MoDM (2017b). *Post-disaster recovery plan, Sri Lanka: Floods and landslides may 2017*. Ministry of National Policies and Economic Affairs & Ministry of Disaster Management.

Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Yönetimine İlişkin Sorunların Sri Lanka Örneğinde İncelenmesi

- Namasivayam, A. (2019). Disaster risk profile of Sri Lanka. *Emergency and Disaster Reports*, 6(2), 3-46.
- National Council for Disaster Management [NCDM] (2010). *National policy on disaster management*. Democratic Socialist Republic of Sri Lanka.
- Nishanthi, K., ve Dissanayaka, D. (2021). SWOT analysis of urban development on Kolonnawa Urban Council, Sri Lanka. *World News of Natural Sciences*, 39, 46-60.
- Pathiraja, C. (2018). Adaptive social protection in Sri Lanka: Building resilience to disasters and climate change. *National Disaster Relief Services Centre & Ministry of Irrigation, Water Resources and Disaster Management*.
- Piotrowski, C. (2010). Earthquake in Haiti: A failure in crisis management? *Organization Development Journal*, 28(1), 107-112.
- Senavirathna, H. ve Silva, A. (2020). Identify the risk and mitigation potentials of landslides: Case study of Maragala Mountain Range in Moneragala Sri Lanka. *Global Scientific Journals*, 8(7), 35-59.
- Seneviratne, H. N., Perera, L., Wijesundara, K., Dananjaya, R. ve Jayawardena, U. de S. (2020). Seismicity around Sri Lanka from historical records and its engineering implications. *ENGINEER - The Institution of Engineers, Sri Lanka*, LIII(2), 47-52.
- Sipahi, E. B. (2010). Küresel çevre sorunlarına kolektif çözüm arayışları ve yönetim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 331-344.
- Siriwardhana, C., Hewage, S., Deshabandu, R., Siribaddana, S. ve Sumathipala, A. (2012). Psychosocial and ethical response to disasters: A SWOT analysis of post-tsunami disaster management in Sri Lanka. *Asian Bioethics Review*, 4(3), 171-182.
- Statista. (2024, August). Sri Lanka: Gross domestic product (GDP) in current prices from 1982 to 2022. <https://www.statista.com/statistics/728510/gross-domestic-product-gdp-in-sri-lanka/>
- Tierney, K. (2012). Disaster governance: Social, political, and economic dimensions. *The Annual Review of Environment and Resources*, 37, 341-363.
- United Nations Climate Change Secretariat [UNCCS] (2020). *How developing countries are addressing hazards, focusing on relevant lessons learned and good practices*. UN Climate Change Secretariat.
- United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR] (2019a). *Disaster risk reduction in Sri Lanka: Status report 2019*. Regional Office for Asia and the Pacific.
- UNDRR (2019b). *Developing national disaster risk reduction strategies: Words into action*.
- UNDRR (2021). *Strategic framework 2022-2025*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction.
- UN-Habitat (2015). *Vavuniya: Disaster risk reduction and preparedness plan: Towards a sustainable and resilient city*. The United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) - Sri Lanka.
- UNICEF (2024, August). Sri Lanka needs stronger disaster preparedness and response to combat climate change. <https://www.unicef.org/srilanka/press-releases/sri-lanka-needs-stronger-disaster-preparedness-and-response-combat-climate-change>
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction [UNISDR] (2009). *Terminology on disaster risk reduction*. United Nations International Strategy for Disaster Reduction.
- UNISDR Africa. (2004). *Disaster risk reduction, governance & development*. United Nations International Strategy for Disaster Reduction, Africa Educational Series, 2(4).

Verite Research. (2019). Disaster management in Sri Lanka: A case study of administrative failures. İçinde E. Abeysinghe ve N. de Mel (Eds.), *The Economics Research Team of Verité Research, Pvt. Ltd.*

Worldometer (2024, August). *Sri Lanka population*. <https://www.worldometers.info/world-population/sri-lanka-population/>

Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation On Ankara's Kızılay Square

Kentsel Terör Saldırılarına Karşı Dayanıklılık Önlemleri: Ankara Kızılay Meydanı Üzerine Bir Değerlendirme

Mücahit NAVRUZ ¹²

HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">In the study, the elements of CPTED were analyzed through the example of Kızılay.Successful terror-resilient CPTED examples from around the world have been identified.Although recent efforts have been made in Kızılay within the context of terror resistance, they are insufficient.
ÖNE ÇIKANLAR	<ul style="list-style-type: none">Çalışmada, Kızılay örneği üzerinden CPTED unsurlarının analizi yapılmıştır.Dünya örnekleri üzerinden başarılı teröre dayanıklı CPTED örnekleri tespit edilmiştir.Kızılay'da teröre dayanıklılık bağlamında son dönemlerde çalışmalar gerçekleştirilmekle birlikte yeterli değildir.
ABSTRACT	<p>With the continuous increase in urban population, resilience theory has become a critical component of contemporary urban planning. Unlike sustainability, which often takes a static and reactive approach to crises, resilience requires adaptation and flexibility through its dynamic structure. This feature becomes particularly prominent when addressing complex threats such as urban terrorism. With the advancement of technology and the effects of globalization, urban terrorism is an increasingly growing threat worldwide, affecting both developing countries and major metropolises. Terrorist organizations have made urban security more complex by employing the "hit-and-run strategy" more frequently to amplify their impact. In this context, the concept of "terror-resilient cities" has gained importance, leading to the implementation of proactive measures aimed at enhancing urban security and strengthening resilience. This study examines Kızılay Square, one of the areas most frequently targeted by urban terrorist attacks in Turkey. Due to its dense population, the symbolic state institutions it hosts, and its high visibility, Kızılay is particularly vulnerable to terrorist threats. The security measures in this important area are investigated, and the integration of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) principles into its planning and design is assessed. It has been observed that CPTED elements seen in advanced world metropolises, such as traffic control practices, the use of surveillance technologies, the positioning of street furniture, and the implementation of innovative barriers, have also started to be applied in Kızılay. However, it was concluded that significant progress still needs to be made in both quantity and quality.</p>
ÖZ	<p>Kent nüfusunun sürekli artışıyla birlikte, dayanıklılık teorisi çağdaş kent planlamasında kritik bir bileşen haline gelmiştir. Sürdürülebilirliğin genellikle sabit ve krizlere tepki veren yaklaşımının aksine, dayanıklılık dinamik yapısı ile yeni şartlara adaptasyon ve esneklik gerektirir. Özellikle kentsel terör gibi karmaşık tehditleri ele alırken bu özellik öne çıkmaktadır. Teknolojik ilerlemeler ve küreselleşmenin etkisiyle artan kent terörü, dünya çapında hem gelişmekte olan ülkeler hem de büyük metropoller için giderek büyüyen bir tehdit oluşturmaktadır. Terörist örgütler, etkilerini artırmak amacıyla "baskın stratejisini" daha sık kullanarak kentsel güvenliği daha karmaşık hale getirmektedir. Bu bağlamda, "teröre dayanıklı kentler" kavramı önem kazanmış ve kent güvenliğini artırmak ile dayanıklılığı güçlendirmek amacıyla proaktif önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de kentsel terör eylemleri tarafından en sık hedef alınan mekanlardan birisi olan Kızılay Meydanı'nı incelemektedir. Kızılay'ın yoğun nüfusu, ev sahipliği yaptığı sembolik devlet kurumları ve yüksek görünürlüğü nedeniyle terörist tehditlere açık olan bu önemli bölgedeki güvenlik önlemleri araştırılmakta ve Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (CPTED) ilkelerinin bu bölgenin planlama ve tasarımına entegrasyonu değerlendirilmektedir. Gelişmiş dünya metropollerinde görülen trafik kontrolü uygulamaları, gözetleme teknolojilerinin kullanımı, sokak mobilyalarının konumlandırılması ve yenilikçi bariyer kullanımı gibi CPTED öğelerinin Kızılay'da da uygulanmaya başlandığı gözlemlenmiş ama nicelik ve nitelik olarak halen önemli bir mesafe katedilmesi sonucuna varılmıştır.</p>
Atf (Citation):	Navruz, M. (2024). Resilience measures against urban terrorist attacks: An evaluation on Ankara's Kızılay Square, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 46-78

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mucahitnavruz66@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0548-8626

² This study is derived from the doctoral thesis titled "Urban Planning and Management for Terror-Resilient Cities: Ankara and Diyarbakır Examples" (Teröre dayanıklı kentler oluşturulması açısından kent planlaması ve yönetimi: Ankara ve Diyarbakır örnekleri) prepared by Mücahit Navruz.

Introduction

In today's world, where more than half of the global population resides in cities, resilience has begun to occupy a significant place on the urban agenda alongside sustainability. Given that sustainability often adopts a static approach to the crises faced by cities, the dynamic and adaptive nature of resilience stands out in the context of addressing or mitigating urban issues. In this regard, one of the most critical risks and crises of recent times is urban terrorism, which has been increasing worldwide. With advancing technology and the globalization of terrorism, the number and impact of urban terrorist acts have seen a significant rise in recent years. This qualitative and quantitative increase has begun to threaten not only less developed countries but also major metropolises in developed countries. Countering these threats and making cities resilient have become a priority for global, national, and local actors. To ensure a sustainable urban order, preventing terrorist acts that directly threaten the necessary security conditions, breaking the motivation of organizations, and reducing the impact of these acts have led to the development of the "terror-resilient cities" approach. This paradigm has started to shape cities, especially metropolises, that are at risk of becoming targets of terrorism.

As demonstrated by the experiences of major metropolitan areas worldwide, Turkey is also increasingly acknowledging the critical importance of developing terror-resilient cities in response to its own periodic encounters with urban terrorism. In light of the rising frequency and sophistication of terrorist attacks in urban settings, it has become evident that traditional approaches to city planning and security are no longer sufficient. Urban centers in Turkey, much like their global counterparts, face significant challenges in safeguarding their infrastructure and populations from such threats. This growing awareness emphasizes the need for a comprehensive and proactive strategy to enhance urban resilience. Particularly in Ankara, the capital city, the concentration of political and economic significance underscores the necessity for advanced security measures and thoughtful urban planning to mitigate the risks associated with urban terrorism.

Terrorist organizations aim to achieve the highest possible impact with their actions. One of the most effective ways to increase this impact is to carry out the act in a highly visible area where public attention is concentrated. When examining the spatial distribution of terrorist acts in Ankara, it is observed that the Ulus-Kızılay axis is a frequently preferred area for these actions. This situation is not a random choice, but rather the result of a strategic decision. The Ulus-Kızılay axis is one of the city's most densely populated and central areas. The presence of both a large civilian population and important state institutions with high symbolic value, such as public agencies, ministries, official offices, and military establishments, attracts the attention of terrorist organizations to this region. As a result, the concentration of terrorist acts on the Ulus-Kızılay axis in Ankara is due to the organizations consciously choosing this area to achieve the highest strategic impact. This choice is influenced not only by the region's symbolic and strategic importance but also by the practical advantages it offers.

For this reason, Kızılay has been chosen as the case study area for this research. The study aims to explore and analyze the various implementations and measures that have been applied in Kızılay in the context of creating a terrorism-resilient urban environment. By focusing on Kızılay, the research seeks to evaluate how effectively these principles have been integrated into the urban design and planning of this central district, which is strategically significant due to its high visibility and symbolic value. The goal is to understand how these practices contribute to enhancing the area's resilience against terrorist threats and to identify both the strengths and potential areas for improvement in the application of terrorism-resilient urban principles

1. Urban Terrorism and Hit-and-Run Strategy

Terrorist activities can be categorized as rural or urban terrorism based on the locations where they occur. However, many terrorist organizations operate in both rural and urban areas, and can be active in either type of setting. Therefore, instead of classifying terrorist organizations as rural or urban, it would be more accurate to evaluate the terrorist act according to the location where it takes place. In this context, labeling acts as rural terrorism or urban terrorism allows for a more precise analysis of spatial strategies and areas of impact. Rural terrorist acts are typically carried out in large, sparsely populated areas, whereas urban terrorist acts occur in more densely populated, developed, and easily accessible areas. This distinction can aid in the design of more effective, location-specific security strategies and preventive measures.

The strategies employed in urban terrorism can be broadly categorized into two types based on their objectives and methods: the "hit-and-run strategy" and the "area control strategy." Terrorist organizations often utilize the hit-and-run strategy in densely populated city centers, where the population is heterogeneously distributed, executing sudden and destructive attacks. The primary goal of this strategy is to create widespread chaos and instill fear among the masses in urban centers through swift, impactful operations. Conversely, in neighborhoods with more homogeneous communities, terrorist groups may employ the area control strategy, aiming to establish de facto control over specific territories and maintain their dominance (Yeşiltaş and Özçelik, 2016). Given the asymmetric nature of terrorist organizations, it is observed that the majority of urban terrorist activities are conducted using the hit-and-run strategy, while the area control strategy is less commonly employed (Chaliand and Blind, 2007, p. 25). This pattern is reflected in academic literature on urban terrorism, which predominantly focuses on the hit-and-run strategy, underscoring its prevalence and significant influence on urban security dynamics.

The hit-and-run strategy is one of the most frequently employed attack methods by terrorist organizations in both rural and urban settings. This strategy becomes particularly effective when terrorist groups face significant disparities in weaponry, funding, and personnel compared to centralized state forces. Instead of engaging in direct armed confrontations, these organizations opt for carefully planned and targeted strikes, aiming to inflict maximum

damage with minimal losses. This approach not only helps in reducing their own casualties but also serves to create significant psychological and strategic impact against their adversaries.

In operations conducted using the hit-and-run strategy, terrorist organizations typically target military positions in rural settings, while in urban environments, they focus on public buildings and civilian targets. Recently, within the scope of this strategy, terrorist groups have increasingly employed methods such as suicide vests, vehicle-borne improvised explosive devices (VBIEDs), and remotely detonated bombs. These tactics, referred to by Mike Davis as "the poor man's air force," are favored due to their ability to be easily concealed, their flexibility in terms of timing, location, and target selection, and the mobility they offer in approaching the intended target. Additionally, new methods such as drone attacks with explosive payloads and armed or vehicular assaults on crowds have also emerged as part of the evolving tactics in recent years. These innovations in attack strategies underscore the continuous adaptation and evolution of terrorist methodologies, particularly within the framework of the hit-and-run strategy, to maximize their impact while maintaining operational flexibility.

Urban terrorist attacks carried out using the hit-and-run strategy can generally be divided into two main categories based on their targets as soft targets and hard targets.³ Soft targets are individuals and locations that are easily accessible and relatively unprotected. These targets are often more vulnerable, making them more suitable for terrorist attacks due to the lower level of security and the potential for higher casualties. On the other hand, hard targets are individuals and locations that are more difficult to access and are typically better protected due to the predictable nature of potential attacks. These targets often have more robust security measures in place, making them more resilient to attacks. The distinction between soft and hard targets is crucial in understanding the tactical choices made by terrorist organizations, as the level of difficulty in accessing a target and the potential impact of an attack significantly influence their operational planning.

Terrorist attacks on soft targets can serve as a powerful propaganda tool for terrorist organizations. However, the inherent vulnerability of these targets, coupled with the fact that such attacks are often not directly related to armed conflict, tends to provoke strong public outrage. Attacks on soft targets, which typically involve defenseless civilians and innocent individuals, can lead to widespread social anger and condemnation. In this context, assaults on soft targets can be seen as a form of suicidal behavior by terrorist organizations, as these actions risk alienating the very social and political support that these groups rely on for survival. The backlash from such attacks can erode any existing support base, leading to the eventual decline or even destruction of the organization. In essence, while targeting soft

³ Targets that have a significant impact due to their role in terrorism's fear and intimidation factors are referred to as 'rich targets.' Cities are considered rich targets because they have more potential targets compared to rural areas. Within cities, certain targets are considered richer due to their higher impact potential. Terrorist organizations focus on the richest targets to maximize the effect of their actions (Savitch and Ardashev, 2001, p. 2516; Glaeser and Shapiro, 2002, p. 3).

targets may initially appear advantageous in terms of propaganda and impact, the long-term consequences often include the isolation and self-destruction of the perpetrating group.⁴

Urban terrorist attacks can also be classified into three main categories based on the characteristics of their targets:

- **Catalytic Terrorism:** This type of terrorism involves specific actions directed at particular individuals, groups, locations, or symbols, with the primary aim of drawing attention to the terrorist organization. These targeted attacks are often symbolic and are designed to maximize media coverage and public awareness.
- **Mega Terrorism:** This refers to large-scale terrorist attacks that aim to cause maximum loss of life and property. Mega terrorism is characterized by its extensive scope and the significant impact it seeks to achieve through widespread destruction and casualties.
- **Smart Terrorism:** Smart terrorism involves more strategic and effective actions aimed at a city's vital functions. These attacks are typically more sophisticated and are designed to disrupt key infrastructures, such as transportation, communication, or energy systems, thereby paralyzing a city's operations (Savitch, 2014, p. 9).

This classification is rooted in the terrorist organizations' abilities to execute simultaneous attacks and their strategic planning targeting critical objectives. The categorization highlights the varying degrees of complexity, impact, and strategic intent behind different types of urban terrorist activities.

Globally, the greatest vulnerability to the hit-and-run strategy lies in the dense populations of metropolitan cities. A significant portion of recent terrorist attacks has been directed at these soft targets. Terrorist organizations frequently target venues such as sporting events, arts and cultural activities, festivals, public transportation systems, squares, schools, places of worship, hospitals, markets, rallies, and marches. The selection of these targets is driven by the desire to maximize the impact of the attack and to create an atmosphere of fear.

The factors that influence whether a target is classified as soft or hard include:

- **Accessibility of the Target:** How easily the target can be reached by the attackers.
- **Vulnerability of the Target:** The level of protection or security measures in place.
- **Predictability of the Attack:** The ability of the target to anticipate and prepare for a potential attack.

Today, most terrorist actions that come to mind are those executed through the hit-and-run strategy against soft targets. The emphasis on these targets reflects the terrorist organizations' intent to create widespread fear and disruption, exploiting the inherent vulnerabilities of easily accessible, less protected areas where large groups of people gather.

⁴ In diplomacy, the period of mutual assistance between two countries following a natural disaster is referred to as 'disaster diplomacy,' with terms like 'earthquake diplomacy' used depending on the nature of the disaster. Similarly, after major terrorist attacks targeting civilian sites, troubled states can approach each other through tools such as condolence messages, visits, joint combat decisions, and joint operations. This can be described as 'terrorism diplomacy.'

A review of the history of urban terrorist attacks in Turkey reveals that recent attacks primarily involve suicide bombings using vehicle-borne explosives and suicide bombers (Öğünç, 2019, p. 404). Unlike individual acts of violence, these attacks are orchestrated and executed by terrorist organizations within a structured framework. Bombing operations require extensive preparation, expertise, and logistical coordination (Savitch, 2014, p. 105). This process involves various roles, including:

- Selection of Volunteers: The organization recruits and selects individuals willing to carry out the attacks.
- Psychological Motivation: The volunteers are psychologically prepared and motivated for their roles.
- Explosive Procurement: The necessary explosives and materials are acquired.
- Target Analysis: Detailed analysis of the targets is conducted to maximize impact.
- Transportation: Responsible individuals ensure the bomber reaches the target.
- Recording and Propaganda: The actions are documented, and spokespersons use this footage for propaganda purposes.

This intricate network demonstrates the sophistication of the terrorist organizations involved and indicates that groups conducting urban terrorism in Turkey have been operational for an extended period, reflecting their advanced capabilities and long-standing presence.

Before the 1980s, Turkey's cities were primarily affected by ideological terrorist activities. In the 1980s, ethnic terrorism emerged, and in the 1990s, fundamentalist terrorism became prominent. The shifting hit-and-run strategies of terrorist organizations, influenced by their ideological leanings, militant and material resources, and national and international political contexts, pose a significant threat to Turkey. Today, ethnic terrorist groups such as the PKK/TAK, ideological terrorist groups like DHKP/C, and fundamentalist terrorist groups such as al-Qaeda and ISIS are the main perpetrators of urban terrorist activities in Turkey.

The PKK initially conducted operations in urban areas, but in 2004, it established a front group named the Kurdish Freedom Falcons (TAK) to specifically organize urban activities. Although TAK claims to operate independently of the PKK, it has been recognized by the international community as a branch of the PKK and has been included in terrorism lists. PKK/TAK has carried out numerous urban attacks in metropolitan cities and tourist regions, causing hundreds of deaths and targeting both soft and hard targets. Similarly, the DHKP/C, an extremist leftist ideological group that emerged alongside the PKK, has also conducted numerous urban terrorist activities. Many of these actions were in the form of assassinations, and the group has also carried out bombings and suicide attacks against urban targets (Mango, 2005, p. 81). As a reflection of the global wave of fundamentalist terrorism, the Al-Qaeda organization targeted Turkey, conducting four bomb attacks in Istanbul in 2003. These attacks are considered Turkey's first instances of mega-terrorism. The targeted locations included the Bet Israel Synagogue, Neve Shalom Synagogue, HSBC Bank Headquarters, and the British Consulate in Istanbul, resulting in the deaths of 55 people. More recently, ISIS, exploiting the power vacuum created by the Syrian Civil War, has carried out large-scale suicide attacks in

Turkey. These attacks, conducted under the hit-and-run strategy, have diversified to target both soft and hard targets.

2. Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) and Terrorism-Resilient Cities

Creating cities that are resilient to terrorism requires first addressing measures aimed at countering the ultimate goals of terrorism. The hit-and-run strategy primarily seeks to create a climate of societal fear and achieve political objectives through threats. Therefore, a city resilient to terrorism emphasizes generating a sense of security against this fear. This sense of security can be established through a robust intelligence mechanism and the community's psychological resilience against potential terrorist actions. Supporting these elements with spatial measures is also crucial. Designing spaces to withstand terrorist acts not only facilitates intelligence activities but also, although it may not completely prevent terrorist actions, reduces their impact and positively affects the psychological resilience of the community.

The fundamental approach used to make cities resilient against terrorist acts is Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED). As one of the modern crime ecology theories, CPTED emerged from the search for methods to prevent crime by transforming the environment in which it occurs, rather than merely predicting where, when, and how crime will happen. This theory, which can be applied in any space where people and crime elements coexist, aims to reduce crime and, consequently, the fear of crime, while enhancing the quality of life by using environmental design in an appropriate and effective manner. At its core, CPTED not only includes protective design measures that make committing a crime more difficult but also aims to psychologically deter potential offenders.

The CPTED literature is built upon six interconnected and mutually supportive elements (Cozens et al., 2005, p. 328). These elements are similarly utilized in the context of creating cities resilient to terrorism. Known as first-generation CPTED, these elements are:

- Access control: Regulates who can enter or exit a space to reduce opportunities for crime
- Surveillance: Increases visibility in an area to deter potential offenders through natural, formal, or mechanical means.
- Territoriality: Enhances a sense of ownership among residents and users, discouraging criminal activity by making it clear that the space is cared for.
- Target hardening: Strengthens physical structures to make it more difficult for offenders to carry out criminal acts.
- Activity support: Encourages legitimate activities in public spaces to naturally increase surveillance and reduce opportunities for crime.
- Image, maintenance, and milieu: Ensures that an area is well-maintained and projects a positive image, signaling that it is protected and under control.

Among these elements, access control, surveillance, and target hardening are directly applicable to countering urban terrorism. Although CPTED is a modern theory, it clearly

reflects influences from the traditional fortress city model through its elements.⁵ Traditional cities within fortresses, designed to withstand external invasions, featured natural access control through walls, moats, and gates, natural surveillance through watchtowers, and territoriality through neighborhood-type spatial organization (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 1/2; Petriashvili, 2017, p. 17). In this context, CPTED represents the adaptation of traditional methods to modern tools for ensuring urban security.⁶

All methods used against the hit-and-run strategy, including CPTED, aim to foster a sense of security by reminding the community of the measures taken to counter terrorism and by conveying that the city is protected from terrorist attackers. By increasing the likelihood of attack failure or reducing the intended impact through these measures, the motivation of terrorists is diminished. This approach has proven effective, as many urban terrorist groups worldwide have been forced to either end their operations or modify their methods due to repeated failures. Consequently, making cities resilient to terrorism now involves the active participation of a diverse group of professionals, including city planners, architects, and engineers, in addition to security personnel, politicians, and bureaucrats (Davis, 2019). However, terrorism-resilient city policies naturally vary within a country based on the specific terrorist threats faced by different cities. Investing in cities that have no political or economic significance and are geographically distant from social conflicts may not be a rational approach in the context of creating terrorism-resilient cities. Furthermore, whether terrorists who are unable to carry out attacks in resilient cities will redirect their efforts to these cities remains a debated issue. In Turkey, terrorist attacks are predominantly concentrated in major cities like Istanbul and Ankara, as well as in urban areas of the Southeastern Anatolia Region. This pattern reflects the strategy of terrorist groups to maximize their impact and reach a wide audience. On the other hand, the absence of such attacks in certain cities can be attributed to their socio-economic conditions and geographical features. These cities often have lower population densities, limited economic activity, or are geographically isolated, which makes them less attractive targets for terrorist organizations. Therefore, the distribution of terrorist activities is closely linked to the demographic and economic profiles of the cities.

⁵ In the neoliberal urbanization process, gated communities that emerge are often marketed as modern 'fortified cities,' drawing from traditional fortresses.

⁶ According to Steven Flusty, who takes a critical view of CPTED methods, there are five different spatial management approaches (Flusty, 2004, p. 70):

- Stealthy Space: Measures to conceal public spaces so they cannot be directly targeted.
- Slippery Space: Making public spaces accessible in an indirect manner.
- Crusty Space: Equipping public spaces with preventive elements against explosions and terrorist incidents. Inappropriate design of urban furniture for such threats can exacerbate the impact rather than mitigate it.
- Prickly Space: Designing public spaces to be deterrent to potential terrorist actions. Planning areas to be unattractive to all users can prevent malicious actors from moving anonymously. For example, people will prefer a different path over a thorny one. Streets and alleys leading to high-potential terrorist targets can be designed to deter potential crowds.
- Jittery Space: Maintaining strict surveillance over public spaces. Technological advancements, such as CCTV systems, have significantly improved urban security. Surveillance before terrorist actions can have strong psychological effects on perpetrators. While rational actions would prioritize quickly leaving the scene after an attack, surveillance systems make this considerably more difficult.

The capital city Ankara, which has been targeted by terrorist attacks, is designed not only to prevent loss of life and property in these incidents but also to send a symbolic message against terrorist organizations. Capitals are of critical importance for national security, and their vulnerability to terrorist attacks poses a significant threat. Ankara's resilience against terrorism is seen both as a practical measure and as a display of strength in terms of national security. Ensuring that capitals are strong and resilient against such actions is a strategy to reinforce the country's security on both domestic and international levels. Capital cities like Baghdad, Mogadishu, and Kabul, where terrorist attacks have become commonplace, exemplify the vulnerability of capitals and the serious threats they pose to national security.⁷ Making a city resilient before it becomes a natural target for terrorist actions is much easier than trying to address it after the fact. The resilience of capitals against terrorism plays a critical role in preventing the increase of such actions and maintaining national security.

To create a city resilient to terrorism, it is essential to first equip and support civil buildings, public institutions, public spaces, critical infrastructure, and areas hosting large events with CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) elements.⁸ To ensure that resilience measures do not negatively impact urban quality of life, strict security measures should be implemented for public buildings and critical infrastructure, while civil structures and crowded areas should be addressed with more flexible security measures.⁹ Especially in city centers, integrating terrorism resilience practices into sustainable urban development policies will provide effective protection while preserving quality of life (Coaffee and Bosher, 2008, p. 75).

According to HM Government, seven key qualities sought in effective urban design related to CPTED are as follows (HM Government, 2012a, p. 11):

- Design Character Consistent with Spatial Identity: The design should be harmonious with the identity and history of its surrounding space.
- Clear Definition of Public Space Boundaries: Public spaces should be clearly defined with distinct boundaries to enhance ownership and security.
- Attractive and Successful Features that Encourage Social Use: Design features should be aesthetically pleasing and functional, promoting social interaction among users.
- Ease of Movement: Arrangements should allow people to move comfortably within the space.

⁷ In recent times, many countries have felt the need to relocate their capitals for security and other reasons. Some of these countries have either adopted other cities as their capital or built new ones from scratch. Examples of capitals constructed from scratch in this context include Brasília in Brazil, Canberra in Australia, Islamabad in Pakistan, and Abuja in Nigeria.

⁸ The proximity or mixed use of civilian and public buildings is one of the most critical challenges in implementing resilience against terrorism (Alasiri, 2020). The spatial hierarchy proposed in defensible space theory, which advocates for the spatial separation of civilian and public buildings and the clustering of public buildings in particular, can contribute to addressing this issue (Matijosaitiene and Petriashvili, 2017, p. 32).

⁹ In the context of resilience against terrorism, there are three risk management options for each space. The first option is maximum risk, accepted with zero cost. This applies to spaces that are not exposed to any terrorist threats. The second option is reduced risk, accepted with low cost. This method, aimed at mitigating risks in light of terrorist threats, is particularly applied in the context of the resilience of soft targets. Given the involvement of multiple stakeholders, these methods are implemented in a participatory manner (design in). The third option is zero risk, implemented at a high cost. This approach, particularly applied to the resilience of hard targets, involves top-down decisions (design out) (Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 2-1).

- Legibility: The space should be easy to understand and navigate, reducing the difficulty of orientation.
- Adaptability and Responsiveness to Change: The design should accommodate evolving needs and technologies.
- Multi-functionality: The area should support various purposes and activities, making it versatile.¹⁰

These qualities contribute to both enhancing security and ensuring that the space is socially and aesthetically effective. Today, a significant portion of terrorist attacks in urban areas are carried out using bombings, and during such attacks, the effects of attacks are divided into three main stages:

- The lethal blast radius caused by the pressure effect of the explosion: The effective lethal distance of the explosion, depending on the type and amount of explosive.
- The effect distance where injuries from the fireball created immediately after the explosion are observed: The area affected by the fireball at the moment of the explosion, where there is a high risk of injury.
- The shrapnel distance where injuries from indirect effects of the explosion are observed: The area affected by shrapnel fragments that emerge after the explosion.

Considering these effects, a three-tier protection layer is recommended to prevent or reduce the impact of terrorist attacks on buildings, crowds and critical infrastructure. These layers are based on reports established by the General Services Administration (GSA) in the US after the 1995 Oklahoma City bombing and further developed by various agencies, including Federal Emergency Management Agency, in the post-9/11 era (GSA, 1999; Rothrock, 2010; Bartolo, 2013; CPNI, 2014; Petriashvili, 2017). The three-tier protection layers are as follows:

- Outer layer: A protective layer that prevents approach to the target. By limiting access to the target, it makes it more difficult for potential attackers to reach the target.
- Middle layer: The safety distance around the target's external environment. This layer covers the security area around the target and is designed to reduce the effects of an explosion.
- Inner layer: The target's exterior protection. This layer protects the target from direct blast effects and safeguards the interior of the building or infrastructure.¹¹

The three-tier protection system recommended by Federal Emergency Management Agency is crucial for enhancing the resilience of important buildings, crowds, and critical infrastructure that are likely to be targeted by terrorist acts.¹² This system should be applied specifically to public buildings, military installations, buildings housing security units, and areas with large crowds. Terrorist organizations may exploit the security weaknesses of such locations, which

¹⁰ The concept of territoriality, which is one of the CPTED elements, is an effective measure at the neighborhood level but cannot be considered an effective element for metropolitan central business districts, where the population is heterogeneous (Savitch, 2014, p. 217).

¹¹ The branch that focuses on security-oriented measures and designs to make cities resilient to terrorism has begun to be referred to as 'security engineering' (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 1/36).

¹² Depending on the density of the urban fabric, certain layers may become narrower, or two layers may share the same space (Keskin, 2019, p. 31).

they view as legitimate targets, to carry out their actions. Therefore, a target equipped with these protection layers is not only protected against potential attacks but also creates a deterrent effect on terrorist organizations. In other words, a robust protection structure can influence terrorists' target selection and may lead them to reconsider their decisions to carry out attacks.¹³

3. Case Study: Analyzing Terrorism-Resilient Urban Principles in The Kızılay Square Example

Implementing sustainable CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) elements used in major global metropolitan cities in Ankara is crucial for creating a capital city resilient to terrorism.¹⁴ Evaluating Kızılay Square, which is the most crowded and strategically important gathering area in Ankara, within this framework is particularly significant.¹⁵ Kızılay Square, as a center with both high-density civilian population and various public and commercial spaces, is one of the most sensitive points against terrorist actions. Sustainable CPTED elements can enhance security in such areas and reduce the impact of potential terrorist activities, thereby strengthening the city's overall security profile. These approaches play a critical role in both protecting against current threats and preparing for future risks.

The outer layer of protection, known as the first layer, encompasses barriers constructed between the target and the external environment to prevent or complicate any illegal entry. These barriers can be categorized into natural barriers (e.g., trees) and artificial barriers (e.g., fences and walls). The functions of the outer protection layer in the context of resilience to terrorism are as follows: creating a barrier to protect the target in armed attacks, providing an entry obstacle in cases of suicide bombings involving vests and vehicles, and helping to minimize damage by absorbing the impact in case of an explosion occurring outside. Such external protection enhances the security of targets both physically and strategically and reduces the impact of terrorist actions.

The adaptation of the relationship between the target and the outer protection layer according to different ground profiles has a direct impact on the protection effect. In Barakat and Hetherington's (1999, p. 342) study simulating four different ground structures, various scenarios were evaluated with barriers of fixed size and distance. The results obtained are as follows:

¹³ Psychological resilience of the society against terrorist acts is at least as important as urban resilience. In addition to raising awareness about terrorism, remembering past terrorist acts is also a part of this process. Memorials built after terrorist attacks serve as 'sites of memory' and are the most significant visual reminders in this context (Paizs, 2013, p. 11). In the case of Ankara, the 15 July Martyrs' Memorial was constructed in Beştepe, in front of the presidential complex, to commemorate the civilians and security personnel who were martyred during the 15 July coup attempt. It is noteworthy that, aside from this memorial, no other monuments or symbols have been erected in Ankara for the terrorist acts that have occurred over time (Kesici, 2017, pp. 46-48).

¹⁴ Relocating military and public institutions around Kızılay Square to more secure locations can reduce the risk of these facilities being targeted by terrorist organizations. By removing high-profile hard targets from the area, the need for stringent CPTED measures is diminished, which significantly contributes to overall risk reduction.

¹⁵ The Kızılay Square should be considered in relation to Güvenpark, with which it has an organic connection, and the pedestrianized streets directly linked to it, rather than merely as an intersection where Atatürk Boulevard and Gazi Mustafa Kemal Boulevard cross.

- When the explosion point is at a low elevation, the building is at a high elevation, and the barrier is a trench type: The lowest level of protection was detected.
- When the explosion point is at a low elevation, the building is at a high elevation, and the barrier is a berm type: The second lowest level of protection was date
- When the explosion point and the building are at the same elevation and the barrier is a berm type: The second highest level of protection was provided.
- When the explosion point is at a high elevation, the building is at a low elevation, and the barrier is a berm type: The highest level of protection was achieved.

These results highlight the effects of the distance between the target and the outer protection layer, ground profile, and type of barrier on the effectiveness of protection.

When positioning the outer protection layer, factors such as topographic structure, the location of the target within the terrain, the shape of the outer protection layer, and its relationship with the target should be considered to develop more effective solutions against potential terrorist actions. Taking these variables into account during land selection and building design phases will yield much more efficient results compared to later adjustments of the outer protection layers. Today, the most significant factor preventing the implementation of rigid CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) elements is the lack of consideration for security measures during the initial construction of the target. In such cases, more flexible and adaptable CPTED elements are implemented instead of rigid measures that would provide optimal effectiveness. Flexible CPTED offers more adaptable and easily implementable solutions, improving security by better accommodating existing building and environmental conditions.

3.1. Traffic control strategies in the context of CPTED

To enhance the effectiveness of the outer protection layer, CPTED elements should be activated before a potential perpetrator approaches the target. Especially to prevent vehicle-based terrorist attacks commonly seen in metropolitan cities today, it is crucial to slow down the speed of the potential perpetrator and have them reviewed by organic, mechanical, or organized surveillance tools before approaching the outer protection layer.¹⁶ Terrorist organizations frequently use these methods due to reasons such as the ease of carrying out vehicle-based attacks, difficulty in detection, the impact being equivalent to a major bombing, lack of specialized expertise and training, challenges in armed intervention by security forces, and the absence of issues related to bomb production, transportation, and cost (CPNI, 2014; Ögünç, 2019; Alasiri, 2020). Therefore, creating an effective outer protection layer to prevent vehicle-based attacks and properly implementing CPTED elements is of great importance.

¹⁶ When considering the four vehicle ramming attacks in 2016 and 2017—during the Bastille Day celebrations in Nice, France; at the Christmas Market in Berlin, Germany; on Westminster Bridge in London, England; and on La Rambla Boulevard in Barcelona, Spain—where over a hundred people were killed, it becomes evident that vehicle-based terrorist attacks are an increasingly significant issue (Peachey, 2017).

One of the key characteristics of vehicle-based attacks is the short duration between the start and end of the attack. Since no preparation is required for the attack, a vehicle used as an attack tool can be effectively utilized until it encounters the first barrier while driving through a crowd. In crowded areas, security personnel are often unarmed to avoid social concerns, or even if armed, it is difficult to intervene within this short period. As a result, the attack usually ends only when it encounters a physical barrier. In this context, it is crucial to control the vehicle's speed and prevent it from approaching targets directly and at a straight angle to reduce the impact of vehicle-based attacks (CPNI, 2014, p. 22). Some tools used to reduce vehicle speed when approaching critical areas include chicanes, roundabouts, artificial curves in the road, speed bumps, raised pedestrian crossings, trees used as road barriers, and no-parking restrictions (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 5/7). These measures can help significantly reduce potential terrorist attacks by decreasing vehicle speed and changing its direction.¹⁷

One of the most effective methods for preventing vehicle-borne bomb attacks in cities before they reach their targets is the Automatic Number Plate Recognition (ANPR) system. Since terrorist attacks are often carried out using stolen or rented vehicles (Özçelik, 2016), ANPR systems integrated with CCTV systems are critically important for tracking suspicious vehicles within the city. These systems can quickly read vehicle plates and analyze them in a central environment, achieving significant successes.¹⁸ A major challenge in detecting bomb-laden vehicles is preventing the use of duplicate or fake plates. To overcome this issue, the use of multiple RFID (Radio Frequency Identification) tagged plates is recommended, and RFID plate detection systems should be added at city entry and exit points (Öğünç, 2019, p. 415).¹⁹ In the United States, the digital surveillance network implemented by the Pentagon in 2003 allows for the detection and tracking of physical characteristics, colors, and even biometric images of drivers for all vehicles within the city (Coaffee, 2004, p. 202). Advancing artificial intelligence systems will further facilitate these processes and make vehicle detection and tracking more efficient.²⁰

¹⁷ In preventing the use of vehicles in terrorist attacks, it is crucial to identify parking areas and parking regulations near critical targets and crowded places. Continuous surveillance of the entrances to enclosed parking areas by organic, mechanical, and organized monitoring elements is essential. Enclosed parking facilities should be constructed independently of the building structure, and when determining the location of open parking areas, safety distances should be observed. If safety distances cannot be maintained, permanent and temporary parking should be prohibited (Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 6/25 – 6/30).

¹⁸ License plate recognition systems, a component of modern surveillance systems, were invented by the British Police Scientific Development Branch in 1976. The first prototype was developed in 1979, and thanks to this system, the first stolen vehicle was apprehended in 1981.

¹⁹ One of the major issues with mechanical surveillance tools is their reliance on operator control. Operators at command centers have to monitor, view, and analyze large amounts of data, which can make it difficult to detect suspicious situations and individuals. To address this problem, mechanical surveillance systems supported by 'artificial intelligence' are likely to produce more successful results (Öğünç, 2018, p. 706).

²⁰ The most significant issue caused by camera surveillance is the intervention in an individual's freedom of privacy. In traditional times, the proverb 'city air liberates' reflected the anonymity cities provided. However, with the rise of surveillance, this notion has reversed. Consequently, people who do not wish to have their living spaces intruded upon may move to rural areas or leave city centers, leading to 'concentrated decentralization' in suburban areas (Marcuse, 2002, p. 597).

In Kızılay Square, one of Ankara's busiest transit routes, methods to reduce vehicle speed are not employed. The primary reason for this is that such methods can increase traffic congestion, leading to transportation delays, and are typically only effective for protecting micro-targets. In large-scale urban areas like Kızılay, the most effective protection strategy against vehicle attacks is to implement underground vehicle traffic and pedestrianization policies.²¹ These strategies separate vehicles from pedestrians, preventing vehicles from accessing areas where pedestrians are present. Additionally, reducing the visibility of surrounding civilian and public structures from vehicles makes it more difficult for potential terrorist attacks to target these areas. This way, both vehicle and pedestrian mobility are managed more safely.²²

3.2. Pedestrianization policies in the context of CPTED

In cities, in addition to fixed elements such as buildings and critical infrastructure, another significant target for terrorist actions is crowds in open spaces. These crowds often gather in places with intense activities, public transport hubs, or popular shopping and leisure areas. Terrorists exploit the presence of a large number of civilians in these areas to create a greater impact and instill fear.²³

Crowds can form in connection with physical spaces such as cinemas, theaters, shopping malls, and stadiums, or they can appear as temporary and space-independent gatherings like events, rallies, and marches (HM Government, 2012a, p. 4; ANZCTC, 2017a, p. 4). Especially for terrorist organizations that have completely lost their search for legitimate targets, attacks on civilian crowds are used to create an atmosphere of fear. Such attacks aim to induce agoraphobia (fear of open spaces) and disrupt social life; therefore, the most crowded areas of cities or event spaces are frequently targeted (Coaffee et al., 2009, p. 497). Various CPTED

²¹ In 2003, an approach focused on vehicles was attempted in Kızılay to separate vehicle and pedestrian traffic by closing pedestrian crossings on boulevards and directing pedestrians to underpasses. This vehicle-centric and unsustainable method quickly faced public backlash and was discontinued (Ilkay, 2007, pp. 200-202).

²² Access control operates on three levels: at the macro level, it involves securing a country's borders; at the meso level, it concerns controlling entry into a city or region; and at the micro level, it entails managing and controlling access to a specific target through various means. Controlling entry into the city where a terrorist act is to be carried out is just as crucial as controlling access to the potential target. As seen in previous terrorist acts in Ankara, the perpetrators or the vehicle used in the attack often enter the city shortly before the act is carried out. Therefore, monitoring the entry and exit points of cities can prevent a terrorist act during the planning stage. While some cities, due to their topography, have a limited number of entry and exit routes, which directly benefits control efforts, the vast expanse of a city like Ankara poses challenges. Besides the seven main transportation arteries leading into Ankara from neighboring provinces, there are hundreds of secondary roads that allow access to the city.

²³ Several factors influence the targeting of crowds in terrorist attacks (ANZCTC, 2017b, p. 5):

- Attacks on crowds result in higher casualties.
- They create a fear environment by having a negative psychological impact on urban life.
- Unlike hard targets, crowds are often considered soft targets.
- Crowded places frequently hold symbolic significance for a country, government, or culture.
- Attacks on crowds often have side effects such as disrupting transportation systems, hindering tourism, and causing long-term economic downturns.
- Crowds can become propaganda material on platforms like social media, serving as a stage for the terrorist act.
- These attacks typically receive more coverage in global media compared to other types of actions.

applications are implemented worldwide to protect crowds in open spaces from terrorist actions.²⁴

Pedestrianization practices are one of the most important CPTED methods for ensuring the safety of human crowds. Under the framework of sustainable urbanization, pedestrianized streets and avenues implemented worldwide have emerged as a crucial component of terrorism-resistant cities. Pedestrianization, along with other CPTED elements, offers opportunities that directly affect pedestrian capacity, pedestrian flow speed, pedestrian behavior, and pedestrian surveillance in a particular area (Keskin, 2019, p. 38).

Separating pedestrian crowds from vehicle traffic in a rigid or flexible manner can prevent the execution of vehicle-borne bomb attacks and methods such as driving vehicles into crowds used in terrorist actions. As seen worldwide, in Ankara, important and crowded streets directly connected to Kızılay Square, such as Selanik Street, İzmir Street, Sakarya Street, Yüksel Street, Karanfil Street, and Konur Street, have been pedestrianized. Among the pedestrianization projects that have come back to the agenda following the wave of terrorism in Ankara in 2016, the pedestrianization projects for Ulus Square and Kızılay Square, the two most important and crowded squares in the city, stand out.²⁵

The complete pedestrianization of Kızılay Square is seen as a significant opportunity to restore the functional and social values that the square has lost over time. Pedestrianization can contribute to the revival of the area and increase social interaction, allowing the crowds that were lost to regroup around the square. This process will enable the area to be reshaped both physically and socially.

3.3. Use of innovative barriers in the context of CPTED

The pedestrianization process alone is not sufficient to create a space resistant to terrorism. CPTED elements, which are used to separate human crowds from vehicular traffic, are employed worldwide, particularly at the entrances and exits of pedestrianized streets and roads, for this purpose. These measures are designed to permanently or temporarily block vehicular traffic. Fixed or hydraulic bollards and mushroom-arm barriers are traditional CPTED elements commonly used to separate pedestrian and vehicular traffic. These elements, designed to withstand vehicle passage, act as barriers between vehicle and pedestrian areas. However, in addition to effectively preventing vehicular traffic, these barriers must be designed not to disrupt pedestrian flow and accessibility for people with disabilities. Frequent use of such traditional methods in public spaces can lead to aesthetic issues and may also

²⁴ Like all phobias, fear of open spaces (agoraphobia) also has its roots in early humans. In prehistoric times, hunter-gatherer communities avoided open spaces as much as possible due to their vulnerability to nature and wild animals. Modern terrorist attacks aim to trigger this fear again in people, thereby encouraging them to confine themselves to their homes.

²⁵ Most of the pedestrianized streets and avenues in Kızılay were implemented in the 1980s (Kaplan and Acuner, 2005, p. 120). New pedestrian areas were neglected for a long period until the advent of terrorist attacks. The pedestrianized areas inherited from these years now stand out as breathable spaces amidst the heavy pedestrian traffic in Kızılay (Ayoğlu, 2010, p. 49).

foster a sense of insecurity within the community.

Following the 9/11 attacks, security designs in metropolitan cities were often characterized by a lack of aesthetics and a monotonous appearance (Marcuse, 2006; Benton-Short, 2007; Coaffee and O'Hare, 2008). However, over time, security designers have developed innovative solutions by combining traditional security measures with functionality, minimalism, invisibility, and aesthetics (Miletic, 2017; Quito, 2017; Coaffee, 2018). As open democratic societies do not embrace a surveillance society framework, aesthetic and functional security measures have been favored over the fortification of urban spaces (Gebben et al., 2012, p. 154). Some innovative security measures, such as "No-Go barriers," "Rotating bollards," "Portable barriers," and "Tiger Traps," offer effective solutions against terrorist attacks while minimizing the negative impact on urban life quality. These tools are used to enhance security while maintaining the aesthetic and functional balance of cities.²⁶

Figure 1

Nogo Barriers At Wall Street Entrance

Aesthetic No-Go barriers, designed to restrict vehicle access to certain streets and roads, have increasingly been adopted in metropolitan areas across the globe. Initially introduced in New York's Wall Street district (Figure 1), these barriers provide an effective means of preventing vehicle entry while maintaining a more visually appealing alternative to conventional security measures like bollards and concrete barriers (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 173).

Kaynak: (<https://theknowledgeexchangeblog.com/tag/nogo/>)

Turntable barriers provide an effective solution for controlling access to central streets and roads where pedestrian and vehicle traffic coexist (Figure 2). These barriers allow streets and roads to be fully pedestrianized during certain hours of the day while enabling mixed use during other times (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 4/48). In contrast, removing fixed barriers to allow vehicle access to closed streets can be both time-consuming

²⁶ As previously mentioned, one of the goals of terrorism is to create a fear of open spaces (agoraphobia) with the anxiety that any area might become a target of terrorist attacks. Therefore, if visible CPTED measures are applied in a paranoid manner, they may create similar negative externalities. This paradox, which could lead to 'locally unwanted land use' due to its impact on social and commercial life, can be mitigated by integrating CPTED elements into normal living environments in an aesthetically pleasing way. T (Coaffee et al, 2009, p. 496).

and cumbersome. Therefore, turntable barriers offer advantages in terms of both security and flexibility.²⁷

Figure 2

Turntable Barriers

Kaynak: (<http://www.macton.com/security-turtables>)

Portable barriers designed for crowded events do not cause aesthetic issues like permanent barriers since they are only used during events (Figure 3). These barriers can be set up and removed within minutes, providing effective protection against vehicle attacks while not obstructing pedestrian and cyclist passage (Coaffee, 2008, p. 42).

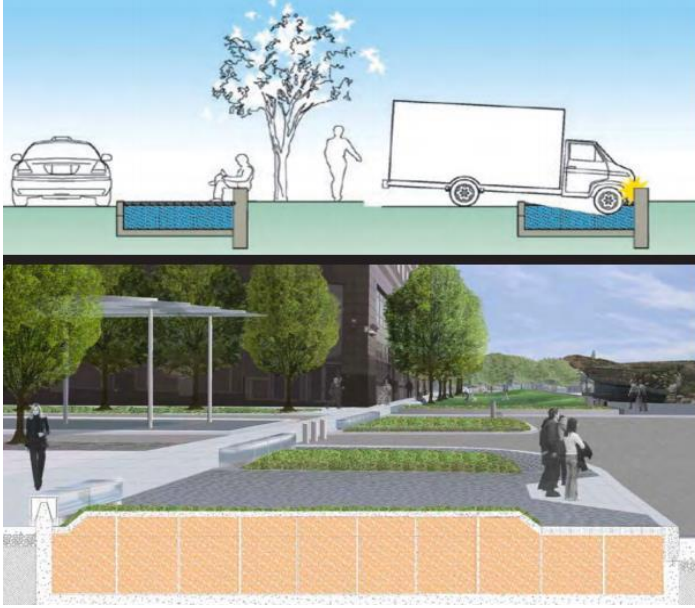
Figure 3

Portable Barrier

Kaynak: (Dezeen.com, 2018)

²⁷ Fully pedestrianized areas enclosed with fixed barriers may face issues such as the accessibility of ambulances and fire trucks when needed, as well as the delivery of commercial goods to businesses on the street. In this context, hydraulic barriers and rotating barriers offer significant advantages.

Figure 4*Tiger Trap*

One of the successful security measures effectively used in recent times is tiger traps, particularly at the entrances of crowded streets and roads where vehicle entry is prohibited, to prevent attacks involving bomb-laden vehicles and vehicle-ramming attacks targeting civilians (Figure 4).

Kaynak: (Federal Emergency Management Agency, 2007, p. 175)

This system allows pedestrians and cyclists to pass freely, while vehicles attempting to pass are trapped, thereby providing effective security (Rothrock, 2010, pp. 35-36; Bartolo, 2013, pp. 50-51; Petriashvili, 2017, p. 32). Due to its ability to remain invisible and to trap a dangerous vehicle without giving it the opportunity to change its course, tiger traps offer a more effective solution compared to barricades (Gebben et al., 2012, p. 160; Paizs, 2013, p. 38). Tiger traps can be effectively implemented at the entrances of areas in Ankara, such as Karanfil Street, İzmir Street, Sakarya Street, and Yüksel Street, which are closed to vehicle traffic and heavily used by pedestrians.²⁸

In the metropolises of developed countries, there is an increasing number of examples where traditional protection methods are being approached more innovatively, using new concepts and materials while balancing security and openness. However, aside from a few examples of active barriers, these practices have yet to be reflected in the Kızılay area, where pedestrian and vehicle traffic is still being separated by traditional and aesthetically displeasing passive barriers, bollards, and mushroom-shaped obstacles (Figure 5). The current setup in Kızılay, while functional, contrasts sharply with the evolving global standards that prioritize both security and urban aesthetics. The persistence of these outdated measures highlights a missed opportunity to enhance the area's visual appeal and functionality while providing effective security solutions. Incorporating modern, aesthetically pleasing security designs could not only improve the public perception of safety but also contribute to the overall urban experience by creating a more welcoming and integrated environment.

²⁸ Vehicle traffic management against terrorist attacks can be implemented in four different ways: complete exclusion of vehicle traffic from the designated area, partial inclusion of vehicle traffic after natural or mechanical surveillance, use of temporary barriers to restrict traffic in emergencies, and slowing down traffic (Keskin, 2019, pp. 35-37).

Figure 5

Kızılay'da Aktif ve Pasif Bariyer Ögeleri

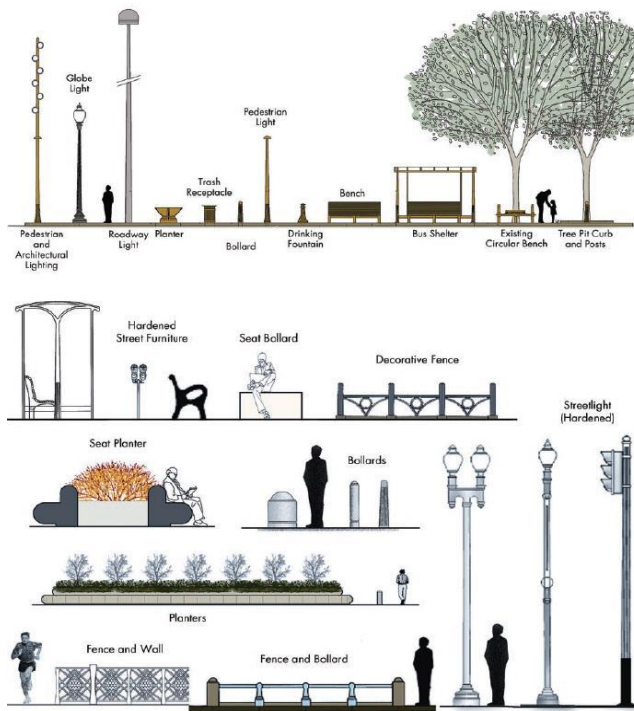

Kaynak: (Personal archive)

3.4. Use of street furniture in the context of CPTED

Figure 6

Street Furniture can be Used as CPTED Items

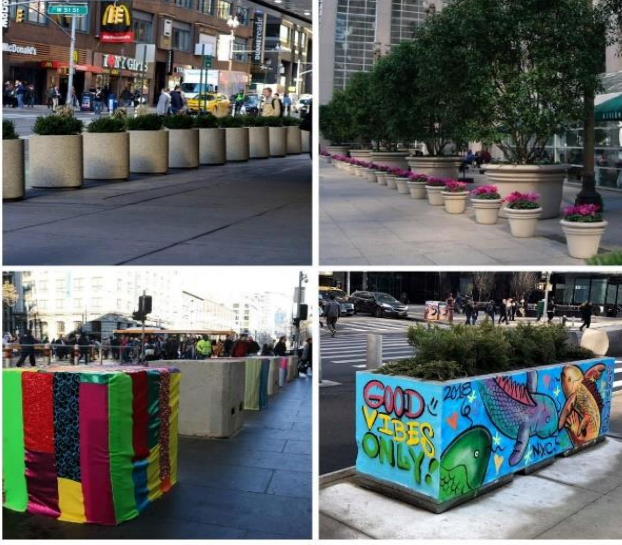

Street furniture or urban furniture used in crowded areas can be transformed into CPTED elements in two ways. The first involves modifying the design of security-oriented passive barriers so that these objects function as street furniture or art pieces. The second involves adapting street furniture with minor modifications to serve as security tools, turning them into passive barriers (Figure 6). In many cities, items such as trees, shrubs, plant containers, art installations, symbolic elements, seating benches, trash cans, bus stops, traffic lights, and street lighting not only fulfill the natural entry control function of CPTED but are also used to minimize the shrapnel effect in the event of a potential bombing attack (Barry-Jester, 2017).

A sustainable use of concrete blocks and security barriers is their transformation into plant containers through a change in function. This transformation allows plant containers to separate pedestrian and vehicle traffic while providing an aesthetic solution to the monotonous appearance of concrete blocks and barriers (Figure 7). Additionally, it offers an alternative to the durability issues of trees and plants, providing an effective solution in terms of both security and aesthetics.

Figure 7

Security Barriers Functioning as Plant Vaults in New York and Melbourne

A sustainable use of concrete blocks and security barriers is their transformation into plant containers through a change in function. This transformation allows plant containers to separate pedestrian and vehicle traffic while providing an aesthetic solution to the monotonous appearance of concrete blocks and barriers (Figure 7). Additionally, it offers an alternative to the durability issues of trees and plants, providing an effective solution in terms of both security and aesthetics.

Kaynak: (dotyconcrete.com, 2017; Medium.com, 2018; Failedarchitecture.com, 2019)

Figure 8

Street Furniture with CPTED Function in Kızılay

In front of the Kızılay AVM, which forms the largest plaza area in Kızılay Square, security barriers have been transformed into plant containers to separate pedestrian traffic from vehicle traffic. Similarly, along the Atatürk Boulevard side of Güvenpark, concrete barriers functioning as street furniture are used to separate pedestrian and vehicle traffic. These applications serve both aesthetic and security purposes (Figure 8).

Kaynak: (Personal archive)

Figure 9

Transparent Trash Can Example

Another important modification in the design of urban furniture for counter-terrorism purposes is ensuring that items do not provide hiding places for explosives. In this context, new practices include completely removing or designing trash cans in a transparent manner in certain areas and arranging benches so they cannot be used to hide objects (State of Australian Cities Conference, 2015).²⁹ Especially in crowded streets and areas, enclosed trash cans are often targeted because they can be used to camouflage bombs and reduce the risk of external intervention (Figure 9). Therefore, the spatial placement and design of trash cans should be carefully considered as part of preventive measures against potential terrorist actions (Akbulut, 2020, p. 33).

Kaynak: (core77.com, 2011)

Figure 10

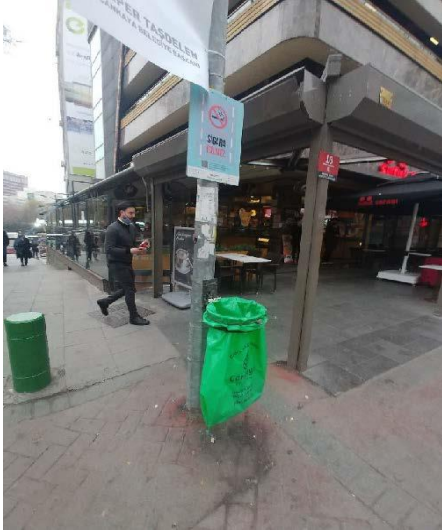
Terror Resistant Trash Can

Another example of trash cans being renewed according to CPTED principles is the renovation campaign initiated by the British advertising firm Media Metrica in London's crowded streets and avenues. As part of this campaign, old trash cans were replaced with technologically advanced bins named "Renew." The new trash cans are equipped with heat-sensitive sensors that can detect potential explosions in advance and reduce the intensity of the blast to minimize damage (Figure 10). Additionally, these bins provide extra functionality by delivering daily weather information, transportation updates, and current news to the public. The implementation began in 2019 at busy bus and metro stops (Copunesahipcik.org, 2020).

Kaynak: (copunesahipcik.org, 2020)

²⁹ In inhabited areas and crowded spaces, other elements where bombs may be concealed include vents, grates, manhole covers, and cobblestones. These types of elements should be made inaccessible or concealed from anyone other than authorized personnel (Öğünç, 2018, p. 707).

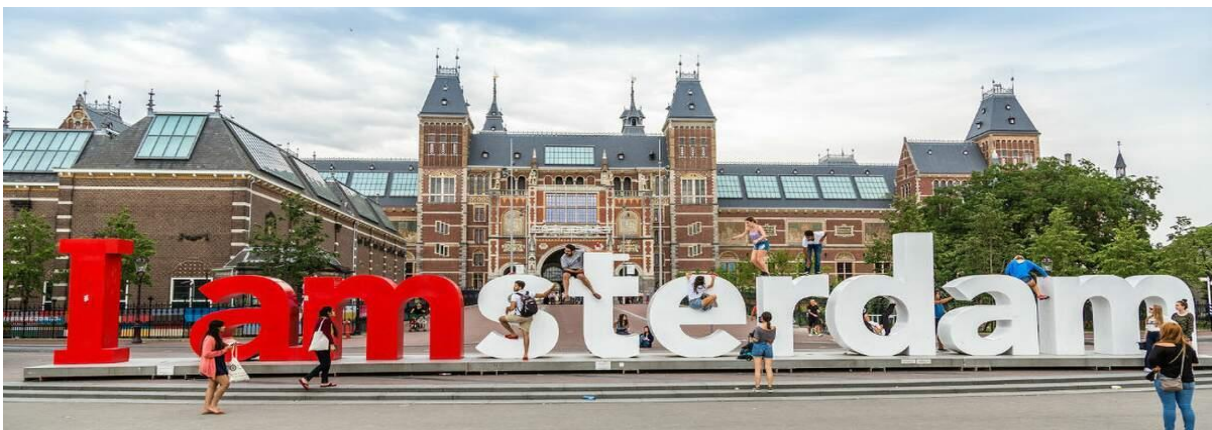
Figure 11*Trash can Example in Kızılay*

Following the 2016 terrorist attacks, plastic trash bags have been preferred over traditional fixed and rigid trash cans in Kızılay Square and its surroundings. This practice has improved security by making it more difficult to hide bombs in trash cans and has provided a sustainable solution (Figure 11).

Kaynak: (personal archive)

3.5. Use of symbolic elements in the context of CPTED

The primary goal of artistic and symbolic objects commonly seen in cities is often to enhance visual appeal. However, these objects can be transformed into passive physical barriers and CPTED elements with small modifications. For example, the "I Amsterdam" icon (Figure 12) in front of the Rijksmuseum in Amsterdam, which is a pioneer of city name signs seen in many cities today, not only conveys a symbolic message but is also designed to prevent vehicles from approaching the museum (Petriashvili, 2017, pp. 31-32).³⁰

Figure 12*I Amsterdam icon*

Kaynak: (<https://www.iamexpat.nl/expat-info/dutch-expat-news/end-i-amsterdam-sign>)

Another example is the massive Arsenal sign in front of the Emirates Stadium in London, which is considered one of the most successful applications of iconic symbols for CPTED purposes

³⁰ The 'I Amsterdam' sign was removed in 2018 as part of the city's policies to prevent overtourism, following the pedestrianization of the museum entrance.

(Figure 13). This sign serves not only as an aesthetic symbol but also as a barrier to prevent potential vehicle-based bomb attacks on the crowd in front of the stadium. Designed to be strong enough to stop a truck moving at 70 km/h, this barrier achieves its security purpose while maintaining aesthetic qualities that do not negatively impact the quality of life (Coaffee and Boshier, 2008, p. 79).

Figure 13

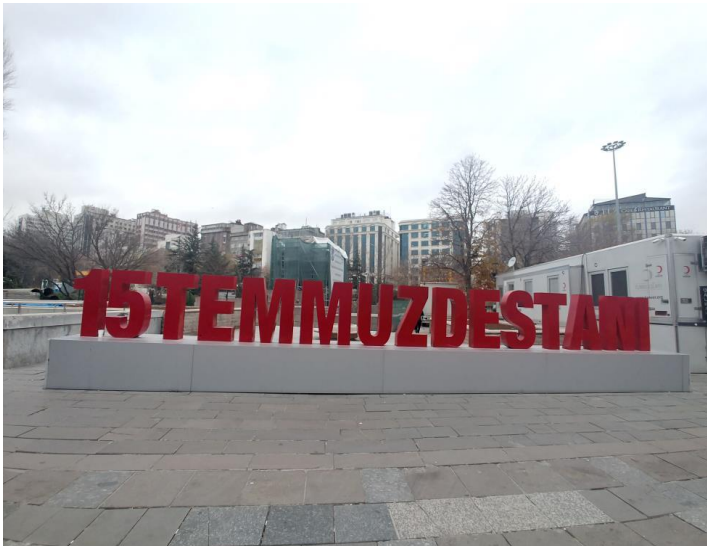
Symbolic icon Functioning as CPTED Element in Front of Emirates Stadium

Kaynak: (Havis, 2017)

Figure 14

Use of Symbolic Structure as a CPTED Element in Kızılay

Kaynak: (personal archive)

A similar application in Kızılay can be seen in the 15 July icon, which was built to separate Güvenpark from vehicle traffic. This icon functions both as an aesthetic symbol and as a physical barrier for security purposes (Figure 14).³¹

³¹ In spaces with large crowds, shared areas such as trees providing shade, water features, and artistic elements for photography create a social triangulation effect. This effect is directly related to CPTED's features of access control, natural surveillance, and territoriality (Nikolopoulo et al., 2016, p. 86).

3.6. Incorporating trees and water features into CPTED strategies

Figure 15

Examples of Trees Converted to CPTED Elements

When discussing outer protective layers, passive barriers and security walls typically come to mind. However, trees, shrubs, and plants are among the most sustainable and natural elements used to provide flexible CPTED features for natural entry control (Figure 15). Large-stemmed trees can function as natural barriers instead of artificial ones, without giving the impression of being used for this purpose (Despard, 2012, p. 151). Similarly, integrating certain plant species with walls and fences can both enhance the entry control function and positively impact the quality of life as green space (Fennelly and Perry, 2018, pp. 217-220).³²

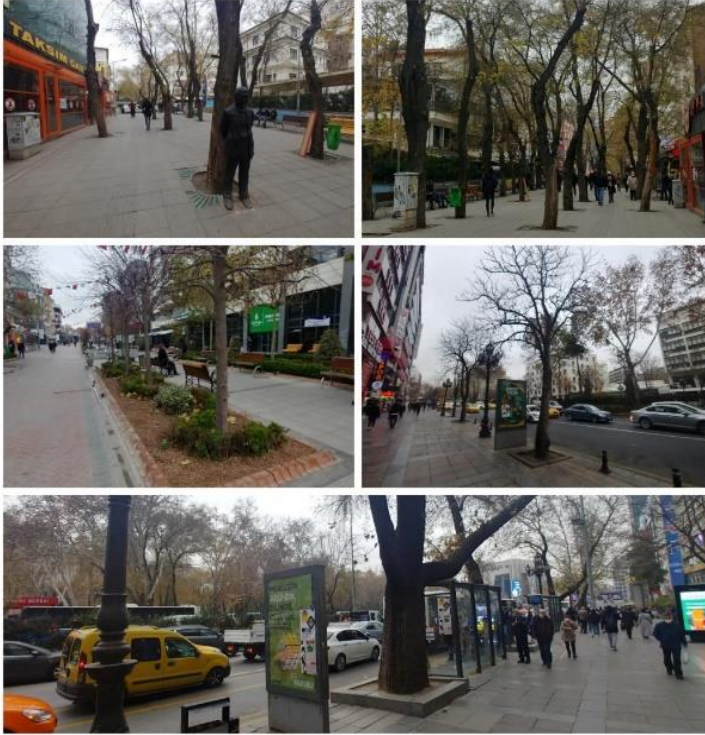
Kaynak: (ANZCTC, 2017a, p. 9; Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 5/36)

In Kızılay Square, trees are frequently utilized as CPTED elements due to their multifaceted roles in enhancing safety and security. They effectively serve to delineate pedestrian and vehicular traffic, thereby reducing potential conflicts between different modes of transportation. Additionally, trees function as natural barriers at the entrances and exits of pedestrianized areas, helping to regulate access and control movement. They also play a crucial role in distinguishing between public and private spaces, providing clear boundaries and enhancing privacy. Moreover, trees help in dividing roads and creating safety buffers in front of buildings, contributing to overall safety and spatial organization in the area (Figure 16).

³² To ensure the effectiveness of using plants and trees as CPTED elements, they must be regularly maintained, protected from climatic and environmental conditions, and designed so that they do not inadvertently restrict visibility or provide hiding places for attackers while fulfilling their security function (Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 5/34-5/37; Despard, 2012, pp. 154-159). A significant disadvantage of using trees as barriers is that, unlike other types of barriers, they cannot be relocated if necessary and can only be removed by cutting them down (ANZCTC, 2017a, pp. 16-17).

Figure 16

Trees used as CPTED elements in Kızılay

Kaynak: (personal archive)

Figure 17

US London Embassy Project and Water Features as CPTED Element

Kaynak: (wainwright, 2016)

One of the effective and aesthetic methods used to restrict access to buildings and crowded plazas is water features. Since ancient times, moats used alongside walls for fortress protection are frequently employed in modern CPTED methods. These moats can consist of natural water sources such as lakes and rivers, or artificial elements like pools and canals. For example, in response to increasing terrorist threats, the U.S. has invested \$1 billion to build its embassy in London, which is considered one of the safest buildings in the world, (Figure 17) water elements were used to provide a safety buffer (Monaghan and McIlhatton, 2012, p. 743; Wainwright, 2016).

Figure 18

Water features functioning as CPTED elements in Kızılay Square

In Kızılay Square, the pool located just in front of the Güvenpark Monument functions to restrict access to the symbolic area of the plaza. This pool acts as both a physical barrier, limiting access to certain areas of the square, and provides an aesthetically sustainable impression. The pool's design plays a crucial role not only as an aesthetic and functional element but also within security strategies. In this context, the pool's current location and design provide an effective arrangement for the overall layout and accessibility of the square (Figure 18).

Kaynak: (personal archive)

3.7. Artificial landforms and topographic elements in the context of CPTED

Figure 19

Using Elevation Differences to Prevent Vehicular Attacks

Transforming natural and artificial elevation differences according to CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) principles using various tools is one of the most effective strategies to mitigate the risk of vehicle-based attacks, especially in pedestrianized areas. Converting elevation differences into steps not only serves as a barrier preventing vehicle access but also provides a solution that does not disrupt pedestrian traffic (Figure 19). This approach can be used to both enhance security and ensure that pedestrians can move comfortably and safely.

Kaynak: (RIBA, 2010, p. 12)

Figure 20

Stairs in Kızılay with CPTED Element Function

In many of Kızılay's crowded pedestrian streets, stairs have been used as a CPTED element by transforming elevation differences. Stairs not only separate vehicular traffic from pedestrianized areas but also create distinctions between different pedestrianized zones, helping to prevent excessive crowding (Figure 20).

Kaynak: (personal archive)

Figure 21

CPTED elements in front of Minneapolis Courthouse

As external protective layers, walls provide a high level of security but can create aesthetic issues. Therefore, examples where security measures are integrated with aesthetics and do not compromise quality of life are increasingly valued by designers (Coaffee et al., 2009, p. 496).³³ These CPTED elements, designed as artificial landforms, are implemented in the forms of ditches and elevations. They help prevent the approach of dangerous vehicles, minimize the shrapnel effect in the event of an explosion, and enhance environmental surveillance. When designed in accordance with the area's topography, they also offer a sustainable aesthetic appearance. For instance, the artificial elevations and barriers made of logs used in the area above the enclosed vehicle parking lot in front of the courthouse in Minneapolis, USA, (Figure 21) provide effective protection while maintaining aesthetic harmony with the region's natural and cultural features (Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 6/20-6/22). It is important that such artificial barriers do not immediately convey a security purpose to the public, thereby preventing concern (Gebeken et al., 2012, p. 157).

Kaynak: (Federal Emergency Management Agency, 2007, pp. 6/20-6/22)

³³ Aesthetics and functionality are equally important elements for CPTED features. A security element that is not functional will only have symbolic value. A classic example of this is the thousands of bunkers built during Enver Hoxha's regime in Albania, which, due to security paranoia, failed to serve their intended security function.

Conclusion

Just as there are multiple dimensions to counterterrorism, the strategies employed to combat different types of terrorism vary depending on the specific threat. In this context, terrorism is classified in various ways, including by its sources and targets, geographical boundaries, objectives, and methods. However, as highlighted in this study, terrorism can also be categorized spatially into rural terrorism and urban terrorism. The spatial distinction between these two forms of terrorism, which have distinct sources, targets, objectives, and methods, is crucial in shaping effective counterterrorism policies.

Methods for combating terrorism in urban areas differ significantly from those used in rural settings. One of the most prominent approaches in recent years is CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design), which aims to enhance urban resilience against terrorist activities through strategic environmental design. This method has been widely adopted in metropolitan areas around the world. In light of these considerations, the conclusion section of this research focuses on Kızılay Square and provides detailed findings and recommendations for improving its resilience against terrorist acts. The research underscores the importance of a comprehensive security strategy tailored to the specific urban context of Kızılay Square. The following summarizes the key observations and recommendations derived from this analysis:

- **Traffic Management:** As a fundamental transit hub in Ankara, Kızılay experiences intense traffic. While methods like speed bumps, roundabouts, artificial curves, and speed humps are commonly used to reduce vehicle speeds near critical areas, their implementation in Kızılay could exacerbate traffic congestion. Thus, it is crucial to either divert the transit traffic away from Kızılay or relocate it underground in connection with the pedestrianization process. This strategy is essential for reducing traffic density and improving security.
- **Pedestrianization Proposal:** Pedestrianizing key and crowded streets directly connected to Kızılay Square, such as Selanik Street, İzmir Street, Sakarya Street, Yüksel Street, Karanfil Street, and Konur Street, would obstruct terrorist methods like vehicle-borne bomb attacks and vehicle-ramming into crowds. Complete pedestrianization of Kızılay Square would represent a significant step towards enhancing the area's security.
- **Effectiveness of Surveillance Tools:** Mechanical surveillance tools like Automatic Number Plate Recognition (ANPR) systems and CCTV cameras are used around Kızılay. However, their effectiveness in detecting terrorist attacks is still questioned. Emerging artificial intelligence systems are expected to enhance the efficiency of these tools and facilitate vehicle detection, offering a potential improvement in the detection of terrorist activities.
- **Modern Security Designs:** In developed countries, functional, minimal, and aesthetically pleasing security designs such as No-Go barriers, revolving barriers, portable barriers, and tiger traps are commonly used. In Kızılay, however, traditional passive barriers and

bollards are still prevalent. Adopting modern, functional, and aesthetically sensitive solutions is important to enhance community security perceptions.

- **Natural Barriers:** Trees, considered sustainable passive barriers, are effectively used in Kızılay Square. They serve to separate pedestrian and vehicle traffic, provide barriers at entrances and exits of pedestrianized areas, distinguish between public and private spaces, and create safety buffers in front of buildings. Natural barriers offer environmentally friendly and sustainable security solutions.
- **Topographic Obstacles:** Due to Kızılay's topographic features, ditches and artificial elevations are not preferred. However, creating elevation differences in pedestrianized areas through stairs helps separate vehicle traffic from pedestrian zones and prevents overcrowding between pedestrian areas. These topographic obstacles are effective in enhancing security and managing crowd density.
- **Water Features:** Water features like pools or fountains provide significant safety distances in protecting risky targets and crowds. While water features are implemented in Kızılay, increasing their quantity is recommended. Water features play an essential role in both aesthetic and security aspects.
- **Symbolic Elements:** While examples of symbolic elements being converted into CPTED features exist in global cities, such examples are rare in Kızılay. Given that Kızılay is one of the most symbolic areas in Ankara, there is a high potential for utilizing symbolic elements as CPTED features, which can offer both aesthetic and security benefits.
- **Street Furniture:** Street furniture such as plant boxes, lighting poles, traffic lights, and resting benches are often adapted into CPTED features with minor modifications in Kızılay. These elements are designed to protect pedestrians from vehicle traffic and minimize shrapnel effects during explosions without creating a heightened sense of security.
- **Transparent Trash Bags:** To prevent the concealment of bombs in trash containers, transparent trash bags have replaced traditional ones around Kızılay Square. This change makes potential threats more visible, thereby enhancing security. Transparent trash bags provide an opportunity to detect potential threats at an earlier stage.

In conclusion, while modern CPTED methods have begun to be applied in the Kızılay example, the process is slower compared to developed metropolitan areas. To prevent terrorist acts in symbolic locations like Kızılay Square and mitigate their severe impact on public morale, there is a clear need for more comprehensive and integrated policies.

References

- Akbulut, A. (2020). *Kamusal alanlarda çevre güvenliği için tasarım sürecinin değerlendirilmesi: Sultanahmet Meydanı örneği* (Doktora tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Alasiri, F. (2020). *How urban design can help combat terrorism*. European Eye on Radicalization, <https://eeradicalization.com/how-urban-design-can-help-combat-terrorism/>
- ANZCTC/Australia and New Zealand Counter-Terrorism Committee (2017a). *Hostile vehicle guidelines for crowded places: A guide for owners, operators and designers*. Commonwealth of Australia. <https://www.nationalsecurity.gov.au/Media-and-publications/Publications/Documents/hostile-vehicle-guidelines-crowdedplaces.pdf>
- ANZCTC/Australia and New Zealand Counter-Terrorism Committee (2017b). *Australia's strategy for protecting crowded places from terrorism*. Australian Government. <https://www.nationalsecurity.gov.au/Securityandyourcommunity/Pages/australias-strategy-for-protecting-crowded-places-from-terrorism.aspx>
- Ayoğlu, B. O. (2010). *Zafer Anıtı – Güvenpark – TBMM kent aksının var olan durumunun irdelenmesi ve Cumhuriyet aksı olarak yeniden tasarımı* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı.
- Barakat, M. A. and Hetherington, J. G. (1999). Architectural approach to reducing blast effects on structures. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers: Structures and Buildings*, 133, 333–343.
- Barry-Jester, A. M. (2017). *How anti-terrorism design can also make cities more livable*. Five Thirty Eight. <https://fivethirtyeight.com/features/how-anti-terrorism-design-can-also-make-cities-more-livable/>
- Bartolo, G. (2013). *Security and planning: A Canadian case study analysis* (Master's thesis). University of Waterloo.
- Benton-Short, L. (2007). Bollards, bunkers, and barriers: Securing the National Mall in Washington, DC. *Environment and Planning D: Society and Space*, 25(3), 424-446.
- Chaliand, G. and Blind, A. (Eds.). (2007). *The history of terrorism: From antiquity to Al Qaeda*. University of California Press.
- Coaffee, J. (2004). Rings of steel, rings of concrete and rings of confidence: Designing out terrorism in central London pre and post September 11th. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1), 201-211.
- Coaffee, J. and Bosher, L. (2008). Integrating counter-terrorist resilience into sustainability. *Proceedings of the ICE – Urban Design and Planning*, 161(2), 75-83.
- Coaffee, J. and O'Hare, P. (2008). Urban resilience and national security: The role for planning. *Urban Design and Planning*, 161(DP4), 173-182.
- Coaffee, J., Moore, C., Fletcher, D. and Bosher, L. (2008, June). Resilient design for community safety and terror-resistant cities. In *Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Municipal Engineer* (Vol. 161, No. 2, pp. 103-110). Thomas Telford Ltd.

Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation On Ankara's Kızılay Square

- Coaffee, J., Wood, D. M., Rogers, P., and Wood, D. M. M. (2008). *The everyday resilience of the city: How cities respond to terrorism and disaster*. Springer.
- Coaffee, J. (2009). *Terrorism, risk and the global city: Towards urban resilience*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Coaffee, J., O'Hare, P., and Hawkesworth, M. (2009). The visibility of (in)security: The aesthetics of planning urban defences against terrorism. *Security Dialogue*, 40(4-5), 489-511.
- Coaffee, J., and Portier, J. (2018). *Beyond concrete barriers: Innovation in urban furniture and security in public space*. GCDN Commissioned Research.
- Copunesahipcik.org (2020). *Bombalara karşı çöp kutuları*. <https://www.copunesahipcik.org/bilgi-merkezi/blog/bombalara-karsi-cop-kutulari>
- Cozens, P. M., Saville, G. and Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): A review and modern bibliography. *Property Management*, 23(5), 328-356.
- CPNI/Centre for the Protection of National Infrastructure (2014). *Integrated security: A public realm design guide for hostile vehicle mitigation (2nd ed.)*. <https://www.npsa.gov.uk/system/files/documents/40/20/Integrated%20Security%20Guide.pdf>
- Davis, L. (2019). *Urban resilience needs to incorporate terrorism prevention*. <https://www.thefifthestate.com.au/urbanism/planning/urban-resilience-needs-toincorporate-terrorism-prevention/>
- Despard, E. (2012). Cultivating security: Plants in the urban landscape. *Space and Culture*, 15(2), 151-163.
- Dezeen.com (2017). *Stefano Boeri proposes trees instead of barriers to protect against terror attacks*. <https://www.dezeen.com/2017/08/24/stefano-boeri-tree-barrierspreventvehicle-terror-attacks-news/>
- Dezeen.com (2018). *Modular anti-terror barriers adopted at Premier League football stadiums*. <https://www.dezeen.com/2018/02/27/modular-anti-terror-barriers-atgaccess-surface-guard-premier-league-football-stadiums/>
- Dezeen.com (2019). *Joe Doucet installs anti-terror benches in New York's Times Square*. <https://www.dezeen.com/2019/05/23/rely-bench-joe-doucet-new-york-times-square/>
- Dotyconcrete.com (2017). *Security Planters On Broadway Street In Times Square*. (<https://dotyconcrete.com/security-planters-broadway-street-times-square/>)
- Federal Emergency Management Agency (2007). *Risk management series: Site and urban design for security guidance against potential terrorist attacks providing protection to people and buildings* (FEMA 430). Federal Emergency Management Agency.
- Fennelly, L. and Perry, M. (2018). *CPTED and traditional security countermeasures: 150 things you should know*. CRC Press.
- Flusty, S. (2004). *De-Coca-Colonization: Making the globe from the inside out*. Psychology Press.

- Gebbeken, N., Döge, T. and Larcher, M. (2012). Safety and security of urban areas through innovative architectural and structural concepts. In *Future Security Research Conference* (pp. 153-164). Springer.
- Glaeser, E. L. and Shapiro, J. M. (2002). Cities and warfare: The impact of terrorism on urban form. *Journal of Urban Economics*, 51(2), 205-224.
- U.S. General Services Administration (GSA). (1999). *Urban design guidelines for physical perimeter entrance security: An overlay to the master plan for the Federal Triangle*. U.S. General Services Administration.
- HM Government. (2012). *Protecting crowded places: Design and technical issues*. HM Government.
- İlkay, Y. (2007). *The political struggle on and at public space: The case of Kızılay Square* (Master thesis), Sosyal Bilimler Enstitüsü, ODTÜ.
- Kaplan, H. and Acuner, A. (2005). Ankara'da yayalaştırma sorunsalı: Yaya alanlarının yasal çerçeve ve yerel yönetimlerin rolü kapsamında değerlendirilmesi. *PLANLAMA*, 13, 112-123.
- Kesici, D. (2017). *A contemporary approach to memorial design in the light of collective memory theory: Guidelines for Ankara train station square* (Master's thesis), Middle East Technical University.
- Keskin, A. (2019). *Kamusal açık alanlarda araçlı terör saldırılarına yönelik güvenlik önlemlerinin tasarım disiplinleri açısından irdelenmesi* (Master's thesis), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Mango, A. (2005). *Turkey and the war on terror: For forty years we fought alone*. Routledge.
- Marcuse, P. (2002). Urban form and globalization after September 11th: The view from New York. *International Journal of Urban and Regional Research*, 26(3), 596-606.
- Marcuse, P. (2006). Security or safety in cities: The threat of terrorism after 9/11. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(4), 919-929.
- Matijosaitiene, I., and Petriashvili, A. (2017). Urban planning and design for terrorism resilient cities. *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering*, 18(1), 27-38.
- Medium. (2018). *How can public spaces act against terrorism and still be hospitable?* Medium. <https://medium.com/we-research-and-experiment-with-how-the-sharing/how-can-public-spaces-act-against-terrorism-and-still-be-hospitable-3aa6d7795208>
- Miletic, B. (2017). *Can architecture and smart design help prevent terrorism?* *Architecture & Design*. <https://www.architectureanddesign.com.au/features/comment/can-architecture-and-smart-design-help-prevent-ter>
- Monaghan, R., and McIlhatton, D. (2012). *Prevention of bomb attacks by terrorists in urban settings: Improvised explosive devices*. Institute for Economics & Peace. 309.
- Nikolopoulou, M., Martin, K. and Dalton, B. (2016). Shaping pedestrian movement through playful interventions in security planning: What do field surveys suggest? *Journal of Urban Design*, 21(1), 84-104.
- Öğünç, G. İ. (2018). Yeni dönem terör saldırıları çerçevesinde meskûn mahal imarı ve yapı tasarımı. In *X. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler* (pp. 746-756). Bursa.

Resilience Measures Against Urban Terrorist Attacks: An Evaluation On Ankara's Kızılay Square

- Öğünç, G. İ. (2019). Kent güvenliğinde araç bomba saldırısı tehdidi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 401-416.
- Özçelik, N. (2016). PKK ve bombalı araç saldırıları. *SETA Analiz*, Ekim 2016, Sayı 170.
- Paizs, F. (2013). Urban planning after terrorism: The case of Oslo with focus on the impacts of the terrorist attack on the consideration of security, memorialisation and conservation in urban planning. Technischen Universität Berlin, <https://doi.org/10.14279/depositonce-3770>
- Peachey, P. (2017) Europe's new reality: blocks, bollards and barriers to combat terrorist threat. The National. <https://www.thenational.ae/world/europe/europe-s-new-reality-blocks-bollardsandbarriers-to-combat-terrorist-threat-1.622690>.
- Petriashvili, A. (2017). *Urban planning and design for terrorism resilient cities* (Doctoral dissertation), Kaunas University of Technology.
- Rothrock, S. E. (2010). *Antiterrorism design and public safety: Reconciling CPTED with the post-9/11 city* (Doctoral dissertation), Massachusetts Institute of Technology.
- Savitch, H. V. and Ardashev, G. (2001). Does terror have an urban future? *Urban Studies*, 38(13), 2515-2533.
- Savitch, H. V. (2014). *Cities in a time of terror: Space, territory and local resilience*. Routledge.
- State of Australian Cities Conference. (2015). Countering terrorism in the city. Retrieved from <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2015-12/apo-nid63318.pdf>
- Quito, A. (2017). *The secret of anti-terror architecture: Your city is probably safer than you realize*. Quartz.com. <https://qz.com/733374/counter-terrorism-architecture-howcities-prevent-attacks-without-looking-like-theyre-trying/>
- Wainwright, O. (2016). *Fortress London: The new US embassy and the rise of counter-terror urbanism*. *Harvard Design Magazine*, 42, 8-13.
- Yeşiltaş, M., and Özçelik, N. (2016). *PKK terörünün yeni dinamikleri: Radikalleşme ve şehir çatışmaları* (SETA Analiz, Nisan 2016, No. 157). SETA.

Meslek Kuruluşlarının Yerel Siyasete Etkisi Hakkında Belediye Başkanı ve Yardımcılarının Görüşleri: Eskişehir Örneği

The Views of Metropolitan Municipality Assembly Members on the Impact of Public Professional Organizations on Local Politics: A Sample for Eskişehir

Elif ÖZTÜRK¹

Alper ÖZMEN²

ÖNE ÇIKANLAN	<ul style="list-style-type: none">Bu çalışma, meslek kuruluşlarının yerel siyasete olan etkilerini nitel araştırma yöntemleri ile analiz etmektedir.Odunpazarı ve Tepebaşı belediye başkanları ve başkan yardımcılarıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.Meslek kuruluşlarının, yerel yönetim politikalarının oluşum süreçlerinde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">This study analyzes the impact of professional organizations on local politics through qualitative research methods.Semi-structured interviews were conducted with the mayors and deputy mayors of Odunpazarı and Tepebaşı.It was found that professional organizations play an important role in the formation of local government policies.
ÖZ	<p>Meslek kuruluşları sadece üyelerinin mesleki çıkarlarını savunmakla kalmayıp aynı zamanda yerel yönetimlere öneri bildirerek ya da iş birliği yaparak yönetim kültürüne katkı sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin başkanları seçimle iş başına geldiği gibi meslek kuruluşlarının da başkanları ve yönetim organları seçimle iş başına gelmektedir. Bu noktada hem büyük bir kitleyi temsil etmesi hem de seçimle iş başına gelmesi açısından yerel siyasetin parçası olup olmadığı merak konusudur.</p>
Meslek Kuruluşları, Yerel Siyaset, Yerel Yönetimler	<p>Bu çalışmanın amacı meslek kuruluşlarının yerel siyasete nasıl etki ettiğini, yerel yönetimlerle ilişkisini ve yerel siyasetteki yerini araştırmaktır. Bu kapsamda Eskişehir ilinin Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinin belediye başkanları ve birer başkan yardımcısı ile yüz yüze derinlemesine mülakat gerçekleştirilerek bu konudaki görüşleri tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında belediye başkan ve yardımcılara üç adet soru yöneltilmiştir. Araştırma sonucuna göre, katılımcılar meslek kuruluşlarının görüşlerine önem vermekle birlikte yerel yönetimler, meslek kuruluşları ile aralarında güçlü bir ilişki olmasını önemsemektedir. Ayrıca yerel siyaset üzerinde meslek kuruluşlarının dolaylı bir etkisinin olduğu ancak doğrudan bir etki yaratmada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.</p>
ABSTRACT	<p>Professional organizations not only defend the professional interests of their members, but also contribute to the culture of governance by submitting proposals or collaborating with local governments. Just as the heads of local governments serve through elections, the heads and governing bodies of professional organizations also serve through elections. At this point, it is a matter of curiosity whether professional organizations are part of local politics in terms of both representing a large mass and being elected.</p>
Professional Organizations, Local Politics, Local Governments	<p>The aim of this study is to investigate how professional organizations impact local politics, their relationship with local governments, and the influence of professional organizations on local politics. In this context, face-to-face, in-depth interviews were conducted with the mayors and deputy mayors of Odunpazarı and Tepebaşı districts of Eskişehir province to determine their views on this matter. Within the scope of the research, three questions were asked to the mayors and deputy mayors. According to the results of the research, although the participants give importance to the opinions of professional organizations, local governments consider it important to have a strong relationship with professional organizations. It was also found that professional organizations have an indirect impact on local politics but are insufficient to create a direct impact.</p>
Atf (Citation): Öztürk, E. ve Özmen A. (2024). Meslek kuruluşlarının yerel siyasete etkisi hakkında belediye başkanı ve yardımcılarının görüşleri: Eskişehir örneği, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 79-95	

¹ (Sorumlu Yazar), Öğr. Gör., Konya Teknik Üniversitesi, eozturk@ktun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5650-6364

² Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aozmen@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4185-4382

Giriş

Meslek kuruluşları, üyelerinin mesleki çıkarlarını savunmak için faaliyet gösteren yerel ve ulusal düzeyde önemli kuruluşlardır. Bu anlamda bir nevi yerel siyasetin bir parçası olarak yerel düzeyde politika üretmektedirler. Bu kuruluşlar yerel siyasetle ilgilenecek sadece üyelerinin çıkarlarını korumakla kalmaz, aynı zamanda toplumun tamamına fayda sağlayacak bilinçli, kapsayıcı ve etkili politikaların geliştirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu noktada yerel düzeyde meslek mensuplarının çıkar savunuculuğunu yapan ve yerel çözümler üretmeye çalışan meslek kuruluşlarının, seçimle iş başına gelen yerel yönetimlerle ilişkisinin nasıl olduğu ve yerel siyaseti etkileyip etkilemediği araştırmanın çıkış noktası olmuştur.

Yerel siyaset, toplumların özel ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele alarak yerel halkın günlük yaşamlarını şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Yerel düzeyde, yerel yönetim birlikleri, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları gibi meslek kuruluşları, politika ve karar alma süreçlerini etkilemek için seçilmiş yetkililerle iş birliği yapmaktadır. Bu kuruluşlar uzmanlık, kaynak ve kolektif bir ses sağlayarak toplumun çıkarlarının ve refahının temsil edilmesini sağlayabilmektedir. Bu noktada yerel yönetimler öncelikle şehrin yerel siyasetini şekillendirirken meslek kuruluşları da üyeleri adına politika üreterek yerel siyasetin bir parçası gibi davranabilmektedir. Bu nedenle meslek kuruluşları ve yerel siyasetin incelenmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatürde benzer çalışmalar incelendiğinde; meslek kuruluşlarını mali açıdan (Özaslan, 1984; Günay, 2020; Çiçek ve Dağlıoğlu, 2013), süreç yönetimi açısından (Tekin, 2015), algı yönünden (Oksal, 2015; Atiksoy, 2019), tarihsel süreç açısından (Manav, 2019; Oğurlu, 2017), kurumsallaşma açısından (Akkaya, 2019; Arıcı, 2022), hukuki açıdan (Sakallı, 2019), hizmet kalitesi açısından (Organ ve Tekin, 2019) incelendiği görülmektedir. Bu çalışmaya benzer bir örneği Karaman, 1997 yılında İzmir ili özelinde incelemiştir. Bu çalışma diğer çalışmalardan derinlemesine mülakat tekniği kullanarak konuyu irdemesi ve yerel siyaset özelinde ele alması bakımından farklılaştırmakta ve literatüre olumlu bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

Tüm bu bilgilerden ve ilgili literatürden yola çıkılarak bu çalışmada, meslek kuruluşlarının yerel siyasete nasıl etki ettiği ve meslek kuruluşlarının yerel siyasetteki yeri belediye başkanları ve yardımcılarının görüşleri alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın problemi meslek kuruluşlarının yerel siyasete etkisinin ne düzeyde ve nasıl olduğudur olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda, Eskişehir ilinin Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinde görev yapan belediye başkanları ve yardımcılarını ile yüz yüze derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak kısa bir literatür taraması yapılmış, ardından mülakat sorularına verilen cevapların bulguları paylaşılmıştır.

1. Meslek Kuruluşları

Türkiye’de meslek kuruluşu denildiğinde ilk akla gelen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıdır ve yasal dayanağını 1982 Anayasası’nın 135. maddesinden almaktadır.

Anayasa'nın 135. Maddesi meslek kuruluşlarını, şeklinde tanımlamaktadır (1982 Anayasası, 1982):

“Belli bir mesleğe mensup olanların, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre, yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.”

Mesleki kamu kurum ve kuruluşları *“kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları”*, *“kamu meslek kuruluşları”* ya da kısa bir şekilde *“meslek kuruluşları”* şeklinde farklı isimlendirmelerle bilinmektedir (Eryılmaz, 2018, s. 258). Bu çalışmada ise kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kısaca meslek kuruluşu olarak anılacaktır.

Meslek kuruluşları, bir mesleğin gelişiminin sağlanmasında, meslek mensuplarının ihtiyacının karşılanmasında ve meslek mensuplarının mesleğine ilişkin özel veya kamusal yararın gerçekleştirilmesinde rol oynayan tüzel kişiliklerdir (Avcı, 2012, s. 47). Meslek kuruluşlarının kuruluşu, örgütsel yapısı ve hukuki statüleri hususunda çeşitlilikler bulunmaktadır. Türkiye’de meslek kuruluşlarının bazıları dernek ve sendika statüsünde bulunurken bazıları ise kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları statüsünde bulunmaktadır (Avşarbay ve Dilekci, 2014, s. 327).

Meslek kuruluşları çeşitli meslek mensuplarının oluşturduğu, tüzel kişilikleri olan ve bir kısım kamu görevlerini yerine getiren organizasyonlardır. Ticaret ve Sanayi Odaları, Barolar, Tabip Odaları, Mimar ve Mühendis odaları gibi meslek kuruluşları, toplumun ihtiyaç duyduğu önemli hizmetleri üreten, kişileri koordine ve kontrol eden, üretilen hizmetlerle ilgili birtakım standartlar belirleyen kuruluşlar olmaları hasebiyle, toplumsal refah ve kalkınmanın vazgeçilmez şartlarından biri olarak görülebilir (Kaldırım ve Özdevecioğlu, 1993, s. 88).

Meslek kuruluşlarına bakıldığında, ortak özellikler olarak; kanunla kurulmuş olması, kamu tüzel kişiliğine sahip olması, belli bir mesleğe mensup olanlara yönelik kurulmuş olması, kuruluş amacının dışında faaliyet gösterememesi, organlarının kendi üyeleri arasından seçilmesi, mesleğin yapılabilmesi için kuruluşa üye olma zorunluluğunun olması, idari ve mali özerkliğe sahip olması, ayrı bütçeye sahip olması, devletin gözetim ve denetimine tabi olması ve kamusal bazı güç, yetki ve ayrıcalıklara sahip olması sayılabilir. Farklı yönlerine bakıldığında ise örgütlenmesi bakımından, tüzel kişilik sahipliği bakımından, kamulaştırma yetkisi bakımından ve alternatif örgütlenme bakımından farklılıklar oluşmaktadır (Avşarbay ve Dilekci, 2014).

2. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler yerel düzeyde yönetişimin varlığı için etkili birimlerdir. Bu yönetim birimleri topluma özgü ihtiyaçları ele alarak hizmetlerin etkin bir biçimde sunulmasına olanak tanımaktadır. Halka daha yakın olmaları sebebiyle hükümet ve vatandaş arasında köprü kurarak iletişim sağlamaktadırlar. Yerel yönetim birimleri aynı zamanda halkın karar alma

sürecine katılımını teşvik ederek aidiyet ve hesap verebilirlik duygusunu güçlendirmektedir. Böylece her toplumun kendine özgü öncelikleriyle uyumlu bir biçimde daha duyarlı bir yönetimle sonuçlanabilmektedir. Türkiye'deki yerel yönetim birimleri ve yasal dayanakları incelendiğinde; yerel yönetimlere ilişkin kavramsal çerçeve, pek çok akademik çalışmada ele alınmış olmakla birlikte, yasal dayanak, 1982 Anayasası'nın mahalli idareler başlığı altında "*il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.*" şeklinde tanımlanmaktadır (1982 Anayasası, 1982).

Türkiye'de yerel yönetim birimleri 1982 Anayasası'nda belirtildiği üzere il özel idaresi, belediyeler (büyükşehir, il, ilçe, belde belediyeleri) ve köylerden oluşmaktadır (1982 Anayasası, 1982). Yerel yönetimlerin karar alma organları yerel halk tarafından seçilmekte ve kanunlarda tanımlanmış görev, yetki, bütçe ve personele sahip olmaktadır. Bu yönetimler merkezi hükümetle olan ilişkilerinde idari ve mali anlamda özerk olarak faaliyet göstermektedirler (Yalçındağ, 1991, s. 123-124).

İl özel idaresi, belediye sınırları dışında kalan alanlarda il halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan ve karar organları seçimle göreve gelen, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Organlarını, il genel meclisi, il encümeni ve vali oluşturmaktadır (Tortop vd., 2006, s. 114). 6360 sayılı Kanun ile il özel idaresi büyükşehir statüsü taşıyan illerden kaldırılmıştır (6360 On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012). İl özel idareleri büyükşehir belediyesi kurulmamış olan her ilde (51 tane) bulunmaktadır ve görevleri il sınırları dahilindedir.

Belediyeler, yerel ihtiyaçların karşılanması konusunda önemli etkinliğe sahiptir ve Türkiye'de yerel yönetim sistemi içerisinde ağırlıklı bir konuma sahiptir. Türkiye'de iki çeşit belediye tipi bulunmaktadır. Bunlardan ilki 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında kurulan ve bu kapsamda faaliyetlerini gerçekleştiren belediyeler, diğeri ise yalnızca büyükşehir statüsüne sahip illerde faaliyet gösteren ve farklı statüye sahip olan büyükşehir belediyeleridir (Ulusoy ve Akdemir, 2001, s. 42). 5393 sayılı Kanun kapsamında belediye, belde sakinlerinin mahalli müşterek ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan ve karar organlarının seçimle iş başına gelen idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Belediye yönetiminin belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümeni olmak üzere üç organı bulunmaktadır (5393 sayılı Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Üçüncü yerel yönetim birimi olan köyler ise, tüzel kişiliklerini 1982 Anayasası'ndan almaktadırlar. Köylerin tüzel kişilikleri Anayasa'nın 127. Maddesinin 1. Fıkrası uyarınca mahalli idareler kapsamında tüzel kişilikleri olduğu belirtilmiştir (1982 Anayasası, 1982). Bu bağlamda köyler devletin tüzel kişiliğine dahil olmayıp kamu tüzel kişiliğini haizdir. Buradan yola çıkarak, köylerin özerk ve kendilerine ait bütçelerinin olduğu söylenebilmektedir.

Anayasal dayanağın yanı sıra 442 sayılı Köy Kanunu da bulunmaktadır. Köy Kanunu köylerin kuruluşunu, teşkilatını, organlarını ve bu organların görevlerini düzenlemektedir. Birinci fasıl

madde 1'e göre nüfus sayısı iki binin altındaysa bu yerleşim yerlerine köy adı verilmektedir. Madde 2'ye göre, cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy oluşturmaktadır. Köylerin organları ise; köy derneği, köy ihtiyar meclisi ve köy muhtarıdır (442 Sayılı Köy Kanunu, 1924).

Yerel yönetim anlayışının odak noktasında yerel demokrasi değeri bulunmaktadır. Yerel yönetimler bir ülkenin demokratikleşmesinde önemli bir yapıtaş oluşturmaktadır (Eryılmaz, 2002, s. 7-16). Batı toplumlarında ve Osmanlı'dan itibaren Türkiye'de yerel yönetimlerin ortaya çıkışları incelediğinde, Batılı toplumlarda yerel yönetimlerin ortaya çıkışında merkezi yönetime bölgesel muhalefet olma durumu büyük bir etkidir. Böylelikle Batı'da bölgesel yerel yönetimler mali ve yönetsel anlamda tam bir özerklik elde etmişlerdir. Türkiye'de yerel yönetimlerin ortaya çıkması ise Batılı olandan farklı bir seyir izlemekte tarihi çok geriye dayanmamaktadır. Türkiye yönetsel yapısında Batılı anlayışın aksine 19. yüzyılda, siyasi-idari otoritenin birliğini, bütünlüğünü korumak ve güçlendirmek yönünde ortaya çıkmış ve muhalefet olma durumunun olumlu karşılanmadığı ve tam bir özerklik elde edilmediği ifade edilebilir (Eryılmaz, 2000, s. 17; Çiçek, 2014, s. 54).

3. Yerel Siyasette Meslek Kuruluşlarının Rolü

Yerel siyaset kavramı düşünüldüğünde ilk akla gelen yerel ölçekte yapılan siyasettir. Bu noktada yerel siyasete dahil olan kurumlar ise merkezi yönetimin taşra kuruluşları ve il temsilcilikleri, ulusal siyasette taşra ve il (ve altı) teşkilatları yerel yönetimlerdir. Şehir ve şehir yönetimi yerel siyasetin mekânsal bağlamını oluşturmaktadır. Bu bağlamda şehirde faaliyet gösteren her türlü idari birim, sivil ve özel kuruluş, medya ve dernek, vakıf gibi diğer yerel düzeyli kuruluşlardır. Şehir, şehir halkı, şehir yönetimi, şehir yaşamı ve şehir düzeyindeki sorunlar yerel siyasetin konusunu oluşturmaktadır (Akdoğan, 2008, s. 10). Bir başka ifadeyle, yerel siyaset, yerel düzeyde bireylerin, kurumların, kuruluşların arasındaki güç rekabetini göstermektedir ve yerel düzeydeki halkın sorunlarını ele almaktadır. Yerel kaynakları ve fırsatları kullanarak vatandaşların mutluluğunu, refahını ve adaletini sağlamayı amaçlayan, yerel güç ve otorite aracılığıyla yerel toplumu yönetme sanatıdır (Akdoğan, 2008, s. 9).

Görmez (1997), yerel yönetimler ve yerel demokrasi arasında yakın bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda yerel kavramının demokrasi ile anlam kazandığını da eklemektedir (s.62). Almond (2000) ise demokratik siyasette en etkin desteği siyasal kültürün sağladığını söylemektedir. Katılımcı bir siyasi kültürü benimseyen vatandaşlar, siyasi sisteme ilişkin bilgi sahibi olmasının yanı sıra sistemi değiştirebileceğine ve etki edebileceğine dair duygu ve değere sahiptir. Bu sebepten ötürü vatandaş sisteme etki edebileceği katılım yollarına dahil olmaktadır. Bu yollardan bazıları seçimler, parti üyeliği, dernek üyeliği, baskı grupları, lobcilik, gösteri yapma, dilekçe verme şeklinde kendini gösterebilmektedir (Akt., Çiçek, 2008: 41). Bu noktada Ulusoy ve Akdemir (2012) de vatandaşların kendilerini ilgilendiren hususlarda katılımını sağlayan en ideal uygulama alanının belediyeler olduğunu söylemektedir (s. 32).

Köse (2004), yerel yönetimlerin vatandaşların kendi kendilerini yönetme şansını sağladığından demokratik kurumların en önemlileri arasında yer aldığını ifade etmektedir. Yerel yönetimlerin bu şekilde vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamasıyla demokrasinin uygulanabilirliğini artırdığını söylemektedir (s. 14).

Meslek kuruluşlarının yerel karar alma mekanizmalarına katılımı, meslek kuruluşlarının uzmanlık bilgisini yerele yansıtması, çeşitli meslek sektörlerinin özel ihtiyaç ve gerçekliklerinin ele alınması, üyelerinin çıkarlarını temsil etmesi ve politikaların adil olması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması açısından önemli olmaktadır. Meslek kuruluşlarının yerel karar mekanizmalarına katılımı incelendiğinde, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile olanak tanındığı görülmektedir. İlgili kanunlar incelendiğinde meslek kuruluşlarına doğrudan bir katılım imkânı tanınmamış olsa da dolaylı olarak bir etki sağlamalarına imkân verilmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 24. maddesi, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 15. maddesi ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca meslek kuruluşlarının temsilcileri oy hakkı bulunmaksızın kendi görev ve faaliyet alanına giren konularda ihtisas komisyonlarının toplantılarına katılarak görüş bildirebilmektedirler. Aynı zamanda meslek kuruluşları 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesi uyarınca kentsel siyasetin önemli bir kurumu olan kent konseyinde de yer alarak yerel siyasete ve yerel demokrasiye dâhil olmaktadır. Ayrıca meslek kuruluşları 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 41. maddesi uyarınca belediye stratejik planlarının hazırlanması sürecinde görüş bildirebilmektedir (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004; 5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

Diğer kanun olan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca kurulması öngörülen alt yapı koordinasyon merkezlerinin toplantılarında gündemde yer alan konularla ilgili olarak meslek kuruluşlarının görüşünün alınması amacıyla meslek kuruluşlarının toplantıya davet edilebilmektedir. İlgili Kanunun 9. maddesinde ise kentsel siyasette meslek kuruluşlarının rolü daha belirgin olmaktadır. Bu madde uyarınca, büyükşehir sınırları içindeki deniz, göl, su, kara ve demiryolu üzerindeki her türlü taşımacılık hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla kurulacağı belirtilen ulaşım koordinasyon merkezlerinin toplantılarında da gündemdeki konulara bağlı olarak meslek kuruluşlarının bu toplantılara davet edilebileceği hükme bağlanmıştır. Bu madde gereğince diğerlerinden farklı olarak meslek kuruluşu olan Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu'nun görevlendireceği temsilci bu toplantılarda oy hakkına sahip olmaktadır. Son olarak yine aynı Kanunun 11. maddesi büyükşehir belediyelerinin imar denetiminde meslek kuruluşlarından yararlanılabilmektedir (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004).

4. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın amacı, meslek kuruluşlarının yerel siyasete nasıl etki ettiğini ve meslek kuruluşlarının yerel siyasetteki yerini araştırmaktır. Araştırmanın amacına hizmet edecek en iyi yöntemin nitel araştırma yöntemi olduğuna karar verilmiştir. Bu kapsamda durum çalışması deseni kullanılmış ve veriler derinlemesine mülakat yöntemi ile toplanmıştır. Eskişehir ilinin en büyük ve merkez ilçesi olan Odunpazarı ve diğer büyük ilçesi olan Tepebaşı ilçesinin belediye başkanları ve birer başkan yardımcısı olmak üzere 4 katılımcı ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat soruları araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde yapılandırılmış form olarak hazırlanmıştır. Araştırmacılar mülakat öncesi gerekli izinleri almış ve görüşme öncesi katılımcılara soru formunu göndermiştir. Araştırmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla sorulara verilen yanıtlar izin dahilinde ses kaydına alınmıştır. Kayıt altına alınan veriler MAXQDA programı kullanılarak transkript edilmiş ve katılımcılarla verilerin doğruluğunu teyit amacıyla paylaşılmıştır. Araştırmacı soruları sorarken ve yazılı kayda aktarırken tarafsız, bir yaklaşım sergilemiştir. Araştırmanın güvenilirliği açısından katılımcıların ifadeleri doğrudan aktarılmıştır.

5. Araştırma Bulguları

Derinlemesine mülakat kapsamında katılımcılara üç adet soru yöneltilmiştir. Sorular aşağıda sunulmaktadır:

Soru 1: Başkan olarak icraat kararı verirken meslek kuruluşlarının bu karar karşısında alacakları tavrı önemsiyor musunuz?

Soru 2: Meslek odası yöneticilerinin temsil ettikleri grubun menfaati için taleplerini karşılamaya yönelik faaliyetleriniz oldu mu?

Soru 3: Meslek odalarının yerel siyasette etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Birinci soru kapsamında yerel yönetimlerin karar alırken meslek kuruluşlarına danışılıp danışılmadığı ve bu kapsamda meslek kuruluşlarının etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Tavrı alındığında ise kararda herhangi bir değişiklik olup olmadığı tespit edilerek yerel siyasete etkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda birinci soru;

Soru 1: Başkan olarak icraat kararı verirken meslek kuruluşlarının bu karar karşısında alacakları tavrı önemsiyor musunuz?

Katılımcı 2 bu konuda; *“Evet önemsiyoruz genelde iletişim halinde olmaya gayret ediyoruz. Eğer onları doğrudan ilgilendiren konuya onların fikirlerini alarak yola devam ediyoruz.”* şeklinde yanıt vermiştir.

Araştırmacı bu soruya ek olarak; *“bu tavrı dolayısıyla çekimser davrandığınız oldu mu?”* sorusunu yöneltilmiştir.

“Şöyle bir şey yaşadık, bize belediyenin biliyorsunuz değerli yerleri var, parkları alanları var alanların yönetimi ve iş yeri açma ruhsat müdürlüğü, zabıta müdürlüğü belediyeye ait olduğu için genelde yöresel ürün festivalleri adı altında gelip çadır kurma işleri konusunda önce belediyeye gelirler biz de belediye olarak eğer o tarihlerde o alanımız uygunsa veririz gibi düşünüyorduk ama ticaret odasından görüş aldığımızda ticaret odası bunun olumsuz olacağını söylediğinde biz böyle bir şeyi yapmadık, iptal ettik. Çünkü o zaman kendi üyelerimden tepki görürüm demiş ticaret odası biz de ticaret odamız zarar görmesin diye yerel esnafı zarara sokacak bir etkende bulunmamak adına böyle bir şeyde çekimser kaldık ve geri döndük bu karardan.” şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı 2'nin verdiği cevaptan yola çıkarak meslek kuruluşlarının görüşlerine önem verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle doğrudan meslek kuruluşlarını ilgilendiren konu olması durumunda meslek kuruluşu ile iletişime geçtikleri ve fikirlerini aldıkları söylenebilir.

Katılımcı 3 ise katılımcı 2'ye benzer şekilde, “Önemiştir tabi ki, özellikle Odunpazarı bölgesinde bir hizmet götürürken sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerini dikkate alıyoruz. Zaten bu kapsamda 2019 yılında, dönemimize başladığımızda 2022-2024 yılı stratejik planımızı gerçekleştirdik. Bunu gerçekleştirirken de tüm sivil toplum örgütleriyle bir arada bir stratejik plan oluşturduk, O plan bizim belediyemizin bir Anayasası niteliğine geldi. Biz de gerek yasal düzenlemeler gerek mali açıdaki değerlendirmelerle stratejik planda özellikle stratejik plan görüşmelerine katılan paydaşların talepleri doğrultusunda neler yapılabileceğini ortaya koyduk. Tabi zaman zaman bu meslek kuruluşlarının bizden olan talepleri yasalara çok uygun olmuyor, sonuçta yasalarla yönetilen bir yapı içerisindeyiz ama büyük çoğunlukla onların taleplerini önemsiyoruz. Onlarla hareket etmeye çalışıyoruz ama bazen de bu mümkün olmuyor çünkü herkes kendi açısından bakıyor.” yanıtını vermiştir.

Katılımcı 3'ün görüşleri doğrultusunda meslek kuruluşlarının görüşlerine önem verilmeyle birlikte kendi kuralları çerçevesinde uygulanabilecek talepleri dikkate alabildikleri söylenebilmektedir.

Katılımcı 4 de benzer şekilde, “Elbette biz katılımcı belediyeciliği uygulamaya çalışıyoruz. Bunu uygularken de hangi meslek kuruluşuyla ilgiliyse alacağımız karar mutlaka danışıyoruz ancak yeterli performansı sağlıyor muyuz o konuda kuşkuvarım var çünkü meslek odalarının da bu konuda bizi çok ciddiye aldığını düşünmüyorum. Türkiye şöyle bir eksiklik var yanlışlık var meslek odaları ne yazık ki iktidara yaranma pozisyonunda iktidara ne kadar yakın olursa o kadar kolay olacağını düşünüyor işinin. Kararımızda çekimser kalabiliriz, zaman zaman bizim kararımızın doğru olmayabileceği ortaya çıkmış olur. Eleştirileri dikkate almak durumunda olduğumuzu görürüz. Bir de farklı bir pencereden bakılınca nasıl bir sonuç çıkacağını anlamış oluruz. Dolayısıyla verdiğimiz karardan dönebiliriz. Ama meslek odalarının samimi olması lazım. Meslek odalarının da kararının da doğru olmasına bağlı.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcı 4'ün görüşleri doğrultusunda meslek kuruluşlarını ilgilendiren bir konu olması durumunda meslek kuruluşlarının görüşünün alındığı fakat meslek kuruluşlarının merkezi siyasetin varlığına daha fazla önem vermesinden ötürü eleştirildiği anlaşılabilir. Meslek odalarının fikirlerinin yerinde olması durumunda kararlardan dönme ihtimalinin olduğu çıkarılabilmektedir.

Birinci soruya verilen yanıtlardan yola çıkarak başkan ve yardımcılarının meslek odalarının mesleğe dair profesyonel bir görüşünün olmasından ötürü meslek odalarını bir danışma organı gibi gördüklerini, iletişimin önemli olduğunu ve görüşlerini önemseyerek karar değişimine de gittikleri söylenebilir. Ayrıca stratejik plan hazırlanırken meslek kuruluşlarının da görüşlerinin alınması meslek kuruluşlarının yerel kararlar için görüşlerinin önemli olduğunu göstermektedir. Öte yandan kopukluk yaşandığı ve iktidarı daha fazla önemseyerek yerel yönetimi önemsemedikleri görüşü de yer almaktadır. Bu noktada yerel yönetimler meslek kuruluşlarının öneri ve görüşlerinde samimiyet beklemektedir.

İkinci soru kapsamında meslek kuruluşlarının temsil ettikleri üyeleri için yerel kararlar aldırıp aldırıp aldıkları ve bu istekleri kapsamında yerel yönetimlerin ne şekilde karşılık verdiği, yerel yönetimlerin meslek kuruluşlarının görüşlerini dikkate alıp almadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ikinci soru;

Soru 2: Meslek odası yöneticilerinin temsil ettikleri grubun menfaati için taleplerini karşılamaya yönelik faaliyetleriniz oldu mu?

Bu soruya Katılımcı 1: *“Şimdi şöyle mesela biz Makine Mühendisleri Odasıyla asansör kontrollerini beraber yapıyoruz. Bunu Türkiye’de ilk uygulayan belediyeyiz. Tabii bu tip belediyenin bu tip ihalelerle dışarıya vereceği işlerde ne diyeyim, inşaat mühendisleri odası, mimarlar odası, jeoloji gibi teknik odalarla iş birliği yapmayı düşünürüz. Çünkü doğru bir yaklaşım. Örneğin onu biz özel şirkete versek yine makine mühendisleri kontrol edecek ama oda ile yapmak hem belediye oda ilişkisini sıcak tutmak hem de doğru bir tercih yapmak hem de belediyenin daha az ücret ödeyeceği daha mantıklı ücret ödeyeceği bir çalışma olur.”* şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcı 1’in verdiği cevaptan yola çıkarak meslek odaları yöneticileriyle birebir temas kurmanın ilişkileri daha iyi hale getireceği kanısının oluştuğu ve yerel yöneticilerin doğrudan iş birliğini tercih ettiği söylenebilmektedir.

Katılımcı 2: *“Oldu, 2019 yılında yine meslek odası yöneticilerinin temsil ettikleri bu turizmle alakalı proje yapalım dedik otellerimize bisiklet dağıtmıştık ticaret odası ortaklığında yürütüldü. Burada amaç şuydu otellerimizin sürdürülebilir turizm hizmeti vermesi müşterilerine ücretsiz bisiklet sağlayarak aslında burada bisikletleri de Eskişehir’de üreten fabrikadan temin etmiştik. Bu talep doğrultusunda oteller iki bisikletin üstünün ücretini kendisi satın alacaktı. Bu aslında hem kazan kazan bir projeydi. Hem belediyeyi hem ulaşımı hem ticaret odası hem*

turizm sektörünü hem de Eskişehir'deki bisiklet üreticisini kapsayan faydalı bir projeydi.” şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcı 2'nin görüşleri doğrultusunda yine Katılımcı 1'in verdiği cevapla benzer şekilde uygulamalı bir deneyime sahip oldukları ve meslek kuruluşlarıyla iş birliğini önemsedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcı 3: *“Faaliyetin konusuyla ilgili olarak mesela en son Vadişehir’de sağlık çalışanlarına saygı parkı yaptık, özellikle tabip odasından geldi bu, bir sağlık çalışanına manevi olarak bir destek verilmesiyle ilgili, bu grubun menfaatine yönelikti aslında park iki türlüydü hem orada yaşayan vatandaşlara bir hizmetti hem de bir nevi bu pandemi koşullarında sağlık çalışanlarının bizde sizin yanınızdayız diyebileceğimiz bir noktaydı. Bunda grup menfaatinden ziyade bize özellikle şehre faydasının ne olacağı tabi ki hani genelde bizden odalar bir toplantı yapacağız bize salon verin, işte bir etkinlik düzenleyeceğiz bize araç verin, bir etkinlik düzenleyeceğiz kumanya verin gibi birtakım talepleri var onlar zaten karşılanıyor ama özellikle orada bir grubu çıkartacak bir menfaatten ziyade genel olarak bir çalışma oluyor. Bir de o talepleri iki türlü işte özellikle Eskişehir de ki bu odalarla ilgili en güzel örnektir, hem kendilerinin yararına bir anıtımız olsun istediler hem de halkın faydalanabileceği bir çalışma olsun dediler. Bu özellikle mesela bölgemiz için çok güzel bir olaydı. Bizde seve seve yaptık şimdi çok da güzel bir parkımız oldu.”* şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcı 3'ün verdiği cevap doğrultusunda Tabipler Odasının menfaatine olmasına rağmen sundukları fikri uygulamaya koymuşlardır. Buradan yerel yönetimlerin halkın da çıkarının olması durumunda bir grubun menfaatine de olsa değerlendirmeye aldıkları anlaşılmaktadır.

Katılımcı 4: *“Genelde meslek odaları tabii kendi temsil ettikleri grubun çıkarları için mücadele ederler öyle de olmalı ama bu olurken şehrin başka sorunlarına da kayıtsız kalmamalıdır.”* şeklinde yanıt vermiştir.

Katılımcı 4'ün verdiği yanıtta yola çıkarak yerel yönetimlerin, meslek kuruluşlarının şehre ait sorunları çok yönlü olarak ele almalarını istediği anlaşılmaktadır.

Bu soru kapsamında meslek kuruluşu ve yerel yönetimler arasındaki ilişkide, belediye açısından bakıldığında, meslek kuruluşlarının temsil ettikleri grubun menfaatinden mi değil mi diye düşünmekten ziyade temsil ettikleri halkın yararını gözeten bir yaklaşımın olduğu ve odalardan da bu tutumu beklediği söylenebilir.

Üçüncü soru kapsamında meslek kuruluşlarının yönetim kurulu başkanlarının ve meslek kuruluşunun yerel siyaseti yönlendirmede etkili olmadıklarının veya siyasette bir aktör olup olmayacağına cevabı aranmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda üçüncü soru;

Soru 3: Meslek odalarının yerel siyasette etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Katılımcı 1: *“Elinde tuttıkları kitleye siyasi bir yönlendirmede bulunamazlar ama şöyle bir şey var. Eğer doğru işler yapıyorlarsa birbirlerini yönlendirme ihtiyacı duymazlar. Mesela benim bölgem yüzde sağdır ama ben hiçbir yerde siyaseti kullanmam, siyasi davranmam burada dahi kullanmam bu bana çok şey kazandırıyor o tarafsızlık ilkesi herkes sana kapısını da açıyor kucağını da açıyor seçiliyorsun burada sana oy veren vermeyen insanlar var. Seçildiğinde sen hepsinin belediye başkanı oy veriyorsun sana oy vermeyenin de belediye başkanı oluyorsun.”* şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı 1’in verdiği yanıtı göre, meslek kuruluşlarının kitesini siyasi olarak etkileyemedikleri anlaşılmaktadır. Aynı zamanda vatandaşın oy verme eğiliminin de aldıkları hizmetle doğru orantılı olarak gerçekleştiği de çıkartılabilmektedir.

Katılımcı 2: *“Özellikle yerel siyasette etkili olduğunu düşünüyorum. Yani ulusal genel siyasetten çok yerel siyasette etkili olduğunu düşünüyorum zaten her oda seçimler öncesinde ziyaret edilir işte onların önerileri dikkate alınacak şekilde çalışmalar ve programlar hazırlanır. Yine de genel siyasette de milletvekilleri odalarla olan ilişkilerinden yaşanan sıkıntıları meclise gündemlerine taşır. O yüzden etkili olduğunu düşünüyorum.”* şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı 2’nin verdiği yanıtı göre, meslek kuruluşlarının genel siyasetten ziyade yerel siyasette etkili oldukları anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda da yerel yöneticilerin seçim öncesinde meslek kuruluşlarının görüşlerini aldığı ve bu görüşler doğrultusunda da plan ve program yapıldığı anlaşılmaktadır. Genel siyasete ise milletvekilleri ile olan ilişkilerinden ötürü dolaylı bir şekilde dahil oldukları söylenebilmektedir.

Katılımcı 3: *“Nereden baktığımıza bağlı, yani nasıl ve nereden bakıldığına bağlı siyasi olarak bakıldığına. Yani siyasete bir yön vermeyse ya da bir toplumda siyasetle ilgili çalışma yapmaksızın yok düşünmüyorum. Çünkü odalar genelde ülke gündemiyle ilgili birtakım ifadelerde bulunuyor ama zayıf kalıyor. Ben de mesela baro mensubuyum, açıklamalar kalıyor siyasi olarak ama halkta karşılığı olmadığı sürece siyasi ne kadar açıklama yaparsanız yapın o havada kalmış bir konu oluyor ve özellikle odaların ülke siyasetinden bahsederken de bir yanı sıra siyaseti yönlendirici değil hem üyeleriyle ilgili bir çalışma yapması hem de ülkedeki siyaseti özellikle üyeleri anlamında halka duyurması lazım, biraz zayıf kalıyorlar yani, yönlendirme açısından. Ama şöyle de bir şeyimiz var büyük bir kitleyi tutsalar da kitlenin içerisinde de farklı farklı birçok görüş yapı mevcut.”* şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı 3’ün verdiği yanıtıta yola çıkarak, meslek kuruluşlarının yerel siyasette etkili olmadıkları ve üyelerini yönlendirme konusunda zayıf olduklarını ifade etmektedir. Bunu ise söylemlerinin halkta karşılık bulmamasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda sahip oldukları kitlenin bireysel olarak siyasi görüşlerinin olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcı 4: *“Düşünüyorum. Meslek odaları bir kere şu yasal mevzuata göre pek çok profesyonel politikacı üreten odalar. Kamu gücü kullanıyorlar, devletten ciddi anlamda destek alıyorlar ve*

yöneticileri de maaşa bağlanıyor dolayısıyla da profesyonel politikacı konumuna geliyor. Ama ne hikmetse meslek odası yöneticilerinin büyük çoğunluğu iktidara yakınlaşmaya çalışıyorlar. Çünkü daha çok menfaat daha çok avantaj sağladıklarını düşünüyor.” şeklinde cevap vermiştir.

Son olarak Katılımcı 4'ün verdiği yanıt doğrultusunda, meslek kuruluşlarının politika üreticisi konumunda oldukları ifade edilmektedir. Ancak Katılımcı 4, meslek kuruluşlarının merkez iktidara yakınlık kurmaya çalıştığını söylemektedir.

Katılımcıların cevapları incelendiğinde birbirlerinden farklı görüşlere sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ortak görüş olarak yerel siyasette doğrudan olmasa da dolaylı bir etkilerinin olduğu ve tarafsız olmaları gerektiği düşünülebilir. Yine de ön plana çıkan düşünceler, görüşlerinin kıymetli olması, gündemde yer ediyor olmaları, çalışmalarına bağlı olarak etki sağladıkları ve politika üreticisi konumunda oldukları söylenebilir.

Sonuç

Çalışma kapsamında meslek kuruluşlarının yerel siyasete etkisinin ölçülmesi amacıyla Eskişehir ilinin iki merkez ilçesi olan Odunpazarı ve Tepebaşı Belediye başkan ve birer adet başkan yardımcısına üç adet yarı yapılandırılmış mülakat sorusu yönlendirilmiştir. Bu sorular; belediye başkan ve yardımcılarının, icraat kararı verilirken meslek kuruluşlarının tavrının önemsenip önemsemediğine, meslek kuruluşlarının menfaatine yönelik taleplerin nasıl karşılandığına ve son olarak meslek odalarının yerel siyasette etkili olup olmadığına dair düşüncelerini ele almaktadır.

Araştırma sonucuna göre, birinci soru olan, *“Başkan olarak icraat kararı verirken meslek kuruluşlarının bu karar karşısında alacakları tavır önemsiyor musunuz?”* kapsamında yerel yönetimlerin meslek kuruluşlarının sahip olduğu bilgi birikimi ve deneyimine önem verdikleri, bu kuruluşları danışma organı şeklinde gördükleri, alınacak kararlarda onların görüş ve düşüncelerine önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak sadece kendi uzmanlık alanına giren ve mantık çerçevesinde önerileri dikkate aldıkları tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde, Van Slyke (2003), kâr amacı gütmeyen kuruluşların genellikle devletle destekleyici bir ortaklık içerisinde çalıştığını ve birçok devletin program geliştirmek için doğrudan kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla iş birliği yaptığını söylemektedir. Bu ortaklığın genellikle ekonomik kalkınma ve sosyal hizmet gibi alanlarda olduğunu da belirtmektedir. Yerel yönetimlerin birbirinden kopuk olduğu topluluklarda, kâr amacı gütmeyen kuruluşların toplu taşıma gibi hizmetlerde bölgesel planlama ve hizmet sunumu girişimlerini güçlendirmek için destek sağlayabileceğini söylemektedir. Aynı zamanda, kâr amacı gütmeyen kuruluşların sadece politika belirleyicisi ve hizmet sağlayıcısı olarak rol almadığını ayrıca nasıl yönetildiklerine bağlı olarak politika sürecinde politika oluşturma ve politika değerlendirme aşamalarına katılabileceğini belirterek kâr amacı gütmeyen kuruluşların birçok açıdan kamu

düzeyindeki fiili bürokratlar olduğunu söylemektedir. Literatür incelendiğinde, çalışma elde edilen sonuçlarla literatürü destekler niteliktedir.

İkinci soru olan “*Meslek odası yöneticilerinin temsil ettikleri grubun menfaati için taleplerini karşılamaya yönelik faaliyetleriniz oldu mu?*” kapsamında belediye başkan ve yardımcıları, meslek kuruluşlarının kendilerine sundukları öneri veya projeleri değerlendirirken meslek kuruluşlarının menfaatini gözetmekten ziyade temsil ettikleri halkın yararına olup olmadığına dikkat ettiği tespit edilmiştir.

Bu konuda, Young (1999), hükümet ile kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasındaki ilişkinin tamamlayıcı, bütüncü veya karşıt bir şekilde olabileceğini iddia etmektedir. Tamamlayıcı bir durumda kâr amacı gütmeyen kuruluşların hükümet tarafından karşılanmayan kamu hizmetlerine yönelik bir talebi karşıladığını belirtmektedir. Bu durumda kâr amacı gütmeyen kuruluşların, bu hizmeti karşılamak için hükümet ile ortak olarak iş birliği yaptığını söylemektedir. Karşıt durumda ise kâr amacı gütmeyen kuruluşların hükümetin kamu hizmetini sağlaması için politikalarını değiştirmeye zorladığını belirtmektedir. Çalışma bulguları bir önceki soruyla benzer şekilde literatürü destekler niteliktedir.

Son soru olan “*Meslek odalarının yerel siyasette etkili olduğunu düşünüyor musunuz?*” kapsamında meslek kuruluşlarının yerel siyasette etkili olup olmadıklarına dair katılımcılar birbirinden farklı görüşlere sahiptirler. Bu noktada meslek kuruluşlarının temsil ettikleri kitleyi siyasi olarak yönlendiremeyecekleri, genel siyasetten ziyade yerel siyasette etkili oldukları ve siyasilere verecekleri tavsiye ve önerileri önemsedikleri, meslek kuruluşuna üye olmanın ortak bir siyasi görüşe sebep olmayacağı, politika üreticisi olduğu düşünceleri ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda araştırma sonucumuzla ilgili olmak üzere literatürde destekleyen görüşler olduğu gibi farklı görüşlerin de yer aldığı görülmektedir.

Glazer, 1989; Berger ve Neuhaus,1977; Meyer, 1982; Schambra, 1997, pek çok kişinin kâr amacı gütmeyen kuruluşları, devlete alternatif olarak gördüğünden desteklediğini belirtmektedir. Bu görüşe göre, kâr amacı gütmeyen kuruluşların, devletin büyümesini sınırlayabildiği, hükümet düzenlemelerinin ve gözetiminin kısıtlamaları olmaksızın esnek hizmetler sunabileceği ve kamu sorunlarına hükümet müdahalesi gerektirmeyen çözümler geliştirebileceğini vurgulamaktadırlar.

Çaha (2012)'nin oda yöneticilerinin duruşunu siyasi açıdan incelediği çalışmaya göre de katılımcıların %20'si çok siyasi bulurken, %34'ü de biraz siyasi bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca göre katılımcıların %54 çoğunluğunun oda yöneticilerini siyasi gördüğünü belirtmektedir. Çaha vd., (2012), yine başka bir çalışmada meslek kuruluşlarının bazılarının, bazı dönemlerde siyasetle ilişki içerisinde olduğunu söylemektedirler. Özellikle meslek kuruluşlarının siyasi kriz dönemlerinde aktif bir rol oynadığını belirtmektedirler. Bu duruma

meslek kuruluşlarının 28 Şubat sürecinde Refah-Yol Hükümet hükümetine karşı oluşan tarafta yer almasını örnek vermektedirler.

Benzer şekilde, Akıncı (2013), 1980 yılında gerçekleşen 12 Eylül darbesinde ne toplumsal ne de bürokrasiden bir tepki gelmediğini aksine darbeyi desteklediklerini belirtmiştir. Benzer şekilde de üniversiteler ve meslek kuruluşlarının üst kuruluşu olan TOBB'un (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) bildiri çıkararak darbeyi desteklediklerini ifade etmişlerdir (s. 44).

Yine, Akıncı (2020), meslek kuruluşlarının üst kuruluşu olan TOBB'un 1950-1980 arası dönemdeki siyasi etkisini ele almıştır. Bu kapsamda TOBB'un salt bir baskı grubu olarak düşünülemeyeceğini belirtmektedir. Aynı zamanda TOBB'un parti içi demokrasi ve siyasetin finansmanı konusunda demokrasiye olumsuz bir etki oluşturduğunu söylemektedir. Buna ilaveten, TOBB bünyesinde faaliyet gösteren sermaye gruplarının mücadelesinin Türk siyasal hayatına yansımalarının olduğunu ifade etmektedir.

Avşarbay ve Dilekci (2014), meslek kuruluşlarının hukuki niteliklerinin karmaşıklığı ve zorunlu üyelik uygulamasının olmasından ötürü siyasetle ilişkisinin söz konusu olduğunu ve önem kazandığını ifade etmiştir. Ayrıca üye sayılarının çokluğundan kaynaklı önemli bir siyasi aktör potansiyeli taşıdığını ifade etmiştir. Vurguladıkları bir diğer nokta ise kamuoyu oluşturma ve hükümetle ilişkileridir. Ek olarak Anayasa'dan gelen siyaset yapma yasağı kapsamında hangi faaliyetlerin siyasetle ilişkilendirileceğinin doğru tespit edilmesi gerektiğini de ifade etmişlerdir. Bu durumda mesleki çıkarları korumaları kapsamında karşı çıktıkları kararlarının siyasi olarak algılanmaması gerektiğini belirtmektedirler (s. 346-347).

Sonuç olarak belediye başkan ve yardımcılarının, uzmanlıklarından ötürü meslek kuruluşları ile iş birliği yapma konusunda istekli oldukları ve bu konuya önem verdikleri görülmektedir. Diğer yandan ise, yerel siyasette doğrudan olmasa da dolaylı olarak siyaseti etkileyebileceğini ve yerel siyasi bir aktör olmadıklarını belirtmişlerdir.

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2008). *Yerel siyaset-kavramlar*. Okutan Yayıncılık.
- Akıncı, A. (2013). Türk siyasal hayatında 1980 sonrası darbeler ve e-muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 39-58.
- Akıncı, M. (2020). 1950-1980 döneminde TOBB'un Türk siyasal hayatındaki etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(2), 296-309.
- Akkaya, B. (2019). *Kurumsallaşmanın kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları üzerinden incelenmesi: 5174 Sayılı Kanun'la kurulmuş odalar ve borsalar örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Almond, G.A. (2000). *The study of political culture: originally published in a discipline divided: schools and sects in political science*. Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1007/978-1-349-62965-7_1.

- Arıcı, E. (2022). *Türkiye'de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kurumsal yönetim perspektifinden değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Atiksoy, İ. (2019). *Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarında etik algı ölçülmesine yönelik bir araştırma: 5174 Sayılı Kanun'la kurulmuş odalar ve borsalar örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Avcı, M. (2012). *Türkiye'de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları*. Adalet Yayınevi.
- Avşarbey, A. ve Dilekci, T. (2014). Türkiye'de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile ilgili temel tartışmalar ve İngiltere'deki tıp mesleği ile ilgili uygulama. *Türk İdare Dergisi*, 478, 323-358.
- Berger, P. L. ve Neuhaus, R. J. (1977). *To empower people: The role of mediating structures in public policy* (Vol. 1). American Enterprise Institution for Public Policy Research.
- Çaha, Ö., Yayla, A. ve Şahin, Y. (2011). *Türkiye'de kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları kamuoyu araştırması*, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği Yayınları.
- Çaha, Ö. (2012). Türkiye'de meslek kuruluşları: Katılım, şeffaflık ve siyasî duruş sorunu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 67, 97-122.
- Çetin, Z. Ö. (2015). Türkiye'de İl Özel İdaresi sisteminin dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanun'un dönüşüme etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 247-266.
- Çiçek, A. C. (2008, Kasım). *Katılımcı demokrasi ve siyaset bağlamında sivil toplum kuruluşları* [Bildiri sunumu]. V. Uluslararası STK'lar Kongresi, Çanakkale, Türkiye.
- Çiçek, H. G. ve Dağlıoğlu, İ. (2013). Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının mali yapısı baro örneği. *Isparta Barosu Bülteni*, 3 (8), 20-21.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye'de yerel yönetimler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64.
- Eryılmaz, B. (2018). *Kamu yönetimi düşünceler, yapılar, fonksiyonlar, politikalar*. Umuttepe Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu yönetimi*. Erkan Matbaacılık.
- Eryılmaz, B. (2002). Belediyelerde demokrasi geleneği ve değişim ihtiyacı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11(3), 6-21.
- Glazer, N. (1988). *The limits of social policy*. Harvard University Press.
- Günay, F. (2020). *Türk hukukunda kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait iktisadi işletmelerin vergilendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Görmez, K. (1997). *Yerel demokrasi ve Türkiye*. Vadi Yayınları.
- İnaç, H. ve Ünal, F. (2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de belediyeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17). 1-24
- Kaldırımcı, N. ve Özdevecioğlu M. (1993). Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yönetimleri üzerine bazı düşünceler ve Kayseri Ticaret Odası Yönetimi Seçimleri ile ilgili bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10, 88-102

- Köse, H. Ö. (2004). Yerel yönetim olgusu ve küreselleşme sürecindeki yükselişi. *Sayıştay Dergisi*, 52, 3-42.
- Manav, R. (2019). *Ahilikten günümüze Türkiye'de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında zorunlu üyelik: Konya Eczacılar Odası örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Meyer, J. A. (1982). *Meeting human needs: toward a new public philosophy*. American Enterprise Institute.
- Oksal, I. C. (2015). *Kamu kurumu niteliğindeki kuruluşların faaliyetlerine yönelik üye algısı: İMEAK Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi üzerine bir çalışma* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özaslan, İ. (1984). *Kamu kurumu niteliğindeki mesleki teşekküllerde hesap işleri organizasyonu* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Polatoğlu, A. (2003). *Kamu yönetimi, temel ilkeler ve Türkiye uygulaması*. ODTÜ Yayıncılık.
- Sakallı, B. (2019). *Türk hukukunda kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında disiplin yaptırımları* [Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Schambra, W. A. (1997). Building community top-down or bottom-up? Local groups are the key to America's civic renewal. *The Brookings Review*, 15(4), 20-22
- Tekin, B. (2015). *Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarında süreç yönetimi: Denizli Ticaret Odası'nda uygulanması* [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Tekin, B., ve Organ, A. (2019). Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında hizmet kalitesi ölçümü: Denizli ili örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 1-20.
- Ulusoy, A., ve Akdemir, T. (2001). *Mahalli idareler*, Seçkin Yayınevi.
- Van Slyke, D. M. (2005). *Agents or stewards: how government manages its contracting relationship with non-profit social service providers*. New York.
- Yalçındağ, S. (1991). Türk yerel yönetimlerinde yeniden yapılanma. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(3), 123-152.
- Young, D. R. (1999). Complementary, supplementary, or adversarial? A theoretical and historical examination of non-profit-government relations in the United States. *Non-profits and government: Collaboration and conflict*, 31-67.
- 442 sayılı Köy Kanunu (1924, 18 Mart). 442 sayılı Köy Kanunu, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 68). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.442.pdf>.
- 1982 Anayasası (1982, 18 Ekim). 1982 Anayasası, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 17844). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>.
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu (2005, 13 Temmuz). 5393 Sayılı Belediye Kanunu, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 25874). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm>.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005, 3 Temmuz), 5393 Sayılı Belediye Kanunu, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 25874). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm>.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005, 22 Şubat). 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 25745). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050304-1.htm>.

6360 On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 6 Aralık). On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmî Gazete (Sayı: 28489). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>.

Kırsal Alanlara Yönelik Gelişmekte Olan Akıllı Paradigmalar

Emerging Smart Paradigms for Rural Areas

Seval CÖMERTLER¹

ÖNE ÇIKANLAN	<ul style="list-style-type: none">Giderek daha kentsel bir dünyada yaşamakla birlikte, kırsal alanların sürdürülebilirliği önemini korumaktadır.Son yıllarda, kırsaldaki sorunların çözümüne ve kırsal alanların sürdürülebilir gelişmesine yönelik inovasyona, girişimciliğe, uzmanlaşmaya ve modern teknolojilere yer veren akıllı paradigmalar tanımlanmaya başlanmıştır.Bunlar arasında akıllı kırsal kalkınma, akıllı kırsal planlama ve akıllı köy yaklaşımı öne çıkmaktadır.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">In an increasingly urban world, the sustainability of rural areas remains important.In recent years, smart paradigms that include innovation, entrepreneurship, specialization and modern technologies for the solution of rural problems and the sustainable development of rural areas have begun to be defined.Among these, smart rural development, smart rural planning and smart village approach stand out.
ÖZ	Günümüzde kentsel bir dünyada yaşamakla birlikte, kırsal alanların ve toplulukların sürdürülebilirliği önemini korumaktadır. Çünkü genellikle arazinin büyük bir kısmını kaplayan kırsal alanlar çeşitli sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Ayrıca kırsal alanlar genellikle yenilikçi geliştirme süreçlerinin dışında kalmaktadır. Son yıllarda, kırsaldaki sorunların çözümüne ve kırsal alanların sürdürülebilir gelişmesine yönelik inovasyona, girişimciliğe, uzmanlaşmaya ve modern bilgi iletişim teknolojilerine yer veren akıllı paradigmalar tanımlanmaya başlanmış, kırsal yaşamı cazip hale getirmek için girişimler başlatılmıştır. Çalışmanın amacı kırsal alanlara yönelik gelişmekte olan akıllı paradigmaları bütüncül bir perspektiften incelemek, bu doğrultuda akıllı kırsal kalkınma, akıllı köy ve akıllı kırsal planlama yaklaşımlarını ele almaktır. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada ilk olarak akıllı kırsal kalkınma yaklaşımı tanımlanmış, akıllı uzmanlaşmayla ilişkisi açıklanmış, belirleyicileri ortaya konulmuştur. Ardından akıllı köy yaklaşımı açıklanmış, akıllı köy girişimleri ve akıllı köylerin kırsal topluluklara sağladığı faydalar tartışılmıştır. Son olarak, akıllı kırsal planlama yaklaşımı ele alınmıştır. Makalenin kırsal alanlara yönelik gelişmekte olan akıllı paradigmalara ilgiyi artırması, bu alanda yeni çalışmalarını teşvik etmesi ve sonraki araştırmalar için kavramsal bir çerçeve oluşturması beklenmektedir.
ABSTRACT	Today, despite living in an urban world, sustainability of rural areas and communities remains important. Because rural areas, which cover a large part of the land, face various social, environmental and economic problems. Furthermore, rural areas are generally excluded from innovative development processes. In recent years, smart paradigms that include innovation, entrepreneurship, specialization and modern information and communication technologies for the solution of rural problems and sustainable development of rural areas have begun to be defined, and initiatives have been launched to make rural life attractive. The aim of the study is to investigate emerging smart paradigms for rural areas from a holistic perspective, in this regard, to study smart rural development, smart village and smart rural planning. By using document analysis method, first, smart rural development approach is defined, its relationship with smart specialization is explained, and its determinants are revealed. Then, smart village approach is explained, smart village initiatives and benefits that smart villages provide to rural communities are discussed. Finally, smart rural planning approach is studied. It is expected that the article will increase interest in emerging smart paradigms for rural areas, encourage new studies in this field, and provide a conceptual framework for further researches.
Akıllı Kırsal Kalkınma, Akıllı Köy, Akıllı Kırsal Planlama	
Smart Rural Development, Smart Village, Smart Rural Planning	
Atif (Citation): Cömertler, S. (2024). Kırsal alanlara yönelik gelişmekte olan akıllı paradigmalar, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 96-112	

¹ Doç. Dr., Şehir Plancısı, Uşak, sevalcomertler@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9823-1509

Giriş

Giderek daha kentsel bir dünyada² yaşamakla birlikte, kırsal alanların ve kırsal toplulukların sürdürülebilirliği önemini korumaktadır. Çünkü kırsal alanlar genellikle mevcut arazinin büyük bir kısmını kaplamaktadır (Adamowicz ve Zwolinska-Ligaj, 2020)³. Ayrıca, pek çok kırsal alan önemli arkeolojik kalıntıların, tarihi dokuların ve rekreasyon imkanlarının merkezindedir (Ulusoy, 2019). Ancak, kırsal alanlar günümüzde çeşitli sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır ve genellikle sorunların çözümüne ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlayacak yenilikçi geliştirme süreçlerinin dışında kalmaktadır. Çünkü yenilikçi süreçlerle ilişkili akıllı kavramlar çoğunlukla akıllı üretime, akıllı lojistiğe veya akıllı şehirlere atfedilmiş, böylece, akıllı yaklaşımlar önemli ölçüde kırsal alanları göz ardı ederek kentsel koşulları hedef almıştır (Prause ve Boevsky, 2015). Ancak son yıllarda, bir yandan inovasyonu, girişimciliği ve uzmanlaşmayı öneren bir yandan da “Yapay Zeka” (Artificial Intelligence - AI), “Nesnelerin İnterneti” (Internet of Things - IoT), “Coğrafi Bilgi Sistemleri” (Geographic Information Systems - GIS), “Uzaktan Algılama” (Remote Sensing - RS) vb. modern bilgi iletişim teknolojilerine (BİT) yer veren akıllı kırsal kalkınma, akıllı köy ve akıllı kırsal planlama gibi paradigmlar tanımlanmaya başlanmış, kır-kent arasındaki farklılıkları dengeleyerek kırsaldaki yaşamı akıllı şehir modeli kadar cazip hale getirmeye yönelik politikalar ve girişimler başlatılmıştır.

Kırsal alanlara yönelik politika ve uygulama düzeyindeki bu yaklaşımlar, özellikle son on yıldır akademik alanda da kuramsal ve ampirik araştırmalarla ele alınmaktadır. Örneğin, McCann ve Ortega-Argiles (2015), akıllı uzmanlaşma kavramını açıklamış, Avrupa bağlamında nasıl uygulandığını analiz etmiştir. Naldi vd. (2015), akıllı kırsal kalkınma yaklaşımını, dayandığı temelleri, gösterge ve belirleyicilerini açıklamış, akıllı kırsal kalkınmayı sürdürülebilir kalkınma ve akıllı uzmanlaşma kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Prause ve Boevsky (2015), kırsal alanlar için akıllı bölgesel kalkınma konseptlerinin nasıl olabileceğini ve kırsal alanlar için hangi akıllı yaklaşımların bugüne kadar gerçekleştirilip test edildiğini incelemiştir. Dudek (2018), Polonya özelinde, çeper bölgelerde akıllı kırsal kalkınma potansiyelini ve akıllı kırsal kalkınmanın önündeki engelleri ortaya koymuştur. Anabestani ve Javanshiri (2018) ise İran’ın kırsal alanlarında akıllı kalkınmanın gelişimini etkileyen faktörleri incelemiş; yaratıcı kırsal ekonominin, çevresel faktörlerin ve insan sermayesinin akıllı kırsal kalkınmada en önemli belirleyiciler olduğunu tespit etmiştir. Rey-Alvite ve Fernandez-Crehuet (2020), Avrupa Birliği’nde akıllı, sosyal ve sürdürülebilir kırsal kalkınmanın mevcut durumunu analiz etmiş, kırsalın kalkınması için henüz kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğu sonucuna varmıştır.

² Dünya nüfusunun 2,54 milyar olduğu 1950’de kentlerde yaşayanların (750 milyon kişi) iki katından fazlası (1,79 milyar kişi) kırsalda yaşamaktaydı. Ancak, 1950’lerden sonra kırsal dünya hızla kentleşmeye başlamış, bunun sonucunda, 2007 yılında dünya nüfusu ilk kez kentsel hale gelmiştir. 1950’de %30 olan kentleşme oranı 2018’de %55’e yükselmiştir. Birleşmiş Milletler’in “Dünya Kentleşme Beklentileri” raporuna göre, 2050 yılına gelindiğinde dünyanın büyük bir bölümünde kentsel nüfus oranının %75’in üzerinde olması beklenmektedir (United Nations, 2019: 9, 36). Türkiye’de ise bu oran çoktan aşılmıştır. 2018 yılı verilerine göre, Türkiye’de toplam nüfusun yalnızca %7’si belde ve köylerde yaşamaktadır (Ulusoy, 2019: 483).

³ Örneğin, ABD’de kırsal nüfus ülke arazisinin %97’sine yayılmış durumdadır (Frank ve Hibbard, 2017: 299). Avrupa dünyadaki en kentleşmiş kıtalardan biri olmasına rağmen, tarım arazileri ve ormanlar Avrupa Birliği ülkelerinde arazi örtüsünün %85’ini temsil etmektedir (Scott vd., 2019b: 633). Türkiye’de de arazinin yaklaşık %80’ini kırsal alanlar oluşturmaktadır (Doğan, 2019: 103).

Dudek (2018) gibi akıllı kırsal kalkınmayı Polonya örneğinde inceleyen Adamowicz (2021), Polonya'nın doğusundaki kırsal alanlara yönelik uygulanan politikaların, bölgelerarası eşitsizliklerin azalmasına ve çevre bölgelerdeki inovasyon seviyesinin artmasına katkı yaptığını, böylece kalkınmadaki orantısızlıkların azaldığını ve inovasyon düzeyi ile bölgelerin ekonomik büyümesi arasında, inovasyon transferinde belirli bir gecikmeyle gerçekleşen bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. McGuire vd. (2022), Kuzey İrlanda'da yoksulluğu ve izolasyonu azaltmak için uygulanan akıllı kırsal kalkınma programını (Kırsal Alanlarda Erişimi En Üst Düzeye Çıkarma Girişimi) incelemiştir.

Akıllı kırsal yaklaşımlarla ilişkili olarak sınırlı sayıda çalışma ise akıllı kırsal planlama kapsamında ele alınmıştır. Örneğin, Shrestha vd. (2017) çalışmalarında akıllı kırsal planlamada yerel halkın katılımının ve yere özgü göstergelerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Öte yandan, akıllı kırsal planlamadan farklı olarak, son yıllarda çok sayıda araştırma akıllı köy yaklaşımını konu almaktadır. Bu bağlamda, örneğin Zavrtnik vd. (2018), akıllı köy girişimleri ve uygulamalarını kapsamlı bir şekilde incelemiştir; Adamowicz ve Zwolinska-Ligaj (2020), akıllı köy yaklaşımını Polonya'da kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması bağlamında ele almıştır. Zhang ve Zhang (2020) ise akıllı köyleri kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması bağlamında Çin örneğinde incelemiştir. Yakın zamanda Gerli vd. (2022), akıllı köy bileşenlerini ortaya koymuş; Wang vd. (2022), akıllı köy araştırmaları hakkında sistematik bir analiz gerçekleştirmiştir. Güncel bir çalışmada ise Vico vd. (2023), akıllı köy yaklaşımı ile ilgili kavramları ele almıştır.

Türkiye'de akıllı kırsal yaklaşımlarla ilgili literatür, genel olarak, akıllı köy yaklaşımının en yaygın uygulamalarından biri olan akıllı tarım konusunda gelişmiştir. Örneğin, Kılavuz ve Erdem (2019) akıllı tarım uygulamalarını Asya ve Avrupa'dan verdiği örnekler üzerinden incelemiştir, Türkiye'nin akıllı tarıma geçmesinin önemini vurgulamıştır. Bazı çalışmalarda akıllı tarım inovasyon ve ekonomik büyüme bağlamında ele alınmıştır (Aydınbaş, 2023; Gönay Akbaş ve Bağcı, 2021; Şenol, 2021). Ercan vd. (2019), akıllı tarımın Türkiye'de uygulanabilirliğini SWOT analiziyle irdelemiş, modern uygulamaların izlenmesinin önemine dikkat çekmiştir. Kaya (2019) ise akıllı tarımın Ağrı'da uygulanabilirliğini tartışmıştır. Birçok çalışmada akıllı tarım teknolojik perspektiften yaklaşmıştır. Örneğin, ilk çalışmalardan birinde Türkseven vd. (2016), tarımda dijital dönüşüm bağlamında insansız hava araçlarının (İHA) önemine dikkat çekmiş, İHA'ların tarımda kullanım alanlarını irdelemiştir. Yakın zamanda, Çakır vd. (2022), beşinci nesil (5G) mobil iletişim teknolojilerinin akıllı tarım sistemlerinde kullanımını incelemiştir; Şahin (2022), tarımda robotik uygulamaları ve otonom sistemleri konu almış, uygulamada karşılaşılan sorunları irdelemiş, kurumlar arası iş birliği ve iş bölümünün gerekliliğine dikkat çekmiştir. Çakmakçı ve Çakmakçı (2023) ise uzaktan algılama, yapay zekâ ve geleceğin akıllı tarım teknolojisi trendlerini ortaya koymuştur. Araştırmalarda, akıllı tarım konusu ekolojik ve sosyolojik açılardan da ele alınmıştır. Örneğin, İpek (2022), akıllı tarım uygulamalarını sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında ele almış; Gürsoy ve Çolak (2023), akıllı tarım uygulamalarının ortaya çıkarabileceği olumlu ve olumsuz sonuçları kırsalda yaşayan kadınlar açısından sorgulamıştır. Güncel bir çalışmada Yılmaz ve Tunalıoğlu (2024), akıllı tarım uygulamalarını sektörel bakış açısıyla değerlendirmiş, bu uygulamaların

yaygınlaştırılmasında siyasetten bağımsız politikaların ve Ar-Ge yatırımlarının önemini vurgulamıştır.

Bir kısmı mühendislik ve sosyal bilimlerde, bir kısmı da ziraat alanında gerçekleştirilen ve akıllı tarıma odaklanan bu çalışmalardan farklı olarak, mekân bilimlerinde yürütülen sınırlı sayıda araştırma konuya kırsal planlama ve kalkınma perspektifinden yaklaşmıştır. Örneğin, Öztaş Karlı (2021), BİT'lerin kırsal kalkınmadaki rolünü A'WOT analiziyle değerlendirmiş, kırsalda yaşayanların BİT'e karşı mesafeli duruşunun önemli bir sorun olduğunu belirtmiştir. Öztaş Karlı vd. (2023), Türkiye'nin ilk akıllı köyü (Kasaplar Vodafone Akıllı Köyü) örneğinde kırsal alan planlamasında BİT destekli uygulamaları incelemiştir. Bütün bu çalışmalar ulusal literatürde önemli bir başlangıç oluşturmakla birlikte, akıllı kırsal paradigmalara ilgili çok sayıda araştırma fırsatı ve ihtiyacı farklı bilim alanlarında ve disiplinlerde halen devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı kırsal alanlara yönelik gelişmekte olan akıllı paradigmaları bütüncül bir perspektiften incelemek, bu doğrultuda birbiriyle ilişkili akıllı kırsal kalkınma, akıllı köy ve akıllı kırsal planlama yaklaşımlarını ele almaktır. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. Çalışmada, ilk olarak akıllı kırsal kalkınma yaklaşımı tanımlanmış, akıllı uzmanlaşmayla ilişkisi açıklanmış, belirleyicileri ortaya konulmuştur. Ardından akıllı köy yaklaşımı açıklanmış, akıllı köy girişimleri ve akıllı köylerin kırsal topluluklara sağladığı faydalar tartışılmıştır. Son olarak, akıllı kırsal planlama yaklaşımı ele alınmıştır. Akıllı kırsal paradigmalara ilişkin mevcut teorik çerçeveleri ve uygulama örneklerini ortaya koyan bu çalışmanın akıllı kırsal paradigmalara ilgiyi artırması, bu alanda yeni araştırmaları teşvik etmesi ve sonraki çalışmalar için kavramsal bir çerçeve oluşturması beklenmektedir.

1. Akıllı Kırsal Kalkınma

Bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek, değişime girmeyi öneren kalkınma kavramı farklı ölçeklerde ve sektörlerde kullanılmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006). Bunlardan biri kırsal kalkınmadır. Kırsal kalkınma, çeşitli aktörlerin (bireyler, kuruluşlar, gruplar) birlikte ele alındığında kırsal alanlarda ilerlemeye yol açan bir dizi faaliyet ve eylemdir (Shepherd, 1998). Kırsal kalkınma köy-kent arasındaki farklılıkların dengelenmesini, köylünün kalkındırılmasını, göçün önlenmesini, istihdam ve temel sorunların yerinde çözülmesini amaçlamaktadır (Doğan, 2019).

Kırsal kalkınmanın çoğu kez tarımsal kalkınma ile aynı anlama geldiği düşünülmektedir. Oysa, kırsal kalkınma tarımsal kalkınmadan daha fazlasını içermektedir. Tarımsal kalkınma, çiftçilerin, çobanların ve tarım işçilerinin yaşam kalitesinin ve ekonomik refahının iyileştirilmesiyle ilgilidir. Bu çerçevede tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık gibi arazi yoğun doğal kaynakların kullanılmasına odaklanmakta; tarımsal hizmetlerin, tarımsal teşviklerin ve teknolojilerin yanı sıra arazi, sulama ve kırsal altyapının iyileştirilmesini içermektedir. Öte yandan kırsal kalkınma, tarımsal kalkınmadan farklı olarak ekonomik gelişmenin yanı sıra, insani, sosyal ve çevresel hedefleri de içermektedir. Bu çerçevede, kırsal kalkınma bir yandan sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetleri kapsarken, bir yandan da tarımı

teşvik etmek, maden çıkarmak, turizm ve rekreasyonu geliştirmek için çok sektörlü bir yaklaşım kullanmaktadır (Pain ve Hansen, 2019).

Shepherd (1998)'a göre, geleneksel olarak kırsal kalkınma modernleşme paradigmasının bir parçası olmuştur. Ancak süreç içinde yaşanan paradigma değişimleri ile bugüne kadar kırsal sorunların çözümüne yönelik farklı birçok teori, yaklaşım ve politika geliştirilmiştir (Ellis ve Biggs, 2001). Dünyada kırsal kalkınma çalışmalarında ele alınan başlıca stratejiler tarımsal üretim tekniklerinin geliştirilmesi, makineleşme, tarımsal ilaç ve gübre kullanımı gibi yenilikleri kapsayan teknolojik stratejiler; kırsalda yaşayanların kalkınma çalışmalarına katılımını öngören katılımcı reformist stratejiler ve kırsaldaki sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri topluca araştıran, bu ilişkilerin olumsuz sonuçlarını belirleyen ve çözüm geliştiren yapısal stratejilerdir (Tolunay ve Akyol, 2006). Türkiye’de de kırsal kalkınmaya yönelik birçok farklı yaklaşım geliştirilmiştir. Planlı dönem öncesinde Köy Yasası’nın çıkarılması, halk odaları ve köy enstitülerinin kurulması, toprak ve tapulaşmaya ilişkin girişimler, tarımda makinalaşma gibi uygulamalar söz konusu iken, planlı dönemde toplum kalkınması, merkez köy çalışmaları, köy-kentler, köy kalkınma kooperatifleri, kırsal sanayi uygulamaları gibi çalışmalar yürütülmüş (Doğan, 2019), seksenli yıllardan itibaren entegre kırsal kalkınma projeleri ve cazibe merkezleri öngörülmüş, sürdürülebilir kalkınma ve kırsal planlama yaklaşımı geliştirilmiştir (Yeşilbaş, 2011).

2010 yılında kabul edilen “Avrupa 2020 Stratejisi”⁴ ile birlikte dünyada kırsal kalkınmaya ilişkin Avrupa merkezli yeni bir paradigma-akıllı kırsal kalkınma-gelişmeye başlamıştır. McCann ve Ortega-Argiles (2015), araştırma ve inovasyona odaklanan Avrupa Stratejisi’nde merkezi bir yere sahip olan akıllı büyüme⁵ kavramını ve akıllı uzmanlaşma yaklaşımını kırsal alanlar için yorumlamış; Naldi vd. (2015) McCann ve Ortega-Argiles’in çalışması ile ilişkilendirilerek akıllı kırsal kalkınma yaklaşımını açıklamış, gösterge ve belirleyicilerini ortaya koymuştur.

Akıllı kırsal kalkınma kırsal alanlarda yenilik, eğitim ve araştırma faaliyetleri yoluyla elde edilen ekonomik ilerleme olarak tanımlanmaktadır (Dudek, 2018). Bu çerçevede, akıllı kırsal kalkınma kırsal alanlarda inovasyonu, bilgiyi ve öğrenmeyi kolaylaştıran politika ve stratejileri içermektedir (Naldi vd., 2015). Bu politika ve stratejiler belirli ekonomik, coğrafi ve kültürel gerçeklere bağlı olarak farklı önceliklere sahiptir (Wang vd., 2022). Genel olarak, akıllı kırsal kalkınma için teşvik sağlama olasılığı olan başlıca alanlar turizm, sağlık, rekreasyon, organik üretim, geleneksel gıda üretimi, yanı sıra el sanatları ve festivaller gibi kültürle ilgili konulardır. Bu alanların yerel koşullarda keşfedilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, akıllı kırsal kalkınma süreçlerini etkinleştirmek için iş birlikleri yoğunlaştırılmalı, kamu-özel sektör ortaklıkları kurulmalı ve pazarlama değişiklikleri yapılmalıdır (Dudek, 2018).

⁴ Avrupa 2020 Büyüme Stratejisi’nde temel hedefler olarak bilgiye ve yeniliğe dayalı bir ekonominin geliştirilmesi anlamına gelen akıllı büyüme; kaynakların daha verimli kullanıldığı, daha yeşil ve daha rekabetçi bir ekonominin teşvik edilmesi anlamına gelen sürdürülebilir büyüme ve sosyal uyum sağlayabilecek yüksek istihdamlı bir ekonomiyi teşvik eden kapsayıcı büyüme yaklaşımları vurgulanmaktadır (European Commission, 2010).

⁵ ABD’de kentsel yayılmayı engellemeye yönelik planlama ve inşaa politikalarıyla ilişkilenen akıllı büyüme kavramı Avrupa Birliği’nde inovasyon, eğitim ve araştırma politikalarıyla ilişkilendirilmektedir (Naldi vd., 2015; Shrestha vd., 2017).

1.1. Akıllı uzmanlaşma

Akıllı kavramlar çoğunlukla akıllı üretime, akıllı lojistiğe veya akıllı şehirlere atfedilmiştir. Bu çerçevede, girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin pek çok çalışma kentsel veya endüstriyel bağlamlarla ilgili olmuştur. Çünkü girişimcilik süreçlerinin başarısı ortaya çıkan iş fırsatlarının sayısına, çeşitliliğine, başarı olasılığına ve işletmenin ölçeğine bağlıdır. Bu nedenle, girişimcilik ve yenilikçilik, şehirlerde ve daha yoğun nüfuslu bölgelerde, düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgelere göre daha yüksek olma eğilimindedir. Ayrıca, sektörel olarak çeşitlenmiş bölgelerde, uluslararası alanda faaliyet gösteren çok sayıda çok uluslu şirketin bulunduğu bölgelerde ve büyük pazar potansiyeline sahip bölgelerde daha yüksek olma eğilimindedir (McCann ve Ortega-Argiles, 2015). Öte yandan kırsal ekonomilerde ortalama işletme büyüklüğünün küçük olması yatırım çekme konusunda daha sınırlı bir yeteneğe yol açarken, kaynakların kıt olması ve ağların zayıf olması kırsal alanlarda girişimciliği güçleştirmektedir (Prause ve Boevsky, 2015).

Ancak, son yıllarda akıllı uzmanlaşma olarak adlandırılan, ara bölgelere özel bir vurgu yaparak kentsel alanlardan kırsal alanlara doğru değişen bir politika odağı başlatılmıştır (OECD, 2014). Akıllı uzmanlaşma kavramı, Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area) çerçevesinde Büyüme için Bilgi (Knowledge for Growth) uzman grubu tarafından BİT'lerin yayılmasındaki farklılıklar yoluyla ABD ve Avrupa arasındaki üretkenlik ve büyüme farklılıklarını açıklamak için ortaya konulmuştur (Foray vd., 2009). Kavram başlangıçta esas olarak sektörler ve teknolojilere odaklanmış olsa da bölgesel alanlarda da yer edinmeye başlamıştır. Boschma (2014), akıllı uzmanlaşmanın çıkar sahibi yerel paydaşların rant arama davranışından kaçınan, bunun yerine, bölgelerde gerçek ekonomik yenilenmeye odaklanan akıllı ve kapsamlı bir politika tasarımı geliştirmek için önemli girdiler sağladığını savunmaktadır.

Politika önceliklendirme mantığı olarak akıllı uzmanlaşma, kaynakların ana temalar etrafında önceliklendirilmesini ve yoğunlaşmasını vurgulamaktadır (McCann ve Ortega-Argiles, 2015). Akıllı uzmanlaşma bölgelerin sektörleri, teknolojik alanları veya temel rekabet avantajlarını belirleyip, bu alanlarda yenilikçiliği teşvik edecek politikalara odaklanmasıdır. Bu bağlamda, akıllı uzmanlaşma, farklı bölgelerin yeteneklerine ve potansiyellerine dayanan, yere özgü inovasyon politikaları içermektedir. Akıllı uzmanlaşma kırsal bölgeler için kentsel bölgelerden çok daha önemlidir. Çünkü hem talep hem de arz tarafında yeterli pazar potansiyelinin bulunmaması nedeniyle kırsal bölgelerde farklı konularda uzmanlaşmanın sağlanması mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle, bölgenin spesifik güçlerini belirlemeye ve bunlara odaklanmaya daha büyük bir ihtiyaç vardır (Naldi vd., 2015).

Foray vd. (2011)'ne göre, akıllı uzmanlaşmanın temel girdisi girişimci keşif sürecidir. Bu nedenle akıllı uzmanlaşma yukarıdan aşağıya doğru bir planlama stratejisiyle gelişmek yerine aşağıdan yukarıya gelişmektedir. Bu çerçevede, Boschma (2014), akıllı uzmanlaşmada önemli olanın bölgelerdeki güçlü ve zayıf yönlerin, fırsat ve tehditlerin belirlenmesinde etkili bilgi kaynakları olarak yerel paydaşların katılımının sağlanması olduğunu belirtmektedir. Varičak (2024)'a göre, akıllı uzmanlaşma, toplumdaki çeşitli paydaşların etkileşimini gerektiren

stratejik bir yaklaşıma dayalı uzun vadeli kalkınmayı sağlamalıdır. Ancak, bu şekilde sürdürülebilir, akıllı ve kapsayıcı kalkınmaya katkıda bulunabilir.

McCann ve Ortega-Argiles (2015), akıllı uzmanlaşmayı yerleşiklik, ilişkililik ve bağlantısallık konularıyla ilişkilendirmektedir. Yerleşiklik, belirli endüstrilerle güçlü bölgesel ya da yerel bağlantılarla ilgilidir. Bu özellikle kentsel olmayan bölgeler için geçerlidir, çünkü bu bölgeler çeşitlendirilmiş bir endüstriyel yapıyı sürdürecektir kadar büyük bir pazara sahip değildir. Öte yandan, ilişkililik, bilginin yayılmasıyla bağlantılıdır. Temelde yatan fikir, sektörler arasındaki teknolojik ilişkilere dayanmaktadır. Ancak bireysel düzeydeki (örneğin eğitim ve meslek açısından) ilişki de endüstriler arasındaki ilişkililik kadar önemli olabilmektedir. Son olarak, bağlantısallık hem geleneksel ulaşım altyapısı hem de BİT altyapısı gerektirmektedir.

Naldi vd. (2015), akıllı uzmanlaşmanın kırsal bağlamlarda uygulanması için kırsal alanların ve bağlantıların özelliklerine uyacak şekilde ayarlanan yer temelli bir yaklaşımla birleştirilmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir. Çünkü kırsal alanlar tek tip değildir. Bir kısmı kentlere yakın ve metropol sistemlerle bütünleşmiş iken, bir kısmı kentlerden uzakta yer almaktadır. McCann ve Ortega-Argiles (2015)'e göre, akıllı uzmanlaşma büyük bir nüfus tabanına ve endüstriyel üretim bölgelerine sahip olma eğiliminde olan kırsal-kentsel süreklilikteki ara yerler için çok uygundur. Çünkü yerleşiklik, ilişkililik ve bağlantısallık açısından, şehirlere yakın kırsal alanlarda ilgili teknolojiler arasında uzmanlaşmış çeşitliliği teşvik etmek için bir dizi olasılık vardır. Bu alanlar, kentsel çekirdek alanların daha yüksek maliyetlerine maruz kalmadan, yakındaki şehirlerin boyut avantajından ve yayılma avantajlarından yararlanabilmektedir. Öte yandan, akıllı uzmanlaşma şehirlerden gelen talebin zayıf olduğu çok izole bölgeler için sınırlı olanaklar sunmaktadır. Çünkü bu bölgeler, nüfus ve endüstriyel tabandaki ölçek eksikliği ve pazarlara sınırlı erişim gibi kısıtlayıcı özelliklere sahiptir. Ancak Naldi vd. (2015)'e göre, bu bölgeler kaynaklara ve sosyal altyapıya erişim konusunda farklı potansiyellere sahip olabilir ve bu da büyüme potansiyellerini önemli ölçüde etkileyebilir. Örneğin bu bölgeler, yerel olanaklardan yararlanarak, yaratıcı ekonomiler geliştirerek, kentsel arz ve taleple özel bağlantılar kurmak için diğer kaynakları kullanarak (örneğin, çeşitli sektörlerle odaklanan uzmanlaşmış bölgesel yenilik sistemleri, uzmanlaşmış kümelenme oluşturma ve uzmanlaşmış yerel/bölgesel kamu-özel sektör ortaklıkları gibi) akıllı uzmanlaşmaya ulaşma potansiyeline sahip olabilir.

Özetle, akıllı uzmanlaşma politikaları coğrafyaya, teknolojik profile ve endüstriyel yapıya bağlı olarak farklı yerlerde farklı şekillerde gelişebilmektedir. Bu nedenle akıllı uzmanlaşma savunucuları her yere uyan tek tip çözüm önerme veya her zaman yüksek teknolojili sektörleri önceliklendirmek yerine; sektörler, faaliyetler ve meslekler arasındaki bilgi yayılım süreçlerinin kritik rolünü vurgulamakta, bir bölgenin mevcut bilgi varlıklarına bağlı olarak özel politika önerilerinin geliştirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir (Foray, 2009; Foray vd., 2011; McCann ve Ortega-Argiles, 2015).

Akıllı uzmanlaşma kavramı günümüzde kırsal alanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Atılan ilk adımlar, akıllı şehir yaklaşımının bölgesel kalkınmaya yaygınlaştırılması ve uyarlanması amacıyla akıllı kırsal alanların oluşturulmasına doğru gelişmektedir. Avrupa'da çeşitli projeler kırsal kalkınma için yeni teknolojilerin kullanımını benimsemeye ve kırsalda yaşamı akıllı şehir

modeli kadar cazip hale getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda önemli görülen bir örnek Estonya'dandır. Son 25 yılda hızlı ekonomik değişimlerin yaşandığı Estonya'da, profesyonel denizcilik giyimi üzerine çalışan bir şirket kırsal bölgede sınırlı iş gücüyle Avrupa'nın her yerine büyük miktarlarda yüksek kaliteli ürün satmayı ve Avrupa'da pazar lideri haline gelmeyi bölgenin fırsatlarını ve zayıf yönlerini anlayıp bunlara tepki vermekle başarmıştır. Şirket işgücünü eğiterek ve kendine çekerek kırsal alanlarda çok sayıda yüksek kaliteli ve sürdürülebilir iş yeri tesis etmiş, gelişmiş pazarlarda rekabetçi olabilmek için yeni iş yapıları ve modelleri oluşturmuştur. Şirketin başarısı beyin göçü, artan yaşlı nüfus oranı, iş gücü arzı, mobilite ve sağlık hizmetleri gibi sorun alanlarını hafifletmiş, hatta kısmen tersine çevirmiştir. Bu başarıda ülkenin her yerinde iyi gelişmiş internet altyapısının bulunması da etkili olmuştur. Söz konusu örnek, akıllı yaklaşımların kırsal kalkınmaya katkıda bulunabileceğini göstermesi bakımından önemli görülmektedir (Prause ve Boevsky, 2015).

1.2. Akıllı kırsal kalkınmanın belirleyicileri

Akıllı kırsal kalkınmanın bileşenleri genellikle yerel endüstriler veya faaliyetlerin temeli olan doğal ve çevresel kaynaklardır (Dudek, 2018). Anabestani ve Javanshiri (2018)'ye göre, yaratıcı kırsal ekonomi, çevresel faktörler ve insan sermayesi akıllı kırsal kalkınmada en önemli belirleyicilerdir. Naldi vd. (2015) ise yığılma ekonomilerinin varlığını, kırsal alanların doğal ve rekreasyonel olanaklarını, kırsal alandaki yaratıcı ekonomileri ve bağlantıları akıllı kırsal kalkınmanın üç temel belirleyicisi olarak değerlendirmektedir.

Yığılma ekonomilerinin varlığı (aglomerasyon): İş süreçlerindeki taşıma maliyetleri gibi giderleri azalttığı, yanı sıra nitelikli elemana ve bilgiye erişimi kolaylaştırdığı için, yığılma ekonomileri farklı ölçekte de olsa kırsal bölgeler için geçerlidir (Shrestha vd., 2017; Naldi vd., 2015).

Olanaklar ve kırsal yaratıcı ekonomiler: Yaratıcı ekonomilerin kırsal kalkınmadaki rolü her geçen gün daha çok anlaşılmaktadır (Bell ve Jayne, 2010). Yaratıcı bir sınıfın eklenmesi ve elde tutulmasında ise olanaklar çok önemlidir. Kırsal kesimdeki olanaklar, arazi ve su kaynakları gibi doğal olanaklardan, yaz/kış dinlenme tesisleri de dahil olmak üzere inşa edilmiş olanaklara, yanı sıra yemek, el sanatları ve festivaller gibi yerel kültür ve gelenekleri içeren sosyal olanaklara kadar geniş bir çeşitlilik gösterebilmektedir. Olanakların mekânsal dağılımı yaratıcı sınıfı çekmenin yanı sıra, yüksek eğitilmiş bireyleri, firmaları ve genel olarak ekonomik faaliyetleri çekmek açısından kırsal bölgelerin büyüme potansiyelini etkileyen önemli bir faktördür. Yaşam kalitesiyle ilişkili olarak, yaratıcı ve canlı yerel topluluklarla ve olanaklarla donatılmış kırsal alanlar, diğer alanlarla karşılaştırıldığında daha iyi bir büyüme potansiyeline sahiptir (Naldi vd., 2015). Bu bağlamda, McGranahan vd. (2011)'e göre, kırsal alanlardaki büyüme dış mekân olanaklarına, yaratıcı sınıfa ve girişimcilik bağlamına dayanmaktadır.

Ağlar ve iş birlikleri: Kırsal bölgelerle ilgili olarak hem firmalar hem de bireyler açısından coğrafi uzaklık ve daha az yığılma nedeniyle dış bilgiye erişim fırsatı kentsel bölgelere göre daha sınırlıdır. Bu nedenle yüksek hızlı internet gibi gelişmiş BİT altyapısı kırsal bölgelerin dış bilgiye erişiminde çok önemli bir faktördür. Bilgiye erişimde ağ oluşturma faaliyetleri ve bölgeler

içindeki/arasındaki bağlantılar da önemlidir. Öğrenme bağlantıları, şirket yönetim kurulları veya yöneticileri arasındaki bağlantılar ile insan sermayesi hareketliliği gibi çeşitli mekanizmalarla sağlanabilmektedir (McCann ve Ortega-Argiles, 2015).

Akıllı kırsal kalkınma bölgedeki firmaların bağlantılarına önemli ölçüde bağlıdır. Çünkü bir bölgedeki firma ve kuruluşların, özellikle de tamamlayıcı bölgeler arasındaki ağ oluşturma açısından bağlantılılığı girişimcilerin yerel olanakları, yaratıcılığı ve yere dayalı kaynakları kullanmasını desteklemektedir (Naldi vd., 2015). Günümüzde, kırsal alanlarda inovasyonun ve diğer büyüme faktörlerinin geliştirilmesine yönelik olarak firmalar arasındaki iş birliği ve bağlantısallığın kurulmasında kırsal yaşam laboratuvarları da önemli bir potansiyele sahiptir (Schaffers vd., 2009). Bu bağlamda son yıllarda gelişen ve sayıları hızla artan kırsal yaşam laboratuvarları akıllı kırsal kalkınmanın önemli yapı taşlarından (Zavratnik vd., 2019).

2. Akıllı Köy

Akıllı köy kavramı, kırsal alanlarda akıllı uzmanlaşma ile ilgilidir (Dirgatama vd., 2024). Kavram, Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan “Akıllı Köyler İçin AB Eylemi” planında ilk defa resmi olarak tanımlanmıştır. Plana göre, akıllı köyler, mevcut güçlerini ve varlıklarını geliştirmenin yanı sıra yeni fırsatlar geliştiren kırsal alanlar ve topluluklardır (European Commission, 2017).

Akıllı köy yaklaşımı kırsal alanlara ve topluluklara pek çok fayda sağlamaktadır. Öncelikle, akıllı köyler, girişimciliği ve yerel iş gelişimini teşvik ederek ekonomik büyümeyi teşvik etmekte, yenilikçi tarım uygulamaları ve hassas tarım teknikleri ile mahsul verimini artırarak çiftçilere sürdürülebilir gelir kaynağı sağlamaktadır. Ayrıca, akıllı köyler dijital teknolojiler, uzaktan eğitim ve e-öğrenme fırsatlarına olanak tanıyarak uzak bölgelerdeki öğrencilerin kaliteli eğitime erişmesini sağlamaktadır. Akıllı köylerde, IoT sensörlerinden ve dronlardan alınan verilerle yönlendirilen hassas tarım ile kaynak kullanımı optimize edilmekte, çevresel etki en aza indirilmektedir. Bu köylerde çiftçiler gerçek zamanlı hava durumu tahminleri ve uzman tavsiyeleri alabilmekte, sürdürülebilir tarım uygulamaları ile mahsul veriminin artması sağlanmaktadır. Bu faydaların yanı sıra yüksek hızlı internet erişimi, kırsal topluluktaki üyeler arasında ve dış dünyayla kesintisiz iletişim sağlamak, dijital platformlar sosyal uyumu ve sivil katılımı teşvik ederek topluluk bağlarını güçlendirmektedir. Akıllı köyler, yenilenebilir enerjinin benimsenmesi ve verimli kaynak yönetimi dahil olmak üzere sürdürülebilir uygulamalara öncelik verirken, azalan kaynak tüketimi, çevre dostu tarım ve yeşil altyapı çevrenin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Akıllı köy girişiminin en önemli faydalarından biri de IoT sensörleri ve erken uyarı sistemleri ile afetlere hazırlık ve müdahaleye yardımcı olarak kırsal toplulukları doğal afetlere karşı dirençli kılmasıdır (Vico vd., 2023).

Faydaları dikkate alındığında, akıllı köy modeli günümüzde sürdürülebilir kırsal kalkınmayı ve yenilikçiliği güçlendirme biçimlerinden biridir. Bu bağlamda Adamowicz (2021), akıllı köy olgusunu kırsal kalkınma için gelecek vaat eden bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Ancak, akıllı köy yaklaşımının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için aşağıdan yukarıya bütünleşik yaklaşımların kullanılması, etkili kamu-özel-toplum ortaklıklarının kurulması, destekleyici politika çerçevelerinin geliştirilmesi ve finansman mekanizmalarına erişimin

sağlanması gerekmektedir. Bu süreçte en önemli nokta, toplumun istekleri ve kültürel ortamlarıyla bağdaşmayacak gelişim paradigmasının empoze edilmemesidir (Zavratnik vd., 2018). Wang vd. (2022)'ne göre, akıllı köy gelişiminde teknoloji amaç olarak değil, belirli amaçlara ulaşmanın aracı olarak düşünülmelidir. Çünkü akıllı köy yaklaşımının desteklenmesinin önündeki ana engel dijital teknolojinin kapsamı veya erişilebilirliği değil, kırsal nüfusun düşük eğitim seviyesi ve muhafazakarlık olgusudur.

Günümüzde akıllı köylerin geliştirilmesine yönelik bir çok küresel ve bölgesel/ulusal girişim bulunmaktadır. Odak alanları farklı sosyal ve ekonomik koşullara sahip olan küresel girişimler toplulukların ihtiyaçlarına göre farklı çözümler önermektedir. Bu girişimler öncelikle temel altyapının (elektrik, su temini, internet erişimi vb.) bulunmadığı alanlara yönelmektedir. Öte yandan, Avrupa girişimleri temel altyapının sağlandığı alanlarda çalışmakta ve bu nedenle sosyal, ekonomik ve çevresel faydaları olan ürün ve hizmetler aracılığıyla akıllı ve sürdürülebilir kalkınmanın farklı zorluklarını aşmaya çalışmaktadır (Zavratnik vd., 2018).

Türkiye'de de BİT'lerin kırsalda kullanımı başlamış, ilk akıllı köy girişimi, 2017'de Tarımsal Bilişim ve İletişim Teknolojileri Şirketi ve Vodafone Türkiye ortaklığıyla kırsal alanlarda kalkınmayı desteklemek için başlatılmıştır. Aydın ili, Koçarlı ilçesinin Kasaplar Mahallesi'nde 29,8 hektar alan üzerinde kurulu olan Vodafone Akıllı Köyü Türkiye'nin uçtan uca dijital teknolojilerle donatılmış ilk akıllı köydür. Vodafone Akıllı Köyü BİT vasıtasıyla tarımsal üretimde verimliliği artırmayı, gençlere çiftçiliği sevdirek göç ve işsizliğin önüne geçmeyi ve kırsal alanda dijitalleşmeyi yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda bitkisel üretim ve hayvancılık maliyetlerinin düşürülmesi, toplam üretimin artırılması, tarımsal sulamada su tasarrufunun sağlanması, yanlış ilaçlama ve gübrelemeden oluşan toprak ve su kirliliğinin önlenmesi, kırsalda yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmektedir (Vodafone, 2017).

Vodafone Akıllı Köyü kurulurken katılımcı bir süreç benimsenmiş, uygulama öncesinde yerel halkla görüşmeler yapılarak kamuoyunun desteği alınmış, toplum temelli bir yaklaşım geliştirilmiştir. Mevcutta Vodafone Akıllı Köyü'nde çiftçilerin hayatlarını kolaylaştıracak modern BİT'ler kullanılmaktadır. Bu çerçevede, akıllı sulama sistemi, erken uyarı sistemi, zararlı otomasyonu, fide dikim teknikleri, güneş kurutma sistemi, atmosfer kontrollü topraksız yeşil yem üretimi, yeni nesil zeytin ve badem bahçesi, akıllı sağım sistemi, akıllı mera, ilaçlama ünitesi, akıllı sera, serbest gezen tavuk ünitesi, arıcılık sistemleri için IoT uygulamaları akıllı köyde yer almaktadır. Ancak köylülerin geleneksel üretim yöntemine bağımlılığı, yeniliğe kapalı olması ve uzmanlardan daha fazla bilgiye sahip olduğunu düşünmesi BİT'lerin kullanımını zorlaştırmakta ve Vodafone Akıllı Köyü'nün gelişim sürecini olumsuz etkilemektedir (Öztaş Karlı vd., 2023). Bu durum, akıllı köy yaklaşımının desteklenmesinin önündeki ana engelin kırsal nüfusun düşük eğitim seviyesi ve muhafazakarlık olgusu olduğu yönündeki Wang vd. (2022)'nin tespitiyle örtüşmektedir. Dolayısıyla, akıllı köy yaklaşımının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için kırsal toplumun ve ilgili tüm paydaşların bilinçlendirilmesi ve dijital okuryazarlığın geliştirilmesi gerekmektedir.

3. Akıllı Kırsal Planlama

Günümüzde, pek çok ülkede iklim değişikliğinin hafifletilmesi, iklim değişikliğine uyum, kırsal alanlarda biyolojik çeşitliliğin korunması, ekosistem hizmetlerinin yönetimi ve geliştirilmesi, enerji güvenliği, yenilenebilir enerji kullanımı, gıda üretimi ve güvenliği, stratejik altyapıların konumlandırılması, nitelikli konut arzının sağlanması, değerli peyzajların ve kırsal mirasın korunması gibi bir kısmı küresel, bir kısmı da yerel olan önemli kaygılar vardır (Scott vd., 2019a). Türkiye’de de kırsal alanlara ve topluluklara ilişkin çözülmesi gereken yerleşim biçimi, kaynak kullanımı, üretim pazarlama organizasyonları, yeni teknolojilere uyum, sosyal hizmetlerden yararlanma ve tarımsal girdi kullanımında yaşanan sorunlar gibi önemli konular vardır (Doğan, 2019). Tüm bunlar kırsal kaynakların ve arazinin etkili yönetimini gerektirmektedir. Bu durum geleneksel arazi kullanım planlamasının ötesinde bir eylemi-kırsal planlamayı-zorunlu kılmaktadır (Scott vd., 2019a).

Kırsal planlama kırsal özekler arasında ulaşımın, donatımların ve yatırımların geniş çapta planlanmasıdır (Doğan, 2019). Kırsal değişimi yönlendirmek üzere geliştirilen politikaların bir parçası olarak kırsal planlamanın hedefi kentlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kırsal ekonominin devam ettirilmesi, kırsal alanda yaşam kalitesinin artırılması ve kırsalda yaşayanlara istihdam olanaklarının sağlanmasıdır (Öğdül, 2019). Kırsal planlama hem sektörel hem de mekânsal boyutu olan bir politika alanıdır. Dolayısıyla, sektörel olarak genellikle tarım olmakla birlikte kırsaldaki el sanatları, turizm, balıkçılık, arıcılık, jeotermal kaynaklara bağlı sağlık faaliyetleri gibi mevcut diğer tüm özelliklerin değerlendirilmesi; mekânsal olarak ise bölgesel kalkınma politikalarıyla ve çevre düzeni planlarıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu ilişki kırsal alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından son derece önemlidir (Ulusoy, 2019).

Kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına yönelik politikaları oluşturmak için, kırsal planlama mevcut ve gelecekte kullanılacak fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakların araştırılmasını ve bu kaynakların kullanımındaki eğilimlerin anlaşılmasını gerektirmektedir (Shrestha vd., 2017). Geniş bir perspektiften ele alındığında, kırsal planlama çalışmalarında politika yapıcılarının ve plancılarının, dar gündemlerin ötesinde, kırsalın sunduğu belirli fırsatlara ve zorluklara, yanı sıra kentsel-kırsal, yerel-küresel ve çevresel-ekonomik gibi karşılıklı bağımlılıklara odaklanması önemlidir (Scott vd., 2019b). Öğdül (2019)’e göre, kırsal planlama sürecinde kırsal alanlara yönelik eğilimlerin⁶ farkında olan, aynı zamanda yerelin kendine has yanlarına hassas bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu nedenle kırsal planlama disiplinler arası nitelikte ele alınması gereken bir alandır ve katılımcı bir süreç yoluyla gerçekleştirilmelidir. Bu çerçevede, plancılarının kırsal mekânın oluşumuna ve korunmasına geniş bir çerçeveden bakmaları, politika düzeyindeki etkileri bilmeleri, bir yandan da günlük yaşamın ve mekânın detaylarındaki yerel özgünlükleri fark etmeleri önemlidir.

⁶ Dünyada tarım politikalarının ve küresel ekonominin etkisiyle, doksanlardan sonra kırsal alanlarda önemli değişimler gerçekleşmiş; kırsal tarımla özdeş olma niteliği aşınırken, kırsal alanlar eski homojenliğini yitirmiş, üretim, tüketim ve koruma işlevlerinin bir arada bulunduğu çok işlevli bir yapıya dönüşmüştür (Öğdül, 2019).

Kırsal alan planlamasında farklı coğrafyalarda farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Örneğin Amerika ve İngiltere’de karma kullanım odaklı bir yaklaşım bulunmaktadır. İspanya, İtalya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da kırsal-kentsel ortaklıklar geliştirilmiştir. Ayrıca tarım alanlarını korumak için kentsel ve kırsal alanlar arasında tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yeşil geçiş bölgeleri oluşturulmuştur. Türkiye’de ise kırsal alanlar genellikle kalkınma planları ve strateji belgelerinde ele alınmış, mekânsal boyut eksik kalmıştır (Öztaş ve Karaaslan, 2017)⁷.

Dünyada kırsal alanlar çok işlevliğe doğru evrilirken, kırsal planlama yönetişim, katılım, yerellik, kimlik ve peyzaj alanlarına yönelmiştir (Öğdül, 2019). Bu süreçte, yerelin taleplerini gözeterek aşağıdan yukarıya planlama anlayışı ile, kurumlar arası diyalog ve girişimcilik faaliyetleri başlıca gündem konuları arasında yer almış (Öztaş ve Karaaslan, 2017), daha çok kentsel bağlamla ilişkilendirilen dirençlilik⁸ konusu da son yıllarda kırsal alan planlamasının gündemine girmiştir (Tepecik, 2023).

Günümüzde ise BİT’lerin planlama alanında artarak kullanımı⁹ neticesinde kırsal alanlara yönelik yeni bir planlama yaklaşımı-akıllı kırsal planlama-ifade edilmeye başlanmıştır. Akıllı kırsal planlamaya ilişkin Shrestha vd. (2017), yerel halkın katılımının, sürdürülebilirliğin ve aşağıdan yukarıya gelişen planlama, programlama ve uygulamanın önemine dikkat çekerken; Scott vd. (2019b), BİT’lerin ve internet erişiminin rolüne ve önemine vurgu yapmaktadır. Scott vd. (2019b)’e göre, akıllı kırsal planlama çerçevesinde kırsal alanları gerçek zamanlı olarak izlemek, yönetmek ve düzenlemek için BİT’lerden yararlanılabilmektedir. Bu çerçevede, gerçek zamanlı sistemler ile uzak yerlerdeki toplu taşıma ve yeni sosyal bakım modelleri gibi kırsal hizmetlerin etkili bir şekilde kontrol edilmesi sağlanırken, araç paylaşımı ve diğer paylaşımları teşvik eden gerçek zamanlı teknolojiler ve coğrafi araçlar ile akıllı hareketlilik teşvik edilebilmektedir. Akıllı kırsal planlamada gerçek zamanlı sistemler ekolojik kaynakların yönetiminde ve çevresel şoklara verilen yanıtların izlenmesinde de kullanılabilmektedir.

Ancak BİT faydalı bir araç olmakla birlikte, tek başına, kırsal planlamayı akıllı yapmayacaktır. Kırsal planlamayı gerçekten akıllı yapacak olan, planlamanın kırsal alanlara ilişkin gıda üretimi ve güvenliğinin sağlanması, yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılması, nitelikli konut arzının sağlanması, değerli peyzajların ve kırsal mirasın korunması gibi kaygıları dikkate alması; bilgiyi, araştırmayı, yeniliği ve girişimciliği esas alan güncel yaklaşımların farkında olup bunları değerlendirmesi; tarımsal kalkınmanın ötesinde insani, sosyal ve çevresel hedefler içeren bir

⁷ Bölge planları ile kırsal alan mekânsal stratejiler belirlenmekle birlikte, genelde sektörel ağırlıklı kararlar üretilmektedir. Çevre düzeni planı ve nazım imar planlarında ise kırsal alanlar mevcut haliyle korunacak alanlar olarak bırakılmaktadır (Öztaş ve Karaaslan, 2017). Bu noktada, kırsal alanların korunması için çoğunlukla başarısız olan kısıtlayıcı plan kararları dışında planlama araçlarının geliştirilmediğine işaret eden Öğdül (2019)’e göre, Türkiye’de kırsal alanların çok çeşitlenmiş, homojenliğini yitirmiş, üretim, tüketim ve koruma işlevlerinin bir arada bulunmak zorunda olduğu, bazı bölgelerin ise terk edildiği bir kırsal alanda etkin olabilecek şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

⁸ Dirençlilik ya da dayanıklılık yerleşmelerin yaşadığı şok ya da sorunlardan en az etkilenmesi ya da hiç etkilenmemesidir. Dayanıklı kırsal planlamayla kırsal yerleşmeleri tehdit eden olası kırılma noktalarının belirlenmesi ve şok sonrası olumsuz sonuçların önüne geçilmesi hedeflenmektedir (Altıntaş ve Hovardaoğlu, 2022).

⁹ GIS, RS, Küresel Konumlandırma Sistemi, sosyal medya araçları, sensör tabanlı araçlar gibi BİT’ler veri analitiğini, veri görselleştirmesini ve veri haritalamayı kolaylaştırmak için giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır (Scott vd., 2019b).

kırsal kalkınmayı hedeflemesi; eğitim-sağlık ve istihdam gibi temel sorunların çözümüyle kırsal yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve kır-kent arasındaki farklılıkların dengelenmesine katkı sağlayacak kararlar üretmesi; karar alma süreçlerine kırsalda yaşayanların katılımını sağlaması; sektörel ve mekânsal düzeyde üretilen kararları birbiriyle ilişkilendirmesi ve tüm bu süreçlerde internet, GIS, RS, IoT, AI ve sensör tabanlı araçlar gibi modern BİT'lerden etkili bir şekilde yararlanması olacaktır. Bu bağlamda, konuya geniş bir perspektiften ve multidisipliner bir ele alışla yaklaşılması akıllı kırsal planlama çalışmalarının başarıya ulaşmasında kritik bir önem arz etmektedir.

Sonuç

Son yıllarda, kırsaldaki sorunların çözümüne ve kırsal alanların sürdürülebilir gelişmesine yönelik inovasyona, girişimciliğe, uzmanlaşmaya ve BİT'lere yer veren akıllı paradigmalar tanımlanmaya başlanmış, kırsal yaşamı cazip hale getirmek için girişimler başlatılmıştır. Bu çalışmada kırsal alanlara yönelik gelişmekte olan akıllı paradigmaların açıklanması amaçlanmış, bu doğrultuda birbiriyle ilişkili olan akıllı kırsal kalkınma, akıllı köy ve akıllı kırsal planlama yaklaşımları ele alınmıştır.

Akıllı kırsal kalkınma yenilik, eğitim ve araştırma faaliyetleriyle kırsal alanlarda elde edilen ekonomik gelişme olup, inovasyonu, bilgiyi ve öğrenmeyi kolaylaştıran politika ve stratejileri içermektedir. Yığılma ekonomilerinin varlığı, kırsal alanların doğal ve rekreasyonel olanakları, insan sermayesi, kırsal alandaki yaratıcı ekonomiler ve bağlantılar akıllı kırsal kalkınmanın temel belirleyicileridir. Akıllı kırsal kalkınma, temel olarak kaynakların ana temalar etrafında önceliklendirilmesini vurgulayan akıllı uzmanlaşma mantığına dayandırılmaktadır. Yere özgü inovasyon politikaları içeren akıllı uzmanlaşma kırsal bölgeler için kentsel bölgelerden çok daha önemlidir. Ancak akıllı uzmanlaşmanın kırsalda uygulanması için kırsal bağamların özelliklerine uyacak şekilde ayarlanan yer temelli bir yaklaşımla birleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü kırsal alanlar tek tip değildir. Bir kısmı kentlere yakın ve metropol sistemlerle bütünleşmiş iken, bir kısmı kentlerden uzakta yer almaktadır. Akıllı uzmanlaşma, özellikle, büyüme potansiyelleri ve mekânsal yapılarının sunduğu yoğunlaşma olanakları nedeniyle hem kentsel hem de kırsal alanlara sahip ara bölgeler için uygundur. Kentlerden gelen talebin zayıf olduğu uzak bölgeler için ölçek eksikliği gibi nedenlerle sınırlı olanaklar sunmaktadır. Dolayısıyla, akıllı uzmanlaşma politikalarının coğrafyaya, teknolojik profile ve endüstriyel yapıya bağlı olarak farklı yerlerde farklı şekillerde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, her yere uyan tek tip çözüm önermek veya her zaman yüksek teknoloji sektörleri önceliklendirmek yerine bir bölgenin mevcut varlıklarına bağlı olarak özel politika önerileri geliştirilmesi gerekmektedir.

Kırsal alanlarda akıllı uzmanlaşmayla ilgili olan akıllı köyler, mevcut güçlerini ve varlıklarını geliştirmenin yanı sıra yeni fırsatlar geliştiren kırsal alanlar ve topluluklardır. Mevcutta akıllı köylerin geliştirilmesine yönelik birçok küresel ve bölgesel/ulusal girişim bulunmaktadır. Günümüzde, akıllı köy yaklaşımı sürdürülebilir kırsal kalkınmayı ve yenilikçiliği güçlendirme biçimlerinden biridir. Çünkü akıllı köyler kırsal topluluklara ekonomik büyümeyi desteklemek, yenilikçi tarım uygulamaları ve hassas tarım teknikleri ile kaynak kullanımını optimize etmek,

çevresel etkileri en aza indirmek, mahsul verimini artırmak, dijital teknolojilerle kaliteli eğitime erişmek, dijital platformlar vasıtasıyla katılımı teşvik ederek topluluk bağlarını güçlendirmek, afetlere hazırlık ile müdahaleyi kolaylaştırmak gibi pek çok fayda sağlamaktadır. Akıllı köylerin etkili bir şekilde geliştirilmesi için kırsal toplumun ve ilgili bütün paydaşların bilinçlendirilmesi, dijital okuryazarlığın geliştirilmesi, aşağıdan yukarıya bütünlük yaklaşımının kullanılması, kamu-özel sektör ortaklıklarının kurulması, destekleyici politika çerçevelerinin geliştirilmesi ve finansman imkanlarının sağlanması gerekmektedir.

Kırsal alanlara ilişkin gelişmekte olan bir diğer yaklaşım akıllı kırsal planlamadır. BİT'lerin planlama alanında artarak kullanımı neticesinde gelişen akıllı kırsal planlama ile kırsal alanlar gerçek zamanlı olarak izlenmekte ve düzenlenmekte olup, kullanılan modern teknolojilerle ekolojik kaynakların yönetimi ve kırsal hizmetlerin etkili bir şekilde kontrol edilmesi sağlanmakta, akıllı hareketlilik teşvik edilmektedir. Ancak BİT'leri kullanmak tek başına kırsal planlamayı akıllı yapmayacaktır. Kırsal alanlara ilişkin küresel ve yerel kaygıların dikkate alınması; bilgiyi, araştırmayı, yeniliği ve girişimciliği esas alan akıllı uzmanlaşma, akıllı kırsal kalkınma ve akıllı köy gibi güncel yaklaşımların farkında olup bunların değerlendirilmesi; tarımsal kalkınmanın ve ekonomik büyümenin ötesinde insani, sosyal ve çevresel hedefler içeren bir kalkınmanın hedeflenmesi; yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kır-kent arasındaki farklılıkların dengelenmesine yönelik kararların üretilmesi; karar alma süreçlerine kırsalda yaşayanların katılımının sağlanması; sektörel ve mekânsal düzeyde üretilen kararların birbiriyle ilişkilendirilmesi ve tüm bu süreçlerde BİT'lerden etkili bir şekilde yararlanılması kırsal planlamayı gerçekten akıllı yapacak olan hususlardır. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik çalışmaların geniş bir perspektiften ele alınması ve multidisipliner bir şekilde gerçekleştirilmesi başarıya ulaşmada önemli olacaktır.

Kaynakça

- Adamowicz, M. (2021). The potential for innovative and smart rural development in the peripheral regions of eastern Poland. *Agriculture*, 11, 1-28. <https://doi.org/10.3390/agriculture11030188>
- Adamowicz, M. ve Zwolińska-Ligaj, M. (2020). The "smart village" as a way to achieve sustainable development in rural areas of Poland. *Sustainability*, 12(16), 6503. <https://doi.org/10.3390/su12166503>
- Altıntaş, G. ve Hovardaoğlu, O. (2022). Kırsal kırılabilirlik ve dayanıklı kırsal planlama. *Sketch - Journal of City and Regional Planning*, 4(1-2), 24-52. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8068248>
- Anabestani, A. ve Javanshiri, M. (2018). Factors affecting the formation of smart rural development in Iran. *Journal of Rural Development*, 37(1), 71-94. <https://doi.org/10.25175/jrd/2018/v37/i1/122692>
- Bell, D. and Jayne, M. (2010). The creative countryside: policy and practice in the UK rural cultural economy. *Journal of Rural Studies*, 26(3), 209-218. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.01.001>
- Boschma, R. (2014). Constructing regional advantage and smart specialisation: Comparison of two European policy concepts. *Scienze Regionali*, 13(1), 51-68. <https://doi.org/10.3280/SCRE2014-001004>

- Çakır, D., Odabas, M. S., Kayhan, G. ve Oktaş, R. (2022). 5G teknolojilerinin akıllı tarım sistemlerinde kullanımı ve geleceği üzerine değerlendirme. *Black Sea Journal of Engineering and Science*, 5(2), 81-86. <https://doi.org/10.34248/bsengineering.1051374>
- Çakmakçı, M.F. ve Çakmakçı, R. (2023). Uzaktan algılama, yapay zeka ve geleceğin akıllı tarım teknolojisi trendleri. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 52, 234-246. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10439935>
- Dirgatama, C.H.A., Permansah, S. and Rusmana, D. (2024). Understanding smart village concepts: Digital literacy and mobile technology. *Journal of Education and Learning*, 18(3), 1015-1028. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v18i3.21293>
- Doğan, H.H. (2019). Türkiye’de kalkınma planlarının kırsal yerleşme düzenine yaklaşımları. İçinde Mengi, A. ve İşçioğlu, D. (Ed.) *Kırsal kalkınma ve kooperatifçilik* (1. Baskı, ss. 97-151). Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 658.
- Dudek, M. (2018). Opportunities and barriers for smart rural development in Poland in the light of field studies / Możliwości i bariery inteligentnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w świetle badań terenowych. *Economic and Regional Studies*, 11(4), 57-68. <https://doi.org/10.2478/ers-2018-0035>
- Ellis, F. and Biggs, S. (2001). Evolving themes in rural development 1950s-2000s. *Development Policy Review*, 19(4), 437-448.
- Ercan, Ş., Öztep, R., Güler, D. and Saner, G. (2019). Tarım 4.0 ve Türkiye’de uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2), 259-265. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.650762>
- European Commission (2010). *Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2017). EU action for smart villages. *European Commission*. https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2019-11/rur-dev-small-villages_en_0.pdf
- Foray, D., David, P. A. and Hall, B. (2009). *Smart specialization - The concept*. Knowledge Economists Policy Brief, No. 9, June 2009. https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/kfg_policy_brief_no9.pdf
- Foray, D., David, P. A. and Hall, B. (2011). *Smart specialization. From academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and the difficulties involved in its implementation*. MTEI-working paper, November 2011, Lausanne.
- Frank, K. and Hibbard, M. (2017). Rural planning in the twenty-first century: Context-appropriate practices in a connected world. *Journal of Planning Education and Research*, 37(3), 299-308. <https://doi.org/10.1177/0739456X166555>
- Gerli, P., Marco, J. V. and Whalley, J. (2022). What makes a smart village smart? A review of the literature. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 16(3), 292-304. <https://doi.org/10.1108/TG-07-2021-0126>
- Gönay Akbaş, G. ve Bağcı, A. (2021). Economic growth and smart farming. *Gazi İktisat Ve İşletme Dergisi*, 7(2), 104-121. <https://doi.org/10.30855/gjeb.2021.7.2.002>
- Gürsoy, Ö. B. ve Çolak, E. (2023). Akıllı tarım literatürünün toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye bağlamında değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 185-203. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1212404>
- İpek, E. (2022). Agricultural sector in the fight against climate change: Smart agricultural practices for sustainable agricultural economy. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 12(1), 225-242. <https://doi.org/10.31679/adamakademi.878962>

- Kaya, M. (2019). Ağrı'nın kalkınması için akıllı tarım (tarım 4.0) önerisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 75, 130-156.
- Kılavuz, E. ve Erdem, İ. (2019). Dünyada tarım 4.0 uygulamaları ve Türk tarımının dönüşümü. *Social Sciences*, 14(4), 133-157. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2019.14.4.3C0189>
- McCann, P. and Ortega-Argiles, R. (2015). Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. *Regional Studies*, 49(8), 1291-1302. <https://doi.org/10.1080/00343404.2013.799769>
- McGranahan, D. A., Wojan, T. R. and Lambert, D. M. (2011). The rural growth trifecta: Outdoor amenities, creative class and entrepreneurial context. *Journal Economy Geography*, 11(3), 529-557. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbq007>
- McGuire, R., Longo, A. and Sherry, E. (2022). Tackling poverty and social isolation using a smart rural development initiative. *Journal of Rural Studies*, 89, 161-170. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.11.010>
- Naldi, L., Nilsson, P., Westlund, H. and Wixe, S. (2015). What is smart rural development? *Journal of Rural Studies*, 40, 90-101. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.06.006>
- OECD (2014). *Innovation-driven growth in regions: The role of smart specialisation*. OECD, Paris.
- Öğdül, H. (2019). Kırsal alanların değişimi ve kırsal planlama çerçevesinde bir değerlendirme. *Mimarist*, 66, 41-49.
- Öztaş, Ç. Ç. ve Karaaslan, Ş. (2017). Türkiye'de kırsal planlama ve farklı ülkelere ait kırsal planlama örnekleri. *Kent Akademisi*, 10(4), 432-465.
- Öztaş Karlı, R. G. (2021). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kırsal kalkınmadaki rolünün A'WOT analizi ile değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 31(2), 494-501. <https://doi.org/10.29133/yyutbd.788802>
- Öztaş Karlı, R.G., Özüduru, B. ve Çelikyay, S. (2023). ICT-supported applications in rural area planning: Vodafone smart village model. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 60 (4), 541-559. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.1273336>
- Pain, A. and Hansen, K. (2019). *Rural development*. Routledge: New York.
- Prause, G. and Boevsky, I. (2015). Smart rural development. *Agricultural Economics and Management*, 60 (4), 63-69.
- Rey-Alvite, A. and Fernandez-Crehuet, J. M. (2020). Smart rural: Current status of the intelligent, technological, social and sustainable rural development in the European Union. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 34(2), 136-158. <https://doi.org/10.1080/13511610.2020.1760798>
- Schaffers, H., Merz, C. and Guzman, J. G. (2009). *Living labs as instruments for business and social innovation in rural areas*. 2009 IEEE International Technology Management Conference (ITMC), Leiden, Netherlands, 2009, 1-8. <https://doi.org/10.1109/ITMC.2009.7461429>
- Scott, M., Gallent, N. and Gkartzios, M. (2019a). New horizons in rural planning. Scott, M., Gallent, N. & Gkartzios, M. (eds.) *The Routledge companion to rural planning* içinde (1-12). Routledge.
- Scott, M., Gallent, N. and Gkartzios, M. (2019b). Planning rural futures. İçinde M., Gallent, N. ve Gkartzios, M. (eds.) *The Routledge companion to rural planning* (ss. 633-644). Routledge.
- Shepherd, A. (1998). *Sustainable rural development*. Palgrave.
- Shrestha, N., Keitsch, M.M. and Singh, S. (2017). Exploring smart rural planning at Jhong, Mustang: A step towards sustainable development. *Proceedings of IOE Graduate Conference*, 5, 361-369.

- Şahin, H. (2022). Dijital tarım, tarım 4.0, akıllı tarım, robotik uygulamalar ve otonom sistemler. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, 18(2), 68-83.
- Şenol, C. (2021). İnovasyon, destek, sürdürülebilirlik: Türkiye ekonomisi ve tarım. *International Journal of Geography and Geography Education*, 44, 475-488.
- Tepecik, A. (2023). *Kırsal alanlarda dirençlilik meselesi üzerinde bir inceleme*. 5. Uluslararası Afet ve Dirençlilik Kongresi, 11-13 Ekim 2023, 405-414.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: Temel kavramlar ve tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 116-127.
- Türkseven, S., Kızmaz, M. Z., Tekin, A. B., Urkan, E., vd. (2016). Tarımda dijital dönüşüm; insansız hava araçları kullanımı. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, 12(4), 267-271.
- Ulusoy, C. K. (2019). Türkiye’de kırsal alanların planlama ve altyapı sorunları, çözüm önerileri. İçinde Mengi, A. ve İşçioğlu, D. (Ed.) *Kırsal kalkınma ve kooperatifçilik* (1. Baskı, ss. 483-493). Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 658.
- United Nations (2019). *World urbanization prospects: The 2018 revision*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (ST/ESA/SER.A/420).
- Varıcak, I. (2024). Concept of smart specialization as a strategy for sustainable regional development. *Darnios Aplinkos Vystymas*, 1(21), 201-207. <https://doi.org/10.52320/dav.v21i1.320>
- Vico, G., Mijic, D. and Bodiroga, R. (2023). *Smart villages - concepts and approaches*. Scientific Symposium of Agribusiness, Food and Rural Areas - Perspectives and Challenges of Agenda 4.0. 21-22 September 2023, Belgrade, Serbia. Book of Proceedings, 1-12.
- Vodafone (2017). *Vodafone Akıllı Köy Nedir?* <http://www.vodafoneakillikoy.com/hakkinda.php>
- Wang, Q., Luo, S., Zhang, J. and Furuya, K. (2022). Increased attention to smart development in rural areas: A scientometric analysis of smart village research. *Land*, 11, 1362. <https://doi.org/10.3390/land11081362>
- Yeşilbaş, M. (2011). Kırsal kalkınma politikalarının gelişim çizgisi ve planlı dönemde kırsal kalkınma yaklaşımları. *Türk İdare Dergisi*, 470, 153-176.
- Yılmaz, E. B. ve Tunaliolu, R. (2024). Akıllı tarım uygulamalarının sektörel bakış açısıyla değerlendirilmesi. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 55-66. <https://doi.org/10.33202/comuagri.1469974>
- Zhang, X. and Zhang, Z. (2020). How do smart villages become a way to achieve sustainable development in rural areas? Smart village planning and practices in China. *Sustainability*, 12, 10510. <https://doi.org/10.3390/su122410510>
- Zavratnik, V., Kos, A. and Stojmenova Duh, E. (2018). Smart villages: Comprehensive review of initiatives and practices. *Sustainability*, 10(7), 2559. <https://doi.org/10.3390/su10072559>
- Zavratnik, V., Superina, A. and Stojmenova Duh, E. (2019). Living labs for rural areas: Contextualization of living lab frameworks, concepts and practices. *Sustainability*, 11(14), 3797. <https://doi.org/10.3390/su11143797>

Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm Bağlamında Yerel Yönetimler: Vatandaşa Yakın Merkeze Uzak Mı?

Local Governments in the Context of Digital Transformation in Public Administration: Close to the Citizen or far from the Center?

Erdem GÜÇ¹

ÖNE ÇIKANLAN	<ul style="list-style-type: none">Dijital dönüşüm kamu yönetimini ve yerel yönetimleri etkilemektedir.Yerel yönetimler bütüncül bir dijital dönüşüm için merkezi yönetimlerle uyum ve iş birliği içerisinde olmalıdır.Vatandaşa en yakın yönetim birimi olarak yerel yönetimler kamuda dijital dönüşümde önemli bir aktör ve paydaştır.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">Digital transformation affects public administration and local governments.Local governments should be in harmony and cooperation with central governments for a holistic digital transformation.As the closest government unit to citizens, local governments are an important actor and stakeholder in digital transformation in the public sector.
ÖZ	<p>21. Yüzyıl dijital teknolojilerde yaşanan devrimsel gelişmelere sahne olurken, kamu yönetimi de hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler boyutuyla dijital dönüşümünden yoğun olarak etkilenmektedir. Başlangıçta, geleneksel bürokratik yöntemlerin yol açtığı olumsuzlukların aşılmasında faydalı bir araç olarak görülen dijital teknolojilerin merkezi ve yerel yönetimler tarafından kullanılmasıyla başlayan süreç, günümüzde tüm yönetsel, kültürel ve örgütsel yapıları içeren bütüncül bir dijital dönüşüm aşaması haline gelmiştir. Yerel yönetimler halka en yakın yönetim birimi olması itibarıyla, dijital teknolojiler aracılığıyla kamu hizmetlerinin sunulması, demokratik ve katılımcı bir ortam yaratılması, akıllı bir kent ekosisteminin oluşturulması gibi konularda daha spesifik özelliklere sahiptir. Dolayısıyla, dijital dönüşüm sürecinde daha hızlı geri bildirim alma ve kendine özgü projeler geliştirme potansiyeli bulunmaktadır. Ancak, kamu yönetiminde bütüncül ve başarılı bir dijital dönüşümün oluşturulması için, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki uzaklığın giderilerek koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması gerekmektedir.</p> <p>Bu makalede; Kamu yönetiminde dijital dönüşümün yerel yönetimler çerçevesinde değerlendirilmesi yapılarak, merkez ve yerel açısından kesişen ve ayrışan boyutlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin dijital dönüşüm aşamasındaki konumu, rolü ve güncel uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla literatür taraması yapılmış, ulusal ve uluslararası endeksler, istatistiksel veriler ve örnek uygulamalar analiz edilerek dünyada ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin dijital dönüşümünün genel görünümü tartışılmıştır.</p>
ABSTRACT	<p>As the 21st century witness's revolutionary developments in digital technologies, public administration is also heavily affected by digital transformation in both central and local governments. The process that started with the use of digital technologies by central and local governments, which were initially seen as a useful tool to overcome the negativities caused by traditional bureaucratic methods, has now become a holistic digital transformation phase that includes all administrative, cultural and organizational structures. Since local governments are the closest government unit to the public, they have more specific characteristics in terms of providing public services through digital technologies, creating a democratic and participatory environment, and creating a smart city ecosystem. Therefore, they have the potential to receive faster feedback and develop unique projects in the digital transformation process. However, for a holistic and successful digital transformation in public administration, the distance between central and local governments should be eliminated and coordination and cooperation should be ensured.</p> <p>In this article, it is aimed to evaluate the digital transformation in public administration within the framework of local governments and to examine the intersecting and diverging dimensions in terms of central and local. In this context, in order to evaluate the position, role and current practices of local governments in the digital transformation phase, literature review, national and international indices, statistical data and sample applications are analyzed and the general view of the digital transformation of local governments in the world and in Turkey is discussed.</p>
Local Government, Digital Transformation, Public Administration, Digital Technologies, Digital Governance	
Atf (Citation):	Güç, E. (2024). Kamu yönetiminde dijital dönüşüm bağlamında yerel yönetimler: Vatandaşa yakın merkeze uzak mı? Urban 21 Journal, 2(2), 113-129

¹ Doktora Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, erdemguc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5873-8433

Giriş

İnsanlık tarihinde teknolojinin ekonomik ve toplumsal ilerlemedeki etkisi düşünüldüğünde dört önemli aşamadan bahsetmek mümkündür. İlk olarak Sanayi Devrimi'nde buharlı makineler ve daha sonrasında elektrikli motorların yarattığı değişim ile endüstri toplumuna geçilmiş, ardından çekirdeğinde bilgisayar ve internet teknolojilerinin olduğu bilgi toplumu aşamasıyla bilgi ve iletişim teknolojileri küresel çaptaki değişimin katalizörü haline gelmiştir. Son aşama olarak günümüzde, "Dijital Çağ" olarak nitelendirilen ve yapay zekâ, büyük veri, nesnelerin interneti gibi yeni nesil dijital teknolojiler aracılığıyla ekonomik, sosyal, kültürel yönetsel alanlar başta olmak üzere hayatın her alanını radikal ve hızlı bir biçimde dönüştüren yeni bir dönemi yaşamaktayız. Dijital dönüşümün yarattığı bu değişim rüzgârı, kamu yönetimini ve onun halka en yakın uzantısı olan yerel yönetimleri de büyük oranda etkilemektedir.

Dijital dönüşümün etkileri her ne kadar dijital teknolojiler ile karakterize edilebilir olsa da aslında yönetim yapısında ve kültüründe bütüncül bir değişim yaratan karmaşık, maliyetli ve bir o kadar zorlu bir süreçtir. Ancak tüm bu zorluklara rağmen hem merkezi hem de yerel yönetimlerde bürokrasinin olumsuz etkilerinin azaltılması, daha etkin, verimli, şeffaf bir yönetim anlayışının benimsenmesi ihtiyacıyla gündeme gelen kamu yönetiminde yeni reform hareketleri için dijital teknolojiler kullanışlı bir araç olarak görülmektedir. Nitekim son otuz yılda yaşanan gelişimlere bakıldığında, devletlerin dijital teknolojilere yönelik ciddi çalışmalar yürüttükleri söylenebilir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren bilgi ve teknolojiyi etkin kullanan bilgi toplumuna geçiş çerçevesinde ilk olarak merkezi yönetimlerde e-devlet platformları yaygınlaşmış, yerel yönetimlere e-belediyecilik olarak yansımıştır. Daha sonrasında yeni nesil dijital teknolojilerin de etkisiyle, merkezi idarede dijital devlet vizyonu benimsenmiş, yerelde ise dijital bir yerel ekosistemi fırsatı olarak akıllı kent yaklaşımları gündeme gelmiştir.

Yerel yönetimler, dijital dönüşüm konusunda kendi ihtiyaçları, kültürel dokuları, yerel dinamikleri ve demografik yapıları çerçevesinde daha özgün dijital proje ve uygulamalar gerçekleştirebilme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, sunulan hizmetlerin geri bildirimlerini daha hızlı alma, halkın nabzını tutmak için dijital katılım ve demokrasi araçlarını kullanma, yöneticilerin halkla dijital platformlar üzerinden ulaşma imkanları bakımından merkezi yönetimlerden farklılaşmaktadır. Tüm bu farklılıklara rağmen, kamu yönetiminde dijital dönüşümün bütüncül bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için merkezi ve yerel yönetimler arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Ancak uygulamada bunun ne kadar başarılabilirliği halen gelişime muhtaç ve tartışılması gereken bir konudur.

Bu çalışmada; Kamu yönetiminde dijital dönüşümün yerel yönetimler çerçevesinde değerlendirilmesi yapılarak, merkez ve yerel açısından kesişen ve ayrışan boyutlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin dijital dönüşüm aşamasındaki konumu, rolü ve güncel uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla literatür taraması yapılmış, ulusal ve uluslararası endeksler, istatistiksel veriler ve örnek uygulamalar analiz

edilerek dünyada ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin dijital dönüşümünün genel görünümü tartışılmıştır.

1. Dijital Dönüşüm

Dijital dönüşüm, sürecin katalizörü olan yeni nesil dijital teknolojiler aracılığıyla günümüz dünyasında hızlı ve sessiz bir şekilde “yeni normal” haline gelerek, her alanda etkisini hissettiren bir fenomen haline gelmiştir (Eggers, 2016, s. 5). Dijital dönüşüm kavramı, tanımlandığı konunun içerisindeki niteliği ve vurgusu itibarıyla, farklı yönleriyle öne çıkarılabilen yüzlerce tanımla bulunan çok yönlü bir kavramdır. Bu bakımdan, literatürde sıklıkla birbirleri yerine kullanılan ancak her biri farklı aşamaları temsil eden “sayısallaştırma/dijitalleştirme” (Digitization), “dijitalleşme” (Digitalization) ve “dijital dönüşüm” (Digital Transformation) kavramlarının ayrımı yapılarak dijital dönüşümün tanımlanması kavramsal çerçevenin doğru şekilde çizilmesi için yararlı olacaktır (ICLEI, 2023, s. 4; Mergel, Edelman ve Haug, 2019, s. 12):

- Sayısallaştırma/Dijitalleştirme (Digitization): Analog bilgilerin (belge, dokümana, resim vb.) sıfır ve birlerden oluşan sayısal rakamlarla ifade edilebilecek formata getirilip, dijital ortama aktarılmasıdır.
- Dijitalleşme (Digitalization): Mevut iş ve yönetim süreçlerinde, dijital araç ve teknolojileri kullanılarak (e-imza, yazılım, elektronik belge otomasyonları vb.) organizasyonun daha hızlı ve verimli hale getirilmesidir.
- Dijital Dönüşüm (Digital Transformation): Dijital teknolojilerin mevcut süreç ve hizmetlerde kullanılmasından daha geniş bir perspektifte kültürel, örgütsel ve iletişimsel değişimi nitelemektedir. Dolayısıyla dijital dönüşüm, yapay zeka, büyük veri, bulut bilişim gibi dijital teknolojilerin hayatın her alanına entegre edilmesiyle birlikte kurumların, şirketlerin, şehirlerin ve toplumun tamamını içerisine alan radikal ve bütüncül bir değişim sürecidir.

Dijital dönüşüm aşaması, sayısallaştırma ve dijitalleşme aşamaları ile mukayese edildiğinde yeni bir düşünme ve çalışma modeli gerektiren “yıkıcı” bir dönüşüm süreci olarak tasvir edilmektedir (Siebel, 2022, s. 37). Wirtz'e göre, dijital dönüşüm süreci dört aşamaya ayrılmaktadır; (1) “Dijital evrim ve adaptasyon” aşaması, başlangıç için teknolojinin henüz düşük düzeyde kullanıldığı ve insan tarafından kontrol edildiği istikrarlı bir sistemin kurulmasının ardından çevresel dinamiklerde yaşanan uyum sürecidir; (2) “Dijital genişleme ve göç”, kurulan sistemin modern teknolojilerle genişletildiği, yeni çalışma modellerinin ve çevrimiçi kanalların oluşturulduğu, insan tarafından izlenen ve takip edilen orta düzeyli teknolojilerin kullanıldığı aşamadır; (3) “Dijital Dönüşüm”, ilk iki ön hazırlık aşamasının ardından dijital teknolojilerin karar alma ve işleyiş gibi tüm süreçlere entegre edildiği, insan ve teknolojinin birbirini kontrol ettiği yüksek düzeyde otomatikleşmenin sağlandığı aşamadır; (4) “Radikal dijital dönüşüm”, önceki sistemin bütünüyle ortadan kaldırılmasının ardından, karar verme, bilgi alışverişi ve yönetim sürecinin insana ihtiyaç duymayacak şekilde tamamıyla optimize edilmiş dijital teknoloji ve makineler tarafından yerine getirildiği köklü bir dönüşüm aşamasıdır (Wirtz, 2021, s. 475). Görüldüğü üzere, dijital dönüşümün aşamaları arasında

geçişin ve nihayetinde ideal bir dijital ekosisteminin oluşmasında en önemli faktörlerden birisi, modern ve yeni nesil dijital teknolojilerin etkin bir şekilde kullanılmasıdır.

Bilgi çağının ilk inovasyon dalgasında bilgisayarlar ve ikinci dalgasında internet ile başlayan teknoloji devrimi, günümüz dijital çağında yapay zekâ, büyük veri, bulut bilişim, nesnelerin interneti ve blokzinciri gibi yeni nesil dijital teknolojiler ile şekillenmektedir (Siebel, 2022, s. 31). Dijital dönüşüm konusunda öne çıkan teknolojilere bakıldığında:

- Yapay Zekâ (Artificial Intelligence): Son zamanlarda geliştirilen uygulama ve teknolojilerle popüler hale gelmiş olsa da Yapay Zekâ (YZ) aslında 1950'lerden beri var olan makine öğrenme araştırmalarının bir alanıdır. Literatürde uzlaşılmış evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte, YZ genel olarak "düşünme ve öğrenme yeteneğine sahip sistemler" olarak tanımlanabilir (Medaglia, Gil-Garcia ve Pardo, 2023, s. 127).
- Büyük Veri (Big Data): Geleneksel veri işleme araçlarıyla işlenemeyecek kadar büyük hacimli, yüksek hızda ve çeşitli kaynaklardan toplanan verilerin analiz edilmesine imkân veren teknolojidir (Siebel, 2022, s. 101).
- Bulut Bilişim (Cloud Computing): Bir ağ üzerinden veri depolama, işleme ve erişim sağlayan, fiziksel donanım ve yazılım altyapısına ihtiyaç duymadan esnek ve ölçeklenebilir bilişim hizmetleri sunulmasıdır (Anthopoulos, 2017, s. 84).
- Nesnelerin İnterneti (Internet of Things): İnsanların, cihazların ve nesnelerin internet bağlantısı ve sensörler aracılığıyla iletişim kurduğu ve bilgilerin analiz edildiği gelişmiş bir ağ teknolojisidir (Göçoğlu, 2020, s. 622).
- Blokzinciri (Blockchain): İşlemleri ve verileri güvenli, şeffaf ve merkezi olmayan bir şekilde kaydeden ve doğrulayan dağıtık bir defter teknolojisidir (ICLEI, 2023, s. 6).

Yeni nesil dijital teknolojilerin sunduğu imkanlar ekseninde gelişen dijital dönüşüm fenomeni, bireyler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve kamu yönetimi gibi toplumsal hayatın tüm paydaş ve aktörlerini yoğun bir şekilde etkilemektedir. Bu çalışmanın konusu itibarıyla, kamu yönetimi ve yerel yönetimler bağlamında dijital dönüşümün etkileri üzerinde durulacaktır.

2. Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm: Elektronik Devletten Dijital Devlete Geçiş

Dijital dönüşümün kamu yönetimine olan etkisi, geleneksel bürokratik süreçlerini ve sunduğu hizmetlerini analog ortamdaki dijital ortama taşımaktan daha öte, tüm işleyiş biçimine yönelik bütüncül bir dönüşümü ifade etmektedir. Dolayısıyla bu süreçte, mevcut hizmetlerini, politikalarını, yönetimsel süreçlerini, vatandaş ile olan etkileşimini yeni nesil dijital teknolojiler ve buna uygun çalışma modelleri çerçevesinde revize ederek, dijital çağın ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde tasarlanması gerekmektedir (Mergel, Edelman ve Haug, 2019, s. 12).

Literatürde kamu yönetiminde dijital dönüşüm bağlamında yapılan çalışmalarda, elektronik devlet, kablolu devlet, sanal devlet, online devlet ve dijital devlet gibi çok fazla terimin birbirleri yerine kullanımı söz konusudur. Sürecin başlangıcında, Avrupa'da, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası, Avrupa Birliği gibi uluslararası organizasyonlarda ve ülkemizde yoğun olarak e-devlet kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır (Özer, 2017, s. 462). ABD'de ise

2000’li yılların başlarında Ulusal Bilim Vakfı tarafından benimsenen “dijital devlet” kavramının e-devlete oranla daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (Dawes, 2008, s. 87). Ancak burada bahsi geçen dijital devlet kavramı, günümüzdeki geniş kapsamlı süreçleri ifade eden dijital devletten ziyade aslında e-devlet, sanal devlet vb. ile eş anlamlı bir kullanımdır. Zira günümüzde yapay zeka, nesnelerin interneti, büyük veri, blokzinciri ve bulut bilişim başta olmak üzere yeni nesil dijital teknolojilerin artan entegrasyonu sebebiyle, dijital devlet kavramı son yıllarda giderek daha kapsayıcı ve şemsiye bir kavram haline gelmiştir (Wirtz, 2021, s. 96)

1990’lı yıllarda bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle kişisel bilgisayarlar ve internetin giderek yaygınlaşması, özel sektörün bu alanda ciddi yatırımlar yapması sonucunda e-ticaretin yükselişine sahne olmuştur. Yaşanan teknoloji devriminin merkezinde olan ABD’de hükümet yaşanan değişime kayıtsız kalmamış, 1993 yılında Ulusal Performans İncelemesi (National Performance Review) ile bürokrasinin azaltılması, müşteri ve sonuç odaklı girişimci devletin oluşturulması amacıyla kamu sektörünün bilgi ve teknolojiden faydalanması gerektiğini ilk defa gündeme getirmiştir (Dawes, 2008, s.87). Bu bağlamda, elektronik devlet, “devletin teknolojiyi kullanarak vatandaşlara, işletmelere, çalışanlara, diğer kurumlara ve devlet kuruluşlarına devlet bilgi ve hizmetlerine erişimi sağlamayı amaçlayan bir sistem” ihtiyacıyla ortaya çıkmıştır (Layne ve Lee, 2001, s. 123).

Devletin ihtiyaçlarını karşılamak için analog faaliyetleri ve altta yatan operasyonları çevrimiçi olarak hareket ettirme ve bu doğrultuda teknolojiden faydalanma arayışının bir sonucu olarak e-devlet, vatandaşlar için erişilebilirlik ve kamu hizmetlerinin sunumunda verimlilik açısından önemli kazanımlar sağlamıştır. Ancak zamanla değişen koşullara ayak uydurmak ve devletin bu süreçteki rolünü yeniden konumlandırmak için daha nüanslı bir yaklaşım olan dijital devletin benimsenmesi ve atılacak adımların da bu bağlamda şekillenmesi dijital çağın bir gerekliliği olarak görülmektedir (Welby ve Ubaldi, 2023, s. 2).

Dijital devlet dönüşümünün çok yönlü ve bütüncül bir yaklaşım olduğu düşünüldüğünde, sürecin önemli bir aktörü ve paydaşı olarak yerel yönetimlerinde bu vizyon içerisindeki yerinin ve durumunun incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

3. Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm

Yerel yönetimlerde dijital dönüşümün gelişimi, önceki bölümde değinildiği üzere dijital teknolojilerde yaşanan gelişmelere paralel şekildedir. Dijital teknoloji devrimi ve küreselleşme öncesinde bilginin yayılım hızının sınırlı olması nedeniyle yerel yönetimler kendi içerisine dönük ve kapalı bir şekilde gelişimlerini sürdürmekteydi. Ancak bilgi ve teknolojide yaşanan gelişmelerle birlikte yerel yönetimler, dünyadaki yeni yönelimleri ve güncel gelişmeleri takip edebilme, dünyadaki diğer örneklerle mukayese ederek kendi mevcut durumlarını görme ve hayata geçirdikleri inovatif projeleri gösterme imkanına erişmişlerdir (Kaypak, Yılmaz ve Bimay, 2017, s. 1801). Dijital dönüşümün yerel yönetimlerdeki en belirgin yansımaları, kamusal hizmetlerin sunumunda ve vatandaş ile olan iletişim kanallarında dijital teknolojilerin sunduğu yeni imkanlardan faydalanılması eğilimleriyle ortaya çıkmaktadır (Şen, 2023, s. 145). Özellikle belediyelerin e-devletin yereldeki yansıması olarak kullandığı e-belediyeçilik veya

günümüzdeki kullanımıyla dijital belediyecilik, tanıtım, hizmet sunumu, katılım ve bilgilendirme süreçlerinin yanı sıra verimlilik ve kaliteyi artırma, bürokrasiyi azaltma, yerel demokrasi ve katılımı güçlendirme için de başlıca dijital enstrümanlarından birisidir (Henden ve Henden, 2005, s. 54). Öyle ki, dünyadaki ilk dijital belediye Hollanda'daki Molenwaard Belediyesi örneğinde olduğu gibi fiziksel bir belediye olmadan yürütülen dijital belediyecilik uygulamaları da bulunmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 67). Zira bu uygulama aynı zamanda, bir çok devletin gelecek için idealize ettiği otonom bir dijital devlet ekosistemi kurma çabalarının yerelde somutlaşmış örneği olarak da nitelendirilebilir.

Yerel yönetimlerde dijital dönüşümün gerçekleştirilmesinde gerek vatandaş, özel sektör, sivil toplum, diğer kamu kurumları gibi paydaşlarla gerekse kurumun kendi içerisinde oluşturacağı dijital yönetim, dijital demokrasi, dijital katılım gibi yönetsel süreçlerde iyi bir yönetim ortamı ve mekanizmalarının oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Dijital yönetim (digital governance), kamuda yönetim, hizmet ve demokratik süreçlerde vatandaş, sivil toplum, özel sektör ve idare arasındaki ilişkilerin dijital teknolojiler aracılığıyla desteklendiği yönetsel süreci ifade etmektedir. Dawes'e göre dijital yönetimin beş temel hedefi bulunmaktadır (Dawes, 2008, ss. 86-87):

- Politika çerçevesi, Bilgiyle ilgili tüzükler ve politikalar, e-yönetişim için temel meşrulaştırıcı temeldir;
- Gelişmiş kamu hizmetleri, hizmet iyileştirmeleri organizasyonel bakış açısını müşteri odaklılıkla değiştiren, kamunun bilgi veya hizmet arayan tüm paydaşlara sağduyulu bir yaklaşım sergilemesidir;
- Yüksek kaliteli ve uygun maliyetli kamu faaliyetleri, yönetsel ve teknik iyileştirmeler kapsamında verimli ve doğru yatırımlar, risk yönetimi, tedarik reformu, performans değerlendirmesinin yapılmasıdır;
- Demokratik süreçler ve vatandaş katılımı, dijital teknolojiler aracılığıyla katılım, bilgilendirme, kamuoyu oluşturma ve istişare süreçlerinin gerçekleştirilmesidir;
- İdari ve kurumsal reform, şeffaf, hesap verebilir, güven duyulan bir ortamın tesisi için kurumsal kültür ve organizasyon yapılarındaki değişimdir.

Dijital demokrasi (digital democracy), doğrudan bir demokrasi biçimi oluşturmak, temsili süreci çevrimiçi hale getirmek, karar verme ve politika yapım süreçlerinde katılımı sağlamak amacıyla dijital teknolojilerin kullanılmasıdır (Lips, 2020, s. 171). Belediyelerin web siteleri, sosyal medya hesapları veya mobil uygulamaları üzerinden yapılan oylamalar, çevrimiçi gerçekleştirilen toplantılar, dijital mecralar üzerinden düzenlenen protesto ve imza toplama etkinlikleri dijital demokrasinin başlıca örnekleri arasında gösterilebilir (Özer, 2017, s. 473). Dijital katılım (digital participation) ise, dijital teknolojiler aracılığıyla paydaşlar arasında bilgi alışveriş kanalları oluşturularak, tüm kesimleri kamuda karar alma süreçlerine dahil eden ve böylece adil politika yapımını teşvik eden katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Wirtz, 2021, s. 109).

Yerel yönetimlerde dijital dönüşümün sağladığı başlıca fayda ve yenilikleri özetlemek gerekirse (Erdoğan, 2019, s. 69; Henden ve Henden, 2005, s. 59):

- Yönetim ve karar alma süreçlerinde daha şeffaf ve hesap verebilir olma: Dijital uygulamalar sayesinde yerel yönetimlerin faaliyetleri vatandaşlar tarafından daha kolay izlenebilir hale gelmekte ve bu sayede, hesap verebilir ve şeffaf bir ortam oluşturulabilmektedir. Örneğin, e-belediyeçilik portalında yapılan harcamalar, ihaleler ve projelere dair bilgilerin vatandaşlara sunulması.
- Zaman ve kaynak israfını önleme: Dijital portal ve kanallar sayesinde, vatandaşlar birçok belediye hizmetine kurumlara gitmeksizin ulaşabilmektedir. Bu sayede zamandan ve maliyetten tasarruf sağlanmaktadır. Örneğin, fatura ve vergi ödeme işlemlerinin web sitesi ve mobil uygulamalarla dijital ortamdaki yapılabilmesi.
- Yerel yöneticilerle vatandaşlar arasında etkin bir iletişim ağının kurulması: Yerel yöneticiler dijital platformlar ve sosyal medya aracılığıyla vatandaşlarla sürekli olarak iletişim kurarak görüş alabilmekte ve yaşanan sorunlar için çözüm merkezleri üzerinden yardımcı olabilmektedir.
- Vatandaşların politik karar alma süreçlerine dijital yoldan katılımının mümkün hale gelmesi: Dijital teknolojiler, vatandaşların yerel yönetimlerde daha aktif bir rol oynamasını imkân sağlamaktadır. Örneğin, online anketler ve katılım platformları üzerinden vatandaşlar, belediyenin yapacağı projeler, kullanılacak toplu taşıma araçlarının tasarımları, park ve tesis isimlerinin belirlenmesi sürecine dahil olmaktadır.
- Belediyeçilik hizmetlerinin tanıtımına ve vatandaşa duyurulmasına katkı sağlar: Dijital platformlar sayesinde belediyeler sundukları hizmetleri daha etkin bir biçimde tanıtabilir ve vatandaşa duyurabilir. Örneğin, belediyelerin sosyal medya hesapları ve web sitelerinde projeler, kültürel etkinlikler ve sosyal yardımlar hakkında bilgilendirici içerikler sunarak vatandaşların bu hizmetlerden haberdar olmasını sağlayabilir.
- Katılımcılık ve izlenebilirlik sayesinde hizmet kalitesinin artırılması: Vatandaşların dijital yollarla hizmetlere katılımı ve hizmetlerin izlenebilirliği, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin kalitesini yükseltebilmektedir. Örneğin, belediyelerin hizmet değerlendirme anketleri, şikâyet yönetim sistemleri ve vatandaş geri bildirimlerine dayalı karar alma mekanizmaları hizmetlerin iyileştirilmesine imkân tanımaktadır.
- Dünya ile bütünleşme ve dijital teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırılması: Dijital dönüşüm, yerel yönetimlerin küresel trendlerle uyumlu hale gelmesine olanak tanımakta, şehirlerin dünya ile daha fazla entegrasyon sağlamasını ve vatandaşların dijital teknolojilere uyum sağlamasını teşvik etmektedir. Örneğin, akıllı şehir uygulamaları ve dijital altyapılar, bir şehrin uluslararası platformlarda daha rekabetçi olmasına imkân sağlayabilmektedir.

Yerel yönetimlerde dijital teknolojilerle bütünleşmenin bir diğer önemli yansıması ise, dünyada giderek artan kentleşmeyle artan nüfus ve buna bağlı gelişen sorunların çözümü için dijital teknolojilerin kullanıldığı akıllı kent yaklaşımıdır (Yaman ve Çakır, 2018, s. 1127). Akıllı kent (smart city), üzerinde uzlaşılmış bir tanımla bulunmamakla birlikte, teknolojiye odaklanan

“akıllı teknoloji”, insan kaynağına odaklanan “akıllı insanlar” ve yönetişime odaklanan “akıllı işbirliği” vurgularıyla çok sayıda tanımı bulunmaktadır (Meijer ve Bolívar, 2016, s. 396). Anthopoulos, literatürdeki tanımlardan yola çıkarak, “akıllı kent, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan ayakta kalmak ve altı boyutla (insan, ekonomi, yönetişim, hareketlilik, çevre ve yaşam) ilgili çeşitli zorlukları ele almak için bir araç olarak bilgi iletişim teknolojileri ve inovasyonun şehirler (yeni, mevcut veya bölgeler) tarafından kullanılması” şeklinde şemsiye bir tanım önermiştir (Anthopoulos, 2017, s. 8). Akıllı kentlerin boyutlarına bakıldığında, tanımlamadaki evrensellik sorununun bu hususta da yaşandığı söylenebilir. Örneğin Giffinger ve Gudrun, akıllı kentlere yönelik geliştirdikleri altı boyutlu modelde (Giffinger ve Gudrun, 2007, ss. 14-15);

- “Akıllı ekonomi”, yenilikçilik, girişimcilik, esnek işgücü piyasası ve uluslararası bağlantılar;
- “Akıllı insanlar”, eğitim seviyesi, yaratıcılık, kültürel çeşitlilik ve kamusal hayata katılım;
- “Akıllı yönetişim”, şeffaf yönetişim, vatandaş katılımı ve sürdürülebilir politik stratejiler;
- “Akıllı mobilite”, ulaşım ve bilgi iletişim teknolojilerine, erişim, sürdürülebilir ulaşım sistemleri ve ulusal/uluslararası erişilebilirlik;
- “Akıllı çevre”, kirlilik önleme, sürdürülebilir kaynak yönetimi ve çevre koruma;
- “Akıllı yaşam”, konut kalitesi, sağlık hizmetleri, eğitim olanakları ve sosyal uyum gibi farklı yönleri içeren unsurlara yer vermişlerdir.

Yerel yönetimlerde yeni nesil dijital teknolojilerin yoğun bir biçimde ilişkilendirildiği yaklaşım olarak akıllı kentlerde yer alan başlıca teknolojiler ve kullanım alanları ise genel hatlarıyla şu şekilde örneklendirilebilir (Anthopoulos, 2017; ICLEI, 2023, s. 5; Lips, 2020, s. 145; Erdoğan, 2019, s. 68; Göçoğlu, 2020, s. 622):

- Yapay Zekâ: Yerel yönetimlerde karar verme, politika oluşturma ve gelecek için anlamlı projeksiyonlar oluşturma becerilerinin arttırılmasında kullanım alanı bulunmaktadır. Sanal asistanlar, tahmin sistemleri, trafik yönetimi, enerji optimizasyonu, güvenlik sistemleri, akıllı binalar ve kamu hizmetlerinin otomasyonu gibi alanlar da yine kullanım alanları arasında gösterilebilir. Örneğin Singapur, arazi kullanımı, hareketlilik, enerji ve çevre gibi kentsel gelişim için çeşitli senaryoları ve sonuçları simüle eden “Sanal Singapur” adlı bir yapay zekâ geliştirmiştir.
- Büyük Veri: Şehirlerde üretilen devasa veri miktarını analiz ederek şehir yönetimine derinlemesine içgörüler sunmaktadır. Trafik analizleri, hava kirliliği izleme, vatandaş geri bildirimleri, hizmet iyileştirme, kaynak yönetimi, dijital şehir hafızası oluşturma gibi amaçlarda kullanılabilir. Örneğin Singapur, arazi kullanımı, hareketlilik, enerji ve çevre gibi kentsel gelişim için çeşitli senaryoları ve sonuçları simüle eden “Sanal Singapur” adlı bir yapay zekâ geliştirmiştir.
- Büyük Veri: Şehirlerde üretilen devasa veri miktarını analiz ederek şehir yönetimine derinlemesine içgörüler sunmaktadır. Trafik analizleri, hava kirliliği izleme, vatandaş geri bildirimleri, hizmet iyileştirme, kaynak yönetimi, dijital şehir hafızası oluşturma gibi amaçlarda kullanılabilir. Örneğin Singapur, arazi kullanımı, hareketlilik, enerji ve çevre gibi kentsel gelişim için çeşitli senaryoları ve sonuçları simüle eden “Sanal Singapur” adlı bir yapay zekâ geliştirmiştir.
- Bulut Bilişim: Akıllı şehirlerde veri depolama ve işleme maliyetlerini düşürerek, esneklik ve ölçeklenebilirlik sağlamaktadır. Şehir yönetim sistemlerinin merkezi yönetimi, veri paylaşımı, hizmetlerin dijitalleştirilmesi ve uzaktan erişim gibi kullanım alanları bulunmaktadır.
- Nesnelerin İnterneti: Şehirdeki fiziksel nesnelere internete bağlayarak sensörler aracılığıyla veri toplanmasını ve şehirdeki tüm akıllı cihazların birbirleriyle iletişim

kurmasını sağlamaktadır. Akıllı sensörler, aydınlatma, trafik ışıkları, enerji yönetimi, su ve atık izleme sistemleri en yaygın kullanım alanları arasındadır.

- Blokzinciri Teknolojisi: Verilerin güvenli ve şeffaf bir şekilde saklanmasını ve paylaşılmasını sağlar. Dijital kimlik yönetimi, akıllı sözleşmeler, mülkiyet kayıtları ve şehir içi ödeme sistemleri gibi alanlarda kullanım imkânı bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerde dijital dönüşümün birçok olumlu ve geliştirici etkisinin yanı sıra potansiyel sorunlar ve riskler de söz konusudur. Özellikle kişisel verilerin ve mahremiyetin korunması hususunda yaşanabilecek ihlaller ve sızıntılar, dijital teknolojilerin gözetim aracı olarak kullanımı, sistemsel bazda yaşanabilecek teknik aksaklıklar sonucunda yaşanacak maddi ve manevi kayıplar bu sorunlardan bazılarıdır (Lips, 2020, s. 209; Medaglia, Gil-Garcia ve Pardo, 2023, s. 124). Bir başka problemli nokta ise yerel yönetimler arasında maddi ve teknik imkanlar sonucunda, dijital uçurum oluşma riskidir. Dünya’da gelir dağılımında geri kalan, nitelikli personel kaynağı ve dijital teknolojilere ulaşma zorluğu yaşayan yerel yönetimler bu bağlamda potansiyel zorluklarla yüzleşmek zorunda kalabilir (Anthopoulos, 2017, s. 223).

4. Dünyada Yerel Yönetimlerde Dijital Gelişiminin Görünümü ve Örnek Uygulamalar

Dijital devletle ilgili endeks çalışmalarının büyük bir bölümü her ne kadar merkezi idarelerin politika ve uygulamalarına yoğunlaşmış olsa da kamu yönetiminin vatandaşa en yakın temas noktası olan yerel yönetimler, dijital devlete dönüşüm sürecinin önemli bir paydaşı ve aktörü konumundadır. Çalışmanın bu bölümünde, Birleşmiş Milletler (BM) E-Devlet Anketi 2024 kapsamında hazırlanan Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi (Local Online Services Index [LOSI]) ve IMD’nin Akıllı Şehir Endeksi 2024 araştırmalarında dünyada yerel yönetimlerin dijital dönüşüm konusundaki genel görünümü ve başarılı uygulamaları değerlendirilmektedir.

Dünyada dijital devletin gelişmişlik düzeyini ölçmeye yönelik hazırlanan önemli endekslerden birisi olan ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN DESA) tarafından hazırlanan BM E-Devlet Anketi 2024 yılı raporunda, dijital devletin etkin bir biçimde uygulanması için merkezi ve yerel yönetimler arasındaki hizmet sunum performansının eşit düzeyde olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. BM’nin ilk defa 2018 yılında 40 şehirde yaptığı pilot çalışmayla dijital devlet araştırmalarına dahil ettiği Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2030 vizyonu çerçevesinde yerel yönetimlerin dijital devlet gelişmişlik düzeyine odaklanmaktadır (United Nations [UN], 2024, s. 135). BM E-Devlet Anketi 2024 araştırması kapsamında hazırlanan Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi’nde 193 üye ülkenin en kalabalık şehirleri baz alınarak; “kurumsal çerçeve” (5 Gösterge), “içerik sunumu” (30 Gösterge), “hizmet sunumu” (30 Gösterge), “katılım ve etkileşim” (10 Gösterge), “teknoloji” (18 Gösterge) ve 2024 yılında endekse dahil edilen “e-devlet okuryazarlığı” (10 Gösterge) başlıkları altında 6 kriter ve altı kriter içerisinde yer alan toplam 95 gösterge üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmada, ankete katılan 193 şehir arasından 151 şehrin çevrimiçi hizmet veren bir portala sahip olduğu, 42 şehrin ise böyle bir platforma sahip olmadığı bilgisi paylaşılmıştır (UN, 2024, s. 137).

Tablo 1

BM 2022-2024 Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endekslerinde Şehirlerin Dağılımları

	Çok Yüksek LOSI (1-0,75)	Yüksek LOSI (0,75-0,50)	Orta LOSI (0,50-0,25)	Düşük LOSI (0,25-0)	Portalı Olmayan
2024	42	39	40	30	42
2022	38	37	45	26	47

Kaynak: (United Nations e-Government Knowledgebase, 2024).

BM'nin 193 üye devletinin tamamındaki en kalabalık şehirleri kapsadığı için 2022 ve 2024 Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksleri baz alınarak LOSI dağılımlarına bakıldığında (Tablo 1), 2022 yılında 47 şehrin portalı bulunmuyorken, bu sayı 2024 yılında 42'ye gerilemiştir. Çok Yüksek yani %75'in üzerinde LOSI değeri elde eden şehirlerin sayısı ise 2024 yılında 42'ye yükselmiştir.

Tablo 2

BM 2024 Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi İlk 20 Ülke

Yerel 2024 Sırası	Şehir	Ülke 2024 Sırası	Ülke	Bölge	LOSI Değeri	Yerel 2022 Sırası	Değişim
1	Tallinn	2	Estonya	Avrupa	0,9271	3	+2
1	Madrid	17	İspanya	Avrupa	0,9271	1	
3	Riyad	6	Suudi Arabistan	Asya	0,9167	34	+31
4	New York	19	ABD	Amerika	0,9063	5	+1
4	Dubai	11	BAE	Asya	0,9063	5	+1
4	Kopenhag	1	Danimarka	Avrupa	0,9063	4	
7	İstanbul	27	Türkiye	Asya	0,8958	11	+4
8	Berlin	12	Almanya	Avrupa	0,8854	1	-7
9	Singapur	3	Singapur	Asya	0,8750	9	
9	Seul	4	Güney Kore	Asya	0,8750	30	+21
9	Londra	7	Birleşik Krallık	Avrupa	0,8750	40	+31
12	Şangay	35	Çin	Asya	0,8646	10	-2
13	Tokyo	13	Japonya	Asya	0,8542	14	+1
13	Manama	18	Bahreyn	Asya	0,8542	25	+12
13	Kiev	30	Ukrayna	Avrupa	0,8542	21	+8
16	Viyana	22	Avusturya	Avrupa	0,8438	16	
16	Moskova	43	Rusya	Avrupa	0,8438	5	-11
16	Bogotá	68	Kolombiya	Amerika	0,8438	11	-5
19	Sao Paulo	50	Brezilya	Amerika	0,8333	16	-3
19	Montevideo	25	Uruguay	Amerika	0,8333	29	+10

Kaynak: (United Nations e-Government Knowledgebase, 2024).

BM'nin 2024 Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi'nde ilk yirmi şehrin sıralamasına (Tablo 2) bakıldığında, ilk sırayı en yüksek değere sahip olan Tallinn ve Madrid şehirlerinin paylaştığı görülmektedir. Onları sırasıyla, üçüncü Riyad, dördüncülüğü paylaşan New York, Dubai ve Kopenhag, yedinci İstanbul, sekizinci Berlin ve dokuzunculuğu paylaşan Singapur, Seul ve

Londra şehirleri takip etmiştir. Endekste ilk yirmi sırada yer alan şehirlerin %83'ün üzerinde LOSI değerine ulaşmış olduğu görülürken, şehirlerin sıralama ve ortalama değer olarak birbirine çok yakın olması dikkat çekmektedir. Sıralamada Riyad, Londra, Seul şehirleri 2022 endeksine göre oldukça büyük bir ilerleme gösterirken, Moskova ve Berlin'in ciddi bir gerileme yaşadığı gözlemlenmektedir. Bölge bazında dağılımları bakımından, endekste yer alan ilk yirmi şehrin onunun Avrupa, sekizinin Asya ve dördünün Amerika bölgesinde yer alan şehirlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin nüfus olarak en kalabalık şehri olarak endeks çalışmasında yer alan İstanbul'un %90'a yakın bir LOSI değeri ile 2022 yılına göre sıralamada dört basamak ilerleyerek yedinci sıraya yükselmesi ve ilk sıradaki şehirlere yakın bir değere sahip olması, uluslararası endekslerde Türkiye'nin temsiliyeti bakımından oldukça kıymetlidir.

BM'nin 2024 raporunda ülke sıralamaları ile en kalabalık şehirlerin sıralamaları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, Estonya, Danimarka, Sudi Arabistan, Singapur, Güney Kore, Birleşik Krallık, Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri, İspanya, Japonya, Bahreyn ve ABD'nin hem ülke sıralamasında hem de en kalabalık şehirleriyle yerel endeks sıralamasında ilk yirmi ülke içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen ülkelerin başarı oranı değişmekle birlikte hem ulusal hem de en kalabalık şehirleriyle yerel düzeyde başarılı bir eğilim göstermiştir. Öte yandan, Kolombiya, Brezilya, Rusya, Çin ve Ukrayna gibi ülkeler en kalabalık şehirlerinde elde ettikleri yüksek sıralamayı ulusal düzeyde yansıtamamışlardır.

Dünyada yerel yönetimlerde dijital gelişmişliği ölçmeye yönelik bir diğer önemli araştırma, İsviçre merkezli "Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü" (IMD) ve Seul merkezli "Dünya Akıllı Sürdürülebilir Şehirler Örgütü" (WeGO)'nun ortaklaşa hazırladıkları Akıllı Şehir Endeksi'dir. 2024 yılı raporunda, dünyadan 142 şehirde yapılan anket çalışmalarıyla, şehirlerin teknoloji, yaşam kalitesi, ekonomik, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik yönünden akıllı şehir dönüşümleri değerlendirilmektedir (IMD, 2024, s. 4).

Tablo 3

IMD 2024 Akıllı Şehir Endeksi İlk 20 Şehir Sıralaması ve 2023 Karşılaştırması

Akıllı Şehir Sıralaması 2024	Şehir	Akıllı Şehir Sıralaması 2023	Yapı 2024	Teknoloji 2024	Sıralamadaki Değişim
1	Zürih	1	AAA	AAA	-
2	Oslo	2	AA	AA	-
3	Kanberra	9	AA	AAA	+6
4	Cenevre	3	AAA	AAA	+1
5	Singapur	7	A	A	-2
6	Kopenhag	5	AA	AA	+1
7	Lozan	4	AA	AA	+3
8	Londra	6	A	BBB	+2
9	Helsinki	8	AA	AA	+1
10	Abu Dhabi	13	BB	BB	+3
11	Stockholm	10	A	A	+1
12	Dubai	17	BB	BB	+5
13	Pekin	12	BB	BB	+1
14	Hamburg	11	BBB	BBB	+3
15	Prag	14	A	A	+1
16	Taipei Şehri	29	A	BBB	+13
17	Seul	16	AA	BBB	+1
18	Amsterdam	15	A	BBB	+3
19	Şangay	25	BB	BB	+6
20	Hong Kong	19	A	BBB	+1

Kaynak: (IMD, 2024, s. 13).

2024 yılı IMD Akıllı Şehir Endeksi'nde ilk yirmi şehir sıralaması (Tablo 3) incelendiğinde, birinci Zürih ve ikinci Oslo'nun önceki yılda elde ettikleri başarıyı devam ettirdikleri görülmektedir. 2023 yılında dokuzuncu sırada yer alan Kanberra'nın altı basamak yükselerek üçüncü sıralamaya yükselmesi ve Taipei Şehri'nin on üç sıra birden yükselerek ilk yirmi şehir arasına girmesi de yine dikkatte değer gelişimler olarak öne çıkmıştır. Sıralamada dikkat çeken bir diğer husus, ilk yirmi şehrin bölgelere göre dağılımı yapıldığında Avrupa'dan on bir, Asya'dan sekiz ve Okyanusya'dan bir şehrin olmasına karşın, Afrika ve Amerika'dan hiçbir şehrin yer almamasıdır.

Dünyada örnek uygulamalarından birkaçına değinilecek olursa, bir şehir devleti olarak Singapur'un ülke genelinde hava tahmin simülasyonu, veri depolama, yeşil teknoloji, Sanal Singapur, otonom ulaşım sistemleri, kablosuz internet ve sensör ağları gibi projeleri bulunmaktadır. Londra'da "Akıllı Londra Yaklaşımı" çerçevesinde, paydaşların dijital platformlar üzerinden katılımı için "Talk London" projesi, kamu açık veri paylaşımı için "London Datastore", dijital yönetim mekanizması olarak "London Innovation Network", hava kirliliğini azaltmak için sıfır emisyon alanları ve dünya genelinde uzmanların katıldığı organizasyon projeleri bulunmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Ancak tüm bu olumlu örneklerin aksine, Çin'de hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler protestoları engellemek amacıyla yüz tanıma ve gözetim amacıyla geliştirilen yapay zekaya

teknolojilerine önemli ölçüde yatırım yapılması gibi olumsuz örneklerde vardır (Acemoğlu ve Johnson, 2023, s. 330).

5. Türkiye’de Kamu Yönetiminin Dijital Dönüşümde Yerel Yönetimler

Türkiye’de kamu yönetiminin dijital dönüşüm sürecinin tarihsel arka planı 1980’li yıllarda başlatılan Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS) projesine kadar götürülebilmekle birlikte, ilk gelişmeler 1990’lı yıllarda hazırlanan “Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı” (TUENA) ve KamuNet projelerinin hayata geçirilmesiyle yaşanmıştır. 2000’li yıllarda ise bilgi toplumu dönüşümü ve Avrupa Birliği uyum sürecinde eAvrupa+ Eylem Planı’nın Türkiye’de uygulanması amacıyla “e-Türkiye Girişimi Eylem Planı” hazırlanmış ve daha sonrasında kamudaki bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik çalışmalarını tek çatı altında toplamak için “e-Dönüşüm Türkiye Projesi” oluşturulmasına karar verilmiştir (T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016, ss. 2-3). Tüm bu hazırlık sürecinin ardından 2008 yılında Türkiye’nin e-devlet portalı açılarak vatandaşlara tek bir platformdan hizmet sunumuna başlanmıştır. 2010’lu yıllara gelindiğinde, Türkiye’nin kamuda teknoloji politikalarına yönelik “Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018” ve “Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı 2016-2019” iki önemli strateji ve eylem planı hazırlanmıştır (TÜBİTAK-BİLGEM-YTE, 2017, s. 1). 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişin ardından, “Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi” (CBDDO) kurularak Türkiye’de kamu yönetiminin dijital dönüşüm ve dijital devlet politikalarının koordinasyonunu devletin en üst düzeyindeki birime bağlı şekilde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, CBDDO’nun kurulması aynı zamanda yapay zeka, veri analitiği vb. yeni nesil teknolojilerin etkisiyle Türkiye’de e-devletten dijital devlete geçiş vizyonunun önemli bir yansımasıdır (Yıldız, 2023, s. 159).

Türkiye’de kamu yönetiminde dijital dönüşümün genel bir perspektifinin çizilmesinin ardından, sürecin önemli bir aktörü ve paydaşı olarak yerel yönetimlerin (Belediyeler, İl Özel İdareleri, Köyler) yeri ve rolüne değinmek gerekir. E-devletten dijital devlete geçildiğinin ilk defa zikredildiği ve aynı zamanda güncel ana plan olan On İkinci Kalkınma Planı’nda (2024-2028) dijital devlet başlığı altında “963.1. e-Devlet Kapısı, ortak ödeme ve kimlik doğrulama uygulamaları ile bütünleşik hizmetleri ön plana çıkaracak şekilde geliştirilecek, Kapıdan sunulan belediye hizmetlerinin standardizasyonu sağlanacaktır.” politika tedbirine yer verilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, s. 234).

Tablo 4

Türkiye’de E-Devlet Portalında Kurum ve Hizmet İstatistikleri

	Merkezi Kamu Kurumları	Belediyeler
Hizmet Sunan Kurum Sayısı	200	499
Toplam Hizmet Sayısı	2.686	4.016
Web Hizmet Sayısı	1.473	3.757
Mobil Hizmet Sayısı	1.156	2.892

Kaynak: (E-Devlet Kapısı İstatistikleri, 2024)

Türkiye’de yerel yönetimlerin e-devlet portalındaki durumuna ilişkin istatistiksel verilere bakıldığında (Tablo 4), 499 belediyenin portalda yer aldığı ve toplam 4.016 hizmetin sunulduğu

görülmektedir. Bu hizmetlerin büyük bir bölümü web sitesi entegrasyonu üzerinden sunulan hizmetler olmakla birlikte, 2.892 hizmetin mobil uygulamalar tarafından desteklendiği görülmektedir. Türkiye’de büyükşehir, il, büyükşehir ilçe ve belde olmak üzere toplam 1.409 belediye olduğu göz önüne alındığında 910 belediyenin Türkiye’nin ortak ve tek durak platformu olan e-devlet portalına henüz entegre olmaması önemli bir eksikliktir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin dijital katılım süreçlerini aktif bir şekilde kullandığı söylenebilir. Örneğin; otobüslerde kullanılacak tasarımların belirlenmesi, vapurlara isim verilmesi vb. katılım ve karar verme sürecinde merkezi yönetimlere göre daha aktif bir şekilde sosyal medyada, web sitesi ve mobil uygulamaları kullandığı görülmektedir (TÜBİTAK-BİLGEM-YTE, 2017, s. 52).

Türkiye’de akıllı kentler, ilk olarak “Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi” ile gündeme gelmiş, “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)” ile ilk defa üst düzey bir politika belgesinde yer almıştır. 2019 yılında gelindiğinde, “Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023)” ile birlikte akıllı kente ilişkin stratejilerin ve bu konuda atılacak adımların belirlenmesi hususları somut hale gelmiştir. (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). On İkinci Kalkınma Planı’nda (2024-2028) şehirleşme başlığı altında “857”, “857.1”, “857.2” sayılı politika tedbirlerinde yerel yönetimlerde akıllı şehir uygulamalarına yer verilmiş, bu alanda yapılacak çalışmalarda öncelikli yerel ihtiyaçların dikkate alınması, belirlenen standartlara uyulması, yerli teknoloji ve ürün kullanımının yaygınlaştırılması maksadıyla kaynak tahsisinde dikkate alınması ve mevcut kapasitelerin arttırılması konuları üzerinde durulmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, s. 208). Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde oluşturulan Ulusal Şehir Endeksi’nde ilk on şehir arasında sırasıyla Konya, İstanbul, Bursa, Kütahya, Erzurum, Ordu, Kayseri, Balıkesir, Kırıkkale ve Sakarya yer almış ve bu şehirler, Türkiye’nin akıllı kentleşme uygulamalarında başarılı örnekler arasında gösterilmiştir (Şehir Endeksi, 2024).

Sonuç

Dünyada dijital teknolojilerin kamu yönetimine yansımaları ve dönüştürücü etkileri her geçen gün artarak devam etmektedir. 2000’li yıllarda kamuda bilgi ve teknolojilerinin kullanılmasına duyulan ihtiyaçla ortaya çıkan e-devlet ve e-belediye portalları dünyanın birçok yerinde merkezi ve yerel yönetimler tarafından hayata geçirilmiştir. 2010’lu yıllardan itibaren, yapay zekâ başta olmak üzere dijital teknolojilerde yaşanan devrimsel gelişmelerle birlikte, sürecin e-devletten daha geniş bir perspektifi olarak dijital devlete geçiş vizyonu benimsenmeye başlamıştır. Kamu yönetiminin merkezi idare tarafında bu gelişmeler yaşanırken, yerel yönetimlerde bu değişim rüzgarına kayıtsız kalmayarak dijital kent ekosisteminin oluşturulması amacıyla akıllı kent projelerinin hazırlanması, yerel demokrasi ve katılım ortamının oluşturulması için dijital platformların oluşturulması, sosyal medyanın aktif bir etkileşim aracı olarak kullanmasının yanı sıra şehrin kendine özgü dinamiklerine yönelik faaliyetler de yürütmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimler, vatandaşla ilişki kurma biçimi ve yöntemleri bakımından, merkezi yönetimlere kıyasla daha spesifik özelliklere sahiptir. Ayrıca, yönetim ve

hizmet açısından vatandaşlara en yakın birim olan yerel yönetimlerde, dijital teknolojilerin kullanımı ve buna bağlı geliştirilecek yönetim modellerinin olumlu ve olumsuz etkileri hayati doğrudan etkileyen süreçler olduğu için geri bildirimler daha hızlı şekilde alınabilmektedir. Diğer bir önemli farklılık, e-devletten dijital devlete geçişin temel dinamiklerinden birisi olan yeni nesil dijital teknolojilerin politika ve hizmetlere entegrasyonu noktasındadır. Özellikle akıllı kent ekosistemlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte merkezi yönetimlere oranla daha özgün ve inovatif niteliklere sahip dijital kamu hizmetleri ve projeleri uygulayabilme potansiyeli doğmuştur.

Dünyadaki genel görünüm açısından BM 2024 Yerel Çevrimiçi Hizmetler Endeksi'ne bakıldığında, Danimarka, Estonya, Singapur, Birleşik Krallık gibi ülkelerin ulusal düzeydeki başarılı grafiği yerel düzeyde en kalabalık şehirlerine taşımayı başardıkları görülmektedir. Bu durum, kamu yönetiminde dijital dönüşümün bütüncül olarak ele alındığında hem merkezi hem de yerel olarak başarıya ulaşacağına dair güçlü bir emare olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, ulusal düzeyde sıralamada geride kalmasına rağmen en kalabalık şehir olarak endekste üst sıralarda yer alan münferit başarı örnekleri de bulunmaktadır. Türkiye'deki duruma bakıldığında, 2024 yılı itibarıyla Türkiye genelindeki 1.409 belediyeden sadece 499'unun e-devlet ekosistemine entegre olması, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki uyum sürecinin istenen düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de bir diğer önemli uygulama olan akıllı kentlerin ülke genelinde yaygınlaştırılması, projelerde yerli ve milli teknolojilerin teşvik edilmesi, Türkiye'ye özgü model ve yaklaşımın geliştirilmesi, ulusal endeks oluşturulması için de ciddi bir çaba olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin dijital dönüşüm alanında merkezi yönetimlerden ayrışan kendine özgü birçok faaliyet alanı bulunmakla birlikte, ülkelerin dijital devlet vizyonlarının bütüncül ve kapsayıcı şekilde gelişim göstermesi bakımından önemli bir aktör olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan, "bir zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür" yaklaşımının kamu yönetiminde dijital dönüşüme yansıtılıp uygulanması için merkezi ve yerel yönetimler arasındaki iş birliği ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Aksi durumda, dijital dönüşümde dağınık stratejilerin izlenmesi, yatırımların efektif bir biçimde yönlendirilememesi, yönetim ve denetim mekanizmalarının doğru bir biçimde oluşturulamaması gibi problemlere neden olması muhtemeldir. Buna ek olarak, bazı büyük şehir istisnaları dışında birçok yerel yönetim merkezi yönetimlerle kıyaslandığında daha kısıtlı mali, teknik ve yetişmiş personel imkanlara sahiptir. Dolayısıyla, yerel yönetimlerin hem merkezi idareyle hem de diğer yerel yönetimlerle arasında dijital uçurum oluşması riskleriyle karşılaşmaması için merkezi yönetimlerin teşvik edici, destekleyici ve kapsayıcı politikalar üretmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Acemoğlu, D. ve Johnson, S. (2023). *İktidar ve teknoloji: Bin yıllık mücadele*. (Çev. Cem Duran). İstanbul: Doğan Yayınları.

Anthopoulos, L. G. (2017). *Understanding smart cities: A tool for smart government or an industrial trick?*. Cham: Springer International Publishing.

- Dawes, S. S. (2008). The evolution and continuing challenges of e-governance. *Public Administration Review*, 68, 86-102.
- E-Devlet Kapısı İstatistikleri (2024, Ağustos 31). <https://www.turkiye.gov.tr/edevlet-istatistikleri>.
- Eggers, W. D. (2016). *Delivering on digital: The innovators and technologies that are transforming government*. RosettaBooks.
- Erdoğan, O. (2019). Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm: Molenwaard belediyesi örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 59-74.
- Giffinger, R. ve Gudrun, H. (2010). Smart cities ranking: An effective instrument for the positioning of the cities? *ACE: Architecture, City And Environment*, 4(12), 7-26.
- Göçoğlu, V. (2020). Kamu hizmetlerinin sunumunda dijital dönüşüm: Nesnelerin interneti üzerine bir inceleme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 615-628.
- Henden, H. B. ve Henden, R. (2005). Yerel yönetimlerin hizmet sunumlarındaki değişim ve e-belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 48-66.
- ICLEI (2023, November). *Digitalization: A Game Changer for Local Governments ve Communities*. <https://iclei.org/wp-content/uploads/2023/12/2022-Academy-Digitalization-Policy-Brief-ICLEI.pdf>
- IMD (2024). *Smart city index 2024 report*. Smart City Observatory. <https://www.imd.org/smart-city-observatory/home/>
- Kaypak, Ş., Yılmaz, V. ve Bimay, M. (2017). Dijital çağda yerel yönetimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 1798-1813
- Layne, K., ve Lee, J. (2001). Developing fully functional e-government: A four stage model. *Government Information Quarterly*, 18(2), 122-136.
- Lips, M. (2020). *Digital government: Managing public sector reform in the digital era*. New York: Routledge.
- Medaglia, R., Gil-Garcia, J. R., ve Pardo, T. A. (2023). Artificial intelligence in government: Taking stock and moving forward. *Social Science Computer Review*, 41(1), 123-140.
- Meijer, A. ve Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International Review Of Administrative Sciences*, 82(2), 392-408.
- Mergel, I., Edelman, N., ve Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4), 101385, 1-16.
- Özer, M. A. (2017). Yönetişimden dijital yönetişime: paradigma değişiminin teknolojik boyutu. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 457-479.
- Siebel, T. M. (2022). *Dijital dönüşüm: Kitleysel yok oluş çağında hayatta kalmak ve başarılı olmak*. (Çev. Berkan Bayındır, Deniz Yengin ve Tamer Bayrak). Ankara: Paloma Yayınevi.
- Şehir Endeksi (2024 Eylül). *2023 akıllı şehir skorları*. <https://sehirendeksi.gov.tr/endekspublic/>

- Şen, E. (2023). Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm ve akıllı kent uygulamaları: Çeşitli tartışmalar. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 9 (KAYFOR23 Özel Sayısı), 141-165.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı. <https://cevresehiriklimkutuphanesi.csb.gov.tr/ShowPDF/306a5a7d-990f-48bb-840d-24fe4f81f6d8>
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (2016). 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı. <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/Swkoy+2016-2019-Ulusal-e-Devlet-Stratejisi-ve-Eylem-Plani.pdf>
- TÜBİTAK-BİLGEM-YTE. (2017). Türkiye’de e-devlet: Genel görünüm raporu. Sürüm 2.0. *Dijital Dönüşüm Araştırmaları Serisi-1*. Ankara: TÜBİTAK.
- United Nations e-Government Knowledgebase. (2024, June 2). *City Data*. UNeGovKB. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/City>
- United Nations. (2024). *United Nations e-government survey 2024: Accelerating digital transformation for sustainable development*. Department of Economic and Social Affairs. New York.
- Welby, B., ve Ubaldi, B. C. (2023). Digital Government: The Future Is Already Here, It's Just Unevenly Distributed. In *Pivoting Government through Digital Transformation* (pp. 1-20). Auerbach Publications.
- Wirtz, B. W. (2021). *Digital business and electronic commerce-Strategy, business models and technology*. Cham: Springer International Publishing.
- Yaman, M. ve Çakır, E. (2018). Dijitalleşen dünyada akıllı afet ve acil durum uygulamaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1124-1138.
- Yıldız, Mete (2023), Türkiye’nin dijitalleşmesinde dijital dönüşüm ofisinin rolü, S. Uslu, C. Babaoğlu ve Y. E. Beyribey (Eds), *Dijitalin Yüzyılı* (2. Baskı, ss.151-166) içinde. İstanbul: SETA Yayınları.

Kent Peyzajında Ekolojik Sanat

Ecological Art in Urban Landscape

Osman ZEYBEK¹

ÖNE ÇIKANLAN	<p><i>Sanatçılar, çevre sorunlarını marjinal yöntem ve anlatım teknikleri ile ele alarak kamuoyunun dikkatini çekebilmektedir. Kent peyzajını bir sahne olarak kullanıp yerleştirme yöntemi ile icra edilen ekolojik sanat, çoğu zaman yerel yönetimleri konu edilen çevre sorunu hakkında harekete geçirebilmektedir.</i></p> <p><i>Dünya genelinde ekolojik konuları sanatsal üretim materyali olarak kullanan sanatçıların çeşitli kurumlar tarafından desteklenmesi iklim krizi ile mücadelede önemli bir yere sahip olabilir.</i></p>
HIGHLIGHTS	<p><i>Artists can attract public attention by addressing environmental problems with marginal methods and expression techniques.</i></p> <p><i>Ecological art, which uses the urban landscape as a stage and is performed with the installation method, can often mobilise local governments about the environmental problem.</i></p> <p><i>Supporting artists who use ecological issues as artistic production material by various institutions around the world can have an important place in the fight against the climate crisis.</i></p>
ÖZ	<p>1960'lı yıllarda ortaya çıkan ekolojik sanat olgusu, farklı disiplinler tarafından üretilmiş kaynaklarda yeşil sanat, çevresel sanat gibi isimlerle de anılabilmektedir. Çevreyi sanatsal üretimin materyali olarak kullanan sanatçılar, iklim krizinin neden olduğu ekolojik yıkıma antropojen nedenleriyle birlikte dikkat çekmektedir. Çevre sorunlarını konu edinen ekolojik sanat, farklı sanat ve bilim dallarını entegre ederek kamusal farkındalığı artırabilmektedir. Sanatçıların çevre sorunlarına marjinal yaklaşımları bilim insanlarının da dikkatini çekerek konu ile ilgili yapılan araştırmaların sayısında artış sağlayabilmektedir. Ayrıca doğa dostu tüketim ürünlerinin yaygınlaştırılmasında ve kamuoyunun yaşadığı kente, ekosisteme ve dünyaya duyduğu saygının artmasına neden olabilmektedir. Derleme niteliğinde hazırlanan bu çalışmada peyzaj ve kent peyzajı terimleri açıklanmış, ekolojik sanatın kavramsal temelleri ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş, dünyanın farklı yerlerinde yerleştirme yöntemi ile sergilenen beş ekolojik sanat örneği incelenerek kamusal etkilerine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Seçilen çalışmaların kent peyzajını mekân olarak kullanması, kentsel açık ve yeşil alan adaleti, çevre sorunları ve küresel ısınma üzerine senaryo geliştiren işler ve kente özel ekolojik sorunlara odaklanıyor olması gözetilmiştir. Bu kapsamda çok sayıda ekolojik sanat örneği olması nedeni ile kentin sorunlarına odaklanan çalışmalara öncelik verilmiş, açık ve yeşil alan yetersizliği, küresel ısınma nedeni ile taşkın riski, ormansızlaşma, altyapı sorunları, mekânın sosyoekonomik ve sosyokültürel değeri tema olarak seçilmiştir. Uygulamaların anlam ve bağlam ilişkileri üzerinden kamuoyu farkındalığı yaratma ve hükümetleri çözüm önerileri geliştirmeye teşvik etme potansiyelleri değerlendirilmiştir.</p>
ABSTRACT	<p>The ecological art phenomenon, which emerged in the 1960s, can also be referred to as green art and environmental art in sources produced by different disciplines. Artists who use the environment as a material for artistic production draw attention to the ecological destruction caused by the climate crisis and its anthropogenic causes. Ecological art deals with environmental problems can increase public awareness by integrating different branches of art and science. Artists' marginal approaches to environmental problems can attract the attention of scientists and increase the number of studies on the subject. It can also lead to the dissemination of nature-friendly consumer products and increase the public's respect for the city, ecosystem, and the world they live in. In this compilation study, the terms landscape and urban landscape are explained, the conceptual foundations and historical development of ecological art are emphasized, and five examples of ecological art exhibited in different parts of the world with installation technique are examined. It is aimed to draw attention to their public effects. It was taken into account that the selected works use the urban landscape as a space, urban open and green space justice, works that develop scenarios on environmental problems and global warming, and focus on ecological problems specific to the city. In this context, due to the large number of examples of ecological art, priority was given to works focusing on the city's problems. Lack of open and green areas, flood risk due to global warming, deforestation, infrastructure problems, and socioeconomic and sociocultural value of the place were chosen as themes. The potential of the applications to raise public awareness through meaning and context relations and to encourage governments to develop solution proposals was evaluated.</p>
Atıf (Citation):	Zeybek, O. (2024). Kent peyzajında ekolojik sanat, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 130-152

¹ Dr. Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, osmanzeybek@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-2752-407X

Giriş

İnsan, tabiattaki hayvan, bitki ve mantar türlerinden farklı olarak yaşadığı mekânı şekillendiren ve yorumlayan bir canlıdır. Bu noktada çevre, ya da daha teknik bir anlatımla içinde yaşadığı peyzajı sadece ekosistemin bir parçası olarak görmemiş, teknik becerilerini geliştirdikçe onu manipüle edebilmiştir (Kovel, 2004). Bu manipülasyonun sonucu zaman içinde küresel çevre sorunlarına kadar varabilmiştir. Oğuz'a (2015) göre bu süreç içinde insan, doğaya bakarak kimi zaman dini ve felsefi sorular üretmiş, kimi zaman da ekonomik ve faydacı bir anlayış geliştirmiştir.

Freud (2009), *Uygarlığın Huzursuzluğu* isimli kitabında insanın teknik birikiminin artması ile doğal dengeleri bozma gücüne erişmesini, insanı protezli bir tanrıya benzeterek eleştirmiş, insanın korku duyduğu doğal çevredeki belirsizliğe karşı tek mücadele yolu olarak saldırıyı seçtiği ve onu insan iradesine tabi kılmaya çalıştığını vurgulamıştır. Leopold (2004), modern insanın toprak ile hiçbir hayati ilişkisi kalmadığına vurgu yapmıştır. Ona göre toprak, kentler arasında kalan, üzerinde ekinlerin yetiştirildiği bir araziden ibarettir. Arendt (2003) de modern insanın doğa üzerinde kurduğu egemenliği aşılması gereken bir sorun olarak değerlendirmiştir.

Tarih boyunca sanatçılar doğaya öykünen ve ondan etkilenen çok sayıda eser üretmişlerdir. Doğa, klasik ya da modern akımlar fark etmeksizin pek çok eserin çıkış noktası olmuştur. 1960'lardan bu yana ise birçok sanatçı sanayi, kentleşme, iklim değişikliği ve hatta bunların bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal sorunlara tepki amacı ile, doğanın dengesini bozan antropojen faktörleri eleştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda modern sanat üretimlerinde multidisipliner yaklaşımlar sıkça görülmektedir. Genellikle ekolojik sanat olarak adlandırılan bu pratikler ekosistemleri ve peyzajları ayrıntılı şekilde incelemekte, onlardan ilham almakta ve dinamiklerini materyal olarak kullanmaktadır. Doğadaki bozulmaya dikkat çeken sanat eserleri çoğunlukla mekâna özgü olup katılımcı deneyimine odaklanan interaktif çalışmalardır. Bu tarz eserler genellikle bir çevresel soruna odaklanır ve bu sorun hakkında kamuoyunun farkındalığını artırmaya çalışır (Matilsky, 1992; Wallen, 2012). Doğa ve kültür arasındaki duygusal diyalektiğin gelişmesine en önemli katkıyı sunan "yeşil sanatçılar" kamuoyu farkındalığını artırmak gibi son derece önemli bir role sahip olup yerel yönetimleri çözümler hakkında harekete geçirme potansiyeline de sahip olabilmektedir.

Günümüzde sanat, bilim ve ekolojik düşünceyi entegre etme dürtüsü küresel bir olgudur. 1960'larda ekolojik sanat olgusu ilk kez dikkat çekmeye başladığında resim, müzik, edebiyat gibi temel geleneksel sanat dallarından ziyade modern sanat aracılığı ile üretimler söz konusu olmuştur (Ash-Milby vd., 2017; McMaster, 2020). Ekolojik sanat kapsamında kamusal alanları konu edinen sayısız iş bulunmaktadır. Bu nedenle, araştırma kapsamında incelenen örneklerin ekolojik sanat kavramını özetleme gibi bir kapsamının olması söz konusu değildir; bu çalışma daha ziyade dünya çapındaki yeşil sanatçıların yaklaşım ve bağlamlarının çeşitliliğini dikkate almak için bir başlangıç noktasıdır.

Bu çalışmada çevre sorunlarına modern anlatım teknikleri ile dikkat çeken sanatçıların işleri incelenmiş, ekolojik sanatın geçmişi ve geleceğine odaklanılmıştır. Amaç, sanatın çevre sorunlarını daha görünür hale getirmedeki rolünü incelemek ve dünya genelinde sanatçıların ürettiği yenilikçi ve yaratıcı yaklaşımların yelpazesine dikkat çekmektir. Araştırma kapsamında seçilen işlerin kent peyzajındaki mevcut ve gelecek potansiyel sorunlara odaklanıyor olması gözetilmiştir. İncelenen çalışmaların seçiminde belirli bir ülke, tarih aralığı, bölge veya kıta sınırlaması yapılmamıştır. Kentlerin karşı karşıya olduğu temel sorunlar arasında deniz seviyesinin yükselmesi ile milyonlarca insanın yaşadığı kıyı kentlerinin durumu, kentsel açık ve yeşil alanların yetersizliği, yoğun nüfusun neden olduğu altyapı problemi, kültürel peyzajın en önemli çıktısı olan kentlerin doğal peyzajı istila ederek oluşturduğu arazi dezenformasyonu tema olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamına dahil edilecek işlerin seçimi aşamasında kenti bir sahne ve aynı zamanda bir materyal olarak kullanan ekolojik sanat örneklerine odaklanılmıştır. Seçilen işlerin birbiri ile bir bağlantısı bulunmamaktadır. Her bir çalışma, tamamen farklı ekolojik sorunlara özgün yaklaşımlar sergilenmektedir. Kuşkusuz, bu kapsamda seçilebilecek çok sayıda iş bulunmakla beraber, kamuoyu farkındalığını artırma konusunda fazlasıyla başarılı olmuş işler seçilmiştir. Ayrıca seçilen işlerin bu alandaki çeşitliliği gösterebilmesi adına, aynı konuya odaklanmamasına dikkat edilmiştir. Ekolojik sanatın kentlerin neden olduğu çevre sorunlarına dikkat çekme potansiyeli, kentin kendisini bir sahne olarak kullanarak yarattığı kamuoyu farkındalığı, uygulamaların yerel ve bölgesel etkileri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde çalışmanın temel çatısını oluşturan kentsel peyzaj, yerleştirme sanatı ve ekolojik sanat gibi kavramlar açıklanmıştır.

1.1. Bir sahne olarak kentsel peyzaj

Peyzaj olgusundaki anlamın evrilme sürecine bakıldığında, bu alanda sadece coğrafya, peyzaj mimarlığı, mimarlık, sosyoloji, ekoloji, şehir ve bölge planlama gibi disiplinlerin tek elinde bir çalışma konusu gibi görülebilmektedir. Ancak kültürel peyzaj çalışmalarının artması ile peyzajın sadece fiziksel yönünü çalışmanın yetersiz kaldığı, aynı zamanda sosyal, spiritüel ve psikolojik boyutlarının da olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle bazı araştırmacılar insan ve doğa bilimlerinden sanata kadar farklı disiplinlerin sınırlarını genişletmeyi önererek ve bütünleştirici yaklaşımlar geliştirerek peyzaja dair kapsamlı bir anlayış kazanmaya ve kazandırmaya çalışmaktadır (Nassauer, 1995; Kaplan, 2009; Aminzadeh, 2015; Arnaiz-Schmitz vd., 2018; Alehashemi and Mansouri, 2018).

Literatürde peyzaj doğal ve kültürel olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Doğal peyzaj, insan etkisinin hiç görülmediği, yer kabuğu üzerinde endojen ve eksojen kuvvetlerin etkisi ile kendiliğinden oluşmuş alanları ifade ederken, kültürel peyzaj ise insan etkisinin görüldüğü alanları ifade etmektedir. Kültürel peyzaj, kentsel ve kırsal peyzaj olarak iki sınıfta

irdelenmektedir. Kentsel peyzaj, Mezopotamya’da ilk kentlerin doğuşu ve gelişmesi ile uzun yıllar boyunca hep var olan, ancak 19. Yüzyılın sonlarında peyzaj mimarlığı mesleğinin kurucusu Frederick Law Olmsted’in planlama ve tasarım yaklaşımları ile özelleşmiş bir uzmanlık alanıdır. Görüldüğü gibi kentsel peyzaj, geniş anlam yelpazesine sahip iki tartışmalı terimin birleşmesi ile oluşmaktadır. Söz konusu kavramı netleştirmek için kent olgusuna ilişkin bazı görüşlere yer vermek gerekmektedir.

Sitte (1945), “Sanatsal ilkelere göre kent planlaması” isimli kitabında, kenti büyük bir sergi alanı olarak değerlendirmektedir. Objektif yaklaşımın ağır bastığı bu yorumdaki asıl vurgu, kent içindeki süsleme, çoğulluk, çeşitlilik, orantı, biçim ve renk kombinasyonlarındaki organik sistem gibi niteliklere odaklanmaktadır. Gibberd’e göre (1970), 1950li yıllarda kent fiziksel bir obje olarak değerlendirilmiş, doku, renk, kütle ve çizgiler, kentsel peyzajın en önemli unsurları olarak tanımlanmıştır. Le Corbusier ise, işlevsel bir yaklaşımla kentin konut, endüstri, ticaret ve ulaşım alanları gibi unsurlardan oluştuğunu ve pek çok sanatsal yaklaşıma karşı, kentsel yaşam alanlarında sadeliğin insan ihtiyaçlarına verilen en doğru estetik yanıt olması gerektiğini savunmuştur. Lynch (1960), kentin bireylerden ve sosyal tesislerden daha fazlası olduğunu belirtmiş, kenti organize alışkanlıkların, geleneklerin ve tutumların etkin olduğu, daha çok bir düşünce durumu olarak nitelemiştir. Kent yalnızca fiziksel bir mekanizma olmayıp, onu şekillendiren insanların toplumsal sürecinin bir parçasıdır. Daha yeni teorisyenler ise kenti doğanın bir ürünü olarak ele almakta, insan popülasyonunun yoğunlaştığı bir ekosistem bileşeni şeklinde değerlendirmektedir. Örneğin Lingfeng ve Xilong (2009), kentsel peyzajın kendine has fiziksel ve ruhsal yönleri olan, doğal çevre içinde insan yapımı bir ortam olduğunu belirtmiştir (McHarg and Mumford, 1969; Steiner and Steiner, 2002; Wu et.al. 2013; Keshtkaran et.al., 2017).

Zhang (2014), kentsel peyzajı kentin sosyokültürel yapısının bir tezahürü, bütünleşik bir sanatsal mekânın yaratılmasına yol açan, farklı malzeme ve formlardan oluşan fiziksel bir mekân olarak nitelemektedir. Dolayısıyla çeşitli sanat dalları kentsel peyzajın biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Wit (2016) ise, çağdaş kentsel peyzajın dinamik ve esnek ilişkiler içerdiğini savunmuş, modern çağın kaosu içinde katmanlaşma, tıkanıklık, peyzaj karakterlerinin iç içe geçmesi gibi ayırt edilmesi zor, sınırsız ve tanımsız bir geçici mekânsal kurgular örüntüsü olduğunu düşünmüştür.

1.2. Yerleştirme yöntemi ile ekolojik sanat

İngilizcede “installation art” olarak adlandırılan yerleştirme sanatı, bir mekân içerisine nesnelerin yerleştirilmesi ve düzenlenmesiyle ilgilidir. Ancak, bu sanat türünün karmaşık kısmı, nesnelerin mekâna nasıl ve neden yerleştirildiği, bu düzenlemenin mekânın durumu ve anlatımı üzerindeki önemi, yani mekân ile yerleştirilen nesne arasındaki ilişkinin kavramsal boyutudur. Bu açıdan bakıldığında, sanat dünyasında mekân kavramı önemli bir temsil alanı haline gelmiştir. Sanatçılar, gerçek mekânlardan aldıkları nesnelerle kendi hayali mekanlarını

oluşturarak sanat eserlerini ve deneyimlerini yaratmaya başlamışlardır. Geleneksel resim ve heykel anlayışından farklı olarak, sanatta mekânsal arayışlar, algısal deneyimi ve kavramsal iletileri ön planda tutan deneyimsel sanat çalışmalarına yönelmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru, bu tür mekân deneyimlerinin yaratılması çabaları “enstalasyon” veya Türkçede “yerleştirme sanatı” olarak adlandırılmıştır (Oliveria, 2005; Süzen, 2010).

Yerleştirme sanatının örnekleri iç mekânda da görülebildiği gibi daha ziyade dış mekân kurgularına sahiptir. Dolayısıyla enstalasyon sanatçıları kullandıkları malzeme açısından son derece açık fikirli yaklaşımlar sergilemek durumundadır (Danto, 2010). Yerleştirme sanatında mekân ve nesnenin birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Nesnelere, belirli bir mekânda sergilendikleri konum ile aralarında bir bağ kurarak anlam kazanırlar. İzleyicinin de katılımı ile bu yerleştirmeler anlam dizgesini tamamlar (Öçalan 2007).

19. yüzyılın ortalarında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile çevre sorunları yoğun bir şekilde tetiklenmiş, ilk etapta bölgesel, daha sonra ise kıtasal ve küresel ölçeklere varan çeşitli problemlerin doğmasına neden olmuştur. Söz konusu problemlerin odağında ise kentler bulunmaktadır. 20. yüzyıl ile sanayileşme, doğal peyzajda hızlı bozulmalara neden olmuş, kentleri adeta bir ekolojik yıkım araçlarına dönüştürmüştür. Bu süreçte tıp biliminin gelişmesi ve insan hakları konusundaki atılımlar sayesinde insan ömrü uzamış ve popülasyonda hızlı artışlar kaydedilmeye başlanmıştır. Öte yandan dünya genelinde köyden kente göç başlamış, bu da kentlerin müthiş bir yoğunluğa ulaşmasına ve düzensiz bir gelişim göstermesine neden olmuştur. Artan nüfusun ihtiyaçları doğrultusunda sanayileşmede seri üretim dönemine geçilmiş ve kırsal peyzajda da bu nüfusu doyurmak için konvansiyonel tarım uygulamaları başlamıştır. Konvansiyonel tarım, yoğun gübre ve pestisit kullanımının yanı sıra birim alandan en yüksek verimi elde etmek amacı ile geliştirilen genetiği değiştirilmiş ürünlere odaklanmış, böylece kırsal peyzajın bozulmasında temel etken haline gelmiştir.

Çevre sorunlarının doğrudan etkileri en çok kentlerde kendini göstermiştir. Kagan’a (2014) göre, 2000’li yıllardan bu yana “sürdürülemeyen” kalkınma pratiklerinin neden olduğu çevre sorunlarının giderek daha kompleks sorunlar haline gelmesi ile sanat dünyasında ekolojik konu ve temalara olan ilgi artmaktadır.

Çevresel sanat, eko-sanat, ekolojik sanat gibi terimler, çevrenin ve doğanın kapsamını, bileşenlerini ve mevcut durumunu merkezine alan yaratıcı yaklaşımları ve sanatsal faaliyetleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Matilsky, 1992; Denes, 1993; Watts and Lipton, 2004; Weintraub, 2012; Nisbet, 2017). Bu terim 1960’lardan itibaren kullanılmaya başlanmış, 1990’lı yıllarda ise popülerlik kazanmıştır. Bu eserlerden bazıları hasar görmüş çevrelere dikkat çekmiş, doğa temelli yaklaşımları kullanmış veya sıklıkla katılımcıların deneyimleyebildiği interaktif mekanlar tasarlamıştır. Bu yolla ekolojik, sosyal ve siyasal düzlemde dikkatleri uluslararası ölçekte çekmeyi başaran işler bulunmaktadır.

Ekolojik sanatın tarihi, modern çevre hareketinin başlangıcı, erken çevresel adalet mücadeleleri ve 1960’lardan itibaren büyüyen ekolojik sanat hareketleri ile birçok şekilde örtüşmektedir (Hare, 1970). Modern çevrecilik anlayışı, Rachel Carson’ın "Sessiz Bahar" adlı

eserinin (1962) ardından oluşmaya başlarken, 1960'ların huzursuz ortamı sanatçıları nesne tabanlı ve resimsel doğa temsillerinden uzaklaştırmış ve kavramsal, mekâna özgü, süreç odaklı ve arazi tabanlı yaklaşımlara yönlendirmiştir. Bu eğilim, çevre sanatı eleştirmeni ve tarihçisi Lucy Lippard (1973) tarafından açıklanan bir izlek haline gelmiştir.

Lucy Lippard'ın "Overlay" isimli kitabında (1983), tarih öncesi ve çağdaş sanat pratiklerinde sanat, yaşam ve toprağın nasıl birleştiğini irdelemiştir. Lippard "toplumsal endişeye odaklanan, düşük profilli ve ekosisteme karşı daha hassas tutumlarıyla dikkat çeken ekolojik sanatın" geleneksel sanat dünyasındaki sıradan değişim ve tepkilerden ayrılmaya başladığına dikkat çekmiştir (Azhari vd. 2014; Kepes, 1972). Lippard, ekolojik sanatın evrimini takip etmiş ve bilim insanları ile sanatçılar arasındaki disiplinlerarası iş birliğine ve kamuoyunun dikkatini çekmeye yönelik üretilen sanat formlarının erken örneklerine dikkat çekmiştir (Lippard vd. 2007; Weintraub, 2012; Ellison vd. 2018). Bilim, teknoloji ve ekoloji alanındaki araştırmalar ve gelişmeler sanatçıları çevresel, sosyal ve siyasi sorunları irdelemeye yöneltmiş, bu sayede üretilen eserler doğa temelli çözümlerin üretilmesine dahi fikir olarak yansımıştır (Harrison ve Harrison, 1999; McKee, 2007). Tüm bu disiplinlerarası yaklaşım, modern bilim ve güncel çevre sorunlarının ışığında ekolojik sanatın kavramsallaşmasında ve çeşitlenmesinde kritik bir rol oynamıştır (Anker ve Nelkin, 2003; Costa ve Philip, 2008; Kirksey, 2014).

Ekolojik sanat uygulamalarının bazı genel özellikleri geçtiğimiz 30 yıl içinde araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. Sanat tarihçisi Gablik (1991), ekolojik sanat olarak anılacak olan bu yeni hareketin üç önemli özelliğini vurgulamıştır:

- Topluma karşı bireysel bir benliği onaylamaktan ziyade empatiyi geliştiren, insan ve insan olmayan varlıklarla sorumlu ilişkiler kurulmasını hedefleyen bağlayıcı uygulamalardır.
- Yalnızca modern sosyal sistemlere karşı geliştirilen dekonstrüktif bir yaklaşım değil, aynı zamanda sürdürülebilir yaşam tarzının yeniden inşasını amaçlayan uygulamalardır.
- Kendilerini doğal çevrenin tüm bileşenlerine karşı etik sorumluluklara tabi kılan sanatsal uygulamalardır.

Ekolojik sanatçıların pratiklerinin bir diğer önemli özelliği, Tim Collins'in 2004'te vurguladığı gibi, insanlar ve diğer türler için ortak yaşam alanlarının şekillendirilmesi ve bu tür ortak alanların ekosistemin sağlığı çerçevesinde savunulmasıdır.

2. Ekolojik Sorunların Sanat Yoluyla Kamuoyuna Taşınması

Araştırmacılar, çevre sorunları ve iklim değişikliği hakkında kamuoyu farkındalığını ve katılımını artırmada sanatçıların oynadığı kritik rol üzerine daha fazla düşünmektedir (Nurmis, 2016). Sommer ve Klöckner (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, çevre sorunlarına yeni çözümler ve kamuoyuna da interaktif bir deneyim imkânı sunan sanat eserlerinin, genellikle ana akım haber medyası ya da bilimsel raporlardan daha etkili olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu sanat eserleri kişisel ve duygusal deneyim ölçeğine inerek daha etkileyici ve akılda kalıcı olabilmektedir. Özellikle akademisyenler ve medya eleştirmenleri geleneksel yaklaşımların

çevre sorunları hakkında anlamlı bir şekilde iletişim kurmadaki yetersizliğini vurgulamaya devam ettikleri için bu stratejiler oldukça önemlidir (Nisbet, 2009; Corner ve Groves, 2014). Gazete, televizyon, dergi, radyo ve benzeri yöntemler çevre sorunları hakkındaki farkındalığı artırmada her zaman yeterli olamamaktadır. Çünkü çevre sorunlarının detaylı analizler sonucu nedenleri ortaya çıkarılabilmektedir ve bu nedenle kamuoyu tarafından algılanması karışık bir süreçtir. Bunun yerine, kişilerin bireysel olarak deneyimleyebileceği ölçüğe indirilmiş ekolojik sanat daha iyi bir araçtır.

2000'li yıllara gelindiğinde, iklim krizine ilişkin sorunlar kentlerde yaşayan insanların dikkatini daha çok çekmeye başlamıştır. Yeni uygulamalar ve elde edilen güncel veriler ekolojik sanat icracılarının tasarım ve uygulama alanını genişletmiştir. Bu bölümde, ekolojik sorunlara dikkat çeken kent peyzajında beş uygulama, ölçek, yöntem, bellek ve sorumluluk boyutları ile incelenmiştir.

2.1. Eve Mosher-High Water Lane

Performans sanatçısı Eve Mosher, New York'ta High Water Line isimli bir uygulama gerçekleştirmiştir. Sandy kasırgasında zarar gören New York ve New Jersey kentsel alanlarından çok etkilenen sanatçı, 2007'de Manhattan ve Brooklyn'i kapsayan bir alanda "asla gerçek olmasını istemediği" bir felaket senaryosu üzerine çalışmıştır. Topoğrafik haritalar, uydu görüntüleri, NASA Goddard Enstitüsü verilerinden yararlanarak iklim değişikliği nedeni ile yükselmesi beklenen su seviyesini Manhattan ve Brooklyn ölçüğünde belirlemiş ve bu hat üzerinde 70 mil (yaklaşık 112,5 km) yürüyerek suyun yükseleceği seviyedeki sert zeminleri mavi tebeşir ve yumuşak zeminleri ise mavi aydınlatma elemanları kullanarak işaretlemiştir (Mosher, 2012). Mosher'in bu performansı sanat, politika ve peyzajın birleştiği, yaratıcı ve etkisi yüksek bir çalışma olarak akıllarda kalmıştır. Bu ölçekten bakıldığında, toplumun sanata gelmesini beklemek yerine topluma sanatı dikkat çekici detaylar eşliğinde götürmek ve onlarda farkındalık yaratmak adına son derece önemli bir çalışma olmuştur (Şekil 1).

Performans, kamusal sanat ve aktivizm arasındaki çizgileri bulanıklaştıran bir sanat eseri olarak dikkat çeken High Water Line, kamuoyu farkındalığı yaratma konusunda estetik ve epistemolojik açıdan önemli bir çalışma olmuştur. Bu çalışmadaki temel felsefe, işin ürettiği estetik deneyim ve bir çevreyi içindeki bileşenler ile zamansal devinim içinde anlamlandırma sürecidir.

2007'de gerçekleştirilen HighWaterLine, küresel ısınmanın etkisi ile yükselmesi beklenen deniz seviyesine odaklanmış ve çalışma kapsamında deniz seviyesinden 10 feet (3,04 metre) yükseklikteki noktalar birleştirilmesi ile sularla kaplanması beklenen arazide yeni bir eşyüksele eğrisi tanımlanmıştır. Nitekim, Mosher bu senaryonun 100 yıl içinde gerçekleşeceğini hesaplamış olsa da sadece beş yıl sonra, 2012'de gerçekleşen Sandy Kasırgası sırasında New York'un beş mahallesini kapsayan bu enstalasyonda belirtilen hat daha fazla zarar görmüştür (Creative Carbon Scotland, 2024).

Resim 1*Eve Mosher'in High Water Line İsimli Çalışması*

Kaynak: (Mosher, 2012)

Mosher, ürettiği haritaları kamuoyu ile paylaşarak insanları bu enstalasyonun bir parçası olmaya davet etmiş, kentin büyük bir bölümündeki çizgileri katılımcılara çizdirerek çalışmasını interaktif bir boyuta taşımıştır (Şekil 2). Bu yöntem ile su baskını sorunu bölge sakininin dikkatlerine sunulmuş ve iklim değişikliğinin sonuçlarının görsel olarak algılanmasını sağlamış, çözümler üzerine konuşmaları teşvik etmiştir. 2014 yılında bu çalışma Bristol kentine uyarlanmıştır. Bu çalışma ise haritaların üretilmesi aşamasında da kamuoyu katılımı gözetilmiş ve su baskını hattının tebeşir ile boyanmasında 400'ü aşkın Bristol sakini katkılarına sunmuştur. Söz konusu afet senaryosunun önlenmesine yönelik çözümlerin geliştirilmesi ve bilgi paylaşımının sağlanması amacı ile başka çalıştaylar da düzenlenmiştir. Bu süreçte Bristol Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden araştırmacılar, verilerin yorumlanması konusunda destek olmuş, Çevre Ajansı'nı konu ile ilgili çözümler üretmesi için teşvik etmiştir. Proje süresinde belirlenen hattın yakınında yaşayan yerli halk arasında yeni diyaloglar gelişmiş, halkın konuyu sahiplenmesi ve ciddiye alması sağlanmıştır. Bristol'ün ardından farklı kıyı kentlerinde de tekrarlanan proje ile etki alanı genişletilmiş, katılımcıların süreci ve nedenlerini daha iyi anlaması için eğitici bir eylem kılavuzu hazırlanmış ve atölyeler gerçekleştirilmiştir. Kent peyzajında ciddi bir değişiklik oluşturma potansiyeli açısından Mosher'in projesi, uygulandığı her kentte halkın ilgisini büyük ölçüde çeken bir çalışma olmuştur (Creative Carbon Scotland, 2024).

Resim 2

Mosher'in Haritası ve Kamuoyu Katılımı

Kaynak: (Creative Carbon Scotland, 2024)

2.2. Özgül Arslan – Maruz

Kayışdağı eteklerinden başlayarak Kalamış koyunun kuzeyinde Marmara Denizi'ne dökülen Kurbağalidere, ondan fazla dere ile birleşmektedir. 67 km uzunluğa sahip olan Kurbağalidere, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çoğunlukla şehzade ve paşa konaklarının bulunduğu geniş alanlarla çevrili bir bölge idi. 1900'lü yıllar Kurbağalidere'nin eğlenceli aktivitelerle dolu olduğu bir dönem olup çevresinde pek çok piknik ve mesire alanı bulunmaktaydı. 1970'li yıllarda bölgenin nüfusunun hızla artmaya başlaması ile dere halk sağlığı açısından risk oluşturmaya başlamıştır. Her çöplük bir anlamda toplumun hafızasıdır. Kurbağalidere'ye atılan veya düşen her şey, istenmeyen ve denize aktarılması hedeflenen her şeyin tezahürü haline gelmiş, bulaşıcılık duygusunu perçinlemiştir (Arslan, 2015).

"Tuzlu Su" temalı 2015 İstanbul Bienali'nin açılış eseri olarak ilan edilen, Özgül Arslan'ın İstanbul'un Kadıköy ilçesindeki Kurbağalidere enstalasyonu da benzer bir felsefeye sahiptir. Kurbağalidere 2010'lu yıllardan itibaren son derece kirletilmiş ve kötü kokan bir akarsuya dönüşmüştür. Özgül Arslan "O dönem korkunç bir hal almıştı. Artık kuşlar dahi o alanı terk etmişti. Çevreciler ve çeşitli sosyal örgütler derenin durumunu görünür kılmak için eylem yapmaktaydı. Bu süreç öncesinde de orayla ilgili düşünüyordum ve bildiğim dille, sanatla Kurbağalidere için ne yapabilirim diye çalışmaya başladım. Bienal'in başlığı "Tuzlu Su" idi. İstanbul'un pek çok yeri sergi alanı olarak belirlenmişti ama içinde maalesef burası yoktu. Oysa belirlenen kavramsal çerçeveye oturan ve iyileşmeye en çok ihtiyaç duyan yer burasıydı. Dere,

Marmara Denizi'ne bağlandığı noktada, evsel atıklar yüzünden tıkanmıştı artık." şeklinde fikir aşamasını aktarmıştır (Kayhan, 2017). Kurbağalıdere'deki kötü duruma katlanamayan sanatçı, akarsu üzerindeki köprü'nün genişliği ve su yüksekliğini ölçerek bir perde diktirmiş ve köprüye asmıştır. "Maruz" ismini verdiği bu projedeki perdenin kullanımı önemli bir metafordur. Perde, kamusal ve özel alanın kesişiminde yer alan, iki mekânı birbirinden hem ayırabilen hem de birleştirebilen bir eşyadır. Türk toplumunda perdenin beyazlığı temizliğin simgesi haline gelmiştir. Aynı zamanda mahremiyet olgusu ile ilgilidir. Sanatçı, görmek istemediği manzaranın önüne perde çekerek, deredeki kirlilik sorununa hem kamuoyunun hem de yerel yönetimin dikkatini çekmeyi başarmıştır (Şekil 3). Özgül Arslan, Gazete Kadıköy'den Gökçe Uygun'a verdiği röportajda bu enstalasyonun ilk solo çalışması olduğunu belirtmiş, insan dışkısı, ter, idrar gibi konuları ele alan abject art (iğrenç sanat) ile bağlantı kurmak istediğini ifade etmiştir. İnsanların atıklarını evlerinden uzaklaştırmak için altyapı gibi bir sistem geliştirdiğini ve sonsuza dek atıklarından kurtulduğunu sandıklarını, ancak, aslında o atıkların hiçbir zaman kaybolmadığını vurgulayan Arslan, İstanbul gibi bir metropolün kent peyzajında hiçbir şeyin temiz kalmasının mümkün olmadığına da dikkat çekmektedir. Çalışması her ne kadar 2015 İstanbul Bienali'nin açılış eseri olarak ilan edilse de "tuzlu su" temalı bir bienal kapsamında Kurbağalıdere'nin neden görmezden gelindiğini anlamadığını ifade etmiştir. Arslan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde bu tür işleri değerlendirecek bir sanat kurulunun olmaması nedeni ile zabitanın ertesi gün tanıtım yazısını kaldırdığını aktarmıştır. İnsanların ise fikri yakaladıklarını ve benimsediklerini ifade eden Arslan, bölge sakinlerinin uzun zamandır rahatsız olduğu bir duruma ses çıkarma olarak işi takdir ettiklerini belirtmiştir. Alınan izinler doğrultusunda Mart'tan Kasım'a kadar asılı kalacak olan tül perdenin hep birlikte nasıl kirlendiğini izlemenin de yerel halkın yaşam alanı ile olan ikircikli ilişkisine ayna tutacağını ifade eden Arslan, yerel yönetimin dikkatini çekmeyi başarmıştır (Uygun, 2015). 2019 yılına kadar derenin temizlenmesine yönelik çalışmalar yapılmış ancak yöntemlerin yetersiz kaldığı görülmüştür. 2020'de derenin kapsamlı bir şekilde ıslah edilmesi ile su temizlenmiş ve dereye balıkların da döndüğü tespit edilmiştir (Atılğan, 2020).

Resim 3

Özgül Arslan'ın Maruz İsimli Enstalasyonu

Kaynak: (Arslan, 2015; Öçalan, 2015)

2.3. Lucia Monge - Plantón Movil

Perulu sanatçı Lucia Monge, Plantón Movil (Taşınabilir Fidan) isimli çalışmasını 2010 yılında Lima'da başlatmıştır. Uygulamanın felsefesi kentsel açık ve yeşil alanların korunması ve genişletilmesine odaklanmaktadır. Manifestoda, kentlerde kullanılabilir su kıtlığı, hava kalitesinin düşüklüğü, açık ve yeşil alanların çok geniş geçirimsiz yüzeyler nedeni ile birbiri ile olan ilişkisinin kopukluğuna dikkat çekilmektedir (Loris, 2012). Plantón kelimesi İspanyolca fidan ve barışçıl protesto anlamlarına gelmektedir. Projesine bu ismi koymasının temel nedeni de kentlerdeki açık ve yeşil alanların yetersizliğine dikkat çekmek ve bunun barışçıl bir biçimde tüm kentte protestosunun yapılabilmesidir (Monge 2018). Proje kapsamında Monge, ilana çıkarak çok sayıda katılımcı toplamış ve katılımcıları caddeler boyunca ellerinde farklı bitkilerin fidanları ile yürütmüştür (Şekil 4). Kentler için açık ve yeşil alanların önemine dikkat çeken çalışmada, aynı zamanda kent ağaçlarına yapılan hatalı bakım çalışmaları protesto edilmiştir. Monge, sanatsal çalışması için, aynı zamanda hareket ve göçün anlamını yeniden düşünmekle ilgili olduğunu ve katılımcılara türler arasında “bir dayanışma biçimi olarak birlikte hareket etmeyi” deneyimleme fırsatı sunduğunu ifade etmiştir (Monge, 2018).

Hem katılımcı hem izleyici olarak farklı etnik kökenlerden insanların katılımı gözetilmiş, gözden kaçan kentsel sorunlara yönelik yeni bir referans noktası oluşturulmuştur. Performansın katılımcısı olarak kentin yoğun bir caddesinde bitkilerle yürümek gibi kolektif bir eylem, HighWaterLine'a benzer bir tür duygusal ilişkinin gelişmesini sağlamıştır. Başlangıçta Lima'da

performe edilen bir iş olsa da zamanla diğer kentlere de yayılmış ve her yinelemede daha iş birlikçi, disiplinler arası ve topluluk ihtiyaçlarına yanıt veren bir forma dönüşmüştür (Monge, 2018).

Şekil 4

Lucia Monge'nin Planton Movil İsimli Çalışması

Kaynak: (Monge, 2011)

Plantón Movil projesi büyüdükçe, projenin eşitlik ve dışlanma gibi sosyal sorunları ele alma beceresine katkıda bulunan yerel paydaşlar ile ilişkiler gelişmiş ve kentsel yeşil altyapı sistemleri kent sosyolojisi ile ele alınmaya başlanmıştır. En basit hali ile kentsel açık ve yeşil alanların azlığına dikkat çekmek için başlatılan proje bunun ötesine geçmiş ve Peru'da birçok araştırmacı kent peyzajında yeşil altyapıyı yeniden değerlendirmek üzere çalışmaya başlamıştır (Frantzeskaki vd., 2019).

Monge, memleketi Lima'nın kent peyzajındaki bitkilerin yapraklarındaki yoğun toz ve kararmadan, yeşil alanların adeta bir çöp gibi kullanılıyor olmasından etkilendiğini dile getirmiş, kendisini bitkilerin yerine koymuş ve imkânı olsa kenti uzun zaman önce terk edeceğini fark ettiğini ifade etmiştir. Ancak bitkilerin yerini değiştirme gibi bir imkânı olmaması nedeni ile bu korkunç istismara boyun eğmek zorunda kalmaları, bir özne değil de nesne gibi görülmeleri Monge'yi fazlasıyla etkilemiştir. Bunun üzerine, bitkilerin sesi olmaya karar

vererek onların adına saygı talep edeceği bir proje üzerine düşünmeye başlamıştır. Bitkilerle insanlar arasında bir dayanışma biçimi olarak yorumladığı işini, binlerce katılımcı ile kent ölçeğine taşıyabilmiştir. Yoğun bir yapı stokuna sahip olan Lima’da 2010’dan bu yana neredeyse her yıl gerçekleştirilen bir etkinlik haline dönüşen Plantón Movil sayesinde yerel yönetimin üstünde baskı kurulmuş, nazım imar planlarında değişiklikler yapılmış ve kente pek çok açık ve yeşil alan kazandırılmıştır (Mueller, 2022).

2.4. Naziha Mestaoui – 1 heart 1 tree

Ormansızlaşma ve ekolojik yıkıma dikkat çeken bir diğer çalışma ise Belçikalı sanatçı Naziha Mestaoui’nin “1 heart 1 tree” ismini verdiği enstalasyon projesidir. Mestaoui, 14 yıldan fazla bir süre boyunca Amazon ormanları ile ilgili bir projede çalışmış ve sonrasında tasarımını geliştirmiştir. Amazon’da yaşayan kabileler, modern insanların gelişen teknoloji ile giderek bireysel ölçekte önemsizleşeceğini düşündürmüştür. Bu eski toplumlarda gerçeklik olgusu doğa ile şekillenmekte ve bitkilerle kurulan ilişki daha net ve anlaşılır olmaktadır. Bir ağaç onlar için ahşap malzeme ya da karbon yutağı gibi işlevlerden çok uzaktadır. Onlar için bir ağaç, daha ziyade bir ruhtur, farklı bir yaşam formudur ve “öğreten” konumundadır. Mestaoui, teknoloji ve ekoloji arasındaki değişken ve dinamik sınırları genellikle başkentlerin tarihi kent peyzajında oluşturduğu bir enstalasyon ile yeniden düşünmeye itmektedir. Tarihi bir kent peyzajına yerleştirilen lazer cihazlar, güneş battıktan sonra yapılar üzerinde sanal bir orman oluşturmaktadır. Ziyaretçiler aynı isimli bir telefon uygulaması indirerek fidan satın alabilmekte, bu fidan da lazer projektörler aracılığı ile tarihi yapılara yansıtılmaktadır (Şekil 5). Her fidan, satın alan kişinin nabızı ile senkronize olarak tohumdan yetişkinliğe kadar gelişmekte ve her fidanın üstünde satın alan kişinin adı yazmaktadır. Uygulama üzerinden satılan sanal fidanlar aracılığı ile elde edilen gelir, ormansızlaşmanın yoğun olarak görüldüğü uluslararası ölçekte kritik bölgelere ağaç dikmek için harcanmaktadır (Frank, 2017).

Şekil 5

Louvre Müzesi Çevresinde Sergilenen “1 Heart 1 Tree” İsimli Enstalasyon

Kaynak: (Frank, 2017).

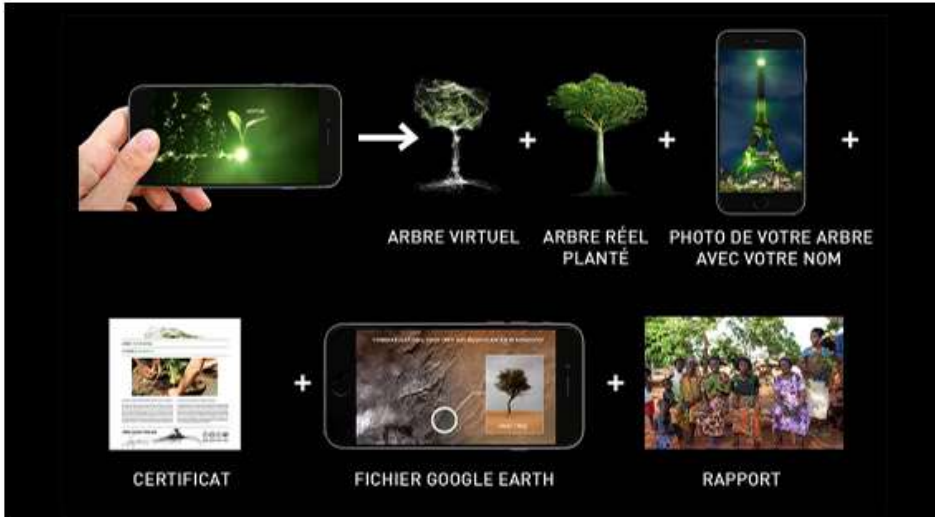
İlk kez Aralık 2015'te Paris'te gerçekleştirilen 21. İklim Konferansı sırasında enstalasyonunu hayata geçiren Mestaoui, bu çalışma kapsamında toplanan para ile kırdaki ve kentte yeni orman arazilerinin oluşturulacağını, böylece "her bir bireyin, bireyselliğinin ötesine geçerek kolektif geleceğin kurtarıcısı olabileceğini" belirtmiştir (Azzarello, 2014).

Mestaoui bu çalışmasında gerçek ve sanal, görünen ve görünmeyen, doğa ve teknoloji arasında bir köprü kurmuş, doğadaki her şeyin birbiri ile bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlantıların bazılarını teknoloji yardımı ile çözümlenmiş olsak da henüz bilmediğimiz çok sayıda mekanizmanın söz konusu olabileceğine dikkat çekmiş, aldığımız her karar ve gerçekleştirdiğimiz her eylemin dünya üzerindeki etkilerini düşünmeye teşvik etmiştir (Bienale of Sydney, 2022).

AppStore ve Google Play Store'da kullanıma sunulan uygulama, enstalasyonun yapılacağı kentteki insanların projeye destek olmalarını kolaylaştırmıştır (Şekil 6). Paris'te başlayan proje Berlin, Londra, Pekin, Sydney, Washington gibi dünyanın önemli metropollerinde de sergilenmiştir. Elde edilen gelir ile Brezilya, Senegal, Hindistan, Kenya, Peru, Fransa, Fas, Avustralya gibi ülkelerde 2015 – 2018 arasında yaklaşık 500.000 bin fidan dikimi gerçekleştirilmiştir (Mestaoui, 2015).

Şekil 6

1 Heart 1 Tree Uygulaması

Kaynak: (Mestaoui, 2015).

2020’de hayatını kaybeden Mestaoui, ölmeden hemen önce Miami, Florida ve Birleşmiş Milletler ile görüşerek “1 heart 1 ocean” ismi ile projesinin farklı bir formu üzerinde çalışmaya başlamıştır. Okyanuslar, karbon yutağı ve oksijen üretimi açısından ormanlardan daha önemli bir konumdadır. Bu nedenle sanatçı zaman içinde ilgisini okyanus sağlığını düzeltmek için proje geliştirmeye yöneltmiş, ancak hayata geçirememiştir (Green Cross, 2020).

2.5. Agnes Denes-Wheatfield, A Confrontation

Agnes Denes, arazi sanatını ekolojik ve sosyal boyutları kapsamında ele alan ilk kadın sanatçılardan birisidir. Büyüyen, şekil değiştiren, jeoloji ve hidrolojiden etkilenen, geçici olan ve sonunda yeniden üreten canlı malzemeleri kullanması ile bilinmektedir. Sanatın galeri gibi kapalı mekanların dışına taşması gerektiğini ilk savunan sanatçılardandır (Benham, 2016).

1982 yılında sanatçı Agnes Denes, Manhattan'da gerçekleştirdiği enteresan bir enstalasyon çalışması ile dikkatleri çekmiştir. Manhattan yarımadasını oluşturan yaklaşık 59 km²'lik arazi, ekonomik ve kültürel açıdan dünyanın en değerli bölgelerinden birisidir. Aylar süren hazırlıkların ardından 1982'nin Mayıs ayında, Wall Street ve Dünya Ticaret Merkezi'nin iki blok ötesinde, Özgürlük Anıtı'nın karşısında bulunan bir çöp sahasına 2 dönüm büyüklüğünde bir buğday tarlası oluşturmuştur (Şekil 7). Battery Park Landfill olarak anılan arazideki büyük kaya ve çöp kalıntıları temizlendikten sonra 200 kamyon verimli toprağın araziye taşınmış ve buğday tohumları ekilmiştir. Uygun sulama sistemi kurularak dört ay boyunca rutin işlemler takip edilmiş ve 16 Ağustos 1982'de mahsul hasat edilerek yaklaşık 450 kg sağlıklı altın buğday üretimi yapılmıştır. Döneminde 4,5 milyar dolar değerindeki arazide bir buğday tarlasının oluşturulması güçlü bir paradoks yaratmıştır. Buğday tarlası gıdayı, enerjiyi, ticareti ve ekonomiyi temsil ediyordu. Bu yolla, normal şartlar altında böyle bir uygulamanın hiç mümkün olmadığı bir arazide kötü yönetim sistemlerine, israfa, dünyadaki açlığa ve ekolojik kaygılara göndermeler yapılmıştır. Tarladan elde edilen tohumlar, Minnesota Sanat Müzesi'nin 1987 – 1990 yılları arasında düzenlediği “Dünya Açlığının Sonu İçin Uluslararası Sanat Gösterisi” adlı sergi kapsamında 28 farklı kent merkezinde aynı enstalasyonun oluşturulması için kullanılmıştır (Yıldız, 2004; Denes, 2001).

Yoğun şekilde kimyasal gübre ve pestisit kullanımının yapıldığı konvansiyonel tarım tekniklerini reddeden Denes, ziraat mühendislerinin yardımı ile projeye tamamen organik teknikler ile yaklaşmıştır. Çalışmasında Avrupalıların Amerika kıtasını kolonileştirmeden önce, bölgeye özgü bir buğday türünü kullanmayı tercih etmiştir. Kentin ortasında, son derece değerli bir arazide hayata geçirilen Wheatfield – A Confrontation çalışmasının ilk pratikleri 1968'de New York Sullivan County'de gerçekleştirilen Rice-Tree-Burial adlı çok daha eski bir çalışmaya dayanmaktadır. Denes “Bu sembolik bir olaydı ve çevre sorunlarına, insani kayıplara ve çevre etiğine olan bağlılığımı ilan ediyordu. Bu, aynı zamanda ekolojik mantığın ilk egzersizleriydi” şeklinde fikir aşamasını açıklamıştır (Hartz ve Denes, 1992).

Şekil 7

Agnes Denes'in Buğday Tarlası

Kaynak: (<https://ajournal.blog/Ajournal/Icerik/manhattanda-bir-vaha-agnes-denesin-bugday-tarlası>).

Denes'in modern yaşamı pek çok açıdan eleştiren bu enstalasyonu küresel ölçekte etkili olmuş, pek çok ülkede de performe edilmiştir. En son 2015 yılında Milan'da uygulanan proje, eleştirmenlere göre 1982'deki ilk uygulamanın oluşturduğu etkinin aynısını kamuoyuna aktarmayı başarmıştır. Milan'ın, kentin silüetini yeniden şekillendiren önemli bir kentsel yayılım alanı olan Porta Nuova'da 12 dönümlük bir arazide uygulanan proje için Denes "uzun süredir farklı şehirlerde uyguladığım bu tarlalar o kadar çok konuya dikkat çekiyor ki, yerel yönetimlere bana bu şansı verdikleri için minnettarım" şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir (Benham, 2016).

Denes'in çalışmaları aynı zamanda kültürel peyzajın kent ve kır şeklinde ikiye ayrılmasını eleştirirken bu sayede araştırmacılara peyzajın bir bütün olarak ele alınması gerektiğini hatırlatmaktadır. George Hargreaves, Micheal Van Valkenburgh ve Julie Bargmann gibi peyzaj mimarları, kent ve kırsal ilişkisi, doğal süreçlerinin her yerde aynı şekilde işlediğini vurgulaması, mekâna atfedilen değerın akışkanlığına dikkat çekmesi nedeni ile Denes'in çalışmalarının modern peyzaj mimarlığı teorisine de büyük katkısı olduğunu savunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada incelenen örnekler, dünya genelinde ekoloji ve çevre konuları ile ilgilenen sanatçıların farklı yaklaşımlarına, anlam ve bağlam ilişkilerine dair bir fikir vermektedir. Sanatçılar, yerel yönetimlerin kentsel yeşil alt yapı politikalarına, bilim insanları ve diğer paydaşların kent ekosistemi ile ilgili sorunlara eşit ölçüde yaklaşımlarına, kamuoyu farkındalığını artıran, katılımcı enstalasyon çalışmaları oluşturarak kent sakinlerinin ve ziyaretçilerin dünya görüşlerinin evrilmesine katkı koyarak sürecin önemli bir rolünü üstlenmektedir (Potter, 2009; Perovich, 2018). Ancak muazzam bir potansiyele sahip olmasına rağmen kent peyzajında gerçekleştirilen ekolojik sanat çalışmaları, çoğu zaman yerel yönetim ölçeğindeki planlama süreçlerine ve uzun prosedürlere takılmaları nedeni ile nadiren uygulama sahası bulabilmektedir (Brigham, 1993; Metzger, 2011).

İncelenen çalışmalarda Eve Mosher'in High Water Line isimli enstalasyonu New York ölçeğinde başlatılmış ve zaman içinde farklı kentlere uygulanmış olsa da özünde çevre sorunlarının bir sonucu olan küresel ısınma kapsamında eriyen buzullar, artan su seviyesi, ekstrem hava koşulları gibi faktörler nedeni ile büyük tehlike altında olan kıyı kentlerinin durumuna dikkat çekmektedir. Küresel ısınma yavaşlatılmazsa, Dünya'daki pek çok kıyı kentinin bir kısmının sular altında kalma ihtimali üzerine pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu durum imar planlarını toptan değiştirebileceği gibi su yüzeyinin kullanıldığı turizm, ulaşım, ticaret gibi pek çok sektörü de etkileyecektir. Mosher'in çalışması, özellikle riskli bölgede yaşayan halkın dikkatini çekmiş, sadece akademik araştırmalarla vurgulanan bir senaryonun görünür olmasını sağlamıştır.

Özgül Arslan'ın Maruz ismini verdiği enstalasyonda, Kadıköy bölgesindeki yoğun yapı stokunun neden olduğu bir akarsu kirliliğine dikkat çekilmektedir. Böylesine yoğun bir nüfusun küçük bir alanda iskanına izin verilmesi nedeni ile gri altyapıya yönelik önemli sorunlar ortaya çıkmakta, bu da açıkça kent planlamasının başından beri hatalı olduğunu vurgulamaktadır. Kurbağalıdere'ye deşarj edilen gri alt yapı nedeni ile bölge halkının maruz kaldığı yoğun koku, halk sağlığını etkileyecek seviyelere ulaşmıştır. Bu çalışma İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin de dikkatini çekmiş ve akabinde Kurbağalıdere'nin temizlenme çalışmaları başlamıştır. 2020 yılında derenin ıslah çalışmaları tamamlanmış ve büyük bir kamusal probleme dönüşen sorun çözülmüştür.

Lucia Monge'nin Plantón Movil isimli enstalasyonu, Lima kenti özelinde yetersiz açık ve yeşil alan planlamasına dikkat çekmektedir. Bitkiler fototropizma (ışığa yönelme), jeotropizma (köklerin yer çekimine, sürgünlerin yer çekiminin tersine doğru ilerlemesi), kemotropizma (hava, su ve toprakta bulunan ve bitkilere zarar verebilen kimyasalların olduğu yerlerden kök ve sürgünlerini uzaklaştırma) gibi faktörler kapsamında ufak hareketler gerçekleştiriyor olsa da toprağa bağlı kök yapıları nedeni ile insanlar ve hayvanlar gibi kendi kendilerine yer değiştirebilen canlılar değildir. Bir bitkinin bir arazideki popülasyonunu ve dolayısıyla kapladığı alanı artırması sadece etrafa saçtığı tohumlarla mümkün olabilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde göz ardı edilen en önemli parametre açık ve yeşil alanların nicelik ve nitelik bakımından yetersiz kalmasıdır. Monge, bitkileri saksıya koyup kentin geçirimsiz

yüzeyle üzerinde hareket ettirerek, bir nevi doğanın kendine ait olanı alma potansiyelini ve insan ırkının haddinden fazla ekosistem manipülasyonuna neden olduğunu da düşündürmektedir. Bu kapsamda bitkilerin yer değiştirebiliyor olma düşüncesi her ne kadar romantik bir yaklaşım olsa da kamuoyu tarafından benimsenmiş ve her yıl düzenlenen bir etkinliğe dönüşmüştür. Bu sadece Lima kentindeki imar planlarında değişikliğe gidilmiş ve kente yeni açık ve yeşil alanlar kazandırılmıştır.

Naziha Mestaoui'nin 1 heart 1 tree ismini verdiği enstalasyon, yine insanların ekosistemi manipüle etmesi sonucu azalan ormanlara dikkat çekmektedir. Bu düşüncesini, modern çağın neredeyse tüm bileşenleri gibi ormanları da sanal ortama taşıma fikri üzerinden geliştirmiştir. Bugün insan ırkı her türlü etkinliğini sanal ortama taşıyabilmiş olsa da ekosistem bileşenlerinin Dünya üzerindeki canlı yaşamın başlamasından bu yana aynı şekilde işlediğini gözden kaçırabilmektedir. Lakin hiçbir ekosistem hizmeti sanal ortama taşınmaz. Bu argüman kapsamında, lazer ışık sistemleri ile başkentlerin önemli nirengi noktalarında sanal bir orman oluşturmak, özünde hicivli bir yaklaşım barındırmaktadır. Bu çalışma, aldığı kurumsal destekler ve insanlardan topladığı bağış ile beş kıtada yeni orman arazileri oluşturarak hem bölgesel yaşam kalitesini hem de kamuoyu farkındalığını önemli ölçüde artırmıştır.

Agnes Denes'in ilk olarak Manhattan'da gerçekleştirdiği, daha sonra Dünya'nın farklı kentlerinde de uygulanan Wheatfield isimli enstalasyonu, felsefi yaklaşımı bakımından Monge ve Mestaoui'nin çalışmalarına benzemektedir. Wall Street ve Dünya Ticaret Merkezi'nin iki blok ötesinde bir buğday tarlası oluşturmak, kent planlamasına, ekosistem manipülasyonuna dikkat çektiği gibi, büyük bir ekonomik alegori örneği olmuştur. Bugün değeri astronomik rakamlarla ifade edilen bir arazinin bir buğday tarlası olarak kullanılması ekonomik açıdan son derece anlamsız görünmekle birlikte, bu çalışma insanlara neyin daha değerli olduğunu ve bu değerlerin nasıl ölçüldüğünü de sorgulatmaktadır.

İncelenen örneklerde görüldüğü gibi, temelde çevre sorunlarına odaklanan ve kent peyzajını sahne olarak kullanıp kamuoyunun büyük bir kısmına sesini duyuran çalışmalar, nihayetinde konu edilen soruna ilişkin çözüm önerilerinin üretilmesine ve uygulanmasına vesile olabilmektedir. Bu doğrultuda, ekolojik sorunlara odaklanan enstalasyon sanatçıları, kent ekosistemi ile ilgili süreçlere değerli katkı sağlayıcılar olarak tanınmalı, kent peyzajındaki işleri daha çok desteklenmeli, tüm kentsel planlama ve tasarım süreçlerine dahil edilmelidir.

Dünya genelinde sanatçılar bir süredir deneyimlemekte olduğumuz iklim krizinin aciliyetine git gide daha fazla odaklanmaktadır. Böylece çalışmalarında sosyo-ekolojik kapsamın ve sorunlara ilişkin geliştirdikleri yaratıcı yaklaşımların gün geçtikçe daha belirgin olmaya başladığı görülmektedir. Ekolojik sanat, bireylerin ve toplulukların geleceği daha pozitif bir şekilde tasavvur etmelerine, kendilerini yalnızca sorunun bir parçası olarak değil, aynı zamanda çözümün de bir parçası olarak görmelerine yardımcı olacak eşsiz bir potansiyele sahiptir.

Kaynakça

- Alehashemi, A. ve Mansouri, S. (2018). Landscape; a shifting concept the evolution of the concept of landscape from renaissance, *BAGH-E NAZAR*, 14(57), pp. 33-44.
- Aminzadeh, B. (2015). Dimensions and identity components in urban landscape. İçinde *Proceedings of the 1st National Conference of Iranian Architecture, Islamic (Face Today the Prospect of Tomorrow)*, Shiraz Municipality and Fars Construction Engineering Organization, Shiraz, Iran.
- Anker, S., & Nelkin, D. (2003). *The molecular gaze: Art in the genetic age*. Cold Spring Harbor Laboratory Press.
- Arendt, H. (2003). Dünyanın sürekliliği ve sanat yapıtı. A. Derman (Çev.), *Sanat Yapıtı* (B. Lenoir, Ed., ss. 113-121). Yapı Kredi Yayınları
- Arnaiz-Schmitz, C., Schmitz, M., Herrero-Jáuregui, C., Gutiérrez-Angonese, J., Pineda, F. ve Montes, C. (2018). Identifying socio-ecological networks in rural-urban gradients: Diagnosis of a changing cultural landscape, *Science of the Total Environment*, 612, 625-635.
- Arslan, Ö. (2015). Exposure. <https://ozgularslan.com/exposure-maruz/> adresinden 21 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Ash-Milby, K., Gibson, J., Hill, L. White Hawk, D. ve Tehee, C. (2017). *How can contemporary art be more inclusive of native voices? The Walker Art Center: Sightlines*. <https://walkerart.org/magazine/inclusion-native-american-art-panel-discussion> adresinden 15 Ağustos 2021 Tarihinde alınmıştır.
- Atılğan, A. (2020). Kurbağalidere'nin temizlenmesi öyküsü. <https://arifatilgan.wixsite.com/arifatilgan/single-post/kurba%C4%9Falidere-ni%CC%87n-temi%CC%87zlenmesi%CC%87-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC> adresinden 21 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Azhari, S., Zakariya, K. ve Abidin, N. (2014). Eco-public art in pursuit of a sustainable green city and public space. *Conference: International Conference on Sustainable Urban Design for Liveable Cities*, Kuala Lumpur.
- Azzarello, N. (2014). *Naziha Mestaoui projects virtual forests growing onto Paris' monuments*. <https://www.designboom.com/art/naziha-mestaoui-virtual-forest-growing-paris-monuments-06-16-2014/> adresinden 20 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.
- Benham, K. (2016). Wheatfield – a confrontation: The work of Agnes Denes. *Landscape Research Record*, 5, 52-56.
- Biennale of Sydney (2022). *Naziha Mestaoui*. <https://www.biennaleofsydney.art/participants/naziha-mestaoui/> adresinden 22 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Carson, R. (1962). *Silent spring*. Houghton Mifflin. Boston, MA
- Collins, T. (2004). *Reconsidering the Monongahela Conference*. <http://moncon.greenmuseum.org/recap.htm> adresinden 20 Ekim 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Corner, A. ve Groves, C. (2014). Breaking the climate change communication deadlock. *Nature Climate Change*, 4(9), 743–745.

- Costa, B. ve Philip, K. (2008). *Reaching the limit: When art becomes science—in tactical biopolitics*. MIT Press: Cambridge, MA.
- Creative Carbon Scotland (2024). High Water Line. <https://www.creativecarbonscotland.com/library/highwaterline> adresinden 22 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Danto, C. A. (2010). *Sanatın sonundan sonra, çağdaş sanat ve tarihin sınır çizgisi* (Çev. Z. Demirsü). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Denes, A. (1993). Notes on eco-logic: Environmental artwork, visual philosophy and global perspective. *Leonardo*, 26(5), 387–395.
- Denes, A. (2001). Wheatfield - A Confrontation: Battery Park Landfill, Downtown Manhattan. <http://www.agnesdenesstudio.com/works7.html> adresinden 22 Eylül 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Ellison, A. M., LeRoy, C. J., Landsbergen, K. J., Bosanquet, E., Borden, D. B., CaraDonna, P. J. vd. (2018). Art/science collaborations: New explorations of ecological systems, values, and their feedbacks. *Bulletin of the Ecological Society of America*, 99(2), 180–191.
- Frank, P. (2017). You can plant a virtual tree that grows to the rhythm of your heartbeat. https://www.huffpost.com/entry/one-beat-one-tree_n_5512285 adresinden 02 Eylül 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Frantzeskaki, N., McPhearson, T., Collier, M. J., Kendal, D., Bulkeley, H., Dumitru, A. (2019). Nature-based solutions for urban climate change adaptation: Linking science, policy, and practice communities for evidence-based decision-making. *BioScience*, 69(6), 455–466.
- Freud, S. (2009). *Uygarlığın huzursuzluğu* (Çev. H. Barışcan). Metis Yayınları, İstanbul.
- Gablik, S. (1991). *The Reenchantment of Art*. Thames and Hudson, London.
- Gibberd, F. (1970). *Town design*, architectural press, United Kingdom.
- Green Cross (2020). Obituary Naziha Mestaoui – Creator of the I Tree 1 Heart Art Installation that Launched the Paris Climate Summit. <https://gcft.fr/obituary-naziha-mestaoui-creator-of-the-i-tree-1-heart-art-installation-that-launched-the-paris-climate-summit/> adresinden 22 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Hare, N. (1970). Black ecology. *The Black Scholar*, 1(6), 2–8.
- Harrison, H. M., ve Harrison, N. (1999). *Green landscape: The world is a garden*. Campus Verlag
- Kaplan, A. (2009). Landscape architecture's commitment to landscape concept: a missing link?, *Journal of Landscape Architecture*, 4(1), 56-65.
- Kayhan, F. (2017). Özgül Arslan ile Kurbağalıdere ve “estetik müdahale” üzerine. <https://ozgularslan.com/ozgul-arslan-ile-kurbagalidere-ve-estetik-mudahale-uzerine-firdevs-kayhan-ozgul-arslan/> adresinden 03 Eylül 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Kepes, G. (1972). Art and ecological consciousness. İçinde G. Kepes (Ed.), *Arts of the environment* (ss. 1–12). George Braziller: New York, NY.

- Keshtkaran, R., Habibi, A. ve Sharif, H. (2017), Aesthetic preferences for visual quality of urban landscape in derak high-rise buildings (shiraz), *Journal of Sustainable Development*, 10(5), 94-100
- Kirksey, E. (2014). *The multispecies salon*. Duke University Press: Durham, NC.
- Leopold, A. (2004). Toprak etiği (N. Ertekin, Çev.). *Üç Ekoloji: Doğa, Düşünce, Siyaset*, 2, 125-143.
- Lingfeng, Z. ve Xilong, J. (2009). On the situation of the urban landscape and development, *Paper presented at the 2009 IEEE 10th International Conference on Computer-Aided Industrial Design ve Conceptual Design*, IEEE, Wenzhou, China.
- Lippard, L. R. (1973). *Six years: The dematerialization of the art object from 1966 to 1972*. University of California Press: Oakland, California.
- Lippard, L. R. (1983). *Overlay: contemporary art and the art of prehistory*. New Press: New York, NY.
- Lippard, L. R., Smith, S., Revkin, A. C. ve Gerdes, K. (2007). *Weather report: Art and climate change*. Boulder Museum of Contemporary Art: Boulder, CO.
- Loris, A. A. (2012). The persistent water problems of Lima, Peru: Neoliberalism, institutional failures and social inequalities. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 33(3), 335–350.
- Lynch, K. (1960), *The image of the city*. MIT press, United States.
- Matilsky, B. (1992). *Fragile ecologies: Contemporary artists' interpretations and solutions*. Rizzoli International: New York, NY.
- McHarg, I.L. ve Mumford, L. (1969). *Design with nature*, American Museum of Natural History. New York.
- McKee, Y. (2007). Art and the ends of environmentalism: From biosphere to the right to survival. İçinde M. Feher, G. Krikorian, ve Y. McKee (Eds), *Nongovernmental politics* (pp. 583–639). Zone Books: Brooklyn, New York.
- McMaster, G. (2020). Contemporary art practice and indigenous knowledge. *Zeitschrift Für Anglistik und Amerikanistik*, 68(2), 111–128.
- Mestaoui, N. (2015). *1 heart 1 tree*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://unfccc.int/media/518176/1-heart-1-tree-dossier-partenaires-en.pdf adresinden 22 Mart 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Monge, L. (2011). *Planton Movil*. <https://luciamonge.com/> adresinden 09 Mart 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Monge, L. (2018). Plantón Móvil: Interspecies collaboration in the walking forest. *Global Performance Studies*, 1(2). 24-46
- Mosher, E. (2012). *A line made by flooding – artist Eve Mosher: I never wanted to be right*. <https://gwarlingo.com/2012/a-line-made-by-flooding-artist-eve-mosher-i-never-wanted-to-be-right/> adresinden 20 Eylül 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Mueller, E. (2022). *Walking as artistic practice*. <https://teaching.ellenmueller.com/walking/2022/07/11/lucia-monge-planton-movil-2010/> adresinden 15 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

- Nassauer, J.I. (1995). Culture and changing landscape structure, *Landscape Ecology*, 10(4), 229237.
- Nisbet, J. (2017). *Contemporary environmental art*. Routledge: New York, NY.
- Nurmis, J. (2016). Visual climate change art 2005–2015: Discourse and practice. *WIREs Climate Change*, 7(4), 501–516.
- Oğuz, D. (2015). Sanat perspektifinden çevre sorunları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 48-61.
- Öçalan, G. (2007). *Çağdaş sanatta bir anlatım dili olarak video ve enstalasyon* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öçalan, H. (2015). Kurbağalidere’de salınan kupürlü perdenin gizemi. <https://onedio.com/haber/kurbagalidere-de-salınan-gupurlu-perdenin-gizemi-588246>. adresinden 01 Eylül 2023 Tarihinde alınmıştır.
- Sitte, C. (1945). *The art of building cities: city building according to its artistic Fundamentals*. Reinhold Publishing Corporation, New York. N.Y.
- Sommer, L. K., ve Klöckner, C. A. (2021). Does activist art have the capacity to raise awareness in audiences? A study on climate change art at the ArtCOP21 event in Paris. *Psychology of Aesthetics, Creativity and the Arts*, 15(1), 60–75.
- Steiner, F.R. and Steiner, F. (2002). *Human ecology: Following nature's lead*. Island Press, Washington.
- Süzen, H. N. (2010). Sanatta disiplinlerarası bir yaklaşım: Enstalasyon sanatı ve Genco Gülan Örnekleme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(6), 147-162.
- Uygun, G. (2015). *Özgül Arslan: “Gelin, ‘maruz’ kalın”*. <https://www.gazetekadikoy.com.tr/kultur-sanat/zgl-arslan-039gelin-maruz039-kalin039>. adresinden 20 Eylül 2024 Tarihinde alınmıştır.
- Wallen, R. (2012). Ecological art: A call for visionary intervention in a time of crisis. *Leonardo*, 45(3), 234–242.
- Watts, P., ve Lipton, A. (2004). Ecoart: Ecological art. İçinde H. Strewlow, H. Prigann, ve V. David (Eds), *Ecological aesthetics: Art in environmental design, theory and practice* (pp. 90–95). Birkhäuser: Basel, Switzerland.
- Weintraub, L. (2012). *To life! Eco art in pursuit of a sustainable planet*. University of California Press: Oakland, CA.
- Wit, S.I. (2016), Let’s walk urban landscapes: New pathways in design research, *Journal of Landscape Architecture*, 11(1), 96-97.
- Wu, J., He, C., Huang, G. ve Yu, D. (2013). Urban landscape ecology: Past, present, and future. İçinde Fu, B. and Jones, K.B. (Ed.), *Landscape ecology for sustainable environment and culture* (pp. 37-53), Springer, Dordrecht,
- Yıldız, E. (2004). *Çevre sorunları ve sanat* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhang, Y. (2014). Artistic vision of the urban landscape design, *Applied Mechanics and Materials*, 584(586), 625-629.

Tsunami Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on Tsunami

İrem GAFEROĞLU¹ Sude KAYA² Yavuz Baran KALEMLER³

Emel GÜVEN⁴ Tamer EREN⁵

ÖNE ÇIKANLAN	<ul style="list-style-type: none">Bu çalışmada Türkiye’de tsunami afet türü incelenmiştir.Tsunami afet türünü konu alan lisansüstü tezler bibliyometrik yöntemle analiz edilmiştir.Tsunami konu tezler en çok teknik üniversiteler tarafından hazırlanmıştır.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">In this study, tsunami disaster type in Turkey was analyzed.Postgraduate theses on tsunami disaster type were analyzed by bibliometric method.Theses on tsunami were mostly prepared by technical universities.
ÖZ	<p>Türkiye jeolojik konumu sebebiyle sıklıkla doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Sel, deprem, orman yangınları, heyelan, kar ve fırtınalar ülkemizde sık görülen doğal afetlerdir. Tsunami ise ülkemizde sık görülmemekle beraber insan kaybına neden olan afetlerden birisidir. Bu çalışmada amaç, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında bulunan “tsunami” ile ilgili yapılmış olan çalışmaları bibliyometrik açıdan incelemektir. Yapılan tarama sonucunda “tsunami” başlığı altında 156 adet lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında ilgili tez sayısı ise 124 adet bulunmuştur. Çalışmalar; türüne, yılına, üniversitelerine, üniversitelerinin türüne, enstitülerine, anabilim dallarına, konularına ve yöntemlerine göre incelenip çıkarım yapılmıştır. Tezlerin dağılımında türüne göre en fazla “yüksek lisans”, yılına göre “2019 yılı”, üniversitelere göre “Orta Doğu Teknik Üniversitesi”, üniversite türüne göre “devlet üniversitesi”, enstitülerine göre “Fen Bilimleri”, ana bilim dallarına göre “İnşaat Mühendisliği”, konularına göre “İnşaat Mühendisliği” ve yöntemlerine göre “nicel yöntem” sonuçları bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve diğer tsunami, bibliyometrik analiz çalışmalarına örnek olacağı düşünülmektedir.</p>
ABSTRACT	<p>Türkiye is frequently faced with natural disasters due to its geological location. Floods, earthquakes, forest fires, landslides, tsunamis, snow, and storms are the natural disasters seen in our country. Tsunami is one of the disasters that cause the most human loss in Turkey. The aim of this study is to bibliometrically examine the studies on "tsunami" in the database of the National Thesis Centre of the Council of Higher Education (YÖKTEZ). As a result of the search, 156 postgraduate thesis studies were found under the title of "tsunami". The number of related theses was found to be 124. The studies were analysed and inferred according to their type, year, universities, type of universities, institutes, departments, subjects, and methods. In the distribution of theses, the highest number of "master's degree" according to the type, "2019" according to the year, "Middle East Technical University" according to the universities, "state university" according to the university type, "Science" according to the institutes, "Civil Engineering" according to the departments, "Civil Engineering" according to the subjects and "quantitative method" according to the methods. It is thought that this study will contribute to the literature and will be an example for other tsunami, bibliometric analysis studies.</p>
Atf (Citation):	Gaferoğlu, İ., Kaya, S., Kalemler, Y. B., Güven, E. ve Eren, T. (2024). Tsunami konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 153-164

¹ Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, iremgafiroglu@gmail.com, ORCID: 0009-0006-6363-6657

² Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, sudekayaa12@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7944-8048

³ Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, baran.kalemler45@gmail.com, ORCID: 0009-0005-1483-9004

⁴ Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, emel-gvn@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6106-9720

⁵ (Sorumlu Yazar) Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, tamereren@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5282-3138

Giriş

Afet; etkilenen toplumda fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan ve baş etmesi zor olan doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaydır (Eren ve ark., 2023). Toplum olumsuz bir şekilde etkileyen afetler maddi ve manevi birçok kayba sebep olurlar (Eren vd., 2023). Türkiye jeolojik konumu sebebiyle sıklıkla doğal afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Ortalama olarak Türkiye’de beş yılda bir geniş kapsamda maddi ve manevi kayıplara yol açan deprem afeti yaşanmaktadır. Deprem afetine ek olarak heyelan, kaya düşmesi, çığ, sel ve taşkınlar, tsunami, yangın gibi afetler de bölgeler ve mevsimler genelinde sıklıkla yaşanmaktadır (AFAD, 2024).

Depremin tetiklediği bir afet türü olan tsunami ülkemizde en çok can kaybına yol açan beşinci büyük afet türüdür (AFAD, 2024). Tsunami; okyanus, deniz veya büyük göllerde bulunan büyük su kütlelerinin aniden yer değiştirmesi sonucu yüksek genlikli bir dizi su dalgası olarak tanımlanır (AFAD, 2024). Doğu Akdeniz, Marmara, Ege’de en fazla görülen tsunami, en son 2020 yılında Seferihisar’da (İzmir) deprem kaynaklı olarak görülmüştür. Bir kişinin ölümüne ve ciddi mal kayıplarına yol açmıştır. Dünya üzerinde en çok etki bırakan tsunami örneklerinden ilk akla gelen, 2004 yılında Endonezya’nın Sumatra Adasında meydana gelen tsunamidir. Depremin sebep olduğu bu tsunaminin etkisiyle 283.100 kişinin hayatını kaybettiği kayıtlara yansımıştır (Güler vd., 2018).

Bu çalışmada, tsunami ile ilgili yapılan yüksek lisans tezleri ele alınmıştır. Çalışma kapsamında Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) Arşivi’nden yararlanılmıştır. Burada yapılan lisansüstü 156 çalışma ele alınmış ve bunlardan 124 adetinin bibliyometrik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar; türüne, yılına, üniversitelerine, üniversitelerinin türüne, enstitülerine, anabilim dallarına, konularına ve yöntemlerine göre incelenip çıkarım yapılmıştır.

1. Bibliyometrik Analiz

Akademik literatürde yer alan makale veya kitap gibi yazılı yayınların istatistiksel analizine bibliyometri denir (Van Eck, 2010; Ozsoy ve Demir, 2018). İlk kez 1920’li yıllarda “bibliyometri” kelimesi kullanılmıştır, akademik çalışmalarda ise ilk kez Pritchard tarafından kullanılmıştır (Pritchard, 1969). Araştırma alanları, kendi alanlarının etkisini, araştırmacıların veya bir yazarın etkisini veya bir bilimsel çalışmanın uluslararası etkisini belirlemek için bibliyometrik analiz yöntemini kullanılmaktadır (Ozsoy ve Demir, 2018). Öncü olan bibliyometrik çalışmalarının tarihi ise çok eski tarihler olan 1900’lü yılların başında yapıldığı bilinmektedir. 1917’de Eales ve Cole 1550-1860 tarihleri arasında karşılaştırmalı anatomi tarihi konusunda yayımlanan çalışmaları inceleyerek araştırmaların var olan gelişimini bibliyometrik analiz ile belirleyen ilk araştırmacılardan olmuşlardır (Okubo, 1997).

Türkiye’ de ise yapılan ilk bibliyometrik çalışma Özinönü tarafından yapılan, 1970 yılında yayınlanan ‘Growth in Turkish Positive Basic Sciences’ olduğu bilinmektedir. Eserin amacı; astronomi, biyoloji, fizik, kimya, matematik, yer bilimleri konularındaki bilimsel verimliliğin ölçülmesidir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar 1990 yılından sonra artmıştır (Al, 2008).

Bibliyometrik analizlerin kullanılmasındaki amaç farklı konu ve alanlarda yapılan çalışmaların belirlenen başlıkların incelenip analizinin yapılması, analiz sonucunda ortaya çıkan sonuçların değerlendirilip, yorumlanmasıdır. Analizlerde bilimsel ve akademik çalışmaların atıfları da yer almaktadır (Erturgut ve Yılmaz, 2020). Topçu ve Ataoğlu (2023), çalışmada YÖKTEZ üzerinden 2000-2023 yılları arasında afet yönetimi alanında 160 lisansüstü tez çalışması üzerinden bibliyometrik analiz gerçekleştirmiştir. Öztürk (2024), araştırmasında 2004-2023 yılları arasında afet dirençliliği konusunda yapılan çalışmaları Web of Science (WOS) veri tabanı ile taramış ve 401 bilimsel yayının bibliyometrik analizi yapmıştır. Erturgut ve Yılmaz (2020), 2004-2019 yılları arasında afet ve insani yardım lojistiği alanında WOS ve Scopus veri tabanından elde edilen 854 makaleyi kullanarak bibliyometrik analiz yapmışlardır. Akpınar ve Atak (2020), 1990'dan 2020'ye kadar akıllı şehir çalışmalarıyla ilgili 4527 makaleyi bibliyometrik açıdan incelemeye almışlardır. Vassinen (2006), çalışmasında 1986-2005 yılları arasında 37 dergide yayınlanmış olan 423 çalışmayı stratejik pazarlamaya ilişkin alan yazının özelliklerini belirlemek için bibliyometrik açıdan incelemiştir. Ersoy ve Ekmekçi (2023), en çok atıf almış kömürlü termik santraller konusunda 100 makalenin bibliyometrik analizini gerçekleştirmişlerdir. Kayadibi (2022) çalışmasında, 1973-2021 arasında dinlenme konusunda yapılan 7664 eğitim araştırmalarını analiz etmiştir. Şakar ve Cerit (2013), 1980-2012 yılları arasında konu başlığında 'pazarlama' kelimesi olan makalelerin bibliyometrik analizini gerçekleştirmiştir. Özel ve Kozak (2012) çalışmalarında "turizm pazarlaması" başlığı altında olan Türkçe makaleleri 2000-2010 yılları arasında inceleyerek bibliyometrik açıdan ele almış ve incelenen makalelerde yer alan atıfların analizlerini gerçekleştirmiştir. Farklı birçok konuda bibliyometrik analiz gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak incelenen literatürde "Tsunami" afetini konu alan bir bibliyometrik analize rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Akademik literatürde yer alan makale veya kitap gibi yazılı yayınların istatistiksel analizine bibliyometri denir (Van Eck, 2010; Ozsoy ve Demir, 2018). İlk kez 1920'li yıllarda "bibliyometri" kelimesi kullanılmıştır, akademik çalışmalarda ise ilk kez Pritchard tarafından kullanılmıştır (Pritchard, 1969). Araştırma alanları, kendi alanlarının etkisini, araştırmacıların veya bir yazarın etkisini veya bir bilimsel çalışmanın uluslararası etkisini belirlemek için bibliyometrik analiz yöntemini kullanılmaktadır (Ozsoy ve Demir, 2018). Öncü olan bibliyometrik çalışmalarının tarihi ise çok eski tarihler olan 1900'lü yılların başında yapıldığı bilinmektedir. 1917'de Eales ve Cole 1550-1860 tarihleri arasında karşılaştırmalı anatomi tarihi konusunda yayımlanan çalışmaları inceleyerek araştırmaların var olan gelişimini bibliyometrik analiz ile belirleyen ilk araştırmacılardan olmuşlardır (Okubo, 1997).

Türkiye' de ise yapılan ilk bibliyometrik çalışma Özinönü tarafından yapılan, 1970 yılında yayınlanan 'Growth in Turkish Positive Basic Sciences' olduğu bilinmektedir. Eserin amacı; astronomi, biyoloji, fizik, kimya, matematik, yer bilimleri konularındaki bilimsel verimliliğin ölçülmesidir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar 1990 yılından sonra artmıştır (Al, 2008).

Bibliyometrik analizlerin kullanılmasındaki amaç farklı konu ve alanlarda yapılan çalışmaların belirlenen başlıkların incelenip analizinin yapılması, analiz sonucunda ortaya çıkan sonuçların

değerlendirilip, yorumlanmasıdır. Analizlerde bilimsel ve akademik çalışmaların atıfları da yer almaktadır (Erturgut ve Yılmaz, 2020). Topçu ve Ataoğlu (2023), çalışmada YÖKTEZ üzerinden 2000-2023 yılları arasında afet yönetimi alanında 160 lisansüstü tez çalışması üzerinden bibliyometrik analiz gerçekleştirmiştir. Öztürk (2024), araştırmasında 2004-2023 yılları arasında afet dirençliliği konusunda yapılan çalışmaları Web of Science (WOS) veri tabanı ile taramış ve 401 bilimsel yayının bibliyometrik analizi yapmıştır. Erturgut ve Yılmaz (2020), 2004-2019 yılları arasında afet ve insani yardım lojistiği alanında WOS ve Scopus veri tabanından elde edilen 854 makaleyi kullanarak bibliyometrik analiz yapmışlardır. Akpınar ve Atak (2020), 1990'dan 2020'ye kadar akıllı şehir çalışmalarıyla ilgili 4527 makaleyi bibliyometrik açıdan incelemeye almışlardır. Vassinen (2006), çalışmasında 1986-2005 yılları arasında 37 dergide yayınlanmış olan 423 çalışmayı stratejik pazarlamaya ilişkin alan yazının özelliklerini belirlemek için bibliyometrik açıdan incelemiştir. Ersoy ve Ekmekçi (2023), en çok atıf almış kömürlü termik santraller konusunda 100 makalenin bibliyometrik analizini gerçekleştirmişlerdir. Kayadibi (2022) çalışmasında, 1973-2021 arasında dinlenme konusunda yapılan 7664 eğitim araştırmalarını analiz etmiştir. Şakar ve Cerit (2013), 1980-2012 yılları arasında konu başlığında 'pazarlama' kelimesi olan makalelerin bibliyometrik analizini gerçekleştirmiştir. Özel ve Kozak (2012) çalışmalarında "turizm pazarlaması" başlığı altında olan Türkçe makaleleri 2000-2010 yılları arasında inceleyerek bibliyometrik açıdan ele almış ve incelenen makalelerde yer alan atıfların analizlerini gerçekleştirmiştir. Farklı birçok konuda bibliyometrik analiz gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak incelenen literatürde "Tsunami" afetini konu alan bir bibliyometrik analize rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Tsunami başlığı altında YÖKTEZ Arşivi'nde yer alan lisansüstü tez çalışmalarının analizini yapmak amacıyla bibliyometrik yöntem kullanılmıştır. YÖKTEZ veri tabanında "tsunami" kelimesi özet kategorisinde seçilmiş ve başka bir kategori seçilmeden arama yapılmıştır. Arama sonucunda 156 tez çalışmasına ulaşılmıştır. Konu tsunami ile doğrudan ilişkilendirilemeyen lisansüstü tezler elenerek sonuç sayısı 131'e indirilmiştir. Son incelemelerde bazı tezlerin içeriğine ulaşamadığından dolayı elenenlerle birlikte toplamda 124 tez incelenmiştir. Bu tezler üzerinden bibliyometrik bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Sonuçların bibliyometrik analizinde lisansüstü tezlerin türüne, yılına, üniversitelerine, üniversitelerinin türüne, enstitülerine, anabilim dallarına, konularına ve yöntemlerine göre incelemeler yapılmıştır.

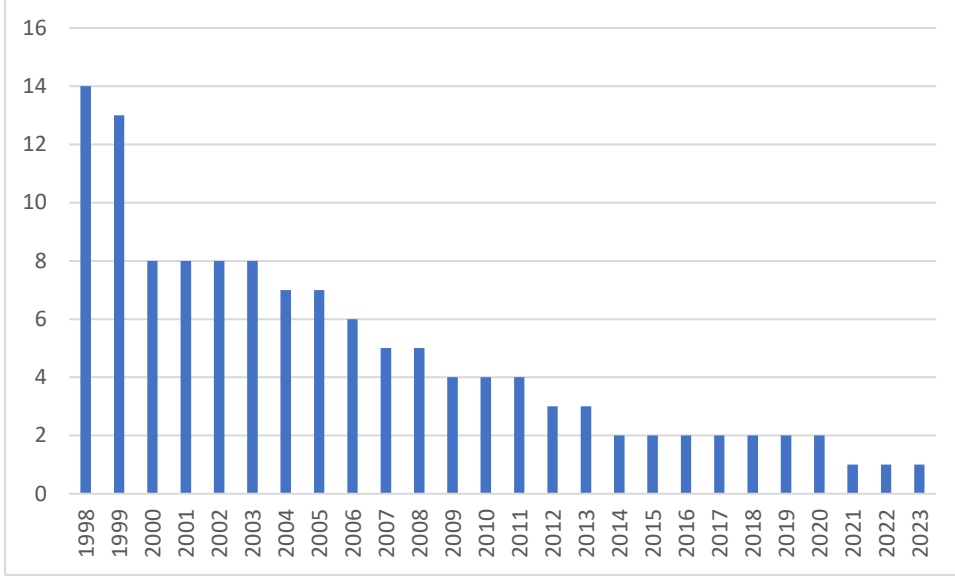
3. Bulgular

1998-2023 yılları arasında tsunami ile ilgili yayınlanan 156 tez vardır. 32 tez tsunami afet türü ile doğrudan ilgili olmayıp bağdaştırılamadığından ve bazı tezlerin içeriğine ulaşamadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Kalan 124 adet tez çeşitli parametreler çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında tsunami konusuyla ilgili olarak incelenen 124 lisansüstü tez öncelikle yıllara göre tasnif edilmiştir. Tasnif sonuçları Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1

Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

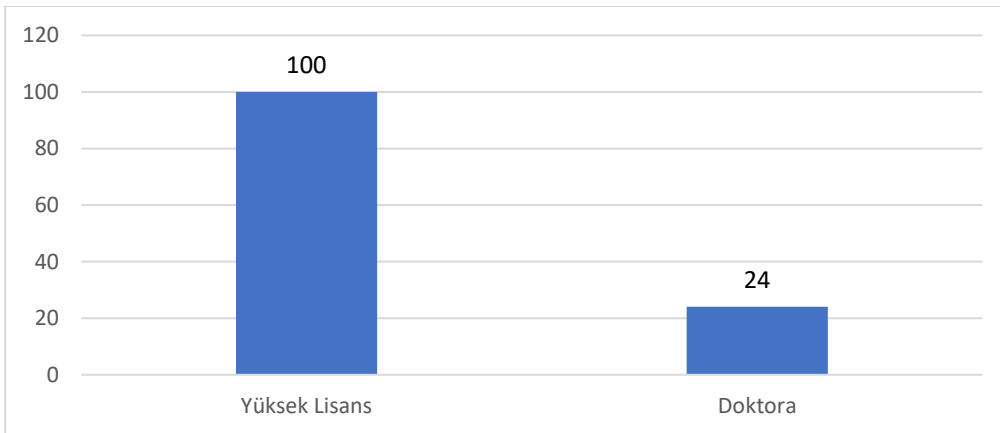

Tezlerin yayınlandığı yıllar incelendiğinde ulaşılabilen ilk tez 1998 yılında yayınlandığı tespit edilmiştir. Tsunami içeriğine sahip tezlerin en fazla olduğu yıl %11,2 ile 1998 yılı görülmüştür. En az tezin olduğu yıllar ise 2021, 2022, 2023 yıllarıdır. Günümüze yaklaştıkça tezlerin sayısında azalma gözlenmiştir.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hangi düzeyde yoğunlaştığını anlamak amacıyla tasnifleme yapılmış ve dağılım Grafik 2'de sunulmuştur.

Grafik 2

Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

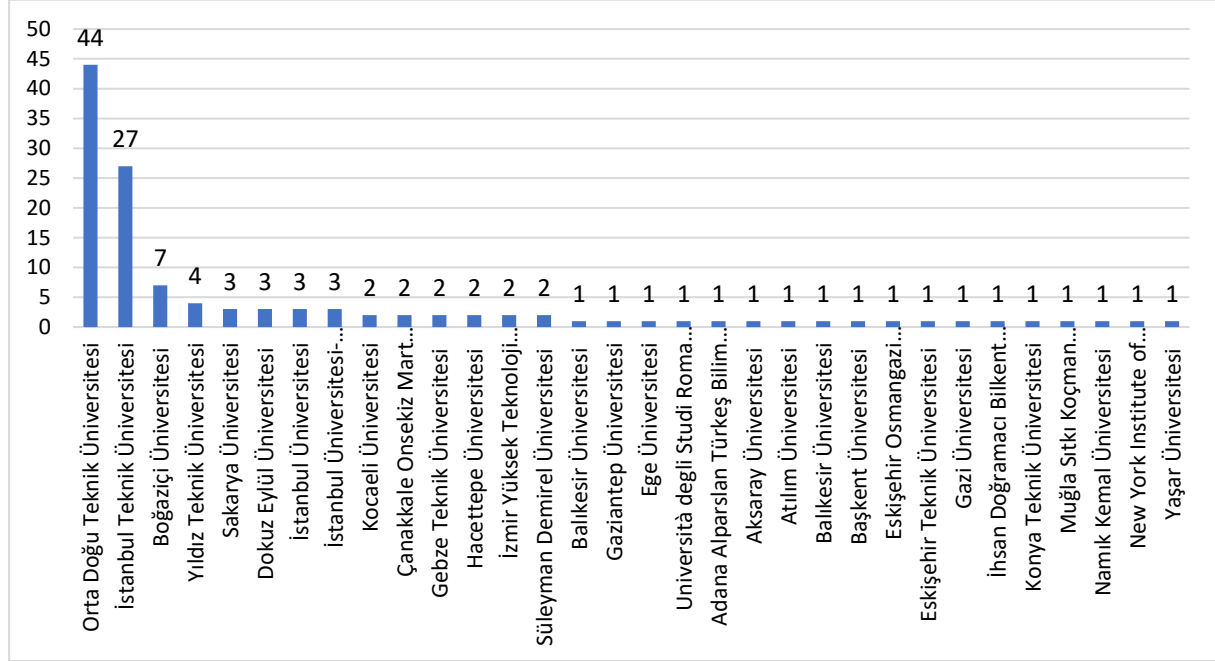

İncelenen 124 tez, türlerine göre yüksek lisans ve doktora olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Tezlerin büyük çoğunluğu yüksek lisans çalışmalarıdır ve bunlar toplamın %80,6'sını (100 tez) oluşturmaktadır. Doktora türünde ise %19,3 (24 tez) tespit edilmiştir.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hangi üniversitelerde yoğunlaştığının tespit edilmesi amacıyla tezlerin üniversitelere göre dağılımı Grafik 3'te sunulmuştur.

Grafik 3

Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

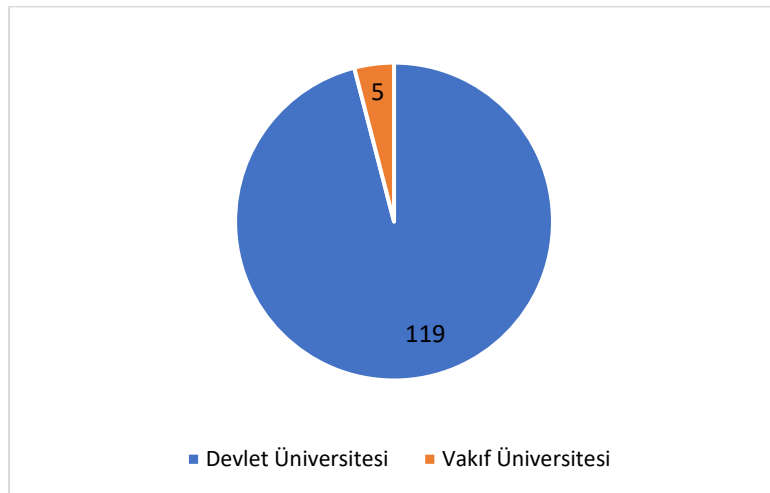

Tezler, 32 farklı üniversitede hazırlanmıştır. Tezlerin en fazla hazırlandığı üniversite %35,4 (44 tez) ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi olarak belirlenmiştir. İkinci sırada ise %21,7 (27 tez) ile İstanbul Teknik Üniversitesi yer almaktadır. Tezlerin hazırlandığı üniversitelerin yarısından fazlasında yalnızca bir adet tez hazırlanmıştır.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve diğer eğitim kurumları arasında nasıl dağıldığına yönelik bilgiler Grafik 4'te sunulmuştur.

Grafik 4

Tezlerin Üniversite Türüne Göre Dağılımı

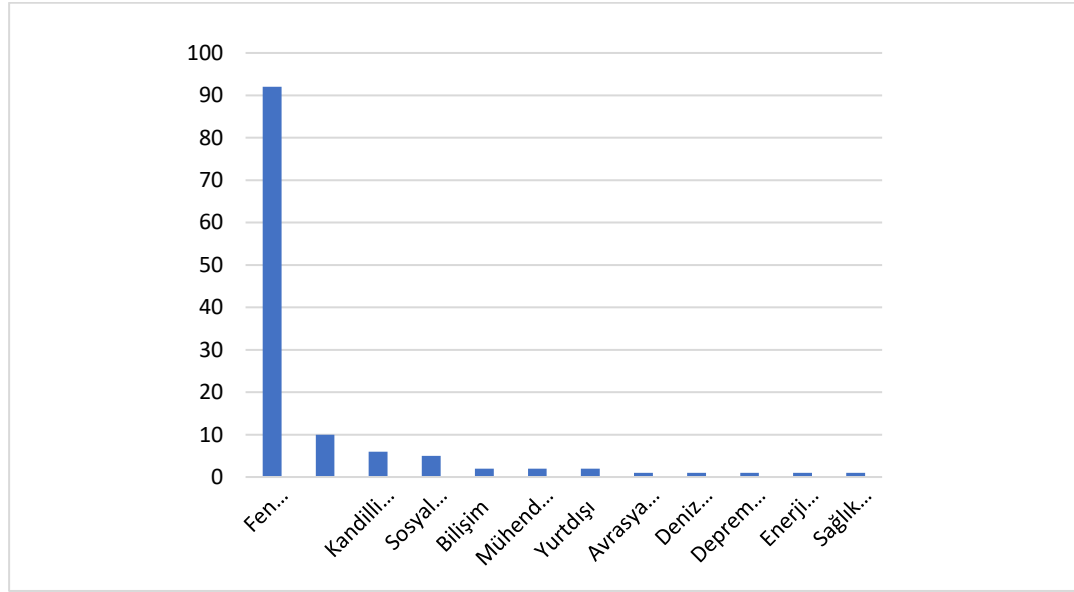

İncelenen 124 adet tez arasında üniversite türüne göre devlet ve vakıf olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yazıldığı üniversite türüne göre devlet üniversitesi % 95,9 (119 tez) ile en fazladır. Vakıf üniversitesinde ise %4,03 (5) tez bulunmuştur.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hangi enstitüler altında yoğunlaştığını ve disiplinler arası bir perspektifle ele alınıp alınmadığına yönelik bilgiler Grafik 5'te sunulmuştur.

Grafik 5

Lisansüstü Tezlerin Enstitülerine Göre Dağılımı

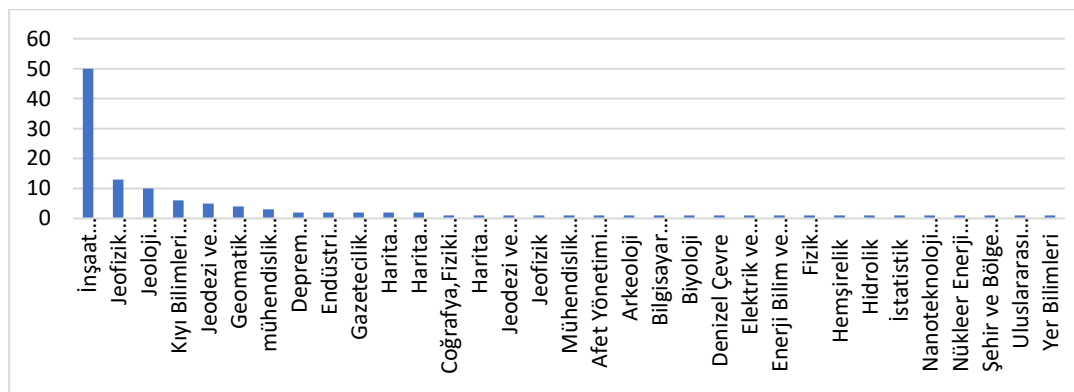

Tezler farklı enstitülere göre yayınlanmıştır. 12 adet enstitü türü bulunmaktadır. Fen Bilimleri Enstitüsü %74,1 (92 tez) ile ilk sırada yer almaktadır. Konu içeriğine göre bu sonucun çıkması beklenen bir durumdur. İkinci sırada %8,06 (10 tez) ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bulunmaktadır.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hangi ana bilim dallarına göre yoğunlaştığını gösteren bilgiler aşağıda yer alan Grafik 6'da sunulmuştur.

Grafik 6

Tezlerin Ana Bilim Dallarına Göre Dağılımları

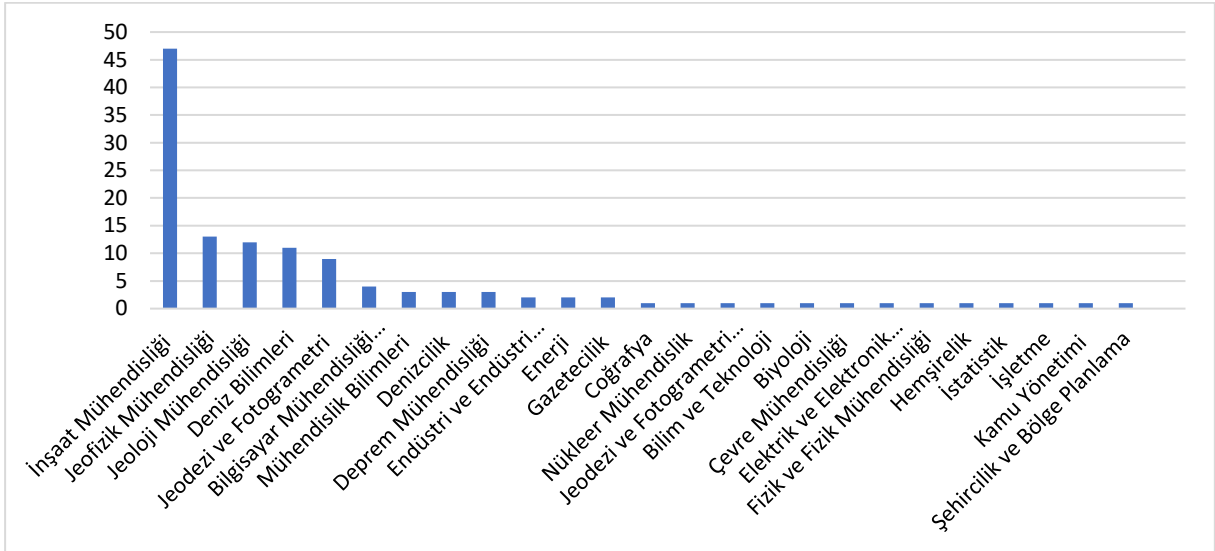

Tezler, hazırlandığı ana bilim dallarına göre 33 farklı dalda sınıflandırılmıştır. İnşaat Mühendisliği ana bilim dalı, %40,3 (50 tez) ile en fazla tez hazırlanan ana bilim dalı olarak ilk sırada yer almaktadır.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hangi konulara yoğunlaştığını gösteren bilgiler aşağıda yer alan Grafik 7’de sunulmuştur.

Grafik 7

Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

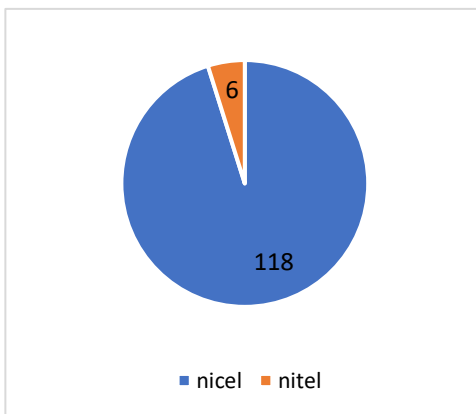

İncelenen tezler konularına göre sınıflandırıldığında, 27 farklı konu başlığı tespit edilmiştir. Bu konular arasında %37,09 (46 tez) ile en fazla çalışmaya konu olan İnşaat Mühendisliği ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada % 10,4 (13 tez) ile Jeofizik Mühendisliği, üçüncü sırada ise % 9,6 (12 tez) ile Jeoloji Mühendisliği yer almaktadır. Ana bilim dallarına göre benzerlik gösteren bu sonuç beklenen bir durumdur.

Tsunami konulu lisansüstü tezlerin hazırlık süreçlerinde hangi araştırma yöntemlerinin kullanıldığına gösteren bilgiler aşağıda yer alan Grafik 8’de sunulmuştur.

Grafik 8

Tezlerin Yöntemlerine Göre Dağılımı

İncelenen 124 tez, iki ana yöntem olan nitel ve nicel olarak sınıflandırılmıştır. Tezlerin büyük bir kısmında % 95,1 (118 tez) oranında nicel yöntem kullanılmıştır. Nitel yöntem ise % 4,8 (6 tez) oranında tercih edilmiştir. Kullanılan nicel yöntemler, Tablo 1’de sayılarıyla beraber verilmiştir. En sık kullanılan yöntem olarak "NAMI-DANCE programı" tespit edilmiştir.

Tablo 1

Kullanılan Nicel Yöntemler

Kullanılan Nicel Yöntemler	Sayı	Kullanılan Nicel Yöntemler	Sayı
NAMI-DANCE Programı	14	Goda yöntemi, Tanimoto Yöntemi	1
Deneysel Çalışmalar	7	DInSAR ve PS-InSAR Yöntemi	1
ÇKKV	6	Fiziksel Modelleme Yöntemi	1
Sonlu Farklar Yöntemi	4	AUGMECON2	1
Two Layer (Çift Katman)	3	OpenFOAM ve CADMAS-SURF/3D	1
TUNAMI-N2	3	Sonlu hacim yöntemi	1
Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)	4	aktif yaklaşım	
Paleotsunami	2	Nandasena geliştirdiği formül	1
Marker and Cell (MAC) Metodu	2	Stratigrafik amaçlı incelenme	1
Sayısal Yöntem	2	Dalga Modeli	1
ÇÖKA yöntemleri arasında Analitik Hiyerarşi İşlemi (AHi)	2	TUNAMI-F2	1
Bathymetric Map	1	İstatistiksel bir anket çalışması	1
The Amplification Factor (AF) Method	1	LSTM Modelleri	1
Hybrid back-projection	1	Mobil uygulama geliştirme (tasarım, yazılım geliştirme ve yayına alma)	1
PIV Yöntemi	1	Sismolojik Yöntemler	1
Paleotsunami	1	Sismogramların incelenmesi	1
Early-est	1	Sonlu eleman modelleme çalışması LS-DYNA yazılımı	1
Sayısal Yükseklik Modeli (DEM)	1	HAD Yöntemleri	1
Laplace ve Fourier Dönüşümü Yöntemleri	1	ZSACWin Programı	1
Grup Ortalaması (ensemble average)	1	PM4Sand Bünye Modeli	1
SWAN-JRC Tsunami Modelleme Yazılımı	1	Veri Toplama Formu	1
Method of Splitting Tsunami (MOST)	1	BASH Program	1
Doğrusal Regresyon	1	Spektral Analizler	1
Tektonik Modeller	1	Çok Amaçlı Model	1
DELFT3D Modelleme ve Simülasyon Yazılımı	1	WASP Analizleri	1
Anuga Modelleme	1	Navier-Stokes denklemlerine dayalı sayısal bir model kullanılarak MCDM, MCE, MCA, SDSS	1
Kriging Method	1	Moment Tensor Ters Çözüm	1
Korunma Yöntemleri	1	Hodograf Dönüşümü ve Özfonksiyon Açılımı ile İntegral Dönüşüm Yöntemleri	1
ANSYS™ AQWA®	1	3B Şehir Modelleme Yöntemleri	1
Trenç (hendek) Yüzeyi Çalışma Yöntemi	1	Meyerhof Metodu	1
Biomarker Analizi	1	Deep-ocean Assessment and Reporting of Tsunamis (DART)	1
TUNAMI N3 benzetim/canlandırma programı	1	TS bulanık mantık ve Yapay Sinir Ağları Yöntemleri	1
Chlorophyll-a determination	1	Nümerik Method	1
İki-katman Matematiksel Modeli	1	Coupled Eulerian-Lagrangian (CEL), Smoothed Particle Hydrodynamics (SPH)	1
Ann Tabanlı Modeller	1	Gauss Süreci Regresyonu Yöntemi	1
XRF Methods	1	Pliyo-Kuvaterner	1
MCDA Metodu	1	Göreceli Yığılma Tekniği (Adaptive Stacking Method), Fast Marching Teleseismic Tomography	1
Ağırsız Sayısal Yöntem	1	Malzeme ve İnşaat Yöntemi	1
RELAP5/SCDAP	1	Bulanık Mantık Yöntemi ile Kırılabilirlik Modellenmesi	1

tezlerin konularına göre dağılımında %37,09 ile İnşaat Mühendisliği, tezlerin yöntemlerine göre dağılımında ise %95,1 ile en çok nicel gözlem bulunmuştur.

İncelenen “Tsunami” afeti, maddi ve manevi yıkımlara uğrattığından önem arz etmektedir. Yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Tsunami alanındaki bilgi birikimine destekleyici bir bakış açısı sağlamıştır. Çalışma farklı veri tabanları kullanılarak genişletilebilir. Ayrıca lisansüstü tezlerin yanı sıra ulusal ve uluslararası makaleler de dikkate alınarak kapsamlı değerlendirmeler gerçekleştirilebilir. Bu tür çalışmalar araştırmacılara rehberlik edebilecek yol gösterici niteliktedir. Çalışmaların genişletilmesi literatür açısından önemli bir hususu oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2024). <https://afad.gov.tr> adresinden 25 Haziran 2024 Tarihin de alınmıştır.
- Akpınar M. T. ve Atak M. (2020). 1990’dan 2020’ye Akıllı şehir çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 85-100.
- Al, U. (2008). *Türkiye’nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Eren, T., Arslan, B.E. ve Güven, E. (2023). Afet durumunda arama kurtarma malzemelerinin sevkiyatı için insansız hava araçlarının seçimi. *Resilience Dergisi*, 7(2), 293-303
- Ersoy, N. ve Ekmekçi, İ. (2023). Bibliyometrik yaklaşımla kömürlü termik santraller konusunun analizi. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 136-151.
- Ertugut R. ve Yılmaz, B. (2020). Afet ve insani yardım lojistiği alanında yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 105 – 123.
- Güler, H. G., Sözdinler, C. Ö., Arıkawa, T. ve Yalçiner, A. C. (2018). Tsunami afeti sonrası yapısal ve sosyal planlama, yapılanma aşamaları ve farkındalık: Japonya örneği. *Teknik Dergi*, 29(5), 8605-8630.
- Kayadibi, N. (2022). Bibliometric analysis of educational researches on bilingualism. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 10(3), 80-90.
- Okubo, Y. (1997). *Bibliometric indicators and analysis of research systems*. OECD Library, Paris.
- Ozsoy Z. ve Demir E. (2018). Which bariatric procedure is the most popular in the world? A bibliometric comparison. *Obesity Surgery Dergisi*, 28, 2339-2352.
- Özel, Ç.H. ve Kozak, N. (2012). Turizm pazarlaması alanının bibliyometrik profili (2000- 2010) ve bir atıf analizi çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 715-733.
- Öztürk G. (2024). Afet dirençliliği konusunda yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(52), 742-757.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25(4), 348-349.
- Şakar G.D. ve Cerit, A.G. (2013). Uluslararası alan indekslerinde Türkiye pazarlama yazını: Bibliyometrik analizler ve nitel bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 37-62.

- Tamer, E. ve Akdaş, E. (2023). Afet ve Acil durum yönetiminde arama kurtarma ekiplerinin oluşturulması. *Afet ve Risk Dergisi*, 1, 1060-1073.
- Topçu, T. ve Ataoğlu, A. (2023). Türkiye’de afet yönetimi ile ilgili yapılmış olan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(4), 1388-1400.
- Vassinen, A. (2006). *The Concept of Strategic Marketing in Marketing Discourse- A Bibliometric Study* (Master’s Thesis). Helsinki University of Technology Department of Industrial Engineering and Management, Institute of Strategy and International Business.

Tarihi Ulus Çevresinde Erişilebilirlik Problemleri ve Çözüm Önerileri

Accessibility Problems and Solution Proposals in the Historic Ulus Environment

Şule Nur ALTIN¹ Hatice ELMAS² Can GÜNGÖR³

ÖNE ÇIKANLAR	<ul style="list-style-type: none">Tarihi Ulus bölgesinde seçilen altı yapı etrafındaki erişilebilirlik uygulamaları incelenmiştir.Tasarım çözümlerinin her türlü kullanıcıya uygun olabileceği ortaya konmuştur.Tarihi çevreler, erişilebilirlik açısından en sorunlu alanlardan biri olarak kabul edilse de bu alanlarda erişilebilir çözümler uygulanabilmektedir.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none">Accessibility practices around six selected buildings in the Historic Ulus area were analyzed.It was revealed that design solutions can be suitable for all kinds of users.Although historical environments are considered to be one of the most problematic areas in terms of accessibility, accessible solutions can be applied in these areas.
ÖZ	<p>Tarihi çevreler, geçmişin izlerini taşıyan, kültürel ve tarihi öneme sahip mekânlardır. Bu mekânlar, geçmişe saygı göstermek, tarihi anlamak ve kültürel mirası korumak için büyük bir öneme sahiptir. Ancak, tarihi çevrelerin birçoğu engelli bireyler için erişilebilirlik sorunlarıyla karşı karşıyadır. Mevcut sorunlar, engelli bireylerin, hamilelerin, bebek arabası kullanan insanların ve yaşlıların bu mekânlara erişimini kısıtlamakta ve genel olarak ziyaretçilerin deneyimini olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma kapsamında Ankara Tarihi Ulus çevresinde yer alan I. TBMM/ Kurtuluş Savaşı Müzesi, II. TBMM Müzesi, İş Bankası Müzesi, Sümerbank Binası, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kampüsü, Hacı Bayram Veli Cami ve çevresine erişim durumu değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan "Erişilebilirlik Kılavuzu"nda belirtilen kriterler göz önünde bulundurularak yapılmış ve görsellerle desteklenmiştir. Her yapı için otopark, rampa ve kılavuz/uyarıcı izler, merdiven ve kılavuz/uyarıcı izler, asansör, zemin kaplamaları ve sesli işaretler ve yönlendirme birimleri değerlendirilmiştir. Tespit edilen sorunlar için öneriler sunulmuştur. Değerlendirme kısmında ortak sorunlar tablolaştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı, tarihi alanlarda erişilebilirliğin uygulanabilir olduğunu örnekler üzerinden göstermektir.</p>
ABSTRACT	<p>Historic environments are places of cultural and historical significance that bear the traces of the past. They are of great importance for respecting the past, understanding history and preserving cultural heritage. However, many historic environments face accessibility problems for people with disabilities. Existing problems restrict access to these places for people with disabilities, pregnant women, people with strollers, and the elderly, and generally negatively affect the experience of visitors. Within the scope of this study, the accessibility of the First Grand National Assembly/ War of Independence Museum, the Second Grand National Assembly Museum, the İş Bank Museum, the Sümerbank Building, the Ankara Social Sciences University Campus, and the Hacı Bayram Veli Mosque and its surroundings were assessed. The assessments were made by taking into account the criteria specified in the Accessibility Guide prepared by the Ministry of Family and Social Services and supported by visuals. For each building, parking lots, ramps and guide/warning signs, stairs and guide/warning signs, elevators, floor coverings and audible signs and guidance units were evaluated. Suggestions were presented for the problems identified. Common problems are tabulated in the evaluation section. The aim of this study is to show through examples that accessibility is feasible in historic areas.</p>
Engelli Erişilebilirliği, Tarihi Çevre, Evrensel Tasarım, Kentsel Erişilebilirlik	
Disabled Accessibility, Historic Environment, Universal Design, Urban Accessibility	
Atıf (Citation): Altın N. Ş, Elmas, H. ve Gönğör, C. (2024). Tarihi Ulus çevresinde erişilebilirlik problemleri ve çözüm önerileri, <i>Urban 21 Journal</i> , 2(2), 165-192	

¹ (Sorumlu Yazar) Yüksek Mimar, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, snur.altin@gazi.edu.tr, ORCID:0000-0002-5620-7102

² Yüksek Mimar, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, hatice.elmas@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1446-620X

³ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, can.gungor@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0393-4293

Giriş

Konu erişilebilirlik olduğunda, tarihi binalar ve açık alanlarda bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Dar kapılar, dik merdivenler, uygun olmayan tuvaletler ve düz olmayan zeminler gibi yapısal engeller, engelli bireylerin tarihi çevreyi deneyimlemesini zorlaştırmakta, hatta bazı durumlarda imkânsız hale getirmektedir (Altın ve Güngör, 2022). Söz konusu tarihi yapılar ve alanlar olunca, müdahale noktasında bazı kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır.

Tarihi yapı ve alanlara gerekli özeni göstermeli ve her bireyin bu alanları ziyaret etme noktasında eşit haklara sahip olduğunu hatırlamalıyız. Tarihi yapılar ve alanlara, yeni yapılar gibi müdahale edemeyeceğimiz bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Ancak bu alanlara hiç müdahale edilmeyeceği anlamına gelmemektedir. Nasıl ki modern ihtiyaçlar doğrultusunda aydınlatma, ısıtma-soğutma, araç yolları gibi gereklilikler uygun şekilde entegre ediliyorsa, engelli bireylerin ihtiyaçları da mümkün olduğunca sağlanmaya çalışılmalıdır. Modern ihtiyaçlar söz konusu olduğunda, bu ihtiyaçların gereklilik olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır. Aynı motivasyonla her birimizin birer engelli adayı olduğunu ve erişilebilirlikle alakalı atılan her adımın hepimiz için gereklilik olduğu hatırlanmalıdır. Engellilik durumu denilince birçok insanın aklına doğuştan gelen ve yaşam boyu devam eden haller gelmektedir. Ancak engellilik sürekli olmak zorunda değildir, bazen sakatlanmalar veya ameliyatlar neticesinde kısa süreli engellilik durumu da ortaya çıkabilmektedir. Ek olarak erişilebilirlik için gerekli uygulamaların birçoğu hamileler, bebek arabalıları ve yaşlılar için de büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Tarihi yapılar, geçmişimizin hikâyelerini ve anılarını koruyan ve geleceğe aktarılmasını sağlayan, kültürel mirasımızın önemli bir parçasıdır. Tarihi mekânların bilinirliğini artırmak için kullanılabilir hale getirilmesi büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, her bireyin tarihi yapı ve alanları ziyaret edebilmesi, bu değerlerin bilinirliğine hizmet edecektir. Erişilebilirlik düşünülmeden restorasyon çalışmaları yapılması, geçmişin sadece sağlıklı bireyler tarafından geleceğe aktarılabilmesini anlamına gelmektedir. Bu durum bilinçli olarak yapılmassa dahi uygulamalar neticesinde bu sonuca varılmaktadır. Dille söylenmese dahi, uygulamalarla engeli olan insanlar ayrıştırılmakta ve toplumun dışına itilmektedir. Erişilebilir alanların oluşturulması, topluma sunulan önemli bir kamusal hizmetin parçası olarak kabul edilmelidir (Evcil, 2018; Vardia, Khare ve Khare, 2016). Şolt'a göre erişilebilirlik, toplumsal yaşamın her bireye kapsayıcı bir şekilde açık olmasını garantilemelidir. Bu durum, sadece binaların ve çevrenin fiziksel olarak erişilebilir olması anlamına gelmez, aynı zamanda toplumun tüm bireylerine fırsat eşitliği sunacak şekillerde tasarlanmış ve uygulanmış mimari çözümleri içerir (Şolt, 2019).

Çalışmada, örneklem olarak Ankara'nın çokça ziyaretçi ağırlayan tarihi Ulus ve çevresi seçilmiştir. Makale kapsamında tarihi bölgede belirlenmiş altı noktaya erişimin ne düzeyde olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Tercih edilen alanların ilk durağı 2022 "Kültür ve Turizm Verileri" doğrultusunda en çok ziyaret edilen II. TBMM Müzesi, aynı aks üzerinde bulunan I. TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) /Kurtuluş Savaşı Müzesi, hemen karşısında yer alan İş Bankası Müzesi ve Sümerbank Binası, devamında yer alan Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Kampüsü, kampüsün devamı niteliğinde Hacı Bayram Veli Camii ve çevresidir. Bu alanlar Ulus'un çokça ziyaretçi ağırlayan farklı işlevlere sahip yapıları olması nedeniyle tercih edilmiştir. Farklı işlevler kullanıcı grubu çeşitliliği sunmaktadır. Çalışma kapsamında bu yapı ve alanlara engelli bireylerin erişimi değerlendirilmiştir. Hatalı uygulamaların ve eksikliklerin tespiti önemlidir ancak bu hatalar ve eksikliklerin nasıl telafi edileceği, doğru uygulamaların nasıl olması gerektiğini belirtmek yol gösterici olacaktır. Bu nedenle tablolarda yer alan "Öneriler" başlığında mevcut problemin çözümüne ait öneriler sunulmuştur. Bu şekilde tarihi yapılardaki zorluklar göz önünde bulundurularak, uygulanabilir öneriler sunmak amaçlanmıştır. Sadece uygulama hatalarının/eksiklerinin belirlenmesi çözüm noktasında yetersiz kalacaktır. Çalışma kapsamında değerlendirmeler fiziksel engelli, işitme engelli ve görme engelli olmak üzere üç engellilik durumunu kapsamaktadır.

Kısıtlılıklar: Kamu binalarının içinde yapılacak çalışmalar için her bir kurumdan bina içine erişim izni alınması gerekliliği bulunmaktadır. Bu nedenle değerlendirmeler, bina girişlerine kadar olan erişilebilirlik durumu üzerine odaklanmıştır. Bu, çalışmanın sınırları her gün yüzlerce kişi tarafından ziyaret edilen Ankara'nın en eski tarihi çevresi olan Ulus bölgesi ile çevrelenmiştir. Tüm incelemeler ve değerlendirmeler, belirtilen alan kapsamında gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda, çalışmanın kapsamı ve odak noktası, izin süreçlerinin getirdiği zorluklar ve zaman kısıtları göz önüne alınarak belirlenmiştir.

1. Ulus Çevresi ve Tarihi Önemi

Ankara, uygarlık tarihimize ait en eski izleri sunan bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Bu uygarlıklara ait izlere, Ankara'nın tarihi merkezi olan Ulus Tarihi Kent Merkezi ve çevresinde rastlanmaktadır. Bu merkez, Ankara'nın ilk planlarında yer almış ve tarihsel olarak büyük bir öneme sahip olmuştur.

Roma İmparatorluğu'ndaki adı "Avkupa Ankyra" olan Ankara Roma İmparatorluğu egemenliği altına girene kadar Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler Yunanlılar ve Galatlar olmak üzere birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Roma hâkimiyetinden sonra 1127 yılında Türk Ahiler'in etkisi altına girmiş ve 1414 yılında da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Konur, 1997; Fidan, 2007).

Geçirdiği tüm uygarlıklar döneminde coğrafi konumu nedeniyle hem ticari hem de siyasi olarak her zaman önemli bir konuma sahip olan Ankara, Cumhuriyetin kurulmasının ardından başkent olarak seçilmiş ve böylece Ankara karar ve kontrol merkezi görevi üstlenerek örgütlenme ve kurumsallaşma sürecine girmiştir (Altaban, 1987).

Ele alınan Ulus Tarihi Merkezi ve çevresi (Şekil 1), etkisinde kaldığı kadar pek çok uygarlığa ait eserleri günümüze getirebilmiş, çok katmanlı yapısını bugüne kadar taşıyabilmiştir. Ankara'nın kentsel planlaması adına somut bir adım olarak, ilk haritası 1835 yılında hazırlanmıştır (Eyice, 1972).

Şekil 1

Çalışma Kapsamında İncelenen Yapılar

1932 yılında Herman Jansen tarafından hazırlanan Ankara Şehri İmar Planı, Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin korunmasını amaçlayan ilk imar planı olarak öne çıkmaktadır (Kutlu, 2022). Ankara'nın önemli bir merkezi olan Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılaşma süreci, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde devam etmiş ve 1950'lerde toplumsal ve ekonomik değişimlere uyum sağlamıştır. Bu süreç sonucunda, Ulus Meydanı Türkiye'de 20. yüzyılda üretilen çeşitli mimari anlayışları içeren bir bölge haline gelmiştir (Tunçer, 2013).

Ulus Meydanı, Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Dinçer'e göre, Ulus Meydanı Ankara'nın en önemli ve ilk meydanlarından biridir ve aynı zamanda Ulus Tarihi Kent Merkezi, Ankara'nın en eski sosyal, idari ve siyasal yaşam alanıdır (Dinçer, 2014). Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar uzanan farklı dönemleri ve mimari tarzları yansıtarak kent ve mimarlık tarihini gözler önüne sermektedir. Bu yapılar, Ankaralılar veya Ankara'yı ziyaret edenler için anılarına ev sahipliği yapmaktadır, kentsel hafızada önemli bir yere sahiptir. Bakımsızlık nedeniyle bazı bozulmalar yaşanmış olmasına rağmen, bu binalar dayanıklılıklarını ve kullanılabilirliklerini koruduğu için ekonomik değerlerini sürdürmektedirler (Tunçer, 2013).

2. Tarihi Çevrelerde Erişilebilirlik Değerlendirmesi

Tarihi çevreler ve binalar, geçmişten günümüze uzanan insanlığın izlerini taşıyan ve kültürel mirası simgeleyen önemli yapılardır. Ancak erişilebilirlik söz konusu olduğunda, tarihi binaların ve açık alanların engelli bireylerin kullanımını zorlaştıran birçok erişilebilirlik sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar, dar kapılar, dik merdivenler, uygun olmayan tuvaletler ve düz olmayan zeminler gibi yapısal sorunları kapsamaktadır. Bu nedenle tarihi çevrelerde erişilebilirlik, günümüzde önemli bir konudur.

Erişilebilirlik, her bireyin çevresini deneyimleme ve kullanma hakkına sahip olduğu temel bir ilkedir (Altın ve Güngör, 2022). Tarihi yapılar, genellikle özgün tasarım ve dokularını korumak amacıyla sıkı kurallar ve yönetmeliklere tabi tutulur. Bu nedenle tarihi binalara müdahale etmek, özen gerektiren bir süreçtir. Ancak bu durum, engelli bireylerin ihtiyaçlarının göz ardı edileceği anlamına gelmez. Tam tersine, tarihi çevrelerde erişilebilirlik için çözümler bulmak, kültürel mirası korurken daha fazla insanın bu mirası deneyimlemesini sağlamak için önemlidir.

Tarihi binalarda ve çevrelerde erişilebilirlik standartlarını belirlemek ve uygulamak amacıyla, uluslararası düzeyde birçok kılavuz ve standart geliştirilmiştir. 2007 yılından bu yana, çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından erişilebilirlik standartları oluşturulmakta ve bu standartlar ülkeler tarafından uygulanmaktadır. ADA Standards for Accessible Design (Americans with Disabilities Act Standards), Amerikan Engelliler Yasası kapsamında belirlenen bu standartlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde kamuya açık alanların ve binaların erişilebilir olmasını sağlamaktadır. EN 301 549: Avrupa Birliği Erişilebilirlik Gereklilikleri, Bilgi ve iletişim teknolojisi ürünleri ve hizmetleri için erişilebilirlik gerekliliklerini belirlemektedir. BS 8300: İngiltere Erişilebilirlik Standartları, İngiltere'de binaların ve çevrenin engelli bireyler için erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla belirlenen standartlardır. ISO 9999: Engelli Bireyler için Yardımcı Ürünler, engelli bireyler için yardımcı ürünlerin sınıflandırılması ve terminolojisini belirlemektedir. ISO 21542:2011, binaların ve inşa edilmiş çevrenin erişilebilirliği için uluslararası standartları belirlemektedir. ISO 21542:2021 binaların ve çevrenin herkes için erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla tasarım ve inşaat kriterlerini belirlemektedir. ISO 7176 Serisi, tekerlekli sandalyelerin performansını ve güvenliğini değerlendirmektedir.

Türkiye'de 2005 yılında yayımlanan Engelliler Kanunu kapsamında engelli bireylerin toplumsal hayata katılımına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. 2013 yılında yayımlanan Erişilebilirlik Yönetmeliği uygulama ve standartlar konusuna değinmektedir. Mevcut sistemde T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan Erişilebilirlik Kılavuzu'nda belirtilen kriterler göz önünde bulundurularak yapı ve çevresinin erişilebilirliği uygulama ve standartları belirlemektedir. Ancak tarihi yapılarda erişilebilirliğe dair çalışma bulunmamaktadır.

Erişilebilirlik Kılavuzu'na göre incelenerek sorunlar görsel materyallerle desteklenerek tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Çalışma kapsamında, incelenecek olan I. TBMM Kurtuluş Savaşı Müzesi, 1920 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde müze olarak hizmet vermektedir. Kurtuluş Savaşı dönemine ait belgeler, fotoğraflar ve objeler sergilenmektedir. II. TBMM Müzesi, 1961 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde TBMM'nin tarihi ve siyasi anılarını sergileyen bir müze olarak hizmet vermektedir. İş Bankası Müzesi, 1929 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde Türkiye İş Bankası'nın kuruluş dönemine ait önemli bilgileri sergileyen bir müzedir. Dönemsel sergiler yer almaktadır. Sümerbank Binası, Cumhuriyet dönemi mimarisıyla öne çıkan önemli bir tarihi binadır. 1936 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'ne devredilmiştir. İlk Başbakanlık Binası ve Ankara Valiliği gibi tarihi yapılar, 2013 yılında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'ne devredilmiştir ve bu alan şu anda üniversitenin kampüsü olarak

kullanılmaktadır. Hacı Bayram Veli Cami, Ankara'nın tarihi camilerinden biridir ve Osmanlı dönemine kadar uzanan köklü bir tarihe sahiptir. Hacı Bayram Veli Cami, hâlâ aktif bir ibadet yeri olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada değerlendirilen alanlar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan Erişilebilirlik Kılavuzu'nda belirtilen kriterler göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Çözüm önerileri sunulmuş ve alan çalışması görsellerle desteklenmiştir.

Erişilebilirlik Kılavuzu incelendiğinde, ilgili birimler açısından aşağıda yer alan şu gerekliliklere yer verilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020; Koç, 2020). Bu gereklilikler doğrultusunda yukarıda bahsi geçen alanlar değerlendirilmiştir.

Otopark: Engelliler için ayrılmış park yerlerinin işaretlemeleri, herkesin kolayca görebileceği ve anlayabileceği şekilde tasarlanmalıdır. Bu işaretlemeler için kullanılan malzeme dayanıklı olmalı, kolayca temizlenebilmeli, onarılabilir ve değiştirilebilir olmalıdır. Ayrıca, engelli park yerlerini olumsuz hava koşullarından (Kar, yağmur, buzlanma) koruyacak tedbirler alınmalıdır.

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler: Zemin, düz, sağlam, dayanıklı hem ıslak hem de kuru koşullarda kaymaz bir malzeme ile kaplanmalıdır.

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler: Yürüyen merdivenler, erişilebilir bir seçenek olarak kabul edilmez. Ayrıca döner basamaklı merdivenler de kullanım zorluğu nedeniyle erişilebilir değildir. Kamu kullanımına açık binalardaki tüm merdivenlerde, 2013 yılında yayımlanan Erişilebilirlik Yönetmeliği'nde belirlenen binalar dışında, merdiven başlangıcında ve bitiminde hissedilebilir uyarıcı yüzeyler bulundurulmalıdır.

Asansör: Çok katlı binalarda erişilebilirlik için asansörler bulunmalıdır. Kamu kullanımına açık tüm binalarda, ilgili mevzuat gereği erişilebilir asansörler bulunmalıdır. Konut binalarında ise mevzuat tarafından belirlenen kat sayısına bağlı olarak erişilebilir asansörlerin bulunması zorunludur.

Zemin Kaplamaları: Tüm yürüyüş güzergâhları, düz, sağlam, dayanıklı ve kaymaz bir kaplama ile donatılmalıdır. Bu yüzeyler, ıslak veya kuru olsun kaymayacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu tasarım, TS 13882 standardına uygun olmalıdır, bu standart yaya yürüme yüzeylerinin sınıflandırma kurallarını ve temel gereklilikleri belirlemektedir (Koç, 2020). Genel olarak, yastıklı döşemeler gibi her türlü yüzeyler, tekerlekli sandalye veya yürüme zorluğu yaşayan kişiler için manevra yapmayı zorlaştırmaktadır. Hissedilebilir zeminler ve kılavuz izleri, Yapı Malzemeleri Yönetmeliği'ne uygun olarak üretilir ve temel gereklilikleri karşılar.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme: Tüm binalar, yeterli sayıda ve doğru özelliklere sahip yönlendirici ve bilgilendirici işaretlemelerle desteklenmelidir. Özellikle kamuya açık binalarda, tehlikelere karşı uyarıcı, mahallere yönlendiren ve binanın ve içindeki tüm donanımın güvenli ve yardımsız bir şekilde kullanımını sağlayacak bilgilendirici işaretlemeler bulunmalıdır.

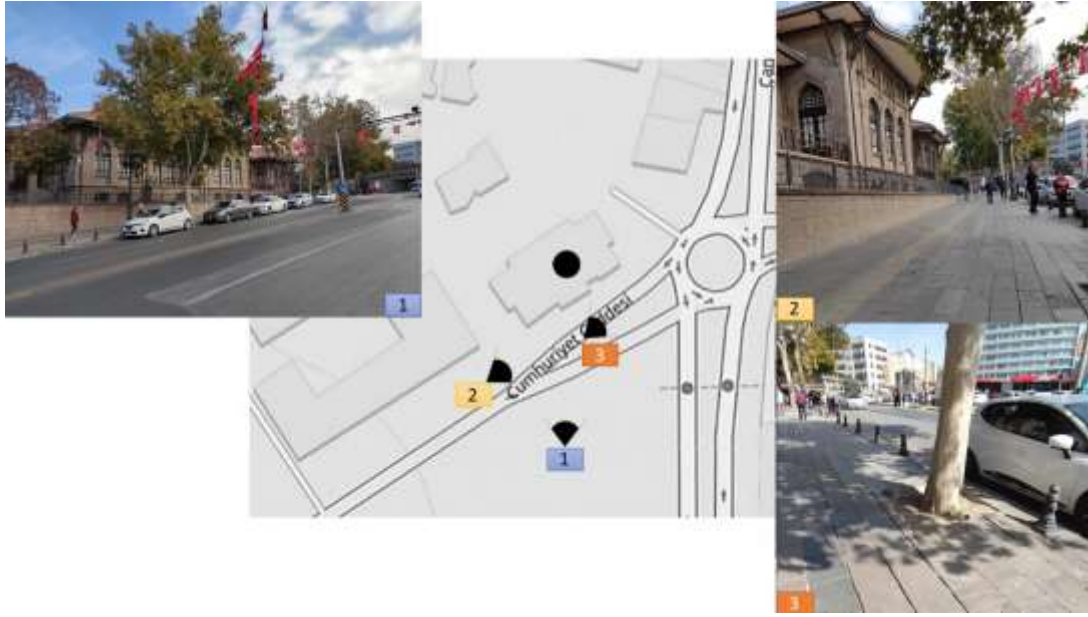
Yöntem: Bu çalışmada değerlendirilen alanlar, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan Erişilebilirlik Kılavuzu'na göre incelenerek sorunlar görsel materyallerle

desteklenerek tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışmanın araştırma yöntemleri kapsamında, ilgili kılavuzdaki kriterlere göre alanlarda yerinde incelemeler yapılmış ve tespit edilen erişilebilirlik sorunları görsel materyallerle desteklenmiştir. Böylece, her bir sorun detaylı bir şekilde belgelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, mevcut sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir. Bu yöntem, hem sorunların sistematik bir şekilde incelenmesini hem de somut çözüm önerileri sunulmasını amaçlamaktadır.

2.1. I.TBMM / Kurtuluş Savaşı Müzesi erişilebilirlik değerlendirmesi

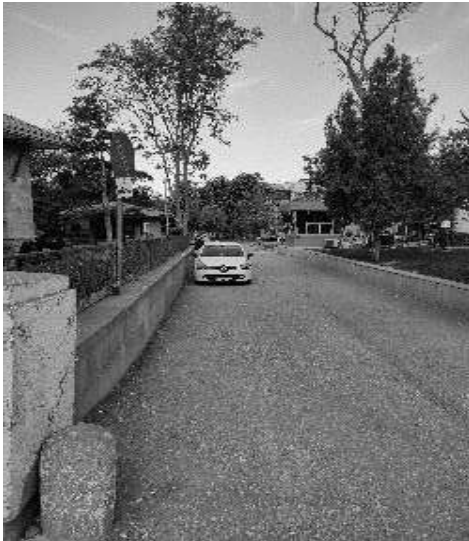
Şekil 2

I. TBMM/ Kurtuluş Savaşı Müzesi ve çevresi

Şekil 3

Engelli Otoparkı İçin Alan Önerisi

Otopark (OP-K.İZ.2.1.)

Sorun: Mevcut kullanımda engelli park yerine rastlanmamıştır.

Öneriler: Mevcut durumda engelli park yerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak girişe yakın bir konuma kadar araçlar gelebilmektedir. Engelli park yeri otoparkı için yeterli alan bulunmaktadır. Bu durum engelli bireylerin ziyaretleri esnasında kullanım kolaylığı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak engelli park yerinin işaretlenmesi görünür kılınması zorunludur. Mevcut yapı ve çevresinde işaretlemeye engel bir durum bulunmamaktadır. En az bir adet engelli park yeri yerleştirilmesi gerekmektedir. Araç girişine engelli park yerine yönlendiren işaretleme eklenmesi önerilmektedir. Şekil 3'te görüldüğü üzere bahçe girişinde yeterli alan bulunmaktadır.

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.1.)

Sorun: Yukarıda yer alan Şekil 2’de ve aşağıda yer alan Şekil 4’te görüldüğü üzere kaldırım eğimli bir şekilde yol seviyesine indirilmiştir. Ancak yol ve kaldırım arasındaki birleşim bozuk olduğu için erişilebilirliği zorlaştırmaktadır. Bilet gişesine üç basamakla çıkılmaktadır. Rampa bulunmamaktadır. Müzeye sadece merdivenle erişim sağlanmıştır.

Şekil 4

Rampalar

Öneriler: Bilet gişesine sabit rampa yapılabilecek alan bulunmaktadır. Benzer şekilde, müzenin sol cephesinden giriş için rampa yapılabilecek alan mevcuttur. Ancak bu tarz yapılarda kat yüksekliği nedeniyle rampa uzunluğu artmaktadır. Bu durumda rampa uygulaması tercih edilmemekte veya doğru şekilde uygulanmamaktadır. Çözüm olarak bir adet Scewo (Merdiven Çıkabilen Tekerlekli Sandalye) bulundurularak çözüm sağlanabilir (Şekil 5).

Şekil 5

Scewo

Kaynak: (URL 3, 2023)

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (MD-K.İZ.2.1.)**Şekil 6***Merdiven ve Küpeşte*

Sorun: Merdiven önlerinde uyarıcı yüzeyler bulunmamaktadır. Merdiven basamaklarına kaymaz şeritler yerleştirilmemiştir. Küpeşteler kesintisiz olmalıdır; Şekil 6'da görüldüğü üzere uygulamalar hatalıdır. Bilet gişesi önündeki merdiven rıhtları, standartların dışında çıkıntılı şekilde yapılmıştır. Bu durum kas rahatsızlığı olan bireylerde basamak çıkıntılarında ayaklarının takılmasına neden olarak sakatlanma riskini artırmaktadır.

Öneriler: Merdivenlere kaymaz şeritler eklenmeli ve bu işlem Erişilebilirlik Kılavuzu ve TS 9111 standartlarına uygun şekilde yapılmalıdır. Gişe önündeki merdiven basamaklarının rıhtları ayak takılmalarını önlemek amacıyla çıkıntısız olacak şekilde yenilenmelidir. Küpeşteler ilgili erişilebilirlik ve güvenlik standartlarına uygun şekilde; kesintisiz, braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır.

Asansör (AS-K.İZ.2.1.)

Sorun: Asansör, ilgili güvenlik ve erişilebilirlik standartları doğrultusunda incelenmiş olup, hatalı bir uygulama tespit edilmemiştir.

Öneriler: Rampa ve kılavuz/uyarıcı izler uygulamasına alternatif olarak, bina girişine, sol cephe tarafına TS 9111 standartlarına uygun bir engelli lifti eklenmesi önerilebilir. Bu çözüm, rampanın uygulanmadığı fiziksel koşullarda engelli bireyler için daha uygun bir erişim olanağı sağlayabilir.

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.1.)

Sorun: Kaldırımda bazı bölgelerde kılavuz ve uyarıcı izler yer almakta, ancak bu izlerin standartlara uygun şekilde tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Aşağıda yer alan Şekil 7'de görüldüğü üzere klavuz izler, bazı noktalarda rötar kapağı ve ızgaralara yerleştirilmiş olup, bu durum izlerin kesintisiz ve güvenli bir yönlendirme sağlamasını engellemektedir. Kaldırımda bazı bölgelerde kılavuz ve uyarıcı izler yer almakta, ancak bu izlerin standartlara uygun şekilde tasarlanmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 7

Zemin Kaplaması ve Kılavuz/Uyarıcı İzler

Şekil 8

Yağmur Suyu Izgarası

Öneriler: Kot farkı bulunan ve mekânsal değişimlerin olduğu noktalara, engelli bireylerin güvenli erişimini sağlamak amacıyla TS 9111 standartlarına uygun kılavuz ve uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Izgaraların üzeri kaymayı önleyici uygun malzeme ile kapatılmalı veya engelli bireylerin kullanımına uygun özellikte izgaralar tercih edilmelidir (Şekil 8).

Kaynak: (Reaktif Türk, t.y.)

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Si-K.İZ.2.1.)

Sorun: Otopark, bilet gişesi, yaya geçitleri gibi noktaların kolayca anlaşılabilmesi için uluslararası erişilebilirlik standartlarına uygun işaretlemelerin olması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa, bilet gişesi ve bina girişine kadar kesintisiz yönlendirme işaretleri eklenmelidir. Bu işaretlemelerin amacı bireylerin sokaktan bina içine güvenli ve zorlanmadan girmelerini sağlamaktır.

2.2. II.TBMM Müzesi erişilebilirlik değerlendirmesi

Şekil 9

II. TBMM Müzesi ve Çevresi

Otopark (OP-K.İZ.2.2)

Sorun: Mevcut durumda engelli park yeri bulunmamaktadır. Gerekli durumlarda girişe kadar araçların alındığı araç kapısı mevcuttur. Bu durum engelli bireylerin ziyaretleri esnasında kullanım kolaylığı olacağını düşündürmektedir. Ancak engelli park yerinin işaretlenmesi yönlendirme için bir zorunluluktur.

Öneriler: Mevcut yapı ve çevresinde işaretlemeye engel bir durum söz konusu değildir. En az bir adet engelli park yeri yerleştirilmesi gerekmektedir. Araç girişine yönlendirici levhalar ile engelli park yeri belirlenebilir. Bina girişinde yeterli alan mevcuttur, engelli park yeri oluşturulabilir.

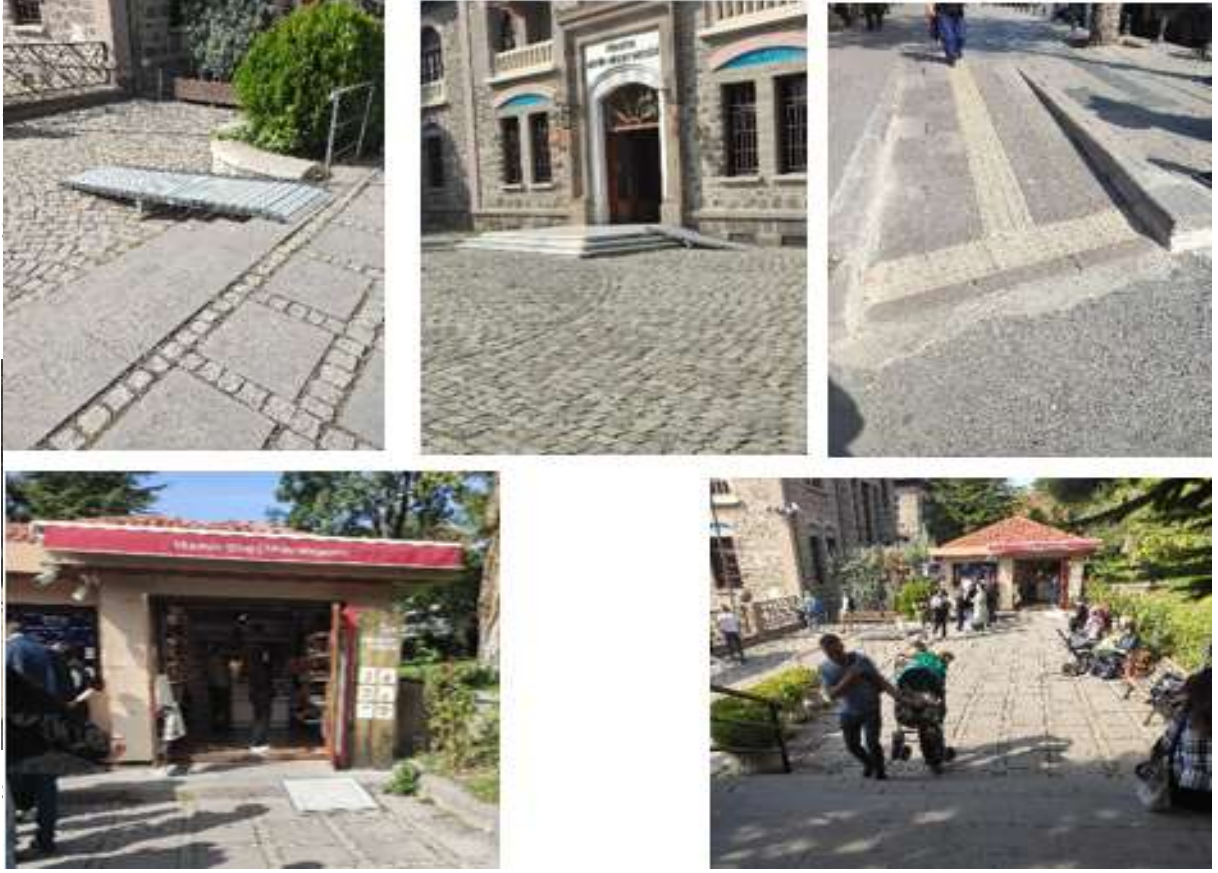
Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.2)

Sorun: Kaldırımlarda, yapı girişine denk gelen noktalara rampalar eklenmiştir. Rampalar standartlarda yer alan; tek yöne eğimli rampaların yan yüzeylerinde bitkilendirme yapılmalıdır maddesine uygun değildir.

Yol ile müzenin bilet gişesi arasında kot farkı bulunmaktadır. Bu kısımda sadece merdiven bulunmaktadır. Ancak Şekil 10'de görüldüğü üzere engelli bireyler araç girişinden binaya yaklaşabilmektedir (Şekil 10). Görsellerde paylaşıldığı üzere, gift shop, bilet gişesi ve müzeye portatif rampalar eklenmiştir. Ancak bu alanların kotuna ulaşabilmek için asfalt kotundan merdiven kullanılarak aşağı inilmesi gerekmektedir. Bu uygulama ile bir şeylerin düşünüldüğü ancak asfalt kotundan binaya girişe kadar ki geçiş düzeninin düşünülmediği gözlemlenmektedir. Sonuç olarak merdivenlerden inemeyen engelli bireyler için mevcut diğer rampaların bir önemi bulunmamaktadır.

Şekil 10

Rampalar

Öneriler: Merdivenlere kaymaz şeritler eklenip, ilk ve son basamakların önüne uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Küpeşteler standartlara uygun şekilde; kesintisiz, braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır.

Asansör (AS-K.İZ.2.2)

Sorun: Asansör, ilgili güvenlik ve erişilebilirlik standartları doğrultusunda incelenmiş olup, hatalı bir uygulama tespit edilmemiştir.

Öneriler: Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler kısmında yer alan öneriye alternatif olarak merdivene engelli asansörü eklenmesi faydalı olabilir.

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.2)

Sorun: Kaldırımda bazı bölgelerde kılavuz ve uyarıcı izler bulunmaktadır. Ancak bilinçli yapılmadığı saptanmıştır. Kılavuz izler bazı noktalarda rötör kapağı ve ızgaralara denk gelmektedir. Bazı yerlerde boşluklar bulunmaktadır. Müze bahçesinde zemin kaymaz malzeme seçilmiştir ancak bazı kısımlara uygulanan Arnavut kaldırım taşları arasında oldukça 3cm'den fazla derz boşlukları bulunmaktadır. Bu boşluklar engeli olmayan bireyler için dahi yürürken zorlanmalarına neden olmaktadır (Şekil 12).

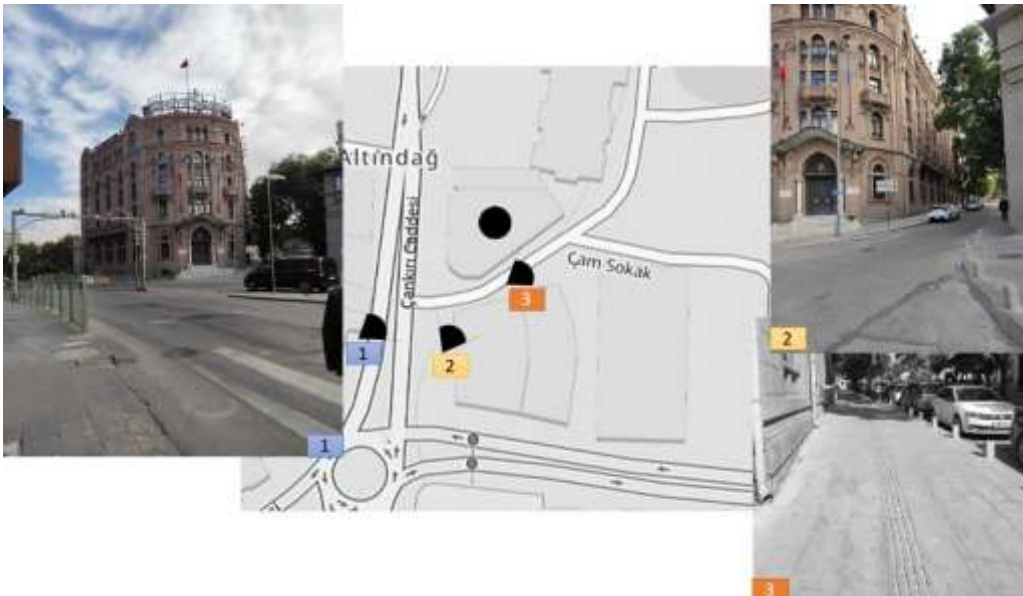
Şekil 12*Zemin Kaplaması ve Kılavuz/Uyarıcı İzler*

Öneriler: Kot farkı bulunan, ziyaretçilerin erişim sağlayacağı noktalara kılavuz ve uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Arnavut kaldırım taşı tarihi yapının çevresi ile uyumu ve küçük bir alanda bulunması nedeniyle boşluksuz uygulama ile engelli bireyler için zorluk olmaktan çıkacaktır.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Si-K.İZ.2.2)

Sorun: Otopark, bilet gişesi, yaya geçitleri gibi noktaların anlaşılması için işaretleme olması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa, bilet gişesi, gift shop ve bina girişine kadar yönlendirici işaretlemeler eklenmelidir. İşaretlemelerin amacı bireylerin sokaktan bina içine zorlanmadan girmelerini sağlamaktır.

2.3. İş Bankası Müzesi Erişilebilirlik Değerlendirmesi**Şekil 13***İş Bankası Müzesi ve çevresi*

Otopark (OP-K.İZ.2.3)

Sorun: Mevcut durumda engelli park yerinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler: Mevcut yapı ve çevresinde park alanı mevcuttur. Yönlendirici tabela ve zemin boyası ile park alanı sağlanabilmektedir.

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.3)

Sorun: Kaldırımda yapı girişine denk gelen alana rampalar eklenmiştir. Rampalar TS 9111 standartlarında yer alan; üç yöne eğimli rampa olarak uygulanmıştır. Fakat önüne yağmur suyu kanalı eklendiği için uygulama hatası bulunmaktadır. Kaldırım kılavuz ve uyarıcı yüzeyler bulunmaktadır ancak uyarıcı yüzey doğru yere yerleştirilmemiştir. Mevcut durumda kaldırım ile aynı renkte uygulanmıştır.

Şekil 14

Bina Girişi

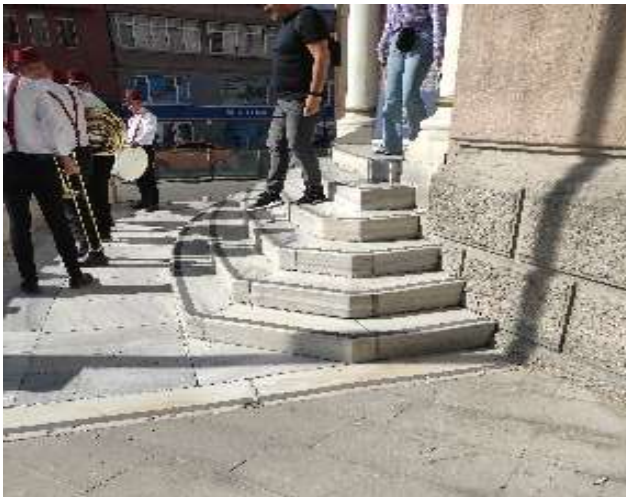
Öneriler: Bina girişine gerekli durumlarda kullanım amacıyla portatif rampa eklenebilir. Kaldırım rampası önündeki su kanalı kaldırılmalı ya da üstü kapatılmalıdır. Ayrıca uyarıcı ve kılavuz yüzeyler kör veya az gören vatandaşlar için zemin renginden zıt renkte olmalıdır. Mevcut kılavuz ve uyarıcı yüzeylerin renkleri değiştirilmelidir.

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (MD-K.İZ.2.3)

Sorun: Merdiven önlerinde uyarıcı yüzeyler bulunmamaktadır. Küpeşte bulunmamaktadır (Şekil 15).

Şekil 15

Merdiven ve Küpeşte

Şekil 16*Uyarıcı Yüzey Alternatifi*

Öneriler: İlk ve son basamakların önüne uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Şekil 16'da görüldüğü üzere uyarıcı yüzeyler için farklı alternatifler mevcuttur (Şekil 16). Görsel olarak yapıya uyumlu yüzeyler tercih edilmelidir. Küpeşteler hangi standartlara uygun şekilde; kesintisiz, Braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır.

Asansör (AS-K.İZ.2.3)

Sorun: Asansör, ilgili güvenlik ve erişilebilirlik standartları doğrultusunda incelenmiş olup, hatalı bir uygulama tespit edilmemiştir.

Öneriler: Yapının dışında asansöre ihtiyaç yoktur. Portatif rampa ile erişim sağlanabilmektedir.

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.3)

Sorun: Kaldırımında bazı bölgelerde kılavuz ve uyarıcı izler bulunmaktadır. Ancak bilinçli yapılmadığı saptanmıştır. Kılavuz izler bazı noktalarda sürekliliğini kaybetmektedir. Rengi standartlara uygun değildir (Şekil 17).

Şekil 17*Zemin Kaplaması ve Kılavuz/Uyarıcı İzler*

Öneriler: Müze merdivenlerinde mermer malzeme tercih edilmiştir. Resimlerde de görüldüğü üzere merdivenler çok büyük bir alanı kaplamamaktadır. Merdivenlere küpeşteler eklenmesi durumunda güneşli havalarda sorun teşkil etmeyeceği düşünülmektedir. Ancak yağmurlu havalarda zeminde kayma ihmalî yüksektir. Bu gibi durumlarda merdivenlere kaymaz halı serilmesiyle soruna çözüm sağlanabileceği düşünülmektedir.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Sİ-K.İZ.2.3)

Sorun: Otopark, yaya geçitleri gibi noktaların anlaşılması için işaretleme olması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa ve bina girişine kadar gerekli işaretlemeler eklenmelidir. İşaretlemelerin amacı bireylerin sokaktan bina içine kolaylıkla girmelerini sağlamaktır.

2.4. Sümerbank Binası erişilebilirlik değerlendirmesi

Şekil 18

Sümerbank Binası ve Çevresi

Otopark (OP-K.İZ.2.4)

Sorun: Mevcut durumda engelli park yerinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 19

Engelli Otoparkı İçin Yer Önerisi

Öneriler: Mevcut yapının çevresinde engelli parkı eklenmesine engel bir durum söz konusu değildir. En az bir adet engelli park yeri yerleştirilmesi gerekmektedir. İş Bankası müzesi hizasında yeterli alan bulunmaktadır. Bu alana Sümerbank Binası'nın kullanıcıları için engelli otoparkı ve işareti eklenebilir (Şekil 19).

İş Bankası Müzesi

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.4)

Sorun: Kaldırımlarda yapı girişine denk gelen yerlere rampalar eklenmeye çalışılmıştır. Ancak anlam kargaşası ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Şekil 18'de sağ görselde yolun karşısında kaldırıma eğim verilmeye çalışılmış ancak doğru bir rampa uygulaması yapılamamıştır. Sümerbank girişi kısmına eklenen rampa da yol birleşimi yüksek kalmıştır. Ayrıca ön cephede

bina girişinde sadece merdiven bulunmaktadır. Sol yan cephedeki girişte kot farkı bulunmaktadır (Şekil 20).

Şekil 20

Rampalar

Öneriler: Rampaların yeniden üretimin yapılması gerekmektedir. Ön cepheye rampa eklenebilecek yeterli alan mevcuttur. Sol yan cephede yükselti yapılarak kot farkı giderilmelidir.

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (MD-K.İZ.2.4)

Sorun: Merdiven önlerinde uyarıcı yüzeyler bulunmamaktadır. Merdiven basamaklarına kaymaz şeritler yerleştirilmemiştir. Küpeşter kesintisiz olmalıdır; Şekil 21’de görüldüğü üzere uygulamalar hatalıdır.

Şekil 21

Merdiven ve Küpeşte

Öneriler: Merdivenlere kaymaz şeritler eklenmeli ve bu işlem Erişilebilirlik Kılavuzu ve TS 9111 standartlarına uygun şekilde yapılmalıdır. Merdivenlere kaymaz şeritler eklenip, ilk ve son basamakların önüne uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Küpeşterler ilgili erişilebilirlik ve güvenlik standartlarına uygun şekilde; kesintisiz, braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır.

Asansör (AS-K.İZ.2.4)

Sorun: Asansör, ilgili güvenlik ve erişilebilirlik standartları doğrultusunda incelenmiş olup, hatalı bir uygulama tespit edilmemiştir.

Öneriler: Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler önerimize alternatif olarak ön cepheye engelli lifti eklenebilir (Şekil 22).

Şekil 22

Engelli Lifti Önerisi

Kaynak: (KEP Lifts, 2018, Mart 9)

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.4)

Sorun: Kaldırımda bazı bölgelerde kılavuz ve uyarıcı izler bulunmaktadır. Kılavuz izlerin bazı noktalarda sürekliliği sekteye uğramaktadır (Şekil 23).

Şekil 23

Zemin Kaplaması ve Kılavuz/Uyarıcı İzler

Öneriler: Engelli bireylerin ulaşması gereken ancak kot farkı olan noktalara kılavuz ve uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Döşemelerde kaymaz malzeme tercih edildiği için uygulama doğrudur; herhangi bir düzenlemeye ihtiyaç yoktur.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Sİ-K.İZ.2.4)

Sorun: Otopark ve yaya geçitleri gibi noktaların anlaşılması için işaretleme yapılması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa ve bina girişine kadar gerekli işaretlemeler eklenmelidir. İşaretlemelerin amacı bireylerin sokaktan bina içine zorlanmadan girmelerini sağlar.

2.5. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kampüsü erişilebilirlik değerlendirmesi

Şekil 24

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kampüsü ve Çevresi

Otopark (OP-K.İZ.2.5)

Sorun: Mevcut kullanımda engelli park yerleri bulunmaktadır. Fakat işaretlemelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Zemin boyalarının bazı kesimleri deforme olup silikleşmiştir, fark edilmesi oldukça zorlaşmıştır (Şekil 25).

Şekil 25

Engelli Otoparkı

Öneriler: Mevcut yapı ve çevresinde işaretlemeye engel bir durum söz konusu değildir. Engelli park yerlerine işaretlemeler yerleştirilmeli ve zemin boyası yenilenmelidir.

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.5)

Sorun: Kampüste çeşitli yerlere rampalar eklenmiştir; ancak Rektörlük Binası gibi bazı binalara erişim sağlanamamaktadır. Mevcut rampaların bilinçli yapılmadığı görülmektedir. Bazı rampalarda bordür, küpeşte, uyarıcı yüzeyler ve kılavuz izler bulunmamasıyla Birlikte Bazıları gerekli eğimi ve sahanlık mesafesini sağlayamamaktadır. Bazı rampalarda ise rögar kapağı gibi

engelleyiciler bulunmakta ve yol ile rampa arasında kot farkı bulunmaktadır. Yola sıfır bitmemektedir. Bazı rampa bitimlerinde su oluğu bulunmaktadır (Şekil 26).

Şekil 26

Rampalar

Öneriler: Söz konusu erişilebilirlik olunca karşılaşılan bir problem de personelin kullandığı bina veya alanlarda erişilebilirliğe ihtiyaç olmadığı düşüncesidir. Çalışan personeller arasında engelli, geçici engelli veya hamileler olabilir. Bu durum göz önüne alınarak rektörlük binası dahil olmak üzere tüm yapılara rampa eklenmelidir. Su olukları rampaya denk gelen kısımlardan kaldırılmalı ya da üzeri kapatılarak engelsiz yüzeyler sağlanmalıdır. Üniversite kampüsü, rampaların eklenmesi için yeterli alana sahiptir.

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (MD-K.İZ.2.5)

Sorun: Merdiven önlerinde uyarıcı yüzeyler bulunmamaktadır. Merdiven basamaklarında kaymaz şeritler bulunmamaktadır. Küpeşteler kesintisiz olmalıdır, görselde uygulama hataları görülmektedir (Şekil 27).

Şekil 27

Merdiven ve Küpeşte

Öneriler: Tarihi yapılarda bir binada yer alan ve dış mekâna açılan tüm merdivenlerin standartlara uymasının mümkün olmadığı göz önüne alınarak, en az bir merdivenin gerekli standartları mümkün olduğunca sağlaması için çaba gösterilmelidir. Bazı merdivenlerde engeli olmayan bireyler için dahi kullanım zorluğu bulunmaktadır. Bu tarz merdivenlerde en azından uyarıcı yüzeylerle, kör bireyler için kazaların önüne geçilmelidir. Bu merdivenlere kılavuz izler

eklenmediği takdirde kör bireyler tarafından kullanılmayacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu bilgisi de verilmiş olacaktır.

Engelli bireylerin yönlendirileceği merdiven basamaklarına kaymaz şeritler, ilk ve son basamakların önüne uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Küpeşteler standartlara uygun şekilde; kesintisiz, Braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır.

Asansör (AS-K.İZ.2.5)

Sorun: Asansör, ilgili güvenlik ve erişilebilirlik standartları doğrultusunda incelenmiş olup, hatalı bir uygulama tespit edilmemiştir.

Öneriler: Maliyetler dikkate alındığında, gerçekçi bir çözüm sunmak önemlidir. Kampüs gibi birçok binanın tek çatı altında bulunduğu alanlarda her binaya asansör eklenmesi mümkün olmamaktadır. Bu tür durumlarda Scewo (Merdiven Çıkabilen Tekerlekli Sandalye) bulundurmak uygundur. Kampüs girişine en yakın mesafeye engelli danışma merkezinin eklenmesi, ihtiyaç halinde buralardan yardım istenmesi uygulanabilir ve sürdürülebilir bir çözümdür.

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.5)

Sorun: Kampüs içinde uyarıcı yüzey ve kılavuz izlere rastlanmamıştır. Zemin malzemeleri genel olarak uygun seçilmiştir; ancak bazı kısımlara uygulanan Arnavut kaldırım taşları arasında 2 cm'den fazla boşluk bulunmaktadır. Bu boşluklar engeli olmayan bireyler için dahi zorluk oluşturmaktadır (Şekil 28).

Şekil 28

Zemin Kaplaması

Öneriler: Gerekli yerlere kılavuz ve uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Arnavut kaldırım taşı belirli bir alanda kullanılmıştır. Değiştirilmesinin kampüs bütünlüğüne zarar vermeyeceği düşünülmektedir. Kampüs gibi alanlara giriş için Braille kabartmalı görme engelli haritalar eklenerek kılavuz izler en az düzeyde kullanılabilir. Bu durumun uyarıcı yüzeyleri etkilemeyeceği düşünülmektedir.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Si-K.İ.Z.2.5)

Sorun: Otopark, yaya geçitleri, kantin gibi noktaların anlaşılması için işaretleme olması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa, kantin ve bina girişlerine yönlendirici/bilgilendirici işaretlemeler eklenmelidir.

2.6. Hacı Bayram Veli Cami ve çevresi erişilebilirlik değerlendirmesi

Şekil 29

Hacı Bayram Veli Cami ve Çevresi

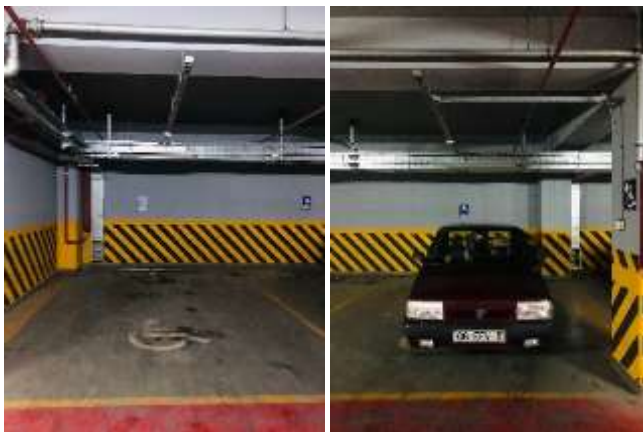

Otopark (OP-K.İ.Z.2.6)

Sorun: Engelli park yeri ve işaretlemeleri olduğu görülmüştür.

Şekil 30

Engelli Otoparkı

Öneriler: Hacı Bayram Veli Cami ve çevresinde engelli park yeri olduğu görülmektedir. İşaretlemeler mevcuttur ve asansöre yakın yerde konumlandırılmıştır. Düzenli olarak zemin boyasının yenilenmesi gerekmektedir; ancak mevcut durumda da fark edilmektedir (Şekil 30).

Rampa ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (RP-K.İZ.2.6)

Sorun: Rampaların önlerine uyarıcı yüzeyler eklenmediği gözlemlenmiştir. Şekil 31’de sağdaki görselde görüldüğü üzere asansörün sağındaki kaldırıma rampa eklenmemiş, solundakine eklenmiştir.

Şekil 31

Rampalar

Merdiven ve Kılavuz/Uyarıcı İzler (MD-K.İZ.2.6)

Sorun: Merdiven önlerinde uyarıcı yüzeyler bulunmamaktadır. Merdiven basamaklarında kaymaz şeritler bulunmamaktadır. Küpeşteler kesintisiz olmalıdır. Bazı basamak rıhtları çikıntılıdır. Bazı merdiven zeminlerinde kaygan malzeme kullanılmıştır (Şekil 32).

Şekil 32

Merdiven ve Küpeşte

Öneriler: Merdiven basamaklarına kaymaz şeritler eklenip, ilk ve son basamakların önüne uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Küpeşteler standartlara uygun şekilde; kesintisiz, Braille alfabeli ve uygun ölçülerde merdivenin her iki tarafında olmalıdır. Mevcut alanda çok fazla merdiven olduğu ve her birinin standartlara uydurulamayacağı açıktır. Bu tür durumlarda engelli bireyler uygulaması doğru olan merdivenlere kılavuz izler, sesli ve görsel işaretlerle yönlendirilmelidir.

Asansör (AS-K.İZ.2.6)

Sorun: Binada Birçok asansör bulunmaktadır; ancak bazı asansörlerde sorunlar mevcuttur. Aşağıda Şekil 33'de görüldüğü üzere engelli asansörü önünde yükselti ve ızgara bulunmaktadır.

Şekil 33

Asansörler

Öneriler: Mevcut durumda tüm asansörlerin engelliler için uygun standartlara getirilmesi mümkün değildir. Tüm katlara erişimi olan asansöre engelli bireyleri yönlendirerek çözüm sağlanabilir. Bu asansör için yönlendirici işaretler ve kılavuz izlerle erişilebilir hale getirilebilir.

Zemin Kaplamaları (ZK-K.İZ.2.6)

Sorun: Bazı mahallerde kaygan zemin malzemesi kullanılmıştır. Genel olarak kılavuz ve uyarıcı izlere rastlanmamıştır (Şekil 34).

Şekil 34

Zemin Kaplaması ve Kılavuz/Uyarıcı İzler

Öneriler: Kot farkı bulunan, bireylerin erişim sağlaması gereken noktalara kılavuz ve uyarıcı yüzeyler eklenmelidir. Kaygan zemin malzemesi kullanılan alanlara engelli bireyleri teması minimuma indirilmelidir. Ancak mevcut örnekte olduğu gibi engelli bireylerin de kullanabileceği geniş bir alana kaygan malzeme uygulanmıştır ve bu durumun önlenmesi önerilmektedir." Maliyetler el verdiği sürece bu tür zeminler değiştirilmelidir. Değiştirilemeyen

ya da bir süre daha kullanılmak durumunda kalınan alanların kuru halde kalmasına özen gösterilmelidir; kaymayı önlemek için gerekli durumlarda (yağmurlu havalarda, kış ayları) kaymaz halılar serilmelidir. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki bu geçici bir çözümdür. Çünkü bu halılar, türüne bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Daha kullanışlı olan alternatif çözüm ise kaymayı önleyici solüsyonların kullanılmasıdır.

Sesli İşaretler ve Yönlendirme (Sİ-K.İZ.2.6)

Sorun: Otopark, bilet gişesi, yaya geçitleri gibi noktaların anlaşılması için işaretleme olması gerekmektedir.

Öneriler: Otopark, merdiven, rampa, engelli tuvaleti (engelli tuvaleti bulunmamaktadır ancak ekleneceği varsayımı ile buraya yazılmıştır) ve bina girişine kadar gerekli işaretlemeler eklenmelidir.

Sonuç

Bu çalışmada, yoğun insan trafiği tarihi dokusu ve ticaret merkezleri ile Ankara'nın önemli noktalarından biri olan tarihi Ulus Bölgesindeki belirli tarihi yapılar seçilmiştir. İç mekân çalışmaları için her bir kurumdan ayrı ayrı izin alınması gerekliliği nedeniyle, değerlendirmeler sokak-bina ilişkisi göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Erişilebilirlik konusu Türkiye için yeni bir alan olup, bu çalışma ile özellikle tarihi yapılar için yol gösterici bir çalışma hazırlanması amaçlanmıştır. Gelecek çalışmalar için malzeme ve yöntem hususunda rehberlik etmek de bu çalışmanın hedefleri arasındadır.

Çalışma kapsamında incelenen tarihi yapı ve çevrelerinde engelli erişilebilirliği için çaba sarf edildiği gözlenmektedir. Ancak mevcut standartlara uygun doğru uygulamalara çok rastlanmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 1'de de belirtildiği üzere, genel olarak uygulamalarda karşılaşılan problemler, yanlış ve eksik malzeme seçimi ile hatalı uygulamalar olarak belirtilmektedir.

Erişilebilirlik, uzmanlık gerektiren bir alandır. Proje aşaması uzmanlar tarafından tamamlanmalı ve sahada da aynı uzmanlar tarafından kontrollü şekilde oluşturulması (üretilmesi) gerekmektedir. Yeni yapı inşasında proje ve sahada bazı farklılıklar olması normal olmakla birlikte uygun şekilde sahada müdahale edilmesi mümkündür. Ancak erişilebilirlik söz konusu olduğunda bu durum sorun teşkil etmektedir. Karşılaşılan durumlar uzmanlarca değerlendirilmeli, gerekirse yeniden projelendirilmelidir. Bu konunun çok hassas bir şekilde ele alınması gereken bir konu olduğu hatırlanmalıdır.

İlgili kurumların kendi bünyelerinde erişilebilirlik birimleri oluşturup, bu birimde yer alacak personelleri eğiterek saha çalışmalarında görev almaları çözümlerden sadece birisidir. Toplumsal bilincin oluşmasının zaman alacağı bir gerçektir. Doğru uygulamalarla toplumsal bilincin oluşma süreci hızlanacaktır. Bu aşamada kurumlara, mimar ve mühendislere önemli görevler düşmektedir. Öncelikle doğru uygulamalar hakkında bilinç oluşturulamayan mimar ve mühendislerin, proje kontrolü ve saha kontrolünü doğru şekilde yapması beklenemez. Projelendirme aşamasında hizmet alımı yapılsa dahi kurumlarda kontrolü sağlayan

personellerin bilinçli ve bilgili olması gerekmektedir. İlk aşamanın kurumlardaki ilgili personellerin eğitilmesi olduğunu düşünülmektedir. Aynı zamanda tarihi mekânların belli zorluklar barındırdığını ve yeni yapılar gibi tüm standartlara uymanın mümkün olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu durum hiçbir şey yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Mevcut durum göz önüne alınarak, mümkün olan en iyi şekilde ne yapılabileceği, hangi teknolojinin kullanılabileceği düşünüldüğü takdirde doğru malzeme, uygulamalar ve yeni teknolojilerle çözüm sunulabileceği görülecektir. Söz konusu tarihi yapılar ve çevreler olduğunda kusursuz uygulama hedeflenmemelidir. En yüksek düzeyde erişilebilir hale getirmek için çaba gösterilmelidir.

Tablo 1

Çalışma Kapsamında Karşılaşılan Problemlerin Sınıflandırılması

	Problemler		Çözüm önerileri		
		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
I. TBMM /Kurtuluş Savaşı Müzesi (.K-İZ. 2.1.)	Ölçülerde hata		MD, RP	OP	
	Uygulama hatası	ZK			
	Malzeme uygun değil		ZK		
	İşaretleme eksikliği	RP	RP	OP, MD, ZK, RP	
	Yapı elemanı eksikliği	RP, MD	MD, Sİ		AS
II. TBMM Müzesi (.K-İZ. 2.2)		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
	Ölçülerde hata			OP	
	Uygulama hatası	ZK			
	Malzeme uygun değil			ZK	
	İşaretleme eksikliği			OP, MD, ZK, RP	
Yapı elemanı eksikliği			Sİ	AS	RP
İş Bankası Müzesi (.K-İZ. 2.3)		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
	Ölçülerde hata		OP	OP	
	Uygulama hatası			MD	
	Malzeme uygun değil			ZK, MD	
	İşaretleme eksikliği	MD		OP, MD, ZK, RP	
Yapı elemanı eksikliği			MD, Sİ	RP, MD	
Sünerbank Müzesi (.K-İZ. 2.4)		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
	Ölçülerde hata	RP			
	Uygulama hatası	RP		RP, ZK	
	Malzeme uygun değil				
	İşaretleme eksikliği			OP, MD, ZK, RP	
Yapı elemanı eksikliği			Sİ	RP, MD, AS	

		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kampüsü (.K-İZ. 2.5)	Ölçülerde hata	RP, MD		OP	
	Uygulama hatası	RP			ZK
	Malzeme uygun değil				ZK
	İşaretleme eksikliği			OP, MD, ZK	
	Yapı elemanı eksikliği		MD, Sİ	AS	
		Kısmi onarım	Özel donatı eklenmesi	Yardımcı ekipman değişimi/ eklenmesi	Büyük tadilat
Hacı Bayram Veli Cami ve Çevresi (.K-İZ. 2.6)	Ölçülerde hata	RP, ZK		ZK	
	Uygulama hatası	RP	RP	MD	RP
	Malzeme uygun değil	ZK		ZK	ZK
	İşaretleme eksikliği			RP, OP, MD, AS, ZK	
	Yapı elemanı eksikliği		RP, MD, Sİ		

Lejant: Otopark (OP), Rampa (RP), Merdiven (MD), Asansör (AS), Zemin Kaplamaları (ZK), Sesli İşaretler Ve Yönlendirme (Sİ) ...-K.İZ 2.1.-6 (... Kılavuz İz 2.1.-6)

Tablo 1'de incelenen altı tarihi yapı ve çevresinde karşılaşılan erişilebilirlik sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri özetlenmiştir. Yapılarda genellikle ölçü hataları, işaretleme eksiklikleri, uygun olmayan malzeme kullanımı ve yanlış uygulamalar tespit edilmiştir. Özellikle rampalar, merdivenler, otopark alanları ve zemin kaplamaları gibi temel erişilebilirlik unsurlarında bu eksiklikler göze çarpmaktadır. Çalışmada sunulan öneriler, hatalı uygulamaların düzeltilmesi, erişim ve yönlendirme işaretlemelerinin eklenmesi, uygun malzeme kullanımı ve gerekli durumlarda yapı elemanlarının değiştirilmesi yönündedir. Öneriler arasında özel donatılar eklenmesi ve bazı alanlarda büyük tadilatlar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, tarihi yapıların mevcut durumlarına uygun çözümler geliştirilmiş ve erişilebilirliğin artırılması için öneriler sunulmuştur.

Bu alanda çalışma yapacak uzamanlar için öneriler aşağıda listelenmiştir;

- İç mekân çalışmalarının kapsamını genişletebilmek için, kamu binalarına erişim izinlerinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kurumlar arası koordinasyonun artırılması ve izin prosedürlerinin standartlaştırılması konusunda farkındalık oluşturulması önemlidir.
- Sürdürülebilir malzeme kullanımı tarihi yapıların korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Malzeme içeriğinin tarihi alanlara ve engelli bireylerin kullanımına uygun olarak tercih edilmesi konusunda hassas olunmalıdır.
- Doğru uygulama yöntemlerinin belirlenmesi, engelli bireyler için erişimi kolaylaştırıcı ve israfı önleyici olacaktır. Bu hususta gerekli hassasiyet gösterilmelidir.
- Erişilebilirlik konusu, projelendirme ve uygulama sürecine dahil olan disiplinlere eğitimler aracılığı ile bilinç oluşturulmalıdır. Bu hususta farkındalığın oluşturulması önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Altaban, Ö. (1987). *Kentte yapılaşmayı bekleyen süreçler: Ankara, 1985'den 2015'e*. Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını.
- Altın, Ş. N. ve Güngör, C. (2022). The importance of accessibility of historical buildings: Historical Ankara Train Station sample. *Gazi University Journal of Science Part B: Art Humanities Design and Planning*, 10(4), 415-426.
- Dinçer, G. (2014). Ulus'tan Samanpazarı'na Anafartalar Caddesi'nin öyküsü. *İdealkent Dergisi*, 5(11), 36-60.
- Evcil, A. (2018). Tarihi mekânları korumada unutulmuş boyut: Erişilebilirlik. *Şehir & Toplum*, 11(42), 41-50.
- Eyice, S. (1972). *Ankara'nın eski bir resmi*. Atatürk konferansları 4 (ss. 61-123). Türk Tarih Kurumu.
- Fidan, T. (2007). *Tarihi kent merkezlerinde planlama sorunları: Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı örneğinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KEP Lifts. (2018, Mart 9). Lifts in historic buildings. *KEP Lifts*. <https://www.keplifts.co.uk/news/2018/3/9/lifts-in-historic-buildings>
- Koç, O. (2020). *Erişilebilirlik kılavuzu*. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. https://www.aile.gov.tr/media/65613/erisilebilirlik_kilavuzu_2021.pdf
- Konur, A. (1997). *Ankara'daki alışveriş merkezlerinin gelişimi ile program ve tasarım kriterlerinin değişimi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kutlu, H. T. (2022). *Eski Ankara ve Ulus Tarihi Kent Merkezinde, koruma-ıslah ve dönüşüm planları üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Reaktif Türk. (t.y.). 40x40 yağmur suyu ızgarası. *Reaktif Türk*. <https://reaktifurk.com/40x40-yagmur-suyu-izgarasi>
- Şolt, B. (2019). Çağdaş kent planlama anlayışına bir örnek: Engelsiz kent yaklaşımı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(8), 36-45.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). *2020/3 sayılı Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları hakkında Genelge*. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). Hacı Bayram Camii. *Kültür Portalı*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekler/haci-bayram-camii>
- Tunçer, M. (2013). Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, niteliği ve iptaline ilişkin gerekçeler. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 31-32.
- Vardia, S., Khare, R., ve Khare, A. (2016). Universal access in heritage sites: A case study on historic sites in Jaipur, India. İçinde H. Petrie vd. (Eds.), *Universal design 2016: Learning from the past, designing for the future* (p. 419). Springer.

URBAN 21

JOURNAL

Volume / Cilt: 2

Issue / Sayı: 2

October / Ekim 2024

urban21journal

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/urbanjournal>

urban21@gmail.com